

Umr an

aylık siyasi düşünce ve kültür dergisi

Sahibi

Umr an Yayıncılık
Turizm San. ve Tic. Ltd. Şti. Adına
Abdullah Yıldız

Genel Yayın Yönetmeni

Cevat Özkaya

Yazı İşleri Müdürü

Veli Kahraman

Yayın Kurulu

Cevat Özkaya, Abdullah Yıldız,
Veli Kahraman, Şakir Altıntaş

İdare Merkezi

Kızıtaşı Cad. No: 56/1 Fatih-İst.
Tel: (0212) 533 72 02-631 13 85
Fax: 534 88 88

<http://www.umran.org>
e-mail: umrand@hotmail.com

Abone Şartları

Yıllık (12 sayı): 7.200.000 TL.
Öğrenci (12 sayı): 6.000.000 TL.
Yurtdışı Yıllık: 80 DM- 40 \$
Posta Çeki No:

Veli Kahraman 1605072

Avrupa İçin Hesap No

Sedat Yıldız
Commerz Bank BLZ: 10040000
Konto No: 8082596

Fiyatı: 600.000 TL.

Temsilcilikler

Ankara Hikmet Erdem (0312) 435 91 27
Trabzon Abdullah Yaylı (0462) 321 95 44
Adana İlhan Geyik (0322) 431 44 02
Isparta Mustafa Senirli (0246) 218 39 27
Zonguldak Abdullah Karagözel (0372) 253 06 19
İzmir Naci Cephe (0232) 253 32 61
İzmit Cengiz Durak (0262) 325 68 14
Almanya Sedat Yıldız Kotbusserdamın 23
10967 Berlin Almanya
Tel: (0049) 0172 724 72 22

Dizgi, İçdüzen, Kapak: Umr an
Baskı: Yıldızlar Matbaacılık A.Ş.
Tel: 576 29 89 -544 17 47

Umr an'dan

Geçen sayımızda 17 Ağustos Marmara Depremi'ni kapak konusu yaparak bu büyük felaketi çeşitli yönleri ile tahlil etmiş ve depremin daha uzun süre tartışılıp konuşulmaya devam edeceğini vurgulamıştık. Dahası, egemen sistemin acziyet ve iflasını gözler önüne sermesi bağlamında, sözkonusu "fiziksel deprem" in, giderek siyasal/toplumsal değişimlere yol açabilecek birtakım tartışmaları da beraberinde getirebileceğine dikkat çekmiştik.

Öyle görünüyor ki, Yargıtay Başkanı Sami Selçuk'un 6 Eylül 1999'da Adli Yıl'ın açılış vesilesiyle yaptığı konuşma, sistemi sorgulama sürecine yeni bir ivme kazandırmış ve siyasal planda adeta bir deprem etkisi yaratmıştır. (Sayın Selçuk'un uzun ve kapsamlı konuşmasını bu nedenle *Umr an/ek*'te sunuyoruz.) Konuşmanın, malumun ilanı kabilinden de olsa sistemin çapıklığını, çürümüşlüğü, bu halkın ihtiyaçlarına cevap veremediğini ve bütün sorunların da bundan kaynaklandığını tüm çıplaklığıyla hem de devletin en tepelerinden ilan etmiş olması oldukça anlamlı.

Umarız ki, bu sorgulama süreci, insanımızın "zihinsel planda" da bir sorgulama ve değişim sürecine girmesini de beraberinde getirir. Fiziksel depremin korkunç sarsıntısıyla yaşanan "zihinsel şok" hayırlı yönde değerlendirilebilir ve bu dehşetli afetten çıkarılabilecek maddi ve manevi derslerle yeni bir "hayat modeli"nin inşasına yönelinebilir. Bunun için henüz vakit geçmiş değil. İnsanımızın, kendisinden başlayarak toplumu, hayatı, sistemi yeniden sorgulayarak inancına, geleneğine ve insan fıtratına uygun bir yaşam tarzını yeniden inşa etmesi mümkündür ve zorunludur. Bizlere düşen bu değişimin olumlu yönde gelişmesine katkıda bulunmaktır.

Umr an, fiziksel deprem sonrasında gerek siyasal arenada gerekse kültürel-ruhsal alanda yaşanmakta olan "değişim sancılarını", bir başka ifadeyle "zihinsel deprem"i kapağına taşıyor.

Yazarımız M. Emin Göksu, Başbakanlık İrtica Genelgesi ile Sami Selçuk'un konuşmasından hareketle "değişimi arzulayan" ve "değişmemekte direnen" iki ayrı Türkiye manzarası çizerken, Abdullah Yıldız, Ziya Paşa'nın "Cumhuriyet İdaresi"ne ilişkin tanımlamasından yola çıkarak, günümüze değin cumhuriyetin sadece adından söz edildiğini, Meşrutiyet -Cumhuriyet- Demokrasi görünümü altında koyu bir totaliterizmin egemen olduğunu ortaya koyarak geleceğin ancak "adalet"le inşa edileceğine dikkat çekiyor. "Yeraltından Gelen Mesajlar" yazı dizisinde ise Yıldırım Canoğlu, depremin, insanımız için bir "uyarı", sistem için de bir "ceza" olduğunu vurguluyor. Umr an, şeytani düzenin şeytan'a teslim ettiği "satanist" gençliğin dramını, Tarrık Tufan'ın kalemile; adına "Sosyal Güvenlik Reformu" denilen "Mezarda Emeklilik" yasasını Ahmet Tunbak'ın kalemile sunuyor.

Abdurrahman Arslan'ın "Teolojik İslam'ın Çıkmazı" ve Haluk Burhan'ın "Ahlaki Eleştiri Olarak Kurtuluş" başlıklı yazıları ise, insanımızın -özellikle İslamcı aydının- zihinsel sorgulamasına derinlik kazandırıyor.

Umr an, Said Çekmeçil, Nurettin Özcan, Ahmet Mercan... imzaları ve mutad sayfalarla devam ediyor.

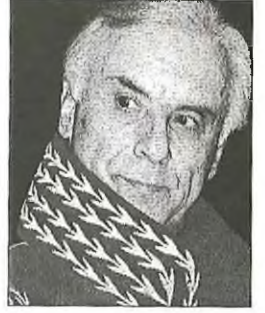
Selam ve Sevgilerle

Umr an

bu sayıda...

- 3 **M. EMİN GÖKSU**
İki Belge İki Türkiye
- 11 **ABDULLAH YILDIZ**
Zorba Devletten Adil Devlete
- 18 **YILDIRIM CANOĞLU**
Yeraltından Gelen Mesajlar -II
İnsanlar Uyarılmış
Sistem Cezalandırılmıştır
- 26 **Taşyüreklerin Başörtüsü Zulmü
ve Bir Mazlumun Günlüğü**
- 28 **AHMET TUNBAK**
Sosyal Güvenlik Yasa Reformu
- 30 **ABDURRAHMAN ARSLAN**
Aklın Kurnazlığı Karşısında
"Teolojik İslam"ın Çıkmazı
- 37 **CEVDET SAİD**
"Rüşd"ü Nasıl Geri Getirebiliriz?
- 41 **HALUK BURHAN**
Ahlaki Eleştiri Olarak Kurtuluş
- 44 **TARIK TUFAN**
Bedenimi Satın Alabilirsin Ruhumu Da
- 46 **NURETTİN ÖZCAN**
Yap Kanun Olur Kanun
- 50 **M. SAİD ÇEKMEGİL**
Demokrasi Makyavelizm Pragmatizm
- 53 **M. NURİ KAYNAR**
Ekonomi Çarkı
- 59 **MUSTAFA ÖZCAN**
Ayın Panoraması/İslam Dünyası
- 70 **CANER DOĞAN**
Sen Var Ya
- 71 **ÖMER MİRAÇ YAMAN**
Kutlu Doğum Sancısı
- 72 **AHMET MERCAN**
İşte Böyle Kırçıceği
- 74 **ERTUĞRUL BAYRAMOĞLU**
Yansımalar
- 76 **ABDULLAH HACIOĞLU
ZAFER ÖZDEMİR**
Kitap Dünyası
- 78 **ALINTILAR**
- 80 **BASINDA
GEÇEN AYIN GÜNDEMİ**

İki Belge İki Türkiye

M. Emin Göksu

s. 3

Yer Altından Gelen Mesajlar

s. 18

Yıldırım Canoğlu

Abdurrahman Arslan

Teolojik İslam'ın Çıkmazı

s. 30

Yap Kanun Olur Kanun

s. 46

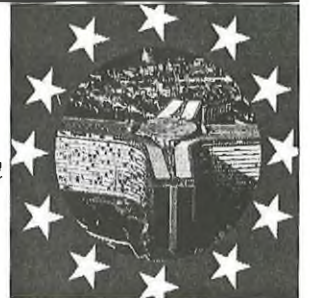
Nurettin Özcan

İslam Dünyası

Mustafa Özcan

s. 59

İKİ BELGE İKİ TÜRKİYE

SOSYAL/POLİTİK DEPREM

Içinde bulunduğumuz ortamda oluşum ve değişimleri anlatmaya yarayan anahtar kavram "deprem"dir. Yani depremi her haliyle 17 Ağustos'ta Marmara bölgesini harabeye dönüştüren fiziksel bir olay olarak anlamak doğru olmaz. Çünkü eğer deprem Kur'an'ın ifadesiyle "*yerin sarsılıp içindeki ağırlıkların ortaya çıktığı, öncekilerin yerine yenilerinin olduğu bir değişim*" diye düşünülürse kavram fevkalade sosyal olaylar için de kullanılabilir ve gerçekten Türkiye'nin üç yıldan beri sosyal/politik bir deprem yaşadığı söylenebilir.

Toplumsal gerilimler yaşatan ve pek çok kurumun işlevini alıp götüren bu deprem, sadece bazılarının yıkılmasını istediği yerleri yıkmakla kalmamış, birilerinin açığa çıkmasını istemediği gizli yapılanmaları da ortaya çıkarıp herkesin gözünün önüne sermiştir. Tabi geride tahribatı kısa vadede kaldıramayacak enkazlar bırakarak. Dökülen bir eğitim, yürümeyen hükümet işleri, felç olmuş bir ekonomi, istiskal edilen bir meclis, baskı altında bir yasama, vb. bu kısa vadede kaldıramayacak yıkıntı örnekleridir.

Körfez'de meydana gelen tabii deprem bu sosyal/politik depremi derinleştirecek şekilde gerçekleşmiştir. Yani *tabii deprem, bir insani/sosyal depremin fay kırıklarının üstüne gelip oturmuştur*. Esasen sosyal ve fiziki, görünürdeki sebepleri ne olursa olsun bütün olaylar, bilinebilen fay hatlarının gerisinde bir üst iradede toplanmaktadır ve şüphesiz bu olaylar planlayıcıların planlarının ötesinde bir şeydir.

Söz konusu ettiğimiz iki deprem ortamı içinde üzerinde durulması gereken şey, *devleti tekelinde, toplumu vesayetinde* gören seçkinin yapının konumudur.

Birinci deprem ortamında ülkemizdeki iktidar seçkinciliği toplumu bir tehdit olarak gördü, kendi varlığını bu tehdit ve düşman paranoyası üzerine kurdu, en küçük köy ve kasabalara kadar bu çerçevede bir organizmeye gitti; tuttuğunu koparı ceberut bir devlet yapısı içinde okullarda, dairelerde kuş uçurmuyor, başörtülü enseliyor, dindar memurları tere yağdan kıl çeker gibi ayıklıyor. Ekonomik, kültürel, siyasal, kendinin dışında saydığı tüm toplumsal birikimleri bastırmada büyük bir başarı gösteriyor. Güvenlik kurulları her oturumda yeni kararlar alıyor, emredilene parlamento yasa-

**M. Emin
GÖKSU**

laştırıyor, hükümet icraata dökebilmenin heyecanını yaşıyor. Baskı ile sindirilmiş yargı, yerine göre hukuk mantığının alamayacağı kararlar sergiliyor. Başbakan, irtica genelgeleriyle işi sıcak tutup kendini iktidar yapanlara diyet borcunu ödüyor. Bir zamanlar kendisinin kullandığı bir deyimle "devleti azmanlaştırmaya" çalışıyor.

TABİİ DEPREM ORTAMINDA DEVLET

Buna karşılık kendini devlet gören ve halkın da artık öyle algıladığı seçkinci yapı tabii deprem ortamında birincinin aksine tam bir zaaf sergiliyor; yerinden kalkamıyor, ulaşamıyor, iş elinde kalıyor. O irtica ile mücadelede her yere anında ulaşanlar, uzun zaman ortalıklarda gözükmüyor. Ama o hor görülen toplum, zenginden fakirine, dini duyarlısından profanına, gencinden yaşlısına, doğulusundan batılısına hemen her kesimi yardıma koşuyor, seçkinciliğin de açığını kapatacak şekilde devreye giriyor.

Daha sonra, yaygın bir nitelemeye göçüğün altında kalan seçkinci yapı ortaya çıkıyor. Ancak ilginç tavırlar sergiliyor, devleti temsil ettiği tekrarlanıp duran Kızılay gibi kurumlar tam bir rezalet sergilerken, toplumsal tepki karşısında kendini şöyle bir gözden geçirme yerine, ilginç bir biçimde yine toplumu, kendinin güçlü olduğu irtica kulvarına kaydırıp elense çekmeye çalışıyor, cansiperane yardıma koşan sivil toplum örgütlerini ithama başlıyor. Bu örgütler istismarcı olarak nitelenirken asker- sivil görevliler bu hazır yardımları ellerinden alıp kendileri dağıtmaya veya durumu belli Kızılay'a devrederek depremzede üzerinde kendinin dışında bir yurttaşından, dindaşından yardım gördüğü duygusunu kırmaya, yardımın ancak kendisinden gelebileceğini

göstermeye çalışıyor, ama aradan ay geçiyor, bir çadır sorunu nu çözemiyor.

İtham ve töhmet altında bırakılan sivil kuruluşların bir kısmı, yaşanan trajedi sürmesine rağmen bölgeyi terketmek zorunda bırakılıyor. Toplumda itibarı sarıldığı halde devletin hala kendisiyle özdeşleştirdiği kurumlar yapay yollarla onore edilmeye çalışılıyor. Bu tutum kar-

şısında sağcısından solcusuna, dincisinden profanına duyarlılık noktasında birleşen 85 sivil toplum örgütü bu durumu bir bildiri ile protesto ediyor. Bütün bunlar sosyal/politik depremin derinleştirdiği gerçekleri her kesimin daha iyi görmesini sağlayan bir gelişme oluyor.

BİR SÖYLENTİ VE BİR AÇIKLAMA

Buradaki önemli gelişmelerden birisi de şüphesiz Türk Silahlı Kuvvetlerinin deprem ortamındaki durumu ve burada yeteri kadar etkin olmadığına ilişkin eleştirilerdir. Genel Kurmay Başkanı bazı ayrıcalıklı gazeteciler aracılığıyla bir açıklama getirmiş, asker yapması gereken şeyi yaptığını belirtmiştir ki zaten vatandaş televizyon ekranlarında sivil ile omuz omuza çalışan askeri görüp durmaktadır. Halbuki toplumu rahatsız eden şey tavır belirleme, ayrıcalık yapmadır ki sayın komutan bir deprem ortamında bile bunu izale edememiş, bazı yanlış bilgilendirmelere de dayanarak bazı kurumların adlarını vererek rantçılıkla nitelendirmiştir. Sonuç olarak da bu açıklamalar kamuoyunda söylentileri izale etmekten çok, gündemi irticaya çekmek olarak anlaşılmıştır. Böylece de kurumların kendi kendilerini yok yere yıpratma örneklerinden birisi yaşanmıştır.

Anladığımız kadarıyla bu açıklamalar Gölcük merkezli olan, ama Türkiye'nin hemen her tarafına

yayılmış bulunan söylentiler üzerine yapılmıştır. Belki de bu söylentilerin tamamı gerçek dışıdır. Ne var ki burada önemli olan bunların gerçek olup olmaması değildir ve konu zaman zaman kamuoyuna sunulan bildirilerde ifadesini bulan "bir kısım kendini bilmez mesnetsiz ve yakışıksız gerekçelerle TSK'yı halkın gözünde küçük düşürmek" olarak geçirilmemelidir. Maalesef bu sürecin gerisinde sosyal/psikolojik bir arkaplan vardır. Toplumun geniş bir kesimini tehdit sayan 28 Şubat mantığıyla başlayan ve toplumsal değerlerle partallaşan mahalli sivil yöneticilerin garnizon komutanlıklarını adres gösterdikleri ortada iken, yani toplumu rahatsız eden tavır belirlemelerin altına askeri sürerken, sokakta "tezyif ve tahkirci" vatandaş aramanın bir mantığı yoktur. Bu süreç, parlamento ve hükümet başta olmak üzere sistemin en temel kurumlarına ilginin deruniliğini sarsmıştır ki, maalesef TSK da bundan payını almaktadır. Toplumsal barışı ve güveni bu kadar zedeleyen bir 28 Şubat sürecine TSK'yı gerekirse bin yıl sürececek bir destek olarak sunarsak, bunun her kurumdan daha çok ihtiyaç duyduğu manevi ve moral desteği zedeleyeceğini söylemek ne bir kehanet ve ne de bir art niyetir, toplumun kurumlarına gölge düşürülmesi arzusudur.

Kısaca tasvir etmeye çalıştığımız Türkiye, gerçekten de iki kesiti bir arada yaşatmaktadır: *İktidar seçkinleri ve halk*. Eylemler, bildiriler de bu çerçevede ve belirgin bir biçimde ikisinden birisi içinde yer almaktadır. Yukarıda söz konusu ettiğimiz sivil toplum örgütleri ve Genel Kurmay'ın açıklamalarını bile bu çerçevede değerlendirebiliriz. Ama özellikle iki belge bu iki Türkiye'yi açık bir biçimde ortaya koymaktadır. Bunlardan birisi iktidar seçkinciliğinin en iyi temsilcilerinden birisi olan Başbakan'ın "irtica genelgesi", ikincisi ise kendini halktan sayan, Yargıtay Başkanı'nın, adli yılın açılışı dolayısıyla yaptığı konuşma

metnidir. Şimdi bunları ayrı ayrı ele almaya çalışalım.

BİRİNCİ BELGE

BAŞBAKANIN İRTİCA GENELGESİ

Önce Başbakanlığın metni üzerinde duralım. 19.7.1999 tarihli olan ve *irtica genelgesi* olarak nitelenen bu belgede şöyle denmektedir:

1) "Türkiye Cumhuriyetinin anayasada belirtilen temel niteliklerine karşı yürütülen rejim aleyhtarı irticai, yıkıcı ve bölücü faaliyetlere karşı alınan önlemler artarak sürmektedir."

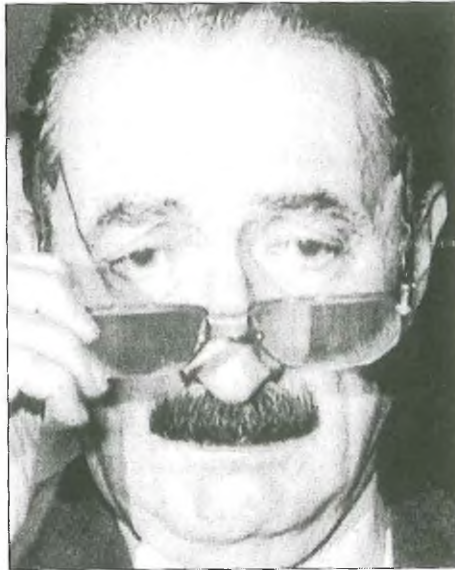
Yani yetmiş yıldır dinlediğimiz içeriksiz değerlendirmeler ve vurgular artarak sürmektedir. Burada rejimin muhtevası belli olmadığı gibi sokaktaki vatandaşın Cumhuriyet'in temel nitelikleri olan demokratik, laik, sosyal ve hukuk ilkelerini nasıl tehdit ettiği de belli değildir. Ancak belli olan bir gerçek varsa, o da bu ilkelerin devletin çatısı altındaki belli organlarca işlevsiz hale getirildiğidir. Esasen vatandaşın bunlara zarar verme imkanı da yoktur.

2) "Siyasi irade, (TC'nin temel niteliklerini yok etmeye yönelmiş bulunan) irticai faaliyetlerle mücadelede tüm devlet kurumları ve kamu görevlilerinin arkasındadır."

İlginçtir değil mi; bütün devlet kurumlarının ve görevlilerinin dışında ve arkasında bir siyasi irade (derin devlet gibi bir şey) onları destekleyip omuz veriyor ve bütün bu kör döğüşüyle bir hukuk devleti olan sosyal, demokratik, laik Cumhuriyet korumaya alınmış oluyor.

3) "Merkezde bakanlar, taşrada vali ve kaymakamlar, dini, siyasi, ekonomik, ticari, sosyal ve diğer şekillerde istismara karşı her türlü önlemi alacaklardır."

Yani bu kapsamlı tanıma göre sırf sosyal, siyasi, ekonomik belirgin eylemler değil, müslümanca bir belirti

Başbakan Bülent Ecevit

ve renk taşıyan “her türlü” iş bir istismardır, onunla mücadele edilecektir. Bu karanlığa yumruk atma eylemine çok somut bir örnek de vardır: “Özellikle kılık-kıyafet yönetmeliğinin hükümlerini titizlikle uygulayacaklardır.” Yani koskocaman bir anayasal düzen, anayasal, yasal bütün hükümler atlanarak bir yönetmeliğe iliklenmektedir. Hatta bu yönetmeliğin 15-20 hükmünden bir tanesi mercekla bulunup altı çizilmektedir: *Başörtüsü*. Başörtüsü gerçekten içsiksiz sloganik bir rejim mücadelesinin tipik bir siyasal sembolüdür, toplumsal değlerlerle partallaşan bir mantığın simgesidir.

“4) İrticai faaliyet rejimi eğitim yoluyla ele geçirmeye yönelmiş bulunduğundan eğitimle ilgili görülen tüm kurum ve kuruluşlar devletin gözetim ve denetimi altına alınacaklardır.”

Kısacası dünyanın her yerinde toplumlar seferber edilip eğitimi üstlenmeye teşvik edilirken bizde halkın eğitimdeki etkinliği rejimi ele geçirme faaliyeti olarak algılanıyor. Tabi bu gözetim ve denetimin ilk test ölçeği de başörtüsü mücadelesinde elde edilen başarıdır. Bu zihniyetin rasyonel verimle ilişkisi bulunmadığı için eğitimin içeriği onu pek ilgilendirmemektedir. Geçen yıl YÖK başkanının “bu yıl sizden eğitim değil, başörtüsünü halletmenizi istiyorum” sözü tipik bir örnek olarak hafızalarımızdadır.

DİNİ İÇERİKLİ YARDIMLAŞMAK SUÇTUR

“5) Vatandaşlarımızın kutsal dini duygularını istismar ederek topladığı kaynakları irticai faaliyetlerin finansmanına yönelten kurum ve kuruluşların denetimi genişletilerek sürdürülecektir.”

Şurası yanlış anlaşılmalıdır ki, her alanın denetime ihtiyacı vardır, çünkü insanın olduğu her yerde usulsüzlüklerle karşılaşmak mümkündür. Ancak iyi niyet esastır, açık olumsuz bir fiili duruma kadar kimse kuşku altında tutulamaz, bu her türlü tutarlı sistemde böyledir. Rantçılıktan başka bir şey düşünemeyenlere ters gelse de genelde yardımcı eden de onları toplayıp gereken yerlere ulaştıran da bunu inancının gereği olarak yapar. İslâm’ın doğası, yardımlaşma, mal ve hizmet vererek arınma esası üzerine kuruludur: İnfak, sadaka, zekat, fitır, kurban ve benzeri ibadetler bunun açık örnekleridir. Dinin he-

defi olan “takva” Kur’an’da insanın malından “vererek arınması” (92/18) olarak tanımlanmıştır. Gel gör ki, ülkede etkin siyasal mantık, bunu kendisi için tehlike olarak algılamakta, en azından kendi adına olmayan dayanışmalara kuşkuyla bakmaktadır ki deprem ortamında bunun açık örnekleri yaşanmaktadır. Vatandaşın getirdiği yardımların elinden alınıp güven duymadığı Kızılay’a teslim edilmesi, resmi etiket taşımayan bir yardımlaşmanın istenmediği anlamına gelmektedir. Ki aşağıdaki 6. madde de bu durumu biraz daha açmaktadır.

“6) İrticai faaliyetlerin bir kısmı devletin bütçe olanaklarının yetersizliğini istismar etmekte olduğundan, ilgililer il ve ilçelerde okul çağındaki çocukların (öğrenim, barınma, burs gibi) ihtiyaçlarını Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu’ndan karşılamalıdır.”

Yani vatandaşın çocuğu vatandaşa düşürülmemeli, adı geçen fon ile de olsa devletin çatısı altına alınmalıdır. Yani resmi tekelciliğin dışında her türlü eylem irticai bir suç sayılmaktadır. Tabi bütçe istismarı diye bir şey varsa onu da hükümet edenlerde aramalı, sokakta değil.

“7) İrticai ve bölücü yayın yapan radyo ve televizyon istasyonlarına karşı ilgili devlet kuruluşları yasaları eksiksiz bir şekilde uygulamalıdır.”

Tabi yasaların yetişmediği yerde irtica yasaları yetiştirilecektir.

“8) İrtica ile mücadele bir devlet politikasıdır; onun için siyasal yaşamdaki değişikliklerden etkilenmeden sürdürülmesi gerekmektedir ve bu, devletin tüm kurumlarının eşgüdümünde yürüyecektir.”

Hakkını yemeyelim, iktidar seçkinciliği esaslı bir performans göstermekte, söz konusu “eşgüdüm” eksiksiz yürümektedir. Ne var ki bu örgütleniş ve eşgüdüm toplumsal ihtiyaçların çözümünde, örneğin deprem yaralarının sarılmasında aynı performansı gösterememekte, topallamaktadır.

Sonuç olarak bu belge ve çevresinde işleyen süreç bize Türkiye’nin bir yönünü göstermekte ve ülkeye hakim olan iktidar seçkinciliğinin mantığını çok iyi özetlemektedir. Başbakanın, parlamentonun açılışında had bildiren söz ve tavırlarında olduğu gibi (o tavırlarından yana olanların nitelemesiyle) bu belge de tarihteki yerini çoktan almıştır.

İKİNCİ BELGE

YARGITAY BAŞKANININ KONUŞMASI

Gerçekten bu konuşma açısından bakıldığında görülen başka bir Türkiye vardır. İrtica başta olmak üzere siyasal olgu ve kavramlar farklı bir anlam taşıyor.

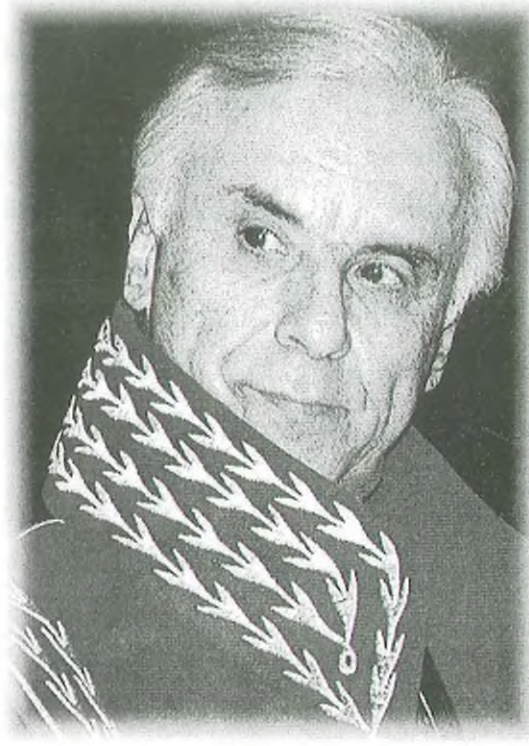
Sami Selçuk, ülkenin içinde yaşadığı ve muhtevası itibariyle siyasal kökenli olan sorunları çok çarpıcı bir biçimde tasvir etmiştir. Burada hemen bir not düşmeliyiz ki, o, aslında yer olarak iktidar seçkini mevkiinde bulunmaktadır, ama duygu ve düşünceleriyle kendini birinci Türkiye'den (halktan) saymaktadır ve zaten düşünce itibariyle de seçkinci mantığının dışındadır. İlgi çekicidir ki, Anayasa Mahkemesi Başkanı, DPT Başkanı gibi yüksek bürokratlar da artık seçkinci yapıya eleştirel olarak bakabilmektedirler. Bu durum, ülkenin sosyal/politik yapısının devlet-halk ikileminden daha farklı bir yapı kazanmaya doğru gittiğini göstermektedir. Bu ise ülkemizin geleceği adına ümit vericidir.

Seçkincilerin muhtemelen önceden kestiremedikleri bu konuşma, tabir caizse kendilerini şoke etmiş, 24 saat nasıl bir tavır alacaklarına karar verememişlerdir. Merve Kavakçı olayında olduğu gibi önceden hazırlıklı gelinseydi, mesela sayın Ecevit "bu adamı dışarı atın, haddini bildirin" demese de konuşmanın etkinliğini kırıcı bir şeyler söyleyebilirdi.

Gerçekten de genelde bildiğimiz ama sayın Selçuk'un konuşmasında vurguladığı bir gerçek, konuşmaya verilen tepkide de bir kere daha ortaya çıktı. O, şöyle diyordu:

"Ülkemizde sırtını birbirine dönmüş iki Türkiye vardır: Birisi, Kurtuluş Savaşını veren, Cumhuriyeti kuran, onca travmalara rağmen demokratik sabır ve enginlik sınavından yüz akıyla çıkan, ekonomik ve kültürel dinamikleriyle dışı doğru patlayan, yayılan, genişleyen, dipdiri, capcanlı, hep ayakta bir halk; diğeri ise her şeyi geriden izleyen, kendisinin üretip devletleştirdiği yazılı hukuka göre halkıyla mahkemelerde sürtüşen, halkına güvenmeyen, hep içe doğru patlayan, yayılan genişleyen birinci Türkiye'ye yetişemeyen hastalık irisi hantal bir devlet. Sorunları sağlam bir çözüm perspektifine sahip olmadığı için de bunalımlı bir Türkiye."

İkinci Türkiye sayın Selçuk'a saldırıya geçmişti,

Yargıtay Başkanı Sami Selçuk

içeriğe bir türlü giremeyen seçkinci yapı ve yandaşları hep belden aşağı vurdu, sonuç alabileceğini inandığı tüm argümanları kullanmaktan çekinmedi. Dış dünyada asker yanlısı olarak tanınan Hürriyet gazetesinin başını çektiği bir gruba göre meselâ müslümanlar bu sağduyulu sesc olumlu cevap verdikleri için Selçuk'un adı şeriatçıya çıkmıştı; zaten Konyahydı ve lisede Milli Güvenlik derslerinden yedi almıştı, hatta İran mollaları da ona destek veriyordu. Biraz daha serinkanlı (!) görünenlerine göre bu görüşler hemen pek çok kitapta bulunabilecek felsefi, dolayısıyla pek gerçekçi de olmayan görüşlerdi. Bazılarına göre ise tartışılması bile abesle iştigaldi, can sıkıcı bir şeydi, güllük güllüştanlık giden sistemin tekerine taş koymak demektir... Bütün bunların ortak tarafı bir düşünce seviyesinden ve içerikten yoksun olmalarıdır.

BİZE GÖRE ASIL SORUN: SEÇKİNCİ KEYFİLİĞİ

Şüphesiz Sami Selçuk'un konuşmasının tartışılıp eleştirilebilecek yönleri vardır. Mesela sayın Selçuk, sorunu Türkiye'de çağdaş demokrasinin gerçekleş-

Hatta son gelişmelerle Cumhuriyet, laiklik gibi modern kavram ve olgular, müdahalelerle iyiden iyiye içeriksiz boş birer slogana dönüştürülerek yetmiş yıllık tecrübe ve birikim bile (koruya kollaya) yok edilmek üzeredir. Ülke gerçekten seçkinciliğin temsil ettiği bir “siyasal irtica” hareketiyle karşı karşıyadır. Diğer kavramlara karşılık savunduğunu iddia ettiği laikliği bir total dine, bir başka deyişle bir teokrasiye dönüştürmektedir.

meişinin sebebi olarak; içeriğini belirleyen özgürlük, çoğulculuk gibi ilkelerin hayat bulmayışına, yani modern kavramların içlerinin boşluğuna, birbirleriyle ilişkilerinin kurulamadığına bağlıyor. Şüphesiz o bunda gayet haklıdır da. Aşağıda işin doğrudan hukukçuyu ilgilendiren yönlerini uzmanına bırakarak toplumsal boyutu kısaca açmaya çalışacağız.

Ne yazık ki Türkiye’deki modern siyasal kurum ve kavramlar 70 yılda geldikleri seviyeden daha ilkel konumlara doğru gidiyor. Yani kazanım eksikliğinden ötede ilginç bir kayıp süreci yaşanıyor. Mesela hukuk, iktidar seçkinciliğinin keyfi projelerini gerçekleştirmek ve rakip ya da düşman bellediklerini haklamak için kullandığı bir *şiş* görevini yerine getiriyor. Meselâ TCK’nın 312. maddesi devlet karşıtı siyasal kitle hareketlerini önlemek için var ve yıllardır orada bulunuyor. Ama şimdi o, farklı bireysel inanç ve düşüncelerin sahiplerini saf dışı etmek için kullanılıyor. Yine meselâ devlet, dini devletleştirip ona özerk bir alan tanımadığı için dini okullar açmıştır. Ama geldiği noktada söylemin ruhuna uygun biçimde devletin, dine özerklik tanıyarak, dini okullarını, kurumlarını kendinin kurmasını serbest bırakmak gerekirken, buna fırsat vermeden onları yoketmekle meşgul olması laikleşmek demek değil, kaba saba bir din düşmanlığını devlet politikası haline getirmek demektir. Yani o hatalı laiklik anlayışında da bir geriye gidiş, bir siyasal irtica söz konusudur.

Bütün bunlar göz önünde bulundurulduğunda bu ülkenin sorunu sadece, yeterli meşruiyete sahip bulunmayan bir anayasanın değiştirilmesi, bazı yasala-

rın kaldırılması veya bazı yasaların eklenmesi değildir. Öncelikle varolan hukuki düzenin toplum dışı değil, toplum merkezli olarak işler hale getirilmesidir. O zaman mesela işlevsel olarak 312 nin yerinin kalmadığı, irtica adlı hayali suçları mahkum etme yasalarının anlamsızlığı, vb. ortaya çıkar. Ama bu gerçekleşmeyecekse (mesela) üniversitelerde kılık-kıyafeti serbest kılan apaçık bir yasa yok sayılacak, yazılı olma-

yan bir anayasa bunun gerekçesi yapıp, düzmece soruşturma biçimleri üretilecek, hukukun gereğine uyan hakim tehdit edilip sürülebilecektir. Yani eksik olan sadece yasal düzenleme değildir, bu yasal düzenin toplum dışı zorlamalardan kurtarılıp toplum merkezli hale getirilebilmesidir. Yoksa vesayetçilik sürüp gider ve olduğundan daha kötü durumlar yaşanır.

MODERN SİYASAL KAVRAMLARIN İÇİ BOŞ

Sayın Selçuk bu tarihi konuşmasında, Anayasal düzeni oluşturan kavramların kapsamlı bir analizini yapar, birbirleriyle ilişkilerini gösterir. Ona göre asıl sorun, içleri boşaltılmış, sulandırılmış evrensel kavramlarla düşünülüyor olunmasıdır. Başta Cumhuriyet olmak üzere *demokrasi, laiklik, hukuk devleti* gibi çağdaş kurum ve kavramlar kullanılmakta, ama bunlara bambaşka anlamlar yüklenmektedir.

Bilindiği gibi Türkiye’de kendi doğasında bir modern siyasal sistem (kısaca çağdaş demokrasi) gerçekleşmeyişinin mazereti “bize özgü şartlar” demagojisidir. Buna göre Türkiye tam demokrasiyi kaldıracak durumda değildir. Dolayısıyla da kendine has bir demokrasi üretmek zorundadır (ki üretmiş oluyor). Halbuki evrensel sistem ve değerlerin göreliliği, içini gönlümüzce boşaltma hakkımız yoktur. Sayın Selçuk’un ifadesiyle bunların üzerinde mülkiyet hakkımız yok, ancak kullanma hakkımız vardır. Yoksa bu olguları sonuna kadar büküp, apaçık bir despotizm için “bu bizim demokrasimizdir” demek için bir sebep kalmaz. Onun için her topluma

göre bir demokrasi yok, onun içindir ki her topluma göre bir İslâm yok, bizim seçkinciliğin iddia ettiği gibi bir Türk İslâmı yoktur. Dini yaşantı belli toplumsal renk ve desenler taşısa bile, farklı algılanabilecek İslâmlar yoktur.

ÇAĞDAŞ DEMOKRASİ NASIL OLUR?

Selçuk'a göre modern hayatın eksen olgusu demokrasidir, ancak bunun da sahtesini halisinden ayırmak gerekir. "*Çağcıl demokrasi*" olarak nitelendirdiği gerçek demokrasi belli bir içeriğe sahiptir ve bu içerik şöyle sıralanabilir:

"*Özgürlük (düşünce ve inanç başta olmak üzere bütün alanlarda), özerk ve eşit birey, bilgilendirilmiş özgür bir halk, hukukun üstünlüğü, sivil bir toplum, çoğulcu bir anlayış ve katılımcılığa dayanan normatif (hukuki) bir yapı*".

Bunların her biri diğerine bağlıdır. Özgürlüğün olmadığı yerde özerk birey, eşit bireyin olmadığı yerde inanç ve düşünce özgürlüğü, inanç özgürlüğünün olmadığı yerde çoğulculuk ve sivil hayat. vb. olamaz. Bunlar da üstten basıkırtan bir güçle değil, toplumsal bir içselleştirmeyle gerçekleşebilir. Bu muhteva gerçekleşmeden demokrasi varolamaz. Yine Selçuk'a göre Cumhuriyet, demokratik gelişme sürecinin bir ilkel basamağıdır ve demokrasi için aşılacak zorundadır.

Selçuk, demokrasinin içeriği olan özellikle özgürlük, çoğulculuk, laiklik, hukuk ilkesi, anayasa ve meşruiyeti üzerinde ayrıntılı olarak durur. Özgürlük, çoğulculuk ve bilgilendirilmiş halk, fert ve toplum karşısında devletin sınırlandırılabilirdiği, (onun kutsal sayılmadığı, seçkincilerin vesayetçiliğe soyunmadığı) ortamlarda gerçekleşir. Fert ve toplum yasaklarla değil, önünü açmakla rüşdüne erer. Esasen *devlet toplum içindir, toplum devlet için değil*.

Sami Selçuk düşünce öz-

gürlüğünün, çağdaş demokrasinin en temel unsuru olduğunu vurgular, çünkü özgür düşünce olmadan çoğulculuk, katılımcılık, vb. olmaz. Kaldı ki düşünce farklılıkları, bir çeşitlilik, bir dinamizmdir. Esasen tek tip düşüncenin olduğu yerde "düşünce" yoktur. Bir fikri olgunun düşünce vasfı farklılığından gelir.

İnanç özgürlüğü ve din üzerinde ayrıntılı olarak duran Selçuk'a göre din ve inanç özgürlüğü de, özgürlük, çoğulculuk ve katılımcılığın ana şartıdır.

MODERN DEMOKRASİDE VE

TÜRKİYE'DE DİNİN DURUMU

Genelde din- devlet ilişkisinin uygulamada üç biçimi vardır: *Laiklik, laikçilik ve teokrasi*. Din Sosyolojisi açısından daha farklı anlamları varsa da Selçuk'a göre "teokrasi, özel ve kamusal hayatın dince belirlendiği, devletin din merkezli olduğu, değişmez ve ilişilemez doğmalarla yönetildiği, devletin tek inanç sisteminin bulunduğu, diğerlerinin dışlandığı ve ayrıcalıkların, çatışmaların yaşandığı sistemlerdir."

Dinin devletleştirilip baskı altında tutulduğu sistemlere ise *laikçilik* adı verilir; alt yapısını Dekart'ın akılcılığı ve Comte'un pozitivizmi oluşturur. Toplumdan sürüp çıkardığı dinin yerine kendince belirlediği bir dini yerleştirmeye çalışır. Bunlara karşılık *laiklik* ise din ve devletin karşılıklı olarak bağımsızlıklarını gerektirir.

Selçuk'a göre bütün bu tanımlar açısından bakıl-

diğında Türkiye hiç bir zaman laik olmamıştır. (Bireyin hayatının bütünü bile tek tip bir inançla) örgütlenme bakımından teokratik; dini baskı altında tutup yönlendirme bakımından laikçidir. Bir başka deyişle Türkiye’de laiklik bir devlet dinidir ki, bu anlayış laikliğin tabiatına en uzak anlayıştır.

DEMOKRASİDE VE TÜRKİYE’DE YASAMANIN VE HUKUKUN DURUMU

Demokrasinin en tabi sonuçlarından birisi hukuktur, onun iyi işlemediği yerde halk bir sürüdür. Devlet meşruiyetini hukuktan, hukuk ise toplumdan alır. Çağdaş demokraside aslolan “*hukuk devleti*” değil, “*hukukun üstünlüğü*” ilkesidir. Hukuk devletinde hukuku devlet üretir, ikincisinde ise toplum yapar. Türkiye örnek aldığı Kara Avrupası gibi, hukuk devleti ilkesini benimsemiştir. Bu sistemle yargının bağımsızlığını korumak mümkün değildir; yasama ve özellikle yürütmenin vesayetinden kurtulamaz ki fiili gerçek de bunu göstermektedir.

Tutarlı bir hukuki yapının nasıl olması gerektiğini belirten Selçuk son olarak meşruiyet üzerinde durur. Bir siyasal hukuki yapı için meşruiyet çok önemlidir. Meşruiyetin dayanağı otoritenin gücü değil, halk çoğunluğudur. Daha açık ifade etmek gerekirse meşruiyet, oluşum sırasında bir çoğunluğa dayanması; sürmesi için de hep bu çoğunluğun arkasında varolması demektir. Yürürlükte olan 1982 Anayasası maalesef bu iki nitelikten de yoksundur. Kendisine dayanan pek çok kanun da bu eksiklikten bir pay almaktadır. Türkiye 2000’li yıllara bu Anayasa ile girmemelidir.

TÜRKİYE’DE SİYASAL SİSTEMİN GENEL GÖRÜNÜMÜ

Türkiye’nin sosyal/politik sisteminde kavram ve kurumlar başından beri, evrensel anlamdaki yerlerini ve anlamlarını bulamamışlardır. Bir geçiş dönemi yapılanması mutlaklaştırılarak bir değişmezlik zırhına büründürülmeye çalışılmış, her türlü toplumsal değişim, ondan bir sapma olarak görülmüştür.

Hatta son gelişmelerle Cumhuriyet, laiklik gibi modern kavram ve olgular, müdahalelerle iyiden iyiye içeriksiz boş birer slogana dönüştürülerek yet-

miş yıllık tecrübe ve birikim bile (koruya kollaya) yok edilmek üzeredir. Ülke gerçekten seçkinciliğin temsil ettiği bir “*siyasal irtica*” hareketiyle karşı karşıyadır. Diğer kavramlara karşılık savunduğunu iddia ettiği laikliği bir total dine, bir başka deyişle bir teokrasiye dönüştürmektedir.

Bu ülkede sorun, bu modern kavramların varlık tartışması değil, her ne kadar iktidar seçkinciliği “bunları istemeyen ve hatta yıkmak için uğraşanlar var” sayılması üzerinde gidiyorsa da marjinalliklerin ötesinde kimse Cumhuriyetin veya laikliğin varlığını tartışmamaktadır. Üzerinde durulan şey ülkede 75 yılda bunlara hangi düzeyde bir içerik kazandırılabilmiştir. İşin gerçeği slogan dönemi kapanıyor, içerik sorgulandıkça iktidar seçkinciliğinin işi de zorlaşıyor. Çünkü seçkinci yapı varlığını temel kavramların bir slogan düzeyinde götürülmesine borçludur. Halbuki çağın toplumun yönü, yasakçılığa, baskı ve güce değil, kültürel içselleşmeye yöneliktir.

SONUÇ

Ülkemiz sancılı bir dönemden geçiyor. Toplum tedirgin, pek çok kurum deruni bir toplumsal destekten gittikçe uzaklaşıyor. İlgili çekicidir ki her olay, iktidar seçkinciliğine ve kurumsal temsiline olan güveni azaltıyor. Fazla değil bir kaç yıl önce Kızılay’ın başındaki insan kendini layüs’el (sorgulanamaz) görmediği gibi, toplumun da ona bir skandal kurum gözüyle bakması söz konusu değildi. Uydurduğu gerekçelerle Anadolu insanının, çocuğunun önünü kesen bir YÖK ve onun totaliter başkanından haberi olmadığı gibi sistemle özdeşleştirilmiş bu kişilerin dokunulmazlık zırhına büründürülebileceğini düşünemezdi. Rant paylaşımının son zamanlarda yaşanan biçimini görmediği gibi, merkezden uzaklaştırılan halkın sırtına bir irtica yaftası yapıştırılıp tüm inanış, düşünce ve kurumlarıyla aşağılandığına şahit olmamıştı.

Sonuç olarak ülke öncelikle bir siyasal deprem yaşıyor ve bu depremin içinde ülke ağırlıklarını dışa vuruyor, iki Türkiye daha bir belirginleşiyor. Ama bu gidişin sıkıntısını çeken bürokratları gördükçe birinci Türkiye daha bir umutlanıyor.

Sözü daha fazla uzatmaya ne gerek var : İki belge iki Türkiye’yi çok iyi tasvir ediyor. ■

“ZORBA DEVLET”TEN “ÂDİL DEVLET”E

“Memleketin umrânı adalet ile dir.”

Defterdar Sarı Mehmet Paşa

J ön Türklerin öncülerinden Ziya Paşa, “baskıcı” (!) Osmanlı yönetimine karşı mücadele etmek amacıyla önce İngiltere’de, sonra da İsveç’de yayımladıkları Hürriyet gazetesinde hayalindeki “Cumhuriyet idaresi”ni şöyle tanımlıyordu:

“Cumhuriyet idaresinde padişah, imparator, sadr-ı âzam, hariciye nâzırı filan yoktur. Memleketin padişahı, imparatoru, kralı, sadr-ı âzamu hep memleketin halkıdır. Cumhuriyet idaresinde bir nice milyon halk, bir kaç menfaatperest kişinin hükmü ve keyfine esir olmayıp zengin ve fakir herkes hukuk ve hürriyetini korumakta serbesttir.

Cumhuriyet idaresinde kur’a ve cebr ile asker yazmak, nice yüzbin kişiyi yerinden ve işinden uzaklaştırıp kışlalarda çürütmek usulü yoktur. Gerekliğinde herkes askerdir. Silahını kapamıyorsa...

Cumhuriyet idaresinde bir millet meclisi olur. Bunun üyelerini halk seçer. Ahalinin en hamiyetli ve bilgilileri milletvekili seçilir. Millet meclisi, üyelerinin ekseriyeti ile kanunlar yapar. Herkes bu kanunlara uymakta eşittir.

Mahkemeler ise büsbütün müstakil-

dir. Ne millet meclisinin, ne de reisinin mahkemelere müdahaleye asla selahiyeti yoktur.”¹

Ziya Paşa’nın bu yazıyı kaleme aldığı 1870’lerden günümüze değin, -ilan edilen meşrutiyet’lere(1876, 1908) ve cumhuriyet’e(1923) rağmen- o efsunkâr “Cumhuriyet idaresi” bir türlü tesis edilemedi.

Aradan bir asırdan fazla bir zaman geçmesince rağmen bugün, -Ziya Paşa’nın deyimiyle- bir nice milyon halkın, birkaç menfaatperest kişinin hükmü ve keyfine esir olmadığını söyleyebilir misiniz?

Bugün, seçilen milletvekillerinin, milletin en hamiyetli ve bilgilileri olduğu iddia edilebilir mi?

Bugün, Meclis’in hür iradesi ile yapılmış Anayasa ve yasalarla mı yönetiliyoruz?

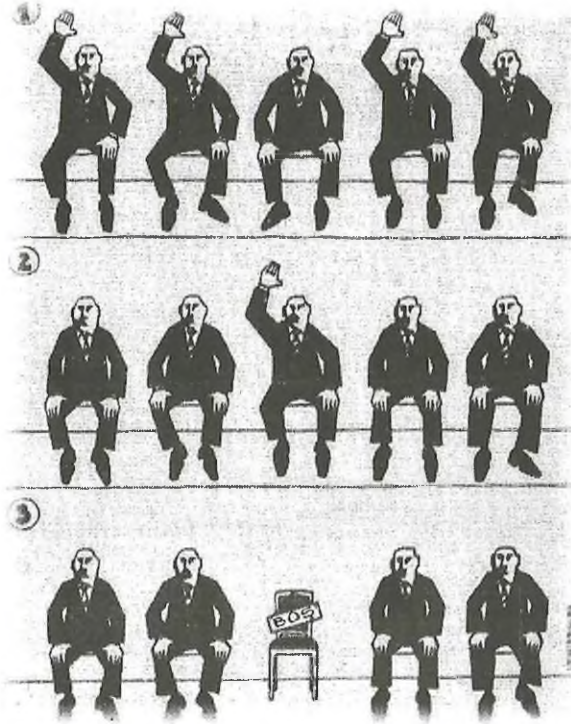
Bugün, herkes kanun önünde eşit mi?

Bugün, gerçek anlamıyla yargı bağımsızlığından söz edebiliyor muyuz?...

Ziya Paşa’dan tam 129 yıl sonra hâlâ aynı konuları tartışıyor olmamız ne kadar hazindir!

**Abdullah
YILDIZ**

Yargıtay Başkanı **Sami Selçuk**'un 6 Eylül 1999'da yaptığı çarpıcı konuşmada yer alan beklentilerin, **Ziya Paşa**'nın 129 yıl önceki özlemleriyle birbir örtüşmesi, bu ülkede yönetim planında o günden bu güne bir yaprağın dahi yerinden oynamadığını ortaya koymuyor mu? (Sayın Selçuk'un "Demokrasi Manifestosu" olarak adlandırılan ve 'hukukun üstünlüğü'ne, 'yargı bağımsızlığı'na, 'yansız devlet'e, 'özgür yurttaş'a... vurgu yapan konuşmasının tam metnini **Umran/ek**'te okuyabilirsiniz.)

i necât olarak gördüler ve sonra da "hürriyet, hürriyet" nâraları eşliğinde Meşrutiyet İnkılabı'nı gerçekleştirdiler. Ancak Meşrutiyet, Padişah'ın pek de öyle keyfine bırakılmayan idareyi, ne hal-ka, ne de halkın vekillerine tevdi etti? Devlet yönetimi kısa zamanda tümüyle "İttihatçı cunta"nın eline geçti ve bütün ülkeyi koyu bir istibdat bulutu kapladı.

Ahmet Hamdi Başar'ın ifadesiyle, her "hürriyet hareketi" başarıya ulaştık-

tan sonra "eskiden var olan bir takım hürriyetler" de ortadan kalkıyordu.²

Sonunda koskoca bir imparatorluk, İttihatçı despotların elinde yok olup gitti.

Osmanlı İmparatorluğu'ndan artakalan Anadolu topraklarında Kurtuluş Savaşı'nı müteakiben kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nde de durum pek farklı ol-

Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Değişmeyen "AZINLIK DİKTATÖRLÜĞÜ"

Osmanlı aydınları, Meşrutiyet yönetimini, "Padişah'ın keyfi idaresine" ve "istibdada" karşı bir çarç-

ALINTI

Taha Parla: "ANTİDEMOKRATİK CUMHURİYETÇİ UYGULAMA İÇİN İÇ TEHLİKE YARATILIYOR"

(Röportaj: Neşe Düzel 13.9.1999 Radikal)

Yargıtay Başkanı Anayasa'nın meşru olmadığını söyledi. Bu anayasa sizce meşru mu?

Anayasa, yapılış yöntemi ve süreci itibarıyla antidemokratiktir, biçimsel olarak sakattır. Çünkü anayasayı, bir anayasa değişikliği şeklinde ya nizami parla-

mentolar yapar ya da büyük bir anayasa yapımı söz konusuysa bunu halkı temsil yetkisine, vekaletine haiz kurucu meclisler yapar. Halbuki 1982 Anayasası'nı yapan Kurucu Meclis ve onun üst kanadı gibi çalışan cunta, aynı 1961'de olduğu gibi demokratik bir temsil yetkisine sa-

hip değildi.

Türkiye Cumhuriyeti bugüne kadar hiç meşru bir anayasaya sahip olmadı mı?

Birinci Meclis'in yaptığı 1921 ve hatta 1924 anayasası seçilmiş meclislerin yaptığı meşru anayasalardır. 1961 ve 1982 anayasaları ise maluldür. 1982

madı. (Farklı olması da beklenemezdi; zira yeni Türk Devleti'ne vücut verenler, neredeyse tamamen eski Osmanlı yönetimindeki sivil-asker kadrolardı. Hugh Puolton'un tesbitine göre, Osmanlı dönemi kamu görevlilerinin % 85'i ile kurmay subaylarının % 95'i yeni Türk Devleti'nde de yerlerini korumuşlardı.)³

1923'te alkışlar ve "yaşa", "varol" sadaları arasında kabul edilen Cumhuriyet, 1870'lerde Ziya Paşa'nın hayallerini süsleyen "**Cumhuriyet idaresi**"ni -yani demokratik yönetim biçimini- bir türlü gerçekleştiremedi. Çünkü devlet yönetimine egemen olanlar, İttihatçı geleneğin takipçileri olan sivil-asker elitlerden başkası değildi.

Kısaca, yeni Türk Devleti'nin yönetim biçimini "**cumhursuz cumhuriyet**" olarak adlandırmak yerinde olacaktır.

TOTALİTER TEK PARTİ YÖNETİMİ
YA DA "HALKIN ADI YOK"

Jön Türkçü - İttihatçı - Cumhuriyetçi elitler, başından beri halktan kopuk olmalarına ve hatta halkı "**karşı devrim odağı**"⁴ olarak görmelerine rağmen, kendilerinin "halk adına" hareket ettiklerini iddia ettiler. Sultan II. Abdülhamid'i, "halk sizi istemiyor" deyip tahttan indirdikten sonra "istibdada" (!) rahmet okutan zorba bir yönetim kuran İttihatçı elitlerle, Cumhuriyet döneminde yıllarca "tek parti despo-

tizmini" sürdüren Halk Partili elitler aynı derin çelişkinin ibretâmiz çıkmazlarını yaşadılar. (Aslına bakılırsa, -F. Hüsrev Tökin'in de tesbit ettiği gibi- bizde 1908'den beri kurulan partilerin kahir ekseriyeti "halkın istek ve görüşlerini, iradelerini temsil etmek"ten uzak birer "*elit partileri*" olmuştur.)⁵

İttihatçılar, nasıl ki rakiplerini "komitacı" yöntemlerle, "sopalı seçim"lerle tasfiye edip sindirdilerse, Halk Partili elitler de benzer yöntemlerle muhalif partileri susturup kapatarak "**Tek Partili Yönetimi**" uzun yıllar sürdürdüler.

1924'te Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası, 1930'da Serbest Fırka, halkın yoğun ilgisine mazhar olunca, "*rejim düşmanlığı*" ile suçlanarak sudan bahanelerle kapatıldılar. Halk Fırkası kurmaylarının totaliter rejimlerden⁶ etkilenerek geliştirdikleri "**Altı Ok**" felsefesi, "resmi ideoloji" haline getirildi.

Dahası, II. Dünya Savaşı galiplerinin estirdiği demokrasi rüzgarıyla '46'da çok partili hayata adım atılmasına ve 1950'de Demokrat Parti'nin iktidara gelmesine rağmen, Türkiye'de çoğulcu demokrasiye bir türlü geçilemedi; 1960 ihtilali ile "**Tek Parti**" (Halk Partisi) zihniyeti yeniden egemen oldu. 1961 Anayasası'nın ihdas ettiği Milli Güvenlik Kurulu, daha sonraki yıllarda (özellikle 1982'de) yapılan Anayasa değişiklikleriyle olağanüstü yetkilerle donatılmak suretiyle adeta belli bir azınlığın "**derin iktidarı**" güvence altına alındı. Bu bağlamda Türkiye'de hâlâ gerçek anlamda "**Çok Partili Rejim**"e ge-

anayasası'nın basit değişikliklerle düzeltilmesine imkan yok, radikal değişikliklerin yapılması lazım. Tadili yetmez tebdili gerekir bu Anayasa'nın.

Yargıtay Başkanı'ndan bir iki gün önce de Genelkurmay Başkanı bir konuşma yaparak '28 Şubat sürecinin devam ettiğini' söyledi. 28 Şubat süreci demek, askerin siyasetteki ağırlığının devam etmesi demek. Askerin siyasete müdahale etmesi meşru mu?

Tabii ki değil. Devleti üç kuvvet oluşturur: yasama, yürütme, yargı. Sonra da devletin daireleri gelir. Asker, devletin içindeki dairelerden biridir. Askerin işi klasik tanımıyla savaş yapmaktır, sınırları korumaktır. Askerin işi, 1961 ve 1982 anayasalarında tanımlanmış olan iş değildir. Askerin temel siyasal kararları dikte eden organ olması yanlış. Oysa bu durum 1961'de başlayarak 1982'de daha da katmerleştirildi. Hem burada başka bir soruna da dokunuyorsunuz

siz. Herkesin konuştuğu bir yerde niye Yargıtay Başkanı konuşunca problem oluyor? Şimdiye kadar genelkurmay başkanları konuştu. Bu konuşmalar yetkilerini aşmaları şeklinde algılanmadı.

(....)

Demokratik devlet örgütlenmesinde asker siyasete karışmaz. Asker, sivil otoriteye tabidir. Asker 1961 ve 1982 anayasalarında olduğu gibi yürütmenin ve hatta yasamanın da üstünde olamaz. Bu demokratik

çilmediği de söylenebilir. Tark Zafer Tunaya'nın 1954'lerde tesbit ettiğı durum bugün de pek değış-mişe benzememektedir:

*"Türkiye'de çok partili rejim tam olarak yoktur. Türkiye Büyük Millet Meclisi(...) Türkiye'de kurulacak çok partili rejimin hudutlarını sarahatle çizmiştir. Filhakika Cemiyetler Kanunu'nun 1, 9 ve 10., Türk Ceza Kanunu'nun 141, 142 ve 163. maddeleriyle tesbit edilmiş bulunan bu hudutlar(...) muayyen bir ideolojiye dayandığına göre, siyasi partiler arasında ideolojik bir fark kalmamakta, hepsi de birbirinden tali noktalarda ayrılmış, geniş ve gayrimütecane teşekküller halinde ortaya çıkmaktadırlar. Bu, Türkiye'nin siyasi tarihinde uzun zamandan beri değışmemiş bir olaydır."*⁷

Özetle denilebilir ki; Cumhuriyet tarihi, bir türlü yıkılamayan tek parti zihniyeti, kırılmayan aydın despotizmi, sıkça tekrarlanan ara rejimleri, kapatılan onlarca partileri... ile **"demokrasi"**nin değıl **"totaliterizm"**in egemen olduğı bir süreçten ibarettir. Bu dönemde halkın esamesi okunmamıştır; halkın istek ve arzularını önc çıkaran, onun değıerlerine sayğı duyan partiler ve iktidarlar da gücü elinde tutan "batıcı azınlık" tarafından tasfiye edilmiştir. Yani Cumhuriyet "cumhur/çoğunluğun yönetimi" ise de, Demokrasi "halkın kendini yönetmesidir" dense de bu dönemde *"halkın adı yok"* tur.

"ZORBA DEVLET" TEN DEMOKRATİK DEVLET'E

İmdi, demokrasi ve cumhuriyet'ten -bu iki kavram günümüzde farklı anlamlarda yorumlanmaktadır.⁸ söz ederek yıllarca halkı dışlayan, halkın temyiz kabiliyetinin olmadığına inanan, halkın reyine hiç değıer vermeyen ve hatta halktan korkan, *"hukukun üstünlüğüne"* değıl *"üstünlüğün hukuku"* na dayanan bir sistemi esaslı biçimde sorgulamak ve tadil etmek kaçınılmaz bir zaruret halini almış gözüküyor. Yargıtay Başkanı Sami Selçuk'un konuşması, böyle bir değışimin miladı olabilir mi? Artık herkes bu soruyu soruyor.

Zira sistem her alanda tıkanmış, ciddi bir çıkma-za girmiş bulunmaktadır. Bunu gizlemek de kapatmak da mümkün değıildir.

Türkiye'yi felaketin eğığine getiren de adına "Demokrasi" denen, gerçekte ise bu nitelcmeyi kesinlikle hak etmeyen bu **"ucube rejim"**dir. Bir başka tarzda ifade edersek, gerçek anlamda iktidar ve karar mercii olan "gizli azınlığın" (isterseniz "derin devlet" diyelim) bu halkın ve bu ülkenin çıkarlarını hiç hesaba katmayan kararları, Türkiye'yi büyük bir kaosa sürüklemiş bulunmaktadır.

Bu "ucube rejim"ın, herkesçe bilinen Demokrasi ile uzaktan-yakından alâkası yoktur. Bu rejimi, me-

yapılanma değıildir, bu militarizmdir. Militarizm derken de sadece askerlerinkini kastetmiyorum. Türkiye'de sivillerin de köklü militarizmini kastediyorum. Anayasa değıişikliğinde askeri, yürütmenin altındaki devlet dairelerinden biri haline getirmemiz lazım. Yargıtay Başkanı'nın vesayet altında demokrasi, anti-demokratik cumhuriyet sözlerinin içinde bu da var.

Bildiğim kadarıyla Atatürk ve İnönü askeri siyasetin dışında tutmaya çalışmışlardır değıil mi?

Tarihi gerçekler ve veriler bi-

ze bunu söylemiyor. Atatürk'ün ve İnönü'nün cumhuriyeti de çok sivil bir cumhuriyet değıildi. Herkes elini vicdanına ve aklına koyalın, dönemin fiili anayasaları olan Halk Partisi programlarının son maddelerinde Atatürk'ün ve İnönü'nün partisinin askeri nereye koyduklarına baksın. Askere sadece devlet içinde çok muteber bir yer vermekle kalmadıkları gibi, askeri fevkalade militarist bir şekilde bizim siyasal kültürümüze ve kurumlaşmamıza yerleştirmişlerdir. Ama bu 1982'yle aynı şeydir de demiyorum.

Türkiye'nin demokrasiyi

kabul etmemesi gerektiğini savunanlar, bunun nedeni olarak bölücülük ve irtica tehlikesini gösteriyorlar. Sami Selçuk ise demokrasinin risk alması gerektiğini söylüyor. Dünyadaki bütün demokrasiler bu riski kabullenirken Türkiye neden böyle bir riskten korkuyor?

Bir kere bunlar 'biz demokrasiyi kabul etmiyoruz' demiyorlar. 'Biz demokrasiyi istiyoruz ama bizim söylediğimiz demokrasi doğru demokrasidir' diyorlar. Yanlış demokrasilerine karşılık gerçek demokrasiyi önerenlere

sela Lincoln'un tanımıyla 'halkın, halk için, halk tarafından idaresi'⁹ demek olan bir "Demokrasi" saymak imkansızdır. T. V. Smith'in dediği gibi, Demokrasi, "sadece çoğunluğa dayanan bir idare şekli değil; çoğunluğun isteğini yerine getiren bir hükûmet tarzı"¹⁰ ise, bizdeki "Demokrasi"den başka herşeydir?

Bildiğimiz kadarıyla, bizde devlet -Tanzimat'tan, hatta II. Mahmut'tan bugüne-, halkın "isteklerini" değil, "istemediklerini" yerine getirmek için çalışan, dokumuza uymayan projeleri tepeden inmece bir mantıkla halka dayatan bir organ haline gelmiştir. Haya-tın her alanına müdahale eden, millet için en hayırlı yol "benim çizdiğim yol"dur diyen, hikmetinden -hâşâ- su-al olunmayan "Totaliter" ve "Otoriter" bir devlet. Ceberut, zorba, dediğim dedik cinsinden despotik bir idare.

Peki, günümüzde bu anlayışın değiştiği söylenebilir mi?

Belki, ama yine de bu rejime kimse "Demokrasi" adını yakıştıramaz.

Mesela, Türkiye'de siyasi, idari ve iktisadi gücü,

belli bir azınlığın yed-i vahidine aldığı ve bu gücü daha geniş halk kesimleriyle paylaşmaya asla yanaşmadığı düşünülürse, bu rejimin adı "Oligarşi" olmaz mı?

Bu ülkede para babalarının, kartelci sermayenin egemenliğine bakarak, mevcut sistemi "Plutokrasi" olarak adlandırmak da mümkün değil mi? Veya Makyavelistlerin önerdiği gibi, bizdekine benzer

de 'bölücülük ve gericilik' izafe ediyorlar. Biliyorsunuz, Osmanlı imparatorluğu dağıldı, arazi ve nüfus kaybedildi. Hep böyle olacak diye bir paranoya var bizde. Oysa ne dünya konjonktürü ne de normları artık böyle değil. Bu paranoya sadece dışa değil, 'iç düşman, iç hain, gerici, bölücü' diye içe de yansıyor.

(...)

Laiklikten bu kadar çok söz eden bir devletin aslında tam laik olmamasını, bu trajikomik çelişkiyi nasıl açıklıyorsunuz?

Vahim buluyorum. Kemalist-

ler 'laiklik demek dinsizlik demek değildir' diyorlar. Ama laiklik devletin dinli olması demek değildir ve bunu yaptılar, devleti dinli hale getirdiler. Ben, 1980'den sonraki mücadeleyi ciddi laiklerle esaslı mürteciler arasındaki mücadele olarak görmüyorum. Bunu bir mezhep kavgası olarak görüyorum.

Hangi mezhepler arasında bir kavga bu sizce?

İslamiyetin 'Sünni-Kemalist Diyanetçi' yorumunu benimsemiş olan devletliler ve devletçilerle, bunların yanlış ilan ettiği diğer İslamiyet yorumları arasın-

daki bir mezhep kavgası ve siyasi iktidar mücadelesi bu.

Gerçekten laik olmayan iki kesim arasında geçen bir iktidar mücadelesi mi bu?

Ciddi laiklerle esaslı mürteciler arasında değil bu mücadele. Yetersiz laiklerle o kadar gerici olmayan müminler arasındaki bir iktidar kavgası bu. Kendi inandıkları İslam'ı doğru ve ileri, diğerlerinin inandığı İslam'ı ise yanlış ve geri ilan ediyorlar. Bakın, laiklik dinsizlik demek değildir sloganı hala devam ediyor. Bunu Çağdaş Yaşamı Destekleme Vakfı gibi kuruluşların men-

özel tipteki oligarşilere **"Plutokratik Oligarşi"**¹¹ demek daha uygun düşmez mi?

Dilerseniz, geçenlerde bir köşe yazarının nitelemesiyle, bu 'hırsızlık rejimi ve 'uygulaması'na¹² **"Kleptokrasi"** diyelim.

Türkiye'deki "yasakçı" zihniyet Hitler'in Almanya'sını veya Mussolini'nin İtalya'sını hatırlatıyor. Örneğin Hitler, kadınların **"Üç K"**dan başka şeylerle uğraşmamasını istemişti: Birinci K (Kinder) "çocuklar", ikinci K (Kuche) "mutfak", üçüncü K (Kirche) "Kilise". Mussolini ise kadınlara yüksek öğrenimi yasaklamıştı.¹³ Şimdi, başörtülü kızları üniversitelere sokmayan zihniyetin, Faşist Mussolini'den farkı var mı? Bu yönüyle Türkiye'deki rejime **"Faşizm"** mi uygun düşer, yoksa **"Nazizm"** mi? Tercih sizin.

Yargıtay Başkanı Sami Selçuk'un kitabına başlık olarak seçtiği **"Zorba devlet"** modelinde, halkı ve dış dünyayı aldatmak için bol bol demokrasi'den, eşitlik'ten, özgürlük'ten "söz edilir". Sadece laf ebe-

Yargıtay Başkanı Sami Selçuk'un 6 Eylül 1999'da yaptığı çarpıcı konuşmada yer alan beklentilerin, Ziya Paşa'nın 129 yıl önceki özelemleriyle birebir örtüşmesi, bu ülkede yönetim planında o günden bu güne bir yaprağın dahi yerinden oynamadığını ortaya koymuyor mu?

liği yapılır. Kavramların içi boşaltılmış, kabukları kalmıştır. Mesela, halkın sözünün geçmediği bir "halk ege-menliği" vardır; kanunları "halka rağmen, halk için" birileri yapar ve onaylar; seçimler "seçilenlerin seçimi"nden ibarettir, vb. Bu sistemi, bir dönem Fransız Demokrasisi için kullanılan **"Halksız Demokrasi"**¹⁴ şeklinde nitelemek isabetli olmaz mı?

SONUÇ

NASIL BİR DEVLET?

Sonuç olarak, bu tartışma bizi ister istemez "nasıl bir rejim" ya da "nasıl bir devlet" meselesine getirmektedir. Aslolan da budur. Tartışılması gereken de budur.

Ümit ediyoruz ki, sayın Selçuk'un konuşması ile yeni bir ivme kazanan sistemin/devletin "ne idüğüne" ve "ne olması gerektiğine" ilişkin tartışmalar, olumlu istikamette sürdürülür ve geliştir-

supları da söylüyor. Elhamdülillah biz de Müslüman'ız, bizimki doğru ve ilerici, sizinki yanlış diyorlar. Politikacılar ve generaller ise 'İslam o değildir, budur' değerlendirmeleri yapıyorlar. Laiklik bu değildir.

Nedir laiklik?

Laiklik nötrlüktür. Devletin aynı dinin çeşitli yorumlarına ve başka dinlere tarafsız kalmasıdır...

Sizce ordu siyasetten çekilirse Türkiye'ye irtica gelir mi?

Hayır. Ama dinin de siyasete girmemesi lazımdır.

(...)

Eskiden bir 'kızıl tehlike' yaratılmıştı, şimdi onun modası geçti. Bugün Türkiye'de bir 'yeşil tehlike' yaratılıyor. Bir iç düşman, iç tehlike yaratıp belli bir antidemokratik cumhuriyetçi uygulamayı sürdürmek için yaratıldı bu yeşil tehlike ve biz bu tehlike için 'irtica hortladı' diyoruz. 1980'den sonra irtica eğer hortladıysa, onu hortlatan şey askeri darbenin ta kendisidir. Artı dünya konjonktürünün de bunda rolü vardır. Yani yeşil tehlike Türkiye'nin hep maruz kalmış olduğu

bir şey değildir. Kemalist resmi tarihte çok büyütülür ama dikkatli bakıldığında söylendiği boyutlarda değildir. İrtica var diye baskıcı teknikler kullanılmıştır. Bugün de aynı şey yapılıyor. 'İrtica hortladı' deniyor...

Yargıtay Başkanı, aynı zamanda tam bir fikir özgürlüğü istiyor. Ama bunun da Türkler için çok tehlikeli olacağı, ülkenin ya bölüneceği ya da irticaya kayacağı ileri sürülüyor. Fikir özgürlüğü sizce Türkiye'yi parçalar mı?

Hayır efendim. Ne fikir özgürlüğünden ne de belli sınırlara

ilirse ülkemiz bulunduğu yerden daha iyi bir konuma gelecektir.

Eğer "Devlet", "milletin mutluluğunu sağlamak ve ortak çıkarlarını temin etmek üzere oluşturulan siyasi yapı" olarak kabul ediliyorsa;

İnanıyoruz ki;

Şu veya bu grubun değil, halkının çıkarları doğrultusunda hareket eden,

Halkının sesine kulak veren, onunla barış içinde olan, ona inanan, ona güvenen, ona dayanan,

Her bireyi/insanı yüce ve bağımsız bir güç olarak kabul eden,

İnsanların 'doğal haklarını' (yaşama, düşünme, eğitim, örgütlenme, ibadet vs.) güvence altına alan,

Zulme, haksızlığa, hırsızlığa, yolsuzluğa, rüşvete mani olan,

Adaleti, huzuru, barışı sağlayan, halkına korku değil, güven veren, bir "Âdil Devlet" modeline ulaşılacaktır.

Zira aklın, fitratın ve insan olmanın gerçeği budur.

DİPNOTLAR

- 1- D. Mehmet Doğan, Halka Karşı Demokrasi, Beyan y., İst/1988, s. 11-12.
- 2- A. Hamdi Başar, Demokrasi Buhranları, s. 26-31; D. M. Doğan, a.g.e., s.45'den naklen.

- 3- Hugh Poulton, Silindir Şapka Bozkurt ve Hilal, Çev. Yavuz Alogan, Sarmal y; İst, 1999 s. 116.
- 4- Gencay Şaylan'a göre "Kemalist devrim felsefesine karşı çıkacak grup, halkın özellikle alt kademeleri idi..." yani, "karşı devrim aşağıdan gelebilirdi..." G. Şaylan, Türkiye'de Kapitalizm, Bürokrasi ve Siyasal İdeoloji, Türkiye Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü Y., Ank/1974, s. 74.
- 5- F. H. Tökin, Türk Tarihinde Siyasi Partiler, Elif y., İst/1965, s. 42.
- 6- **Totaliter rejim/Totaliterizm:** Kelime anlamından da anlaşılacağı üzere, toplum veya devlet hayatının tümünü kaplamak, tümüne yön vermek amacını güden "total-bütüncü" bir sistemdir.
- Totaliter rejimlerin ortak nitelikleri şöyle ortaya konmuştur:**
 - Hiç kimsenin ret ve tenkit edemeyeceği ve sosyal hayatın tümü kuşatan bir "resmi" ideoloji
 - Devlet mekanizması ile kaynaşmış bir tek parti sistemi
 - Siyasal iktidar tekeline sahip bir diktatör veya büro
 - Vatandaş yakından gözetleyen ve baskı metodlarına başvuran bir polis rejimi
 - Bütün düşüncelerin tek kalıba sokulmasına yarayan güçlü bir propaganda örgütü,
 - Bütün ekonominin tek merkezden yönetimi ve denetimi.
 - Bu sistemde kamu hürriyetlerinin sözü bile edilmez.
- 7- Cumhuriyet, 26. 3. 1954. (Alpay Kabacalı, Türk Basınında Demokrasi, s. 243.)
- 8- Bkz: Regis Debray, Cumhuriyetçi miyiz Demokrat mı? Umran/ck, Aralık-1998, sayı:52.
- 9- Osman Nebioğlu, Kölelik ve Hürriyet, Nebioğlu Y., İst/?, s.169.
- 10- a.g.e., s. 185.
- 11- Bkz. Raymond Aron, Demokrasi ve Totalitarizm, çev. Vahdi Hattay, Kültür Bakanlığı, İst/1976, s.121.
- 12- Cüneyt E. Koryürek, Radikal, 22. 9. 1999.
- 13- Gaston Bouthoul, Siyaset Sosyolojisi, çev. Ali Türkay Yazıcı, Remzi Kit., İst/1968, s. 58.
- 14- Bkz. Maurice Duverger, Halksız Demokrasi, çev. İsmail Özüit, Dördüncü Y., İst/1969, giriş.

kadar eylem özgürlüğünden kimseye zarar gelmez. Bunun anayasa hukukunda eşikleri var. Belli bir tekelci yasakçı iktidarın kendi egemenliğini kaybetmesi için yarattığı bir takım yeşil, kızıl tehlikelerdir bunlar. Biraz rahatlayalım.

Bölüneceğiz, şeriat gelecek diye korkarken, korktuklarımız olmadı ama aklımıza gelmeyen bir tehlikeyle karşılaştık ve devletin içinde çeteler olduğu ortaya çıktı. Devlet, içindeki çeteleri yakalamaya yanaşmıyor. Neden şeriatı korktuğumuz

kadar devletin çeteleşmesinden korkmuyoruz?

(....)

Çeteler bizi çok rahatsız etmiyor. Öbürü çok rahatsız ediyor.

(...)

Yargıtay Başkanı şeffaf bir devlet de istiyor. Ama devlet şeffaf olmuyor bir türlü. Devletin şeffaf olmasını kim önüyor?

Belli bir ideoloji var. Devletin kendisi şeffaf olmak istemiyor ve şeffaflığı engelleyecek düzenle-

meler yapıyor. Bırakın halka hesap vermeyi bilgi verme gereğini duyan bir devletin anlayışı bile yok burada. Halkın bilmemesi gereken devletin yüksek çıkarlarına ilişkin bilgiler diye bir ideoloji var.

Devletin şeffaf olmaması nasıl tehlikeler yaratır?

Kant'ın "Halkına tuzak kuran devlet kötü devlettir" diye bir sözü var. Halkına bilgi vermemek 'Halkına tuzak kurmak' demektir. Şeffaf olmayan devlet halkına güven sağlamaz, çetelerden ayıklanamaz. Böyle bir devlet halkına ve kendine kötülük eder.

YER ALTINDAN GELEN MESAJLAR -II

İNSANLAR UYARILMIŞ SİSTEM CEZALANDIRILMIŞTIR

"Eğer Hak, onların hevalarına uyacak olsaydı, hiç tartışmasız, gökler, yer ve bunların içinde olan herşey, herkes bozulmaya uğradı..."

(23 Müminun, 71)

Geçen sayıda deprem olgusunu incelerken kâinatın yaratılış amacını, insanın yaratılış amacını, kâinatın belli bir kadere göre *insana gerçeği göstermek için* yaratıldığını ve göklerle yerin insanın emrine verildiğini incelemiştik. Ayrıca insanda birbirine zıt istikamette etkili olan iki yapı olduğunu, bu zıt kuvvetlerin bileşke kuvvetine göre insanın hareket ettiğini; olumsuz kuvvetlerin baskın olması durumunda fert ve toplumun azacağını tartışmıştık.

DOĞA OLAYLARINI OKUYABİLMEK

Azan, çıldıran, kibirlenen ve insanlıktan çıkan toplumları, Allah'ın Peygamberler göndererek uyardığını; uyarı karşısında azan toplumların önde gelen *mütref ve âlî lerinin* (yönetici kadro ve zenginlerinin) tavrı koyarak kavgayı başlattıklarını, ileri gittiklerinde de bugün için doğal afet denilen bir *mekanizma* ile cezalandırıldığı veya helak edildiğini bilmekteyiz.

Genelde insanların, özelde bilim adamlarının doğa olayları veya doğal afet dedikleri oluşumlar müminler açısından boş ve amaçsız olarak vukubulan ve yok olan olaylar değildir. Mesajlarla doludur ve insana bir şeyler anlatmaktadır. Kâinatın kendi oluşum ve gelişimine de bir şeyler katmaktadır. (Bu ilgili bilim dallarının özel alanına girdiği için bu yazının kapsamı dışında bırakılmıştır).

Duhan Suresinin 39. ayetinde ...*"Göklerle yeri sadece gerçeği göstermek için yarattık. Ama onların çoğu bilmiyorlar."* denmektedir. Ayette geçen *"gerçeği gösterme"* ve *"bilmeme"* üzerinde durulması gereken iki anahtar kelimedir. Allah; insanının gerçeği görebilmesi için hayat, kâinat, bizzat kendi ve geçmiş medeniyetlerin akibetleri üzerinde insanı tefekkür, tedebbür ve tezekkür etmeye davet etmektedir.

Böylesi bir gözleme, inceleme sürecinde herkesin, konumuna uygun dersler çıkarabileceği bir gerçektir. En büyük dersi çıkarabilecek olan bilim adamları

Yıldırım
CANOĞLU

ve düşünürlerdir. Gerçeği görmeyen, göremeyen ve ya bilemeyen insanlara, bildirecek olanlar da bunlardır.

Kâinat ve onun içindekilerin bir kadere (kanuniyete, ilâhî programa) göre yaratılmasında, saklı bulunan kanuniyetlerin keşf edilmesinde, kâniatta saklı güçlerin ortaya çıkarılmasında ve insanlar tarafından görülüp algılanmasında, genelde, iki ana hedef vardır: Birincisi Allah'ın varlığının, birliğinin görülmesi; ikincisi de yegane gerçek güç, kuvvet ve kudret sahibinin Alemlerin Rabbi Allah olduğunun anlaşılıp ona teslim olunmasıdır.

İnsan açısından bakıldığında *felaket, afet* diye görülen olaylar, kâinat ve iki dünya gerçeği açısından bakıldığında normaldir, belki de elzemdir. Mazlumların ezildiği, müstekbirlerin gemi azıya alıp çılgın güç gösterisinde bulunduğu dönemlerde, nesillerin korunması için, öteki dünyaya dönük bir uyarının yapılması ve insana konumunun bildirilmesi *adalet* açısından gereklidir, zorunludur. Doğayı ve doğadaki olayları genel yaratılış felsefesinden bağımsız düşünmek bizi yanıltıcı sonuçlara ulaştırabilir. Yalnızca oluşumun şekline yoğunlaşıp, oluşumdan çıkarılacak derslere dikkat etmeme gibi bir yanılgıya bizi götürebilir.

Kâinatın ve kâinattaki bize göre normal veya anormal olayların tabi olduğu kanuniyetleri keşfetmek, formüle etmek önemlidir; ancak bunun kadar, hatta daha da önemli olan, bu kanuniyetlerin arkasındaki gücü ve güç sahibini görerek yegâne güç sahibinin emrettiği yaşam felsefesini benimseme ve onu hayata geçirmedir. *Onun için görevimiz, var olanı algılayıp formüle etmenin ötesinde, varolanın verdiği mesajı iyi okuyup ona göre davranmak da olmalıdır.*

Göklerle yerin insanın emrine verilmesi, onun yararlanmasına sunulması ile göklerde ve yerde, bizim bakış açımızdan, olağan dışı gözükken ve insanı mağdur eder gibi olaylar arasında bir zıtlık olduğu var sayılabilir. Gökte ve yerde var olan ve geçen sayıda zikrettiğimiz yeme, içme, barınma, gezme gibi pekçok nimet insanın emrine sunulmuştur. Bunlar kadar son derece hayati olan bir nokta da, insanın güç ve kuvvet olarak kainat içindeki konumunun belirlenmesidir. *Bu da Allah'ın diğerleri kadar önemli bir nimetidir. Konumunu bilerek mütevazileşen bir*

insan... Haddini bilerek azgınlık ve çılgınlık isteklerine karşı çıkan bir insan... Gününüz dünyasının gerçekte en temel sorunu da budur. İşte biz doğa olaylarını bu açıdan incelemek istiyoruz.

SÜPER DENGİ, SÜPER KONTROL

İnsanın konumu ile ilgili olarak Kur'an-ı Kerim'de Mülk sûresinde gerekli bilgileri bulabilmekteyiz. Mülk sûresi "mülk ve yönetim elinde bulunan Allah'ın yüceliğini ve herşeyi kadir" olduğunu ifade ederek başlamaktadır. 2. âyette ise "ölümün ve hayatın yaratılmasının, insanların davranışlarını belirleme, ortaya çıkarma amacı ile yapıldığı" belirtiliyor. 3. 4. ve 5. ayetlerde ise "göklerde ve yerdeki uyuma, düzene" dikkatimiz çekiliyor. 14. âyette ise "... Allah yarattığı kimseyi bilmez mi? O Latif'tir. (Bilgisi herşeyin inceliklerini kuşatan). O Habir'dir. (Herşeyden haberdar olan)" denerek yarattığı varlığı en iyi bilen kendisi olduğu, herşeyden haberdar olduğu ve bilgisinin herşeyi kuşattığına" dikkatlerimiz çekiliyor. Mülk/14'ü,

"Andolsun, insanı biz yarattık ve nefsinin ona ne vesveseler vermekte olduğunu biliriz. Biz ona şah damarından daha yakınız." (50 Kaf 16)

"... O, sizi daha iyi bilendir..." (53 Necm 32)

ayetleri ile beraber düşündüğümüzde hem Kur'an-ı Kerim'de insana dönük yapılan bazı sert ikazların manasını, hem de bu ikazları kuvvetlendirecek doğa olaylarındaki mesajların hedefini daha iyi anlarız:

"O, sizin için yeryüzüne boyun eğdiredir. Şu halde onun omuzlarında yürüyün ve O'nun rızından yiyin. Sonunda gidiş O'nadır.

O göktekinin, sizi yere batırmayacağından emin misiniz? O zaman yer aniden çalkalanmaya başlar.

O göktekinin üzerine taş yağdıran bir rüzgâr göndermeyeceğinden emin misiniz? Siz o takdirde benim uyarıma nasılmış bilip- öğreneceksiniz.

Andolsun, onlardan öncekiler de yalanlamışlardı. Ama nasıl olmuştu benim azabım?" (67 Mülk, 15-18)

15. âyette yeryüzünün sahip olduğu büyük güç ve enerjinin Allah tarafından insanın hizmetine sunulacak şekilde zaptı rapt altına alındığına dikkat edilmelidir. Burada "boyun eğdirmeye" veya "emre âmâde kılma" ifadesinin kullanılması ile yeryüzünde var

olan iç potansiyelin normalde insanı yok edecek bir tarzda olduğudur. Yeryüzünü bugünkü şekliyle devam ettiren kuvvetler arasında insan için bir denge var kılınmıştır. Boyun eğdirme ile bu denge, insanın yararlanabileceği bir şekilde sağlanmıştır. Düzeni sağlayıcı kuvvetlerle, düzeni bozucu kuvvetler arasında bir denge söz konusudur.

Hacc sûresi 65. ayetinde de Allah'ın yerdeki ve denizdekileri insanın hizmetine verdiği ifade edildikten sonra, "...O'nun izni olmaksızın yerkürenin üstüne düşmemesi için göğü O tutuyor. Allah insanlara karşı şefkâtlidir, çok merhametlidir" (22 Hacc 65) denerek yerle gök arasındaki dengedeki esrara dikkatimiz çekilirken, bunun insan için yapıldığına da vurgu yapılmaktadır. Hitap, doğrudan doğruya insana ve insana verilen nimetlerdir. Bu nimetlerin, büyük bir *süper dengeyi* sağlayan bir kanuniyetin sonucunu olduğu üzerinde insan, tefekküre, tedebbüre ve tezekküre davet edilmektedir.

Kendisine verilen "saymakla bitiremeyeceği nimetler" karşısında insan, Allah'ın kendisinden istediklerini yerine getirip getirmeme konusunda kendini sorgulamalıdır. Azan, müstağnileşen, çıldırıcı re-

fahın peşinde koşan insanın veya sistemlerin böyle bir tefekkürü veya sorgulamayı yapması çok zor gibi görünmektedir. İşte o zaman kainatta bir başka mekanizma, *haddini bildirme mekanizması* harekete geçirilmektedir. Mülk 16. ve 17. ayetlerde geçen "*O göktekinin sizi yere batırmayacağından*" veya "*üzerrinize taş yağdıran bir rüzgar göndermeyeceğinden emin misiniz*" ifadeleri, insana haddini ve aczini bildirmeye dönüktür. Bu bir **uyarı** sürecidir. 17. ayette buna özel vurgu yapılmaktadır. Burada dikkatimizi çeken nokta, uyarının gereken etkiyi yapabilmesi için ani ve şiddetli bir şok şeklinde olduğudur. "*O zaman yer aniden çalkalanmaya başlar*" denmekle, oluşum zamanının gizli ve şok yapacak şekilde olacağına işaret ediliyor.

Aya giden, Marsa uydu gönderen, uzayın derinliklerinden bilgi alabilen insanın, yerin 18-20 km. aşağısında yeryüzünün bir bölgesini yerle bir edecek bir çalkalanmayı önceden algılayamaması ilginç ve düşündürücü değil midir?

UYARI VE CEZA SÜRECİ

Kur'an-ı Kerim'de "zorlu, şiddetli, dayanılmaz ve aniden gelen azap" anlamındaki "*Be's*" kelimesi hem uyarı, hem de ceza süreçlerini içermektedir. Uyarı ve ceza süreçlerindeki fark, gelen azabın şiddeti, dayanılmazlığı ve zorluğundaki farklılıklardır. Yıkım gücü değişmektedir; ama değişmeyen ortak özelliği ise aniden olması, *şok etkisi yapması ve zamanının bilinmemesidir*. Herşey saniyeler içinde bitmekte, şehirler yok olmaktadır. İnsanları korkutan ve ürküten, yıkımın şiddetiyle zamanın bilinmezliğidir. Pratikte 45 saniye, insan yaşamında hiçbir şeydir. Ancak bir uyarı sürecinde ise 45 gün, 45 yıl, hatta 45 asır gibidir. İşte izafiyet teorisinin en güzel ve en canlı bir şekilde uygulandığı andır bu. Umulur ki insan ve özellikle bilim adamları bundan ders alır.

Nitekim Mülk sûresinin 18. âyetinde azan, baş kaldıran, müstağnileşen sistem ve toplumların akıbetleri üzerinde düşünmemiz, tefekkür etmemiz istenmektedir. İnsanın ulaştığı bilim ve teknolojinin gücü ne olursa olsun, kendini Allah'ın uyarı ve azabından güvende hissetmemesi anlayışına ulaşmalıdır. İnsanı mütevacizleştirecek olan ve insanı yaratılış

amacına uygun hareket ettirecek olan bu güven ve güvensizlik arasındaki ince çizgidir.

“O ülkeler halkı, geceleri uyurken, onlara zorlu azabımızın gelmeyeceğinden güvende miydiler?

Ya da o ülkeler halkı, kuşluk vakti eğlenceye dalmışken, onlara zorlu azabımızın gelmeyeceğinden güvende miydiler? Veya onlar, Allah'ın tuzağından güvende mi idiler? Hüsrana uğrayan topluluktan başkası Allah'ın tuzağından emin olamaz.

Tüm bu olanlar, eski sahiplerinden sonra yeryüzüne mirasçı olanlara şunu göstermedi mi? Dilersek onları günahları yüzünden belaya çarptırırız, kalpleri üzerine mühür basarız da artık söz dinleyemez olurlar.” (7 Araf 97-100)

Bunlardan çıkan sonuç, uyarı ve ceza süreçlerinin aynı zamanda tarihsel bir olgu olduğudur. İlahi bir sünnet olarak benzer yaşam ve davranış biçimi, benzer uyarı ve ceza ile karşılanmaktadır. Bunun için de Araf 100'de “*mirasçıların*” dikkati çekilmektedir.

TUZAKLAR, YA DA UYARI/CEZA MERKEZLERİ

Araf 99'da üzerinde durulması gereken önemli bir nokta da “*Allah'ın Tuzağı*” kavramıdır. Allah tuzak kavramı ile neyi kastetmektedir veya nereye dikkatimizi çekmektedir?

Tuzak, genel olarak, hedef alınan muhatabı, bir davranışa sevk etmek, onu ikna etmek, onu yakalamak, onu imha etmek ya da onun gerçek yüzünü teşhir etmek için muhatabın rahatlıkla göremediği, farkına varamadığı, görünüşte normal olan, güven veren tutum, davranış veya mekanizmalardır.

Araf 99'da “Onlar Allah'ın tuzağından güvende miydiler?” sorusu sorulduktan sonra “Hüsrana uğrayan topluluktan başkası Allah'ın tuzağından emin olamaz” denmesi ile, *insan davranışı ve yaşam tarzı ile tuzak arasında bir ilişkinin olduğu ortaya konulmaktadır*.

Herşeyi bir ölçü ve kanuniyete tabi kılan Allah, yarattığı insanın belirli aralıklarla uyarılıp korkutulması, tefekküre sevk edilmesi, zaman zaman cezalandırılması gerektiğini en iyi bilen olarak, bir yol gösterici olarak, doğaya, bir kanuniyete tabi bir çok tuzak merkezleri yerleştirmiş olmalıdır.

İlahi mesajı unutup, onun gerektirdiği yaşam tarzına uymayanlar veya kalplerinde hastalık bulunan-

lar, Allah'ın emri ile bu merkezler aracılığıyla uyarılmakta, cezalandırılmakta veya azap ile helak edilmektedir. Dolayısıyla bu merkezler, salt ceza ve imha merkezleri olmayıp, toplumun sapıklığa düşmemesi, müstağnileşmemesi, azmaması için Allah'ın lütfettiği uyarı merkezleridir de. Allah bu yapılar, kanuniyetler aracılığı ile gerçek güç ve kuvvet sahibi olduğunu insanlığa göstererek, onları mütevazı olmaya, kul olmaya davet ediyor. Dolayısıyla bu tuzaklar, Allah'ın göklerle yere, insanları uyaran ya da azan toplumlara, sistemlere haddini bildiren, bildirecek olan bir vahyidir, bir kanuniyetidir.

Allah herşeyi bir ölçü ve bir kadere göre yaratarak, göklerle yeri insanın hizmetine sokarak, en güzel şekilde yaşayacağı bir dünyayı insan için inşa etmiştir:

“O, gökleri dayanak olmaksızın yaratmıştır, bunu görmektesiniz. Arz da sizi sarsıntıya uğratar diye sarsılmaz dağlar bıraktı...” (31 Lokman 10)

Bir taraftan, yerin insanı sarsıntıya uğratmaması için bir denge ve güvenlik unsuru olarak dağlar, arza çakılmıştır, denirken; diğer taraftan,

“Dağları da görürsün de, onları donmuş sanırsın; oysa onlar bulutların sürüklenmesi gibi sürüklenirler. Herşeyi sapasağlam ve yerli yerinde yapan Allah'ın sanatıdır bu. Hiç şüphe yok O, işlemekte olduklarınızdan haberi olandır” (27 Neml 88)

dağların bulutlar gibi sürüklendiği ve yüzdüğü ifade edilmektedir. Bunun da, “sapasağlam ve yerli yerinde gerekli bir sanat olduğu” söylendikten sonra, insan eylemleri ile doğadaki oluşumlar arasında “O işlemekte olduklarınızdan haberi olandır” diyerek bir ilişki olduğuna işaret ediliyor. Kâinatın genel nizamı, ekolojik denge için, azgınların şerrinden kainatı ve insanlığı korumak için herşey, iki dünya gerçeğine göre hazırlanmış bir program dahilinde yerli yerinde ve sapasağlam olarak yapılmıştır, yapılmaktadır. Aslen bu daha önce ifade ettiğimiz bir *süper denge*, bir *süper kontrol* demektir.

Bu açıdan baktığımızda kâinat, zıtların birlikteliği ile donatılmış, yeri ve zamanı geldiği zaman ferdin lehine veya aleyhine, fakat insanlığın lehine olarak süper kontrol ve denge için ilgili mekanizma harekete geçirilmektedir:

“Dönüştü olan göğe andolsun, yarıkli olan yere de, ki o, tam bir biçimde ayırd eden bir sözdür, o bir şaka da değildir. Doğrusu onlar, *habire tuzak kuruyorlar/oyun çeviriyorlar*; Ben de *tuzak kuruyorum*. O halde o küfre batmışlara *mühlet ver, süre tanı* onlara birazcık.” (86 Tarık, 11-17)

Allah, “*dönüştü olan gök*” ile “*yarıkli olan yere*” yemin ederek bunlardaki sırta, esrara, büyüklüğe dikkatimizi çekiyor. Yemin, olaydaki muhteşemliğe bir vurgudur. Konumuz açısından bu esrarı ve muhteşemliği biraz açalım.

Bugün yerkürede, *levha tektoniği* denilen taşküresel levhalar bulunmaktadır. Levha tektoniğine göre bugün yerkürede Avrasya, Afrika, Amerika Antartika, Hindistan ve Büyük Okyanus levhaları olmak üzere 6 ana levha vardır. Bu ana levhalardan başka Adriya, Ege, Arabistan, Karayib gibi belli sayıda da mikro levha bulunmaktadır. Kıtalar bu taşküre levhalar tarafından sürüklenmektedir. Dağlar da levha sınırlarında oluşmaktadır. Çeşitli sıradağ tipleri ile çeşitli levha sınırları vardır. Makro ve mikro levhaların sürüklenme esnasında birbirlerinin sınırlarına tecavüz etmesi, deprem, yer sarsıntısı, zelzele dediğimiz olaya neden olmaktadır.^{1,2}

Allah, dağların hem denge unsuru olması ile birlikte sürüklenmesine, hem de yerin yarıkli, fay hatları ile dolu oluşuna yemin ederek dikkatimizi çekerken, gerçekte tehlikelere karşı da bizi uyarımış olmaktadır. Aynı zamanda yegane güç ve kuvvet sahibinin kendisi olduğunu, insanın acz içerisinde bulunduğunu da ifade etmiş olmaktadır. Böylesi bir yapı üzerinde tefekkür ederek Allah’ın varlığı ve birliğine ulaşıp teslim olunması gerekliliği ortaya konmaktadır.

“Dönüştümlü gök ve yarıkli yer” ile tuzak kuranların bir arada ifade ediliyor olması insan davranışları ile doğa olayları arasında bir ilişkinin varlığını ortaya koymaktadır. Çünkü Allah doğadaki bir güce, sonra tuzak kuranlara, sonra da kendisinin bir tuzak kurduğuna dikkatlerimizi çekiyor. Bu üç şeyin birlikte zikredilmesi rastgele ve tesadüfi değildir. Doğa olayları ile tuzak arasında “ayırd edici sözün şaka olmadığının” yer almış olması iddiaya daha da haklılık kazandırmaktadır.

Ayrıca Kur’an-ı Kerim’de ismi geçen geçmiş bazı kavimlerin yer ve gökteki bazı hareketlerle helâk

edilmesinde de aynı ilişkinin varlığını görmekteyiz: Fir’avn ve askerlerinin suda boğulması ve herşeylerinin yerle bir edilmesi (7 Araf 136-137), Nuh kavminin tufanla yok edilmesi (7 Araf, 59-64), Lut kavminin yerin dibine geçirilmesi üzerlerine azap sağanağı gönderilmesi, korkunç bir çılgılla yakalanmaları, üzerlerine işaretlenmiş taş yağdırılması, (7 Araf, 84; 11 Hud, 82; 15 Hicr, 73-74) Sebe kavmine Arim Seli gönderilmesi (34 Sebe, 16-19); Fil Ashabı’na kuşlar aracılığıyla taş atılması (105 Fil 1-5).. Antakya halkının çılgılla yakalanması (36 Yasin, 29), Şuayb kavminin dayanılmaz bir sarsıntı, dayanılmaz bir sesle yok edilmesi (7 Araf 91; 11 Hud, 94) Semud kavminin dayanılmaz bir sarsıntı, bir sesle helaki (7Araf, 67-78); 15 Hicr, 83), Hud kavminin kulakları patlatan bir kasırga, dayanılmaz bir sesle yok edilmeleri (23 Muminun, 41; 41 Fussilet, 16), doğa olayı dediğimiz olaylarla insan tutum, davranış ve yaşam tarzı arasında bir ilişkinin olduğunu ortaya koymaktadır.

Hz. Musa’nın kavminin içinden seçip aldığı 70 kişi ile birlikte bir sarsıntıya yakalanması esnasında yaptığı dua doğa olaylarının bir uyarı ve cezalandırma mekanizması olduğuna ilişkin görüşümüzü daha da kuvvetlendirmektedir:

“... Rabbim, eğer dileyseydin, onları da, beni de daha önceden helak ederdin. (Şimdi de) içimizdeki beynsizlerin yaptıklarından dolayı bizi helak edecek misin? O da senin denemenden başkası değildir. Onunla sen dilediğini saptırır, dilediğini de hıdayete erdirtirsin. Bizim velimiz sensin. Öyleyse bizi bağışla, bizi esirge; sen bağışlayanların en hayırlısıdır.” (7 Araf 155)

Hz. Musa’nın duasında ayrıca bu tür olayların bir imtihan ve bir arınma süreci olduğuna işaret ediliyor.

Özet olarak Allah insanları uyarıp korkutacak, gerekirse helak edecek tuzakları göklere ve yere yerleştirmiştir. Bu tuzaklar birer uyarı ve cezalandırma merkezleridir. Allah, bu merkezleri gerektiğinde harekete geçirerek insanları ya uyarmakta, ya da cezalandırmaktadır. Bütün bunların bir kanuniyete tabi tutularak insanların dikkatine sunulması Allah’ın bir lütfudur. Allah’ın şefkatinin, merhametinin bir ölçüsüdür de. Bunları keşfedin ve hakka yönelin mesajı verilmektedir.

Belki de bunun için Kur'an-ı Kerim'de "Allah tuzak kuranların en hayırlısıdır"³, "Bütün tuzaklar Allah'a aittir,"⁴ "Allah'ın tuzağı daha süratlidir"⁵ ve "melekler onların tuzaklarını yazmaktadır"⁵ denmektedir.

ZALİMLER İNSANLARA TUZAK KURARLAR

Kur'an-ı Kerim bu konuda bir noktaya daha dikkatimizi çekmektedir. Kafirler, müşrikler, zalimler, müminlere insanlara daima tuzak kurarlar.⁶ İşte meleklerin yazdığı tuzaklar bu tuzaklardır. Allah, müminleri bu tuzaklara karşı hem uyarmakta, hem de korumaktadır. Müminlere kurulan tuzakların bozulacağı,⁷ müminlere tuzak kuranlara azabın var olduğu,⁸ bu tuzaklardan müminleri Allah'ın koruyacağı⁹ açık bir şekilde Kur'an'da anlatılmaktadır.

Bolluk ve refah zamanlarında insanlar genelde azar. Allah'ın kendilerine yüklediği görevleri görmezlikten gelirler. Allah'a ve onun yolunda gidenlere karşı savaş açarlar, tuzak kurmaya kalkarlar. Bu, genelde, bir alışkanlıktır ve tarih boyu izlenen bir yoldur da:

"İnsanlara, şiddetli bir sıkıntı dokunduktan sonra, bir rahmet dokundurduğumuzda, ayetlerimiz konusunda hileli bir düzen/tuzak kurmak onlar için kötü bir alışkanlıktır. Deki: Düzen kurmada Allah daha hızlıdır. Şüphesiz, bizim elçilerimiz, sizin geliştirmekte olduğunuz tuzakları, düzenleri yazmaktadır." (10 Yunus, 21)

Yunus 21'de insanın Allah'ın ayetleri konusunda tuzak kurma alışkanlığında oluşu belirtildikten sonra, Yunus 22, 23 ve Yunus 24'te "çılgın rüzgar," "korkunç dalgalar", "kökünden biçilme" gibi doğa olaylarına atıfta bulunması, insan davranışı ile bu olaylar arasında uyarım ve cezalandırma gibi bir ilişki olduğuna dair görüşümüzü teyid etmektedir.

"Sıkıntıyı giderdikten sonra tuzak kurma alışkanlığına," bugün tüm müstazaflar/ezilenler dikkat etmelidir. Gölcük merkezli Marmara depreminin sıkıntıları azaldıktan sonra sistemin, girişeceği komp-

lolar, tuzaklara ve düzenlemelere karşı tüm mazlumlara teyakkuz halinde olmalıdır. Depremden sonraki Türkiye, hiçbir zaman deprem öncesi Türkiye olmayacaktır. Ama bu zalimlerin zulmünün son bulacağı anlamına gelmez; mazlumların haklarına sahip çıkarak haklarını arayacağı, sivil insiyatifin çok daha etkili olacağı anlamına gelir. Birlik, beraberlik, kardeşlik nutuklarının sıklaştırıldığı bir dönemde, meslek liselerine reva görülen davranış, başörtülü öğrencilere üniversite kapılarında yapılan muamele ortadadır. "Mezarda emeklilik," emeklilik yaşını önceden bizzat indirenlerce yürürlüğe sokulmaktadır. Onun için "tuzak kurma alışkanlığına" her zamankinden daha çok dikkat edilmelidir bugünlerde.

Eğer bu ülkenin tüm mazlumları, müstazafları, ezilmişleri, öteki dünyada zulmedenler statüsünde olmak istemiyorlarsa, yer altından gelen mesaja kulak vermeli, seslerini yükseltmeli ve dik durmayı öğrenmelidirler. Haklarına sahip çıkmalıdır. Oyunu, tuzakları bozmalıdırlar. Yalnızca yakınmanın bir anlamı yoktur ve kurtarıcı da değildir:

"Sen o zulmetmekte olanları, Rableri huzurunda tutuklanmış olarak bir görsen; sözü (suçlamaları) birbirlerine karşı yöneltirler. Za'fa uğratılanlar (müstaz'aflar), büyüklük taslayanlara (müstekbir) derler ki: Eğer sizler olmasaydınız, gerçekten bizler mümin kimseler olurduk.

Müstekbirler, müstaz'aflara dediler ki: Size hidayet gelmiş bulunduktan sonra, sizi biz mi ondan alıkoyduk? Hayır, siz zaten suçlu günahkârlardınız." Müstaz'aflarda müstekbirlere: "Hayır, siz gece gündüz hileli düzenler, tuzaklar kurup Allah'ı inkar etme-

mizi ve O'na eşler koşmamızı bize emrediyordunuz" dediler. Azabı gördüklerinde de pişmanlıklarını saklarlar. Biz de o küfredenlerin boyunlarına halkalar geçirdik. Onlar, yapmakta olduklarından başkalarıyla mı cezalandırılacaklardı? (34 Sebe 31-33)

ALLAH TUZAKLARI BOZACAKTIR

Yukarıdaki ayetlerde, müstekbirler zulmü icra ettikleri, müstazaflar da zulme karşı çıkmadıkları için zulmedenler sınıfına girmişlerdir. Demek ki zulmü icra etmemek yeterli değildir, aynı zamanda zulme karşı çıkılmalıdır.

12 yaşından küçükler Kur'an-ı Kerim'in öğretilmesini kanun yaparak engelleyenler zulmetmişlerdir. Halk buna karşı sesini çıkarmayarak bu zulme iştirak etmiştir. Genelde fakir halkın çocuklarının gittiği meslek liselerinin üniversitelere girmesini engelleyenler fırsat eşitliğini yok ederek zulmetmişlerdir. Halk buna seyirci kalarak zulme iştirak etmiştir. Başörtülü öğrencileri üniversitelere kaydetmeyenler, almayanlar zulmetmişlerdir, müstaz'af lar sessiz kalarak zulme iştirak etmiştir. Zulmedenler sınıfına girenlerin akıbetleri de Sebe 33'de güzel bir şekilde tasvir edilmektedir.

Onun için ezilenlerin birinci derecede yapmaları gereken şey, üzerlerindeki korkuyu atmalarıdır. İkinci derecede de dik durmayı öğrenmeleridir. Bu ülkenin gerçek sahiplerinin kendileri olduğu bilinci ne varmalarıdır.

Herkesin bilmesi gereken ise, zalimlerin zulmünün ebedi olmadığı, kurdukları tuzakların bizzat Allah tarafından kendi başlarına geçirileceğidir; ansızın, hiç beklemedikleri bir anda, beklemedikleri bir yerden:

"Kötülükleri yapmak için tuzak kuranlar, Allah'ın kendilerini yere geçirmeyeceğinden, yahut hiç fark edemeyecekleri bir yerden azabın kendilerine gelmeyeceğinden emin mi oldular?

Yahut dönüp dolaşmaları sırasında kendilerini yakalamayacağından... Onlar buna engel de olmazlar.

Yoksa kendilerini korkuta; korkuta sindire, sindire yakalamayacağından emin midirler?" (16 Nahl 45-47)

Burada da *yere geçirme* ifadesi kullanılarak "uyarı ve cezalandırma merkezlerine" dikkat çekiliyor. Bu merkezlerin harekete geçirilmesi ile insan davranışları arasında sıkı bir ilişki kuruluyor. Demek ki, Allah arza yerleştirdiği "uyarı ve cezalandırma merkezleri" ile insanları uyarırken, müminleri ve müstaz'af ları da koruyor.

Kur'an-ı Kerim'in genel kurgusu içerisinde, hak arama mücadelesine tuzak kurma, zalimlerin bir özelliği olarak ortaya konmaktadır. Bu tuzakların ise bizzat Allah tarafından bozulacağı açıkça ifade edilmektedir. Bu, ilahi bir sünnet olarak nitelendirilmektedir:

"Yeryüzünde kibirlendiler ve kötülük tezgahtarlar. Oysa hileli düzen, kendi sahibinden başkasını sarıp kuşatmaz. Öncekilerin başına gelenlerden (sünnetinden) başkasını mı bekliyorlar? Allah'ın yol ve yasasında (sünnetinde) kesinlikle bir değişiklik bulamazsın. Allah'ın sünnetinde kesinlikle bir dönüşüm bulamazsın.

Yeryüzünde gezip dolaşmıyorlar mı ki, böylelikle kendilerinden öncekilerin nasıl bir sona uğradıklarını görsünler; üstelik onlar, kuvvet bakımından kendilerinden daha da şiddetliydimler." (35 Fatır 43-44)

Tuzak kuranlar, daha şiddetli ve kahredici bir tuzığa düşürüleceklerdir. Bu ilahi bir sünnet olarak insanlığın başlangıcından bugüne kadar gelmiş temel bir yasadır. Bu yasada, hiçbir değişim ve dönüşüm söz konusu değildir. Bunun için tarihe, geçmiş toplumlara bakmak yeterlidir.

İnsan fıtratına aykırı, Allah'ın insana vaz ettiği yasalara aykırı, hiçbir sistem, hiçbir yapı, varlığını devam ettirememiş, yıkılıp gitmiştir. Kendi kazdıkları kuyuya düşmüşlerdir. Kuşatan Firavun'un, sular tarafından kuşatılması gibi. Roma, Osmanlı, Sovyet İmparatorlukları'nın çökmesi gibi. En görkemli çağlarında kibre ve sefahate dalan birçok imparatorluğun helak olup gitmeleri gibi.

Kendi güç ve kuvvetini abartarak Allah'ın güç ve kuvvetini hiçe sayanlar, yeryüzünde kadir-i mutlak olarak kendilerini görüp, gerçek kadir-i mutlak olan Allah'ın kadrini gerektiği gibi takdir edemeyenler, kurdukları hileli düzenlerin, tuzakların enkazı altında kalacaklardır. Çünkü;

"Siz, kendi nefislerine zulmedenlerin yerleştikleri yerlerde yerleştiniz. Onlara ne yaptığımız size açıklanmıştı ve örnekler de vermiştik.

Gerçek şu ki, onlar hileli düzenler kurdular. Oysa onların düzenleri, dağları yerinden oynatacak da olsa,

Allah katında onlara hazırlanmış bir düzen vardır.”
(14 İbrahim, 45-46)

İNSANLAR UYARILMIŞ SİSTEM CEZALANDIRILMIŞTIR

Gölcük merkezli Marmara depreminin oluş şekli ve geride bıraktığı ibret verici, ders verici sahneler, oluşumlar üzerinde iyice düşünülmelidir. Tekrar ve tekrar düşünülmelidir. Yeryüzünden gelen mesaj anlaşılmalı çalışılmalıdır. Herkesin kendine özgü ve bizzat kendi için çıkarılması gereken dersler vardır. Mevcut sistemi yönetenler de kendi murakabelerini yapmalı ve bu sistemin çöktüğünü açıkça görmelidirler.

Gölcük merkezli Marmara depreminde insanlar uyarılmış, sistem cezalandırılmıştır. Ölüm Allah’a inanan her fert için son değil, bir başka dünyaya, öteki dünyaya bir geçiştir. Buna inanmayanlar için ölüm bir helak, inananlar için de bir seyahattir, Allah’a bir rüçüdür.

Kuzey Anadolu fay hattı olarak bilinen gerek ulusal ve gerekse uluslararası bilim adamlarının yıllarca dikkat çektiği bu fay üzerinde değişik zamanlarda depremlerin vukubulması ile Allah’ın bizzat uyardığı bir bölgede böyle bir yapılaşmayı teşvik ve tahrik edenler asıl suçlu değil midirler? Oy hırsızlığı için 4 boyutlu (mekan ve zaman) bir tahribatı yapılanlar, gerçek suçlu değiller mi? Toprağın, suyun, havanın ve gelecek nesillerin haklarına böyle bir imar planı ile tecavüz etmediler mi?

Bu sistem yalancı, dolancı ve hırsız üretiyor. Hırsızlığa insanları teşvik ediyor. İnsanların iştahlarını tahrik ediyor. Herşeyin ölçüsünü para ve güce indirgeyerek sosyal dayanışmayı bozuyor. İnsanların zihni ve davranışlarını kirletiyor. Dengelerini bozuyor. Suçu teşvik ediyor. Sürekli suç ve suçlu üretiyor. Bu çirkin yüzünü gizlemek için de sürekli komplo kuruyor, tuzak kuruyor.

Gölcük merkezli Marmara Depremi’nin tahribatının asıl sorumlusu sistemdir. Hiçbir kural ve standart tanımayan bizzat sistemin kendisi suçludur. Bir kaç müteahhidi günah keçisi yaparak bu suçtan kendisini sıyıramaz, kendisini aklayamaz. Bu ülkenin insanları bu noktayı hiç unutmamalıdır. Bunun üzerine bir tartışma başlatılmalı, Türkiye yeniden yapılanmalıdır.

Susurluk’la beraber sistemin, karanlık ve çeteleşmiş yüzü; Marmara depremi ile de sistemin hantal, acımasız, merhametsiz yüzü ortaya çıkmıştır. Sistemin aczi teşhir edilmiştir. Yalan, talan, riya ve aldatma üzerine inşa edildiği, oy avcılığı temeline dayalı olduğu anlaşılmıştır. Halkı düşünmediği ve halkın dayanışmasını istemediği gözlenmiştir. Halkın yardımına koşan insanları düşman ilan ederek tepeden inmesi, karalayıcı, tehditci, komplocu, cuntacı ve çeteci İttihat Terakki mantık ve anlayışından bir türlü kopamadığını göstermiştir.

Artık bu ülke insanları, bundan böyle çetelerle, cuntalarla korkutulamayacaklardır. Ne sivil, ne askeri cuntalar, ne de zorbalaşan ve çeteleşen partiler bu uyanışı durduramayacaklardır. Her türlü şımarmaya, kibire, azgınlığa, çeteleşme ve cuntalaşmaya verilen bir ders vardır bu depremde. Ya çeteler ve cuntalar bu depremden gerekli dersi çıkaracak ve Türkiye halkı ile barışıp yeniden yapılanacak; ya da

“ O kentte, hep bozgun çıkarp barışa hiç yanaşmayan dokuz çete vardı.

Kendi aralarında Allah adına and içerek, dediler ki: “Gece mutlaka ona ve ailesine bir baskın düzenleyelim, sonra velisine: Ailesinin yok oluşuna biz şahid olmadık ve gerçekten bizler doğruyu söyleyenleriz, diyelim.” Onlar, hileli bir düzen kurdu, biz de onların hilesine karşı -onlar şuuruna varmaksızın- bir düzen kurduk. Artık sen, onların kurdukları hileli düzenin uğradığı sona bir bak; biz onları ve topluluklarını topluca yerle bir ettik.

İşte, zulmetmeleri dolayısıyla enkaza dönmüş ıpsız evleri. Hiç şüphe yok bundan, ilmi kullanan bir topluluk için kesin bir ibret vardır.

İman edenleri ve korkup sakunanları da kurtardık.”
(27 Neml 48-53)

Yeryüzünden gelen mesajlardan biri de budur.

(Devam Edecek)

KAYNAKLAR

- 1- Büyük Larousse sözlük ve ansiklopedisi, Interpress Basın Yayın, İstanbul, 1986. c. 14, s. 7453.
- 2- age, c. 22, s. 11371.
- 3- 3 Âl-i İmran 54, 8 Enfal, 30.
- 4- 13 Rad, 42.
- 5- 10 Yunus, 21.
- 6- 8 Enfal 30; 35 Fatır, 43-44; 52 Tur, 42; 11 Hud, 55; 7 Araf, 195; 21 Enbiya, 70; 37 Saffat, 98.
- 7- 35 Fatır, 10; 40 Müminun, 25-36-37)
- 8- 35 Fatır, 10.
- 9- 40 Müminun, 45.

TAŞ YÜREKLİLERİN BAŞÖRTÜSÜ ZULMÜ

Ve bir mazlunun günlüğü

Üniversite giriş sınavlarında bu yıl ilk kez uygulanan adaletsiz, 'eğitimde fırsat eşitliği' ilkesine taban tabana zıt, dahası Anadolu'yu ve varoşları boğınaya yönelik sistem, bunca tepki almasına, bunca mağdur gencin ah u vahına rağmen, ısrarla ve zalimce işletildi. YÖK, Milli Eğitim camiası, 57. T.C. Hükümeti, muhalefet, -birkaç cılız sese rağmen- medya... yüzbinlerce gencin geleceğine ambargo koyan, hayatını karartan bu haince hazırlanmış sınav sisteminin uygulanmasına engel olmadı, olmak istemedi.

Yeni getirilen "alan sınırlaması" imam hatip ve meslek liselerini vururken, "ağırlıklı ortaöğretim başarı puanı" uygulaması Anadolu'nun ve varoşların zayıf liselerinden mezun olan başarılı öğrencilerin önünü kesti. Bu tür liselerden mezun olan öğrencilerden bazıları, neredeyse soruların tamamına yakınına doğru yapmalarına rağmen ya açıkta kaldılar ya da istedikleri okullara giremediler.

Haksızlığın ve adaletsizliğin böylesine çarpıcı, böylesine bariz bir örneğine dünyanın neresinde rastlanır bilemi-

yoruz. Bırakın yüz yıl öncesinin Amerika'sını, **apartheid** uygulamasının simgesi olan Güney Afrika'da "**beyazların**" okuluna alınmayan siyahların bile, eğitimde eşit haklara kavuşmalarının üzerinden neredeyse on yılı aşkın zaman geçti.

Şimdi Türkiye'yi daha da gerilere götürmek azminde olan "**yasakçı**" zihniyet, üniversitelerin eğitim sezonuna girmesiyle birlikte zulüm mekanizmalarını tekrar işletmeye başladı.

Bütün bu zorlu engelleri aşmayı başararak çeşitli fakülte ve yüksek okullara girmeye hak kazanan yüzlerce "**başörtülü**" üniversite adayı, hem "**başı açık**" fotoğraf veremeye, hem de açık görünümde kıyafet giyerek kayıt olmaya zorlandı. Başörtülü fotoğraf verenler ve başörtülerini çıkarmayanların, kayıtları yapılmadığı gibi polis zoruyla ite-kaka okullardan uzaklaştırıldılar. Başörtülü mağdurların kanuni ve doğal haklarını savunmak üzere yetkililerle görüşmeye çalışan onlarca avukat da "**bilim yuvalarının**" (!) kapılarında kolluk kuvvetlerinin saldırısına uğradılar.

17 Ağustos depreminde, enkaz altında can çekişen birlerce vatandaşının imdadına yetişmeyen, yetişmek istese de beccremeyen devlet, iş polisiye tedbirlere, yasaklamalara gelince çok başarılıydı doğrusu!

Öyle görünüyor ki, üniversitelerde eğitimin başlamasıyla birlikte, okul kapılarında yine aynı zulüm manzaraları sahnelenecek, yine aynı ilkel yasakçı uygulamalara tanık olunacak.

Anlaşılan o ki, Türkiye'nin yarından fazlasını madden ve manen sarsan o ibret dolu deprem, taş yürekleri ve betonlaşmış zihinleri hiç ırgalamamış.

"...sonra kalpleriniz katılaştı, taş kesildi; hatta daha da katı oldu. Zira taşlardan öyleleri var ki, bağrından ırmaklar fışkırır; öyleleri var ki, yarılır da içinden sular çıkar; ve öyleleri var ki, Allah korkusuyla yuvarlanır. Allah yaptıklarınızdan habersiz değildir." (Bakara 74)

Acaba, üniversite kapılarında gözyaşlarını yüreklerine akıtan başörtülü mağdurların feryadı, o taş yürekleri biraz olsun yumuşatır mı?

Acaba?!

İşte o çığlıklardan biri: Zeliha Sâre'nin zulüm günlüğü...

BİR KAPI KAPANIR / RABBİM BİN KAPI AÇAR "Alın Diplomalarınız Sizin Olsun!"

Yıllar süren çabalar, yoğun ve ısrarlı çalışmalar sonunda, bir imam-hatipli olduğum için önüme konulan "alan" engeliyle yirmialtı puanım yok sayılmasına rağmen kazanmayı başardığım fakülteye kabul edilmeyişimin son günü bugün...

17 Eylül'de, saatler süren "acaba"larla dolu bekleyiş, polis engeli, "başınızı açmazsanız, içeri giremezsiniz" tehditleri, tartışmalar, koşuşturmalardan sonra, kayıt evraklarınıza koltuğumuzun altına alıp geri dönüşümüzün üzerinden tam beş gün geçmiş. Bugün de umutsuz ve üzgün bekleyişimiz sürüyor.

Kimilerine göre bir "yenilgi" veya "pes ediş" bizimki... Oysa ben, arkadaşlarımdan gözlerinde "kararlılığın" ve "zaferin" pırıltılarını okuyorum.

Başını açıp kaydını yaptırabilen, ama kimsenin yüzüne bakamadan gözyaşları içinde binayı terkeden başörtülü arkadaşlarımız, bizim de göz pınarlarımızı harekete geçiriyor; üzüntümüz arttıkça zorbalığa karşı nefretimiz de artıyor.

Aynı üniversitenin daha üst sınıflarında iken okula alınmayıp zulüm ve haksızlığa uğramada bizden daha tecrübeli olan ablalarla tanışıyoruz; bizi teselli ediyorlar, bize güç veriyorlar. Aynı kaderi paylaşan arkadaşlarımızla, ablalarımızla ne de çabuk kaynaşıyoruz... Birkaç saat içinde sanki kırk yıllık dost gibi oluyoruz. Yalnız olmadığımızın farkına varmak, bizi daha güçlü kılıyor.

Hayalleri yıkılan, geleceği karartılan can kardeşlerime tanık oluyorum; dertlerine ortak oluyorum: Otuz puanı kıldığı halde, Hukuk Fakültesi'ne girmeyi başaran, ama günlerdir başörtüsüyle kayıt olmayı bekleyen ve giderek umutları sönen yeni arkadaşım Betül... Babasını küçük yaşta kaybeden, 'ablamin dersleri daha iyi; bari o okusun' diye eğitim hayatını ortaokulla noktalarak çalışarak ona yardımcı olmaya çabalayan bir kardeşin ablası Neriman... Omuzundaki büyük sorumluluğa rağmen başörtüsünü çıkarmamakta diretecek kadar güçlü ve kararlı... Ve daha nice Betül'ler, Neriman'lar...

Geleceğe ilişkin hayallerimiz, düşüncelerimiz hep aynı: Okumak, öğrenmek, kendimizi yetiştirmek, insanlığa ve insanımıza hizmet etmek, üretmek, yararlı olmak ve Allah'ın rızasını kazanmak...

Ne var ki, yüzbinleri geride bırakarak girmeyi hak ettiğimiz üniversite kapısından "sadece başörtülerimizden dolayı" geri dönüyoruz. Bu bir hayal kırıklığı mı? Belki...

Ama hayır! Biz, imanımızın bedelini ödüyoruz. Ve bugün daha bilinçli, daha kararlıyız. Şimdi niçin örtündüğümüzü daha iyi anlıyoruz, daha iyi kavıyoruz.

Evet, ben imam-hatip okuluna girdiğimden bu yana örtülüym, arkadaşım Ayşe liseyi bitirdikten sonra kapanmış, diğerlerine sormadım; ama hepimiz aynı kararlılıkta: Özgürlüğümüzün simgesi olan başörtülerimizi bugün de yarın da örtmeye devam edeceğiz. Başımızı birkaç dakika veya saniye bile olsa açtırarak zafer kazandıklarını zannedenlere o şeytani zevki asla tattırmayacağız. (Hepimiz saniyelerin ne kadar önemli olduğunu ve ne kadar uzun sürdüğünü 17 ağustosta 03.02'de yaşadık çünkü.)

Bileğimizin hakkı ile kazandığımız haklar elimizden alınsa da, okullara kabul edilmemek de biz doğru bildiğimiz Hak yolundan şaşmayacağız.

Alın, bize lutfedeceğiniz etiketler, diplomalar sizin olsun. Biz, etiketsiz, diplomasız da kendimizi yetiştirmeyi, okumayı, öğrenmeyi, insanlığa ve Hak'ka hizmet etmeyi başaracağız.

Siz bir kapı kapatırsınız, ama Rabbim bin kapı açar önümüze...

Sonunda "galip gelecek olanlar" bizleriz.

"Gevşemeyin, üzülmeyin; eğer siz gerçekten iman etmişseniz, galip gelecek olanlar sizlersiniz." (Al-i İmran 139)

ZELİHA SÂRE YILDIZ
22 Eylül 1999, Haydarpaşa

SOSYAL GÜVENLİK YASA REFORMU

Reform kelimesi yazar D. Mehmet Doğan'ın hazırladığı İz yayıncılık tarafından basılan Büyük Türkçe sözlüğün 325. sayfasında; *"daha iyi, daha düzgün hale getirmek için yapılan değişiklik"* olarak açıklanmaktadır. İşte, 57. Türkiye Cumhuriyeti hükümeti tarafından 25 Ağustos 1999 tarihinde TBMM'de onaylanarak kabul edilen Sosyal Güvenlik Yasası'nın hükümet edenlerce nitelendirilen adı reformdur. Aynı sözlüğün 257. sayfasında ise *"Deform" kelimesi, "şekli bozuk, şekilsiz, biçimsiz"* olarak tanımlanmaktadır. Çalışan kesimin bu yasa nitelendirirken kullandığı kelime ise budur.

SOSYAL GÜVENLİĞİN ÖNEMİ

Birbirine zıt bu iki kelime, iki farklı kesimin 4447 sayılı yasaya bakışını yansıtmaktadır. Her ne kadar, emek ve sermaye kesimi yasa konusunda aynı görüşü paylaşıyorlar da, 65 milyon Türkiye'nin %90'ının razı olduklarını ifade etseler de, yasa 300 milletvekilinin geçerli oylarına karşılık, 60 milyon insanın oylarının "geçersiz" sayılması nedeniyle yasalaşarak 8 Eylül 1999'dan itibaren yürürlüğe girmiştir. Halkın çoğunluğunu temsil ettiğini savunan mevcut iktidar partileri bu denli büyük toplumsal muhalefete rağmen, "demokratik" bir şekilde halka rağmen halk için olsa da bu tasarıyı yasalaştırmışlardır.

**Ahmet
TUNBAK**

Konunun önemini tam anlamıyla kavrayamayanlar, 14 Ağustos 1999 tarihinde meydana gelen ve "asrın felaketi" olarak nitelenen depremde onbinlerce insanımızın ölmesine rağmen, hükümet 25 Ağustos tarihinde tasarıyı ne pahasına olursa olsun diyerek TBMM'den geçirince yasanın önemini ancak anlayabildiler. Mevcut hükümet iki

eli kanda olsa da, sosyal güvenliğe verdiği önemi, bu şekilde ortaya koymuştur.

DOKUZUNCU SOSYAL GÜVENLİK REFORMU HAYIRLI OLSUN

Yeni yürürlüğe giren yasa ile, önceki yasayı mukayese etmeden önce 1950 yılından bu yana yapılan yasa değişikliklerine baktığımızda, bir kısır döngü içerisinde dönüp durulduğu ortaya çıkacaktır.

İşçi sendikaları tarafından karşı çıkılan ve yaş artırımının "kazanılmış hakların korunması" şartına bağlı olmasını öngören geç emeklilik merkezli ilk sosyal güvenlik düzenlemesi, 1950 yılında gerçekleşti. 1 Nisan 1950'de kadın ve erkek çalışanlar için emeklilik yaşının 60 olarak düzenlendiği 5417 sayılı yasa, en az sigortalılık süresi 25 yıl, en az prim ödeme gün sayısı da yılda 200 gün olarak belirlendi. 1 Nisan 1954 tarihinde 6391 sayılı yasayla yaş sınırı aynen korunurken, prim ödeme gün sayısı tüm çalışanlar için 5 bin güne çıkarıldı. 2 Haziran 1957 tarihinde yapılan değişiklikte yaş sınırı ve prim ödeme günleri değişmezken, 1 Mart 1965 yılında yürürlüğe giren 506 sayılı yasa, kadınlar için emeklilik yaşı 5 yıl düşürülerek 55 olarak belirlendi. Erkeklerin 60 yaşında emekli olmaları ve 5 bin gün prim ödeme zorunluluğu, bu düzenlemede aynen korundu.

Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'in başbakan olduğu 1 Mart 1969 tarihinde, kadın ve erkek için emeklilik yaş sınırı kaldırıldı. 25 yıl çalışma zorunluluğunun sürdürüldüğü düzenlemede prim ödeme gün sayısı 5 bin gün olarak kaldı. 25 Mayıs 1976 tarihinde yaş sınırı getirilmedi. Ancak, kadın için en az sigortalılık süresi 25 yıldan 20 yıla indirildi. 24 Nisan 1985 tarihinde, ilk

kez 1965 yılında konan; kadınlar için 55, erkekler için 60 yaş sınırı, yeniden getirildi. Kadınların en az 20 yıl, erkeklerin de en az 25 yıl zorunlu sigortalı olmasının öngörüldüğü düzenlemede 5 bin gün prim ödeme zorunluluğu korundu. Yaşa ilişkin 20 Nisan 1992 tarihinde yapılan değişiklikte, kadın ve erkek için 7 yıl öncesinde getirilen yaş sınırı yeniden kaldırıldı. Kadınların 20, erkeklerin 25 yıl sigortalı olması ve 5 bin gün prim ödeme, emekli olabilmek için yeterli sayıldı. 42 yılda 8 kez "reforma" tabi tutulan sosyal güvenlik 9. kez ameliyat masasına 1999 yılında yatırılmış oldu. Ameliyat masasından 8 kez sağ kurtulmayı başaran "sosyal güvenlik hastası"nın 9. kez kurtulması zor görünüyor ama, 10. kez "reform"dan kurtulması hiç de muhtemel görünmüyor.

SIGORTACILIK TEKNİKLERİ ÜLKE GERÇEKLERİ

49 yılda 9 kez tadil edilen sosyal güvenlik sistemi, ortalama her 5 buçuk yılda bir değişikliğe tabi tutulmuştur. Modern sigortacılık teknikleri bahane edilerek 60'a çıkarılan emeklilik yaşı her ne hikmetse, tahterevallı misali, bir inip bir çıkmaktadır. Seçim kazanmak için her yolu mübah gören politikacılar yüzünden şamaroğlanına çevrilen sosyal güvenliğimizin akibeti meçhuldür. Bir 5 yıl sonra "ülke gerçekleri" dikkate alınarak yaş sınırı kaldırılabilir. Bir sonraki beş yılda, "sigortacılık teknikleri" yeniden hatırlanabilir. 49 yıllık süreç, bu acı gerçeği ortaya koymaktadır. Ancak şu acı gerçeği de ifade etmek gerekir ki; prim ödeme gün sayısının 7000 güne çıkarılıp, yaşın kadınlarda 58, erkeklerde 60'a yükseltilmesi 49 yıllık süreç içerisinde, emekli olmak için gerekli olan en zor şartlardır. Siyasiler, 'emeklilik konusundaki değişiklikler yasanın sadece bir kısmıdır, aslı ve tamamı değildir' dese de, 50 yıldan beri yapılan değişikliklerin, emeklilik yaşında odaklandığı aşikardır. 4447 sayılı yasa ile getirilen yenilikler sadece değişikliklerdir. *Reformla* alakası, uzaktan veya yakından maalesef mevcut değildir.

YAPILMASI GEREKENLER YAPILMADI

Sosyal güvenlik sistemimizde oluşan krizin mali ve idari olmak üzere iki boyutunun olduğu noktasında işçi, işveren ve hükümet arasında görüş birliği olduğu halde, çözümler noktasında ikili anlaşmalar ortaya çıkmaktadır. Bu noktada yapılacak en güzel uygulama demokrasi gereği toplumsal kesimlerin mutabakatını sağlayarak optimum noktayı yakalamaktır. Dünyada olduğu gibi ülkemizde de tüm politikaları etkisi altına alan yeni liberalist yaklaşımlar ve özelleştirme söylemleri hükümetleri gerçeğe ve demokratik çözüm üretmekten alıkoymaktadır.

Sosyal güvenlik sistemimizin mali açıdan düze çıkarılması için, yasa güvenlik primleri noktasında işçi ve işve-

ren kesimlerine ilaveten devletin de direkt katkı yapma zorunluluğu ortadadır. Sigortacılık tekniklerinin en iyi uygulandığı Avrupa'da devletler, sosyal güvenlik gündeme geldiğinde primler noktasında %90'lara varan katkı sağlamaktadır. Sosyal güvenlik konusunda en çağdaş uygulamalar bu boyutta iken, yeni yasada bu gerçek gözardı edilmiştir. Devletin prim noktasında direkt katkı sağlaması durumunda sosyal güvenlik kurumlarının mali portrelerinin düzenlenmesi mümkün değildir. Yeni yasada ilginç bir konu da işsizlik sigortası konusunda devlet katkısı uygun görülürken, yaşlılık sigortası, malûliyet sigortası ve sağlık sigortası konusunda devlet katkısının olmamasıdır.

Sosyal güvenlik kurumlarının en büyüğü olan SSK'nın özkaynaklarının 1965-1993 yılları arasında enflasyonun altında, çok düşük faiz oranları ile sermayeye kredi olarak verilmesi nedeniyle SSK 20 milyar dolar zarara uğratılmıştır. Mevcut yasa ile SSK'nın bu zararını telafi eden bir uygulama getirilmemiştir.

49 yıldan beri emeklilik yaşı üzerine endekslenen reformlar olduğu gibi, yeni yasada da, ağırlık emeklilik yaşı üzerindedir. 506 sayılı SSK, 5434 sayılı Emekli Sandığı, 1479 sayılı Bağ-Kur, 2925 sayılı Tarım SSK'sı ve 2926 sayılı Tarım Bağ-Kur'u yasalarında yapılan değişikliklerin büyük bir kısmı emeklilik yaşı ve prim günü ile ilgilidir.

Daha önce de ifade ettiğimiz gibi prim gün sayısı ve öncelik yaşı Cumhuriyet tarihinin en zor şartlarına yükseltilmiştir.

Yeni yasa ile, emekli olduktan sonra yeniden çalışanlardan alınan sosyal güvenlik destek prim oranları, hem SSK hem de Bağ-Kur'a tabi olanlar için artırılmıştır. Malulen emekli olanlara aylık bağlanma oranları SSK'da %70'den 60'a, Bağ-Kur'da %70'den 65'e indirilmiştir. SSK tavanı 1.1.2000 tarihinden itibaren 60 milyona çıkartılarak, yapılacak prim kesintisi miktarları iki katına çıkarılmıştır. Proteze ihtiyaç duyan çalışanlardan alınacak kesinti miktarı artırılırken, sağlık sigortalarından ilk yararlanma şartları zorlaştırılmıştır. Yasanın elle tutulur tek yönü, ise ilk defa işsizlik sigortasının yasalaşmasıdır. 1.6.2000 tarihinden itibaren yürürlüğe girecek olan işsizlik sigortası için brüt maaş üzerinden sigortalıdan %2, işverenden %3 ve devlet payı olarak da %2 katkı payı alınacaktır. Mevcut yasanın en olumlu yönü olan işsizlik sigortası, iş güvencesi yasası çıkarılmadan hiçbir anlam ifade edemeyecektir.

İdari açıdan yapılan tek şey ise denetlemede etkinliği sağlayacak düzenlemelerdir. İdari açıdan öncelikle yapılması gereken sosyal güvenlik kurumlarının özleştirilmesi konusunda hiçbir değişiklik olmamıştır.

Yeni yasa bu haliyle 5 yıl dolmadan yeni sosyal güvenlik "reform"larına gebe. Yapılan sadece sıradan değişikliklerden ibarettir. ■

AKLIN KURNAZLIĞI KARŞISINDA “TEOLOJİK İSLAM”IN ÇIKMAZI

İslam'ın düşünce tarihi hatırlandığında günümüzde tartışmaya çalıştığımız bazı meselelere dair zengin bir literatür ve deneyime sahip olduğu görülür. İslami düşüncenin bugün yeniden tartışmak üzere karşı karşıya geldiği şartlar, bu tartışmaların konusu ve mahiyeti her şeye rağmen İslam'ın klasik çağında cereyan etmiş olanlarla büyük benzerlikler taşımaktadır. Her ne kadar öncekilerden farklı ama önemli bir nokta bulunmuş olsa da; bu ve buna benzer tartışmaların gelecek yakın zamanlarda daha yoğun şekilde devam edeceği söylenebilir.

Klasik çağ, müslümanların kadim Grek düşünce/felsefe geleneği ile karşılaştığı/hesaplaştığı; fakat aynı zamanda kendisiyle beraber uzun sürecek canlı bir tartışmaya vesile olduğu dönemdir. Söz konusu karşılaşmayla ortaya çıkan tartışmaları günümüzdekilerden farklı ama önemli kılan boyutu; tartışmanın sadece “entellektüel-küre” de cereyan etmiş olmasıydı. Bunun yanında tartışmaya katılanların ve bu tartışmaların meydana geldiği toplumsallık durumu* ise; İslam'ın öngördüğü ilkeler ve parametreler içinde ve yine onun ideallerinin önceliklerine göre süreçlendirilmiş, renklendirilmiş “hayat-küre”de cereyan etmişti.** Günümüzde yaşadığımız ve

yaklaşık iki yüzyıldan bu yana sürüp gelmekte olan tartışma ise; klasik çağla olan benzerlik yanında, çok daha ciddi ve karmaşık bir boyut taşımaktadır. Bugün yaşadığımız süreçler içinde devam etmekte olan tartışma ve modern düşünce ile olan hesaplaşma, dünden farklı olarak, sadece entellektüel kürede cereyan etmemekte; eş zamanlı olarak, toplumsal hayatımızı kendinin öngördüğü normatif ilişkilere göre tanzim etmek isteyen ve modern dünya görüşünden ayrı tutulamayacak teknolojik düzeyde de cereyan etmektedir.

Teknolojinin normatif ve örgütleyici hususiyeti giderek “hayat küre”mizi dönüştürerek kendi ilke ve önceliklerine göre yeniden inşa ederken; müslüman, İslami anlam anlayışını artık neredeyse tümüyle dönmüş olan tek bir “entellektüel/hayat küre” içinde sürdürmek durumunda bulunmaktadır. Diğer bir ifade ile günümüz müslümanı düşüncelerini ya da hayatını eskisi gibi “sınayabileceği” bir “küre”ye artık sahip değildir. O, bundan böyle belirli bir “akıl” tarafından yorumlanmış bir dünya içinde ve bu dünyanın önceliklerine göre davranmak; dünyanın yorumlanması neticesinde elde edilmiş bilgisinin kendisine sunulan verili haliyle beraber yaşamak durumunda bulunmaktadır. Bu sebeple

**Abdurrahman
ARSLAN**

onun İslam adına sürdürdüğü entellektüel çaba; dünyanın yorumlanmış hali içindeki bir yorumlanma, yani yorumlanmış olanın yorumu olmaktan kurtulamamaktadır.

Öte yandan günümüzde süren söz konusu düşünce ve tartışmaların hoş olmasa da dile getirmek zorunda olduğumuz bir başka özelliği bulunmaktadır. Belki de daha başlangıcında olduğumuz bu tartışmaların geçmiştekilerle mukayese edildiğinde, hayıflanması mümkün olmayan fakirliğidir. Üstelik hangi sebeple olursa olsun kopuşa uğramış bir düşünce /hayat geleneğinin mecburi hasılası olarak bu meselelerin, ağırlıklı olarak toplumsal önderliği ele geçirmiş olan aydınlar; fakat bilhassa bunlar içinde, meseleleri kendi uzmanlık alanı olarak görmek isteyen “teolog”lar -bu modern uzmanlığın gerçeği olan düşünme biçimini “İslami teoloji” olarak ifade etmenin daha açıklayıcı olacağını söylemeliyiz- tarafından yürütülmekte olması, bu fakirliği giderek arttırmaktadır. Üstelik bu süreç bizi üstü kapalı bir şekilde İslam ulehasının bıraktığı zengin literatürü görmezlikten gelmek gibi kaygan zeminlere çekmektedir. Bugün belkide bir cihetten geçmişte yapılmış olanları çağırıştırır şekildeki tartışmaların başlangıcında olduğumuzu ve bu tartışmalar için önem bakımından ilk sıralarda yer alması gereken üç konunun bulunduğunu söyleyebiliriz; bunlar *akıl, bilgi ve usûl*’dür.

Modern dönemin akla yüklediği işlev ve biçtiği mevki, kendinden önceki dönemden oldukça farklıdır. Hristiyanlığın kilise merkezli uygulamasının hiyerarşik yapısı ve ona ilişkin inanç, değişmezlik üzerine kurulmuştur. İslam Allah’ın rızasını esas alan bir değişimin, zaten yine Allah’ın bir kanunu olduğunu ifade ederken; Hristiyanlık imani bir boyut kattığı kendi kozmolojisinin zorunlu neticesi olarak toplumsal hayatta sürekli olarak değişmezliği savunmak durumunda olmuştur. Bu kozmoloji içindeki insanın, daha doğrusu onu korumak ve kurtarmak adına kutsal kitabı yorumlamanın tekeli elinde bulunduran otorite olarak kilise için, “bilme” faaliyetinin esasını “Tanrı’nın rızasını kazanmak” teşkil etmekteydi. Öte yandan kilise tarafından yanlış veya başka mak-

satlar için kullanılmış olsa bile, epistemolojik faaliyette temel alınacak bu noktanın, yani Allah’ın rızasını kazanma ilkesinin İslam/müslüman için de söz konusu olduğunu söylemeliyiz. Halbuki bu yeni dönemin Aydınlanma’nın uğrunda mücadele ettiği “bilme” faaliyeti ve ona yüklediği anlam, içeriğinde değişmeyi hedef alarak ortaya çıktı. Artık bilmek, değiştirmektir; bilmek, içinde yaşanan maddi/sosyal dünyanın mevcut halinden, tasarlanan ve/veya tasarlanacak olan hale dönüştürülmesi için gerekmiştir. Değişimi başarılı yani sürekli kılmak, bilme faaliyetinin ürünü olan bilginin kesinliği ile alakalı olmuş, bu da şüphe yok ki öncelikle “aklı” ilgilendirmiştir. Dolayısı ile kendi tahayyül dünyasındaki sebeplerden dolayı modern hakikat anlayışı ve bu hakikate ilişkin bilgi kavramının kesinlik anlayışı; bu dönemin “akıl” anlayışından yani dünyanın akılla açıklanabilir ve değiştirilebilir olduğuna dair kabulden bağımsız olarak doğup gelişmemiştir.

Hakikatin kazanmış olduğu akıl merkezli hususiyet, aynı zamanda aydınlanma dönemiyle beraber aklın konumlanma biçimini de değiştirmiştir. Giderek tarih sahnesine çıkmaya başlayan bilginin yeni temsilcileri olarak aydınlar arasında benimsenmekte ve yaygınlık kazanmakta olan yeni tarih anlayışının lineer ve kronolojik kavrayış biçimi; öte yandan bunun hasılası olan ilerlemeci toplum anlayışını kabul etme isteği; “önceden bilen” olarak var sayılan “aklı” teolojik bir özne ve inşacı konuma yerleştirdi. Şimdi, verili hakikat üzerine tefekkür eden bir “akıl” olarak değil; hakikati artık ontolojik düzeyde tanımlama kapasitesine sahip özerk, hatta egemen konumu ile beraber bir cihetten de kendini yarı aşkın bir insan /özne ile özdeşleştirmiş olan akıl/rasyonellik anlayışı artık geçerli olmalıydı.

İnsan yeni değişimle beraber evrenin merkezine yerleşim ve kendi dışında kalan tabiatla da düzen ve akla uygunluk arayışına başlar. Ona göre aklın mantıklı yani rasyonel düşünürken izlediği yol ile tabiatın/kozmozun yasaları aynı şekilde çalışmaktadır. Zira modern akla göre gerçeklik, farklılıklar içinde olmasına rağmen homojendir; kaostan ortaya çıkmış olan kozmozdur, yani akılla kavranabilir. Bundan böyle artık aklın yavaş yavaş rasyonalizme indirgen- diği; kendini her şeyin üstünde olan bir mevkiye yer-

leştirdiği ve batı ile özdeşleştirildiği görülecektir. Modern tasavvur varlık dünyasının ve tabii ki toplumsal kürenin aklın gücüyle ve yine kendisi tarafından evrensel olduğunu ilan ettiği ölçülere göre değiştirilmesi gerektiğine inanmıştı. Aklın dünyaya, topluma, insana ve hayata -bilhassa batı dışındaki toplumlar söz konusu olduğunda hiç de masum sayılmayacak- uygulanması, kendisiyle beraber kilisenin korkulu rüyası olan önemli ve köklü değişimlerin gerçekleşmesine imkan verdi.

Fizik dünyanın bu akıl tarafından kesin bilgisinin elde edilebileceği ve dolayısı ile tasarlanan şekilde değiştirilebileceği gibi; gerçek insan doğası da dinin, geleneğin, toplumsal alışkanlıkların değil, artık bundan böyle modern aklın söz konusu ettiği evrensel ölçüler içinde varlık göstermek durumundaydı. Toplum ve ona ilişkin kavramsallaştırma, akıl merkezli rasyonel bir dönüşüm hasılası olarak ortaya çıkarken; rasyonel bir düzen içinde, rasyonel ilkeler ve yasalarla toplumsal ve bireysel davranışlar istenilen düzene sokulabilecekti. Süreçlerin devamı içinde evrensel bir düzenin ve ahlakın kurulabileceği, bu aklın tahayyül dünyası içinde mümkün görünmekteydi. Sözü edilen iddialardan dolayı modern aklın, kendi dışında kalan bütün insanlardan ve toplumlardan bu amaç için emansipasyon talep etme hakkını kendinde bulduğunu görmekteyiz.

Aydınlanmanın bilen akıl/özne "temsili" ile; ve

aynı zamanda her insanın akla sahip bulunduğu çikarsamasının tabii neticesi olarak modern akıl ve onun tahayyül tarzı insanlardan ve toplumlardan emansipasyon talebinde bulunurken; uzun süren bir tarih deneyiminden sonra baktığımızda, aslında bir bütünlük peşinde olduğu anlaşılmaktadır. Bütünlük anlayışı aynı zamanda modern aklın evrensellik iddiasının ve anlayışının göstergesidir. Batı düşüncesinde var olup gelen bir ideal olarak evrenselci tahayyül

mantığının temel hususiyeti, kendini her zaman homojenlik ve bütünlük anlayışı ile ortaya koymaktadır. Bütünlüğün aynı zamanda homojenlik içerdığını varsayan modern akıl, tekil olan her şeyi kendinin belirlediği bütünlüğün parçası olmak zorunda görmektedir. Bu hususiyeti ile modern aklın öngördüğü ve günümüzde hüküm süren evrensellik anlayışı; bütünlük ve homojenliği bir anda düşünen ve bunları birbirlerine içkin olarak var saymak gibi özellik taşımıştır. Öte yandan bütünlük ve homojenlik arayışının aynı zamanda rasyonel düşüncenin de

Bizim şimdilerde hızlı bir şekilde yaşamakta olduğumuz bu dönüşümün neticesi olarak; İslam'ın hakikat anlayışı, onu kendi "geleneği" içinde anlama ve yaşama biçimimiz olduğu kadar, İslam'ı temsil biçiminde yeni amaca uygun olmasını ve bu amacın şimdilerde bize yüklemeye başladığı meselelere çözüm bulmasını beklemekteyiz. "Teolojik İslam" bu çözümleri bulabileceğini ümit ederek, İslam'a ilişkin hakikat'ın anlaşılma/kavranma biçimini aşındırmakta; İslam'a ait hükümleri ve değerleri, mümkün olmadığı ve olamayacağı halde, rasyonel ölçü ve değerler temelinde meşrulaştırmak istemektedir. Fakat unutmamak gerekir ki İslam meşruiyetini akılda aramamakta; ne varki bu durum akli kullanma veya akli reddetmek anlamına da asla gelmemektedir.

önemli bir özelliği olduğunu hatırlamak gerekmektedir.

Modern zamanlarda akıl nesnel bilginin tek imkanı olarak rasyonalizmle özdeşleştirilmiştir. Fakat mesele bu kadarla kalmamıştır; rasyonellik de aynı şekilde bilim ile özdeş kılınmıştır. Bu düşünme tarzına göre artık toplumların, tabii ki batı-dışı toplumların ilerleme sürecinde işgal ettikleri konumları ras-

yonel/bilimsel düşünebilme becerilerine göre belirlenir olacaktır. Bilim ve ortaya koyduğu hasıla, ilerlemenin kanıt ve imkanı olarak görüldüğü gibi, bunların rasyonel olmayan unsurları da ortadan kaldıracığa inanılmıştır. 19. yüzyıldan itibaren modern anlayış için akıl kavramı rasyonellik/bilim temelli bir özellik taşımış; bilimin/rasyonelliğin insanın dünyaya ilişkin hasıl edebileceği bilginin en nesnel boyutunu teşkil ettiği kabul edilir hale gelmiştir.

Her dine veya inanma biçimine ait bilginin kendinde içkin olarak bulundurduğu tahayyül biçimleri akıl ile çok yakın ilişki içinde bulunur; bunlar aklın inşasında belirleyici olma hususiyeti taşırlar. Söz konusu yeni dönemin hasıl ettiği maddi/entellektüel ürünler, mevcut sorunlara önerdiği yeni çözüm tarzları ve eğitimle edinilmeye başlanan rasyonel düşünme biçimleri toplumun cari bilgi anlayışını işlevsiz bırakarak çözmüştür. Böylece modern akıl her dinin veya inanma biçiminin hayatı tanzim ettiği cari bilgi geleneğini çözerken, onları eşzamanlı olarak rasyonel temelde *yeni baştan inşa etmeye* çalışmıştır. Fakat bunu yaparken ayrıştırıcı vasfının neticesi olarak kendi tahayyül biçimini onlara katarak sahte karşıtlarına dönüştürmüştür. Böylece rasyonalizm/modern akıl dünyadaki batı-dışı toplumların dinleri, inanma biçimleri ve toprakları üzerinde kurulmuş olan batılı hegemonyayı; gerçek savaşlar fakat özünde batılı gibi olma arzusu taşıyan *sahte kurtuluşlarla* meşrulaştıran önemli bir araç olmuştur. Modern akıl kendisiyle beraber oluşturduğu tahayyül biçimine ait ideolojik, siyasal ve ekonomik gücü içeriklendirmiş haliyle dünyaya yayılırken; aslında onun etkisi, daha önce rastladığımız her hangi bir egemenlik türünden oldukça farklılıklar taşımıştır.

İlerleme düşüncesiyle beraber modern aklı içselleştirmeye başlayan müslümanlar, aynı zamanda akla ilişkin olarak var olup gelen bir Hristiyanlık mirasını da İslam adına savunur duruma düşmüşlerdir. Hristiyanlığın kendi dini/tarihsel deneyiminde yaşayarak geldiği dualiteler içinde, öncelikle din-felsefe ayrımı bulunmaktadır. İkisi de kendilerine göre "alanlar"a sahiptir ve bilhassa felsefenin Hristiyanlık karşısında kendisi için bir bilgi ve meşruiyet alanı oluşturma çabası gözardı edilemez. Bu tartışmanın/çekişmenin bir diğer boyutunu ise *akıl-din çatış-*

ması oluşturmaktadır. Dolayısı ile kendi geleneği içinde din-felsefe ayrımı ve bu ayrımın söz konusu olan çatışmanın bir tarihi boyutu olduğu kadar; Hristiyanlıkla ilişkili olan akidevi bir boyutu da bulunmakta olması, onu anlamlı ve anlaşılır kılmaktadır.

İslam'ın klasik çağında ulemanın din-felsefe, akıl-vahiy ilişkisine dair tartışması, bugün hiç de "Teolojik İslam"ın apologetik bir acelelilikle savunmaya çalıştığı şekilde olmamıştı. Ulema "felasife" derken ona farklı bir bağlamdan hitap etmekteydi. Felsefeyi, yani Hristiyanlığın yaptığı gibi bizzat felsefenin bilgisini ve ilgilendiği/açıklamaya çalıştığı konuları değil, onun tek imkan olarak kullandığı ve merkeze aldığı akıl kavramının bütünüyle kendisini günümüze kadar geçerliliğini koruyarak gelen o görkemli eleştirinin konusu yapmıştı. Akıllı, kendi batılı geleneğinin öngördüğü bağlam dışında bu kadar "dışarıdan" eleştiri konusu yapabilmek; Hristiyanlığın 4. yüzyıllar'da bu çeşitten bir eleştiri zayıf tonlarda yapılmış olsa da, modern dönemin böyle bir imkana sahip olmadığı abartılı sayılsa da söylenmelidir. Modern anlayış eğer farklı inanma biçimlerinden/kültürlerden etkilenmeden bu meseleye ilişkin bir şey söylüyorsa, bunun kaçınılmaz olarak akıl kaynaklı bir hususiyet taşıyacağı açıktır. Neticede böyle bir çabanın ve arayışın bizi varlıklarını/mevcut durumlarını birbirlerinden beslenerek sürdüren "akıl-kültür" kapalı dünyasına hapsedeceğini biliyoruz. Bunun da bize, modern döneme hakim akıl anlayışının akıllı, akılla tamir etmekten başka bir seçenek bırakmak niyetinde olmadığını göstermektedir.

"Teolojik İslam" din-felsefe ilişkilerini tartışırken; meseleyi içine çekmeye çalıştığı bağlam ve içselleştirilmiş hakim akıl biçiminden dolayı; dinin, sanki varlığa ilişkin yeterli bir açıklama getiremediğinden dolayı, felsefeye de -aynen Hristiyanlıkta olduğu gibi- bir alan açması istenir gibidir. Halbuki müslümanlar hergün yanlış veya doğru, felsefe yapmaktadırlar zaten. Peki bu ne anlam taşımaktadır; akideyi ve hakikati Hristiyanlıkta olduğu gibi dualist algılamayı ifade etmektedir. Ve bu varlık dünyasını tümüyle açıklama iddiasında bulunan İslam'ın öngördüğü "akılla" temelden çatışmaktadır. Din, elbetteki kendi kavramları ve kendinin öngördüğü bağlam içinde varlığı tartışmaya açmaktadır; fakat

onu bilhassa felsefenin /sosyolojinin öngördüğü bağlam içinde ve onlara ait kavramlar ile tartışmak mecburiyeti bulunmaktadır. İslam'ın akıl ve bir hayat inşa edici "bilgisinin" aşırı soru bombardımanı altında kendi bütünsel bağlam yapısının rasyonel yorumlara tabi kılınması -örnek olarak *adalet* yerine, yanlış bir şekilde ve ısrarla İslam'ın *eşitliği* öngören/eşitlikçi bir din olduğuna yapılan vurgular- aslında uzun zamandan beri yapılmaya çalışmaktadır. İslam'ın, felsefe/sosyoloji/siyaset/iktisat ve teolojinin, yani modern aklın öngördüğü bağımsız "dillerin" egemenliği altına alınması söz konusudur. Modern aklın öngördüğü düşünme süreçlerini çok iyi niyetle fakat yeni keşfetmenin heyecanı içindeki "uzmanlar," İslam'ı "teoloji"ye dönüştürmekte; fakat ne yazık ki İslam'ın "hayat tarzı inşa edici bilgisini" rasyonelleştirerek işlevsiz hale getirdiklerini görmezlikten gelmektedirler. Bizim için başından beri, fakat aynı zamanda Hristiyanlıktan çıkartılacak bir devrin hatırlattıkları olarak, "din felsefesi" tartışmaları İslam cihetinden bir meşruiyete sahip bulunmamaktadır; ama "felsefenin dini"ni tartışmanın da anlamsız olduğu söylenemez.

Akıl, aynı zamanda gerekçelendirimi yine onun tarafından yapılarak üretilmiş belirli bir düşünme/kavrama bilimini ifade etmek üzere kullandığımız akılcılık/rasyonalizm, bir sistem haline getirilmemiş olsa bile, insanın tarihi kadar eski sayılır. Batı tecrübesi içinde ise bilhassa 14. yüzyıl ve daha sonrasında din karşıtı bakış tarzını ifade etmek için kullanılmıştır. Sözü edilen kullanımın ideolojik bir amaç taşıdığını söyleyebiliriz. Ne var ki kutsal kitap İncil "aradan" çıkartıldığında; dinin de felsefenin de, yöntemleri farklı olsa bile aynı "aklı" kullandıklarını görmek mümkündür. Bu sebeple sadece bilimsel ya da felsefi rasyonalizmden bahsetmiyor, aynı zamanda dini rasyonalizme de dikkat çekmek gerekiyor. Denebilir ki modern aklın öngördüğü bilgi ve bilme biçimi, burada sözü edilen geleneği izlemek istemeyerek karşı çıkmış olması ile önem taşımıştır. Öte yandan bu geleneğe itiraz, aynı zamanda bilginin mevcut tekeline kırmış olmaktadır. Müslüman tahayyül için anlaşılması oldukça zor; ne var ki batı için çok önemli ve modern dönemin gerçekleştirdiği kapsamlı ve köklü değişikliğin bu olduğu söylenebilir.

Bu dönemde bilginin kaynağı, öncelikle akıl düzeyinden çok, kurum/ birey düzeyinde değişikliğe uğramıştır. Nasıl ki Luther hristiyanların kendi başlarına anlayabileceklerini savunarak "İncil"i kilisenin elinden alıp, tek tek müminlere veriyse; Descartes'da aynı şeyi, kendi başlarına yapsınlar diye bu müminlere "Cogito"yu vererek gerçekleştirmiştir. Bilginin mevcut kurumsal kaynağının ve onunla beraber bilgi hiyerarşisinin değişmesi, aynı zamanda bilginin demokratikleşmesini de mümkün kılmış olmaktadır.

Modern aklın izlemeyerek karşı çıktığı bu gelenek oldukça önemli; bu gelenek "Canonic" bilgi ve bilme biçiminin inşa ettiği epistemolojik bir anlam dünyası olarak uzun bir tarihe sahiptir. Zaten din-felsefe/akıl-vahiy ayırımına, ancak bu türden bir anlama biçiminin ve bunun öngördüğü varlık anlayışının rahim görevi yapabileceği; bu ayırımları anlamlı ve anlaşılır kılabilceğini söylemek zorundayız. Şu da var ki, felsefi anlamıyla akılcılık/rasyonalizm din karşıtlığını gerektirmemektedir. Burada hangi din ve hangi aklın söz konusu edildiği meselesini bir kenara bırakarak; "İslam akla karşı değildir" gibi savunmaların "Canonic" bir geçmişi olmadığından meşru bir zeminden neşet etmediği için fazla ehemmiyeti olmadığını belirtmek gerekmektedir. Çünkü tarihte ve bugünün dünyasında çok daha açık bir şekilde görüldüğü gibi üstelik akılcılık/rasyonalizm, dinin tam merkezine/özüne yerleştirilmek gibi bir mevki kazanabilmektedir. Ne varki burada dile getirilmeye çalışılan mesele akıl yürütmek ve buna özel bir değer atfetmek gibi zihinsel faaliyetin kendisi değildir. Bizat söz konusu faaliyeti yürüten kaynağın kendisi, ona biçilen mevki ve gösterdiği faaliyetin kaynağı olarak aklın, kendisine atfedilen değer ve hayat için ona biçilen roldür.

Günümüz dünyasına hakim durumda bulunan modern akıl, diğer bir ifade ile bu aklın epistemolojik faaliyet olarak ortaya koyduğu "Cogito"; toplumsal, siyasal ve kültürel hayatın bütün boyutlarını kendi ilkeleri ve kendi tahayyülüne göre dönüştürmüş haldedir. Hayatın ayırttığı boyutlarına bu akıl, kendilerini ifade edecekleri bağımsız diller sunmuş; bunları düzenlerken hayata ve ona ilişkin bilgiye farklı bir boyut katarak olması gereken amacından

uzaklaştırmıştır. Bizim şimdilerde hızlı bir şekilde yaşamakta olduğumuz bu dönüşümün neticesi olarak; İslam'ın hakikat anlayışı, onu kendi "geleneği" içinde anlama ve yaşama biçimimiz olduğu kadar, İslam'ı temsil biçiminin yeni amaca uygun olmasını ve bu amacın şimdilerde bize yüklemeye başladığı meselelere çözüm bulmasını beklemekteyiz. "Teolojik İslam" bu çözümleri bulabileceğini ümit ederek, İslam'a ilişkin hakikat'ın anlaşılma/kavranma biçimini aşındırmakta; İslam'a ait hükümleri ve değerleri, mümkün olmadığı ve olamayacağı halde, rasyonel ölçü ve değerler temelinde meşrulaştırmak istemektedir. Fakat unutmamak gerekir ki İslam meşruiyetini akılda aramamakta; ne varki bu durum akıllı kullanmama veya akıllı reddetmek anlamına da asla gelmemektedir. Çünkü "hangi akıl" sorusunun sorulması hakkı mahfuz tutulmaktadır, denebilir. Eğer biz sözü edilen hükümler ve değerleri sonuna kadar akılcı bir imkanla gerekçelendirmekte ısrarlı olursak -ki günümüzde "Teolojik İslam" bunu yapmaya çalışmaktadır- onların Vahy'le ve dolayısı ile İman'la olan ilişkilerini farkına varmadan ve istenmeden de olsa koparmış olacağımızı unutmaktayız.

Ve şimdilerde, günümüzde kendilerinden transfer etmeye çalıştığımız aklın sahibi olan batı dünyasında; sanki "Teolojik İslam'a inat bilime, bilgiye, felsefeye ilişkin köklü değişiklikler yaşanmaktadır. Farklı dinler, moral sistemleri, sosyal kurumlar ve inanma biçimleri yeniden "keşfedilmektedir." Değişik kültürlerin, ancak yeni ve geçerli ölçüler, "rasyonellikler" yardımı ile açıklanabileceği varsayılmaya başlanmış durumdadır. Toplumların yaşamakta olduğu dönüşüm sebebiyle felsefe, anlam, hakikat ve rasyo-

nalizine ilişkin temel kabullerde artık köklü değişiklikler söz konusu olmaktadır.

Sürmekte olan değişimlerle beraber modern akla/düşünme biçimine ilişkin eleştiriler de artmaktadır. Eleştiriler, modern aklın kendini her şeyin üstünde görmek gibi bir yanlışlığın içine düştüğüne dikkat çekmekte; modern insan her şeyi aklın emrine vererek onları özne olmaktan çıkartarak nesneleştirmiştir, denmektedir. Hakikatte modern aklın bizzat kendini anlama biçiminin "tekillik" hususiyeti; kendi dışında kalan herşeyi -dinleri, insanları, toplumları tarihleri-

indirgemesine ve neticede de onları, kendi tarihsel tecrübesinde de görüldüğü gibi "absorbe" etmesine sebep olmaktadır. Bu kabul ve sözü edilen deneyimin hasılası olarak batı, kendi dışında kalan insanların maddi ve entellektüel dünyaları üzerinde egemenlik kurmakta zorlanmamış; esas önemlisi modern aklın bütün bunları şiddet temelinde yapmaya çalışması veya şiddeti bir araç olarak seçmiş olmasıdır. Bu akla göre kendi egemenliğinin hüküm sürmediği maddi dünya her şeye rağmen keşfedilmeyi, entellektüel dünya ise asimile edilmeyi

beklemektedir.

Ve yine şimdilerde ve batı dünyasında dile getirilen bu eleştirilerle beraber mevcut durumun değişmesine yönelik ve sadece entellektüel düzlemde kalmayan çabaların arttığına şahit olmaktayız. Fakat öte yandan müslümanlar cihetinden bu defa yeni ve farklı bir tehdit ile karşı karşıya geldiğimizi görmek gerekmektedir. Modern düşünceye dair kesinlik anlayışının ve arayışının, "dış gerçekliğin nesnel temsilinin mümkün olamayacağı" iddiaları ile ciddi kırılmalara uğraması; aynı zamanda bu düşünce geleneği için oldukça önemli olan "temsil" meselesini ve dolayısı ile "akıl" anlayışını krize sokmuştur. "Tekillik" anlayışını aslında mahiyet olarak değişikliğe uğ-

İslam'dan derleyip toparlayabildiğimiz imkanlar ışığında aklın, yaklaşık bin yıllık bir aradan sonra tekrar müslümanlarca sorguya çekilmesi gerektiği kanaatini taşımaktayım. Akla, hakikati tanımlayan ve bildiren bir otorite olma kimliği ve meşruiyetini neyin verdiği, önemli noktayı teşkil etmektedir.

ramadan çatlayarak kaybetmeye başlayan; fakat bunu da tekrar rasyonel temelde çoğul/ (çoğulculuk olarak tanımlamak isteyen modern aklın artık çoğul rasyonelliklerden bahsederek, görecelik yüklü bir akıl/kültür/dünya tanımı yapmaya başladığını görmekteyiz.

Ne varki iş burada ve bu kadarla bitmemektedir; kendinin belirlediği tarzdaki bir göreceliğe açık durmayan her dini, inanma ve düşünme biçimini, modern akıl kendi tarihsel deneyiminde olduğu gibi ve bu deneyimden hareket ederek “başkası”na yaşama hakkı tanıyamıyacağına; “tekil” bir anlayış olarak çoğula tahammül edemeyeceğine inanmaktadır. Üstelik bunu her zaman yaptığı gibi, evrenselleştirmektedir. Dolayısı ile bu akıl ve onun süreçlendirmeye başladığı entellektüel faaliyet ve siyasal/sosyal dünya; kendisi gibi olduğunu varsaydığı İslam'dan şimdi, kendi tekil hakikat anlayışını terketmesini ve kendisi tarafından tanımlanmış bir çoğulculuğa açılmasını talep etmektedir. Halbuki burada, üstelik müslümanlar cenahında sivil toplum/demokrasi nazarlarıyla talep edilen çoğulculuğun; aslında İslam'ın değerlerinin/kavramlarının görecelik hususiyeti kazanması, bu göreceleşmeye müslümanların açık olması anlamına geldiğini hatırlatmak gerekmektedir. Öte yandan, denebilir ki bu beklentide talep'te gözden kaçırılmaması gereken bir başka önemli nokta bulunmaktadır. Aklın yaşanmaya başladığı dönüşüm, yani kazandığı görecelik hususiyeti; bunun neticesinde ortaya çıkmakta olan yeni toplumsal/siyasal durum ve güç; aynı zamanda dünün egemeninin elinde tekrar yeni bir imkan/araç -ya da yeni dünya düzeni- haline gelme tehlikesi taşımaktadır. Bu aklın, şimdilerde giderek göreceleşen dünyasına yeni

şartlar bağlamında İslam'ı ve diğer dinleri/inanma biçimlerini katarak, tekrar kendisinin parçalarından biri haline getirmesi güçlü bir ihtimal olarak durmaktadır.

Eğer akli “beyin”c indirgemezsek, insan-
noğlunun sahip olduğu organlar içinde kimliği belki de en belirsiz olanı akıldır.*** Akıl, salt bir cevher olmadığı gibi, sosyal veya siyasal bir boşlukta da oluş-

maz; bu sebeple onu bütünüyle masum ve tarafsız kabul etmek asla mümkün değildir. Akıl, ait olduğu iç/Nefs ve konu edindiği dış/Dünya (Denî anlamını da içeren bir dünya) olmak üzere iki taraflı bir etki-
leşim içinde bulunur. Konumuz itibariyle Nefs, içinde yaşadığı zamana ilişkin eğilimlerine olduğu kadar; hakim iktidar biçimlerine de uyum ve meşruluk kazandırmak hususunda hizmette bulunur.

İslam'dan derleyip toparlayabildiğimiz imkanlar ışığında aklın, yaklaşık bin yıllık bir aradan sonra tekrar müslümanlarca sorguya çekilmesi gerektiği kanaatini taşımaktayım. Akla, hakikati tanımlayan ve bildiren bir otorite olma kimliği ve meşruiyetini neyin verdiği, önemli noktayı teşkil etmektedir. Bundan dolayı Kartezyen “Cogito”nun yeniden tahlili mecburiyet haline gelmiştir. Çünkü Kartezyen “Cogito” ile “akletmeyi” birbirine karıştırmakta ısrar eden “Teolojik İslam”; aynı zamanda modern aklın, “hakikat” ile “Zan”ı birbirinden ayırmak gibi bir “yetenek” ve imkanının bulunmadığını ve bulunmayacağını unutmaktadır. ■

* Toplumsallık durumu” derken, müslümanların birliktelik/ce-maat olma hali; bugünün kavrayış biçimi ile İslam cihetinden durumun cemiyet ve keyfiyet olarak nasıllığı ifade edilmek istendi.

** Burada sözü edilen iki küre, “entellektüel küre/hayat küre” sadece maksadı anlatmak üzere kullanıldı, söz konusu ifade bunların birbirlerinden ayrıştırılmalarının mümkün olacağı anlamına gelmemekte, bütünün dualist bölünmesi şeklinde algılanmamalıdır.

*** Tasavvufta dile getirilen ve ilk yaratılan şeyin akıl olduğuna dair kabul, başka bir bağlama ait bulunmaktadır. İslam'ın modern akla ve bilgiye ilişkin itirazlarının başka bir yazının konusu olduğunu belirtmek istiyorum.

“RÜŞDÜ” NASIL GERİ GETİREBİLİRİZ?

Rüşd ve rüşd aşaması, kâr zarar pazarlığı sözkonusu olduğunda insanın, bu iki kavramı birbirinden ayırtedebilecek bir temyiz yeterliliğine ulaşması aşamasıdır. Nitekim şâni yüce Allah'ın şu ayeti bu kabilden bir ayettir: *“Evlenme çağına erinceye kadar yetimlere deneyin. Eğer onlarda bir olgunluk(rüşd) gözlemlerseniz mallarını kendilerine verin...”* (Nisa/6)

Yani işlerini yürütme velayetini üstlendiğiniz yetimleri deneyin. Bedensel ve zihinsel bir olgunluğa eriştiklerinde, hal ve gidişatlarında, yapıp-etmelerinde rüşde erdikleri sizin için belirginlik kazandığında ve siz de onlardaki bu erginliği gözlemlediğiniz zaman, velayetiniz altında tuttuğunuz mallarını kendilerine teslim edin, denilmektedir.

Bu yasa, kendi kendilerini idare etmekten aciz olanların velayetini üstlenme ve bu kimseler acizlik dönemini aşip malları ile ilgili tasarruf özgürlüğünün kendilerine bırakılacağı zaman gelinceye kadar, durumlarının gözetlenmesi ve denetlenmesi hususunda konulmuş sosyal bir yasadır.

Konu ile ilgili şöyle bir öykü anlatılır: Yetimin birisinin velayetini üstlenen bir veli, onun tüm işlerini yürütüyordu. Söz konusu veli o yetimin malları ile ilgili har-

camalarını, üretimini, geçimliğini ve kazançlarını tek tek kayıt altına alıyor, hepsinin bilançosunu tutuyordu. Bir keresinde kendi kendini idare etmekten aciz yetim, velinin tuttuğu bilançoğu incelemiş, orada sadece güzelliğinden ötürü at nallarına lüzumundan fazla para ödendiğini görmüş. Aciz durumdaki yetim velisine sormuş: “Atın ayaklarına çakılan nallardaki güzellik olgusu, nalların işlevselliği yönünde artı bir değer olarak konulmuş mudur, yani nalların işlevsel olmaları yanı sıra bir de güzel olmaları lüzumlu mu”? Bunun üzerine veli aciz yetime şöyle demiş: “Yavrucuğum, sen bu ayrıntıyı farkedebilecek bir ergenliğe geldiğine göre, artık mallarını al ve onların üzerinde dilediğin gibi tasarrufta bulun. Çünkü sen artık rüşdüne ermiş durumdasın.”

Bu öyküyü anlatmakla şunu söylemek istiyorum: Günümüzde sosyal olaylar üzerinde egemen olan yasaların bu nitelikte olması gerektiği halde, ne yazık ki böyle değildir; bunun yerine zamanımızda sosyal olaylara egemen olan yasalar genel niteliği göz boyamacılık (büyü) ve him(yanılğı) ve bilgisizliktir.

Ben burada şuna da değinmek istiyorum: Böylesine yanlış yasaların egemen olduğu bir dönemde kendi kendini idare-den aciz halkların elinden nasıl tutacağız,

**Cevdet
SAİD**

onların rüşde erdiklerini nasıl gözlemleyeceğiz; reşit olduklarını veya rüşde erdiklerini anlayabilmek için onları nasıl deneyeceğiz? Peşinen şunu söylemek gerekir ki, bu halkların himaye edilmeleri, bilgisizlik(cehil) karanlığından bilginin(ilmin) aydınlığına çıkarılmaları belirli bir bilinç düzeyine ermeden, tutarlı bir vicdana sahip olmadan mümkün değildir. Zira vehim içinde yaşayan bu tür toplumların, bu yaşama biçimlerinden yarar sağlayan kimselerin, sözkonusu toplumları bu tür vehim ortamından çıkarmaları mümkün değildir.

Böyle bir şey sözkonusu olsa bile böyle bir milletin özgürlüğe kavuşması ya da yeniden rüşde dönmesi nasıl mümkün olacaktır? Bu meseleler üzerinde enine boyuna düşünmem sonucunda şu hususu anlar duruma geldim ki; insan, insanın anlama yeteneğini(fehm) öz-gürleştirmek için semaya(vahyî bilgi) şiddetle muhtaçtır. Bu yüzden sadece ve sadece peygamberlerin -vehme dayalı nazariye değil- mutlak hakikate dayalı bir toplum nazariyesi getirdiklerini görüyoruz. Oysa tüm dünya şu anda vehme dayalı toplum teorilerini yaşıyor. Bu yüzden insanlık, insanın anlama kudretini bir türlü kabul etmiyor. Böylesi bir kavram kargaşasının yaşandığı bir ortamda, attı güzellik olgusunun aranmasına gerek olduğu gibi, atın nallarında da aynı niteliği aramanın gerekli olmadığını kavradığı zaman, yetime mallarını teslim edebilecek olgunlukta kaç veli vardır? Aynı şekilde yeryüzünde büyüklük taslayan (müstekbirlik eden) kaç zorba, hegemonyaları altında bulunan halklar, kendi kendilerini sevk ve idare anlayışına ve bilincine erdikleri ortaya çıktığı zaman, onlardan gasbettikleri mallarını, yerlerini, zenginliklerini ve insan kaynaklarını kendilerine teslim edebilme erdemliliğini gösterebilir? Vicdanın, bilincin ne olduğunu bilmeyen bir diktatör, tahakkümü altına aldığı halkların vicdanlarını, bilinçlerini, savaş gibi zora dayalı yöntemlere başvurmadan serbest bırakabilir mi? Bu bağlamda bilgi şu ilkeyi öne çıkarıyor:

“Bilenlerle bilmeyenler bir olur mu? Yalnızca öz akıl sahipleri derinlemesine, enine boyuna düşünür, öğüt alırlar.” (Zümer/9)

Geçmiş dönemlerde insanlara egemen olan sosyal inanç (anlayış), kendini açığa vurmada gizli, saklı, teslimiyetçi ve uzlaşmacı bir inançtı (anlayıştı). Zira bu anlayış, diğer teslimiyetçi anlayış türlerinden birisi idi. Bu anlayış şu idi. İnsandaki yetenekleri maksimum şe-

kilde ortaya çıkarmanın ve kullanmanın en üstün yolu, ikna değil, zorlama, tehdit etme ve gözünü yıldırma (ikrah) şeklindedir. Toplumlarca genel kabul gören bu görüş tarihin neredeyse tüm geçmiş dönemlerine hükmettiği gibi, günümüzde de aynı şekilde hükmünü sürdürmektedir.

Böylesine olumsuz ortamlarda insanlara yeniden hayat veren ruhlar, onların yaşamlarına farklı renk katan, bir takım parlak renkler ortaya çıkarıp karanlıkların yok edilmesi için esmeye ve varlık göstermeye çaba harcamıştır. Evet peygamberler etken, açık seçik bir toplum nazariyesi getirmişler, fakat insanlar terör, ikralı ve yıldırma gibi gayri meşru yöntemlere uzun zaman boyun eğdikleri için, onların getirdiği bu açık seçik mesajı gereği gibi anlamaları henüz mümkün olmamıştır.

Bu olumsuzluklara bakıp insanın yılgınlığa kapılması zor değildir. Fakat insan korkacaksa, eğer vehme dayalı bir korkudan değil hakiki nedene dayalı bir gerekçeden korkmalıdır. Nitekim peygamberlerin babası Hz. İbrahim (üzerine selam olsun), vehme dayalı korkudan kurtulmuş, gerçek anlamda korkunun başka bir şey, mesela ucuz bir bedele insanın kendini satması olduğunun farkına varmıştı. Bunun içindir ki Hz. İbrahim, kavmi tanrılarının kötülüklerinin kendisine dokunması konusunda tehdit etmeleri nedeniyle, onlarla girdiği diyalog sırasında şöyle demişti:

“Kavmi onunla tartışmaya girişti. O onlara şöyle dedi: “Ben hidayete ermiş iken Allah hakkında benimle çekişiyor musunuz? Zira ben sizin O’na ortak koştuğunuz şeylerden korkmam. Ancak Rabb’imin dilediği olur. Bilgi yönünden Rabb’im her şeyi kuşatmıştır. Bütün bunlara rağmen hala düşünüp öğüt almıyor musunuz? Hem siz, Allah’ın haklarında size hiçbir güç, delil indirmedikleri şeyleri, O’na ortak koştuktan korkmuyorsunuz da ben nasıl sizin O’na ortak koştuğunuz şeylerden korkarım. Şimdi eğer biliyorsanız söyleyin, iki gruptan hangisi güvenlik içinde olmaya daha layıktır?” İman edenler ve imanlarını bir zulümle (şirkle) bulandırmayanlar; işte güvenlik içinde olanlar yalnızca onlardır. Ve hidayete ermiş olanlar da sadece onlardır. İşte bunlar kavmine karşı İbrahim’e verdiğimiz hüccetlerimizdir. Dilediğimizi derecelere yükseltiriz. Muhakkak Rabb’in hakûmdir, alîmdir.” (En’am/80-83)

Kuşkusuz bilgi, insanı özgür kılar. Nitekim Hz. İbrahim de bu yolla özgürlüğünü kazanmış evhamların-

dan (yanılsamalarından), putların etkinliğinden kurtulmuş, onların korkularını üzerinden atmış, artık bu aşamadan sonra bir daha endişeye ve korkuya kapılmamıştır. Yalnızca insanın bilgiyi yitirip vehme uymasından, bu yüzden göz boyamacılığa (büyü-sihir), ve gücün sultasına boyun eğmesinden endişe etmiştir. Bilginin kuvveti ve iktidarının varyantlarından olan sahih kuvvetten ve mutlak anlamda bilginin otoritesinden (iktidarından) hiçbir zaman endişeye kapılmamıştır. Bu bağlamda iktidar ve bilgi olgusu ile ilgili ortaya çıkan yeni gelişmelerden sonra, başka bir soru ortaya çıkmaktadır; soru şu: Bilgi mi bizi iktidarın kendisidir, yoksa iktidar, bilginin bir sonucu olarak ortaya çıkan bir olgu mudur? Bu durum, Yuhanna İncil’inde, yukarıda Hz. İbrahim’in sınırlarını belirlediği biçimde yer almıştır. Mesela Yuhanna’nın İncil’i konu ile ilgili şöyle der: “*Hakkı bileceksiniz ve hak sizi özgür kılacaktır.*”

Allah’ın kanunlarını bildiğimiz zaman yanlışlığından ayırt edebiliriz, güzellik olgusunun at’ta arandığı gibi, ayaklarına çakılan demir nallarda da aramanın gerekli olmadığını kavrayabiliriz. Ayrıca bunları anlayabilmek için savaş ilan etmeye ya da kılıç kuşanmaya gereksinim olmadığını da anlarız.

Ne var ki bu bilinç tarih boyunca gerçekten insanlığın ender ulaştığı bir bilinç düzeyidir. Nitekim bu yüzden tümünden yok olma felaketi kendisine isabet eden milletlerden, Hz. Yunus’un kavmi hariç, kurtulan olmamıştır. Kur’an helâkî hak etmiş milletler arasında Yunus’un kavmini ayrı tutmuştur. Mesela konu ile ilgili yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

“Keşke bir kasaba olsaydı da iman etseydi ve imanı kendisine fayda verseydi. Yalnız Yunus’un kavmi, iman edince, dünya hayatında onlardan rezillik azabını kaldırmış ve bir süre daha onları (hayattan) yararlandırmıştık.” (Yunus/99)

Tarihi olaylar araştırılırsa insanların çokluk yanılsamaları (vehme) ve üzüntüye davet eden büyüye (göz boyamacılığa) boyun eğdikleri görülür. Sözgelimi insanların tarihi olaylar hakkındaki bilgilerinin azlığı, bilgiyi iletme araçlarının yetersiz olması nedeniyle, bulunmaları gereken konumlarından daha düşük bir düzeyde yaşamak durumunda kalmışlardır. O dönemlerde bu işler nasıl bu şekilde olmasındı ki. Zira içinde bulunduğumuz şu çağda yaşayan insanlar olarak bizler bile, tarihi gereği gibi okuyabilme, yıkıntıya uğrayan ku-

rumlar ve medeniyetlerle ilgili şaşkınlık verici ayrıntıları görme kudretinden hala yoksun bulunmaktayız. Mesela yüce Allah Kur’an’da Yunus kavmini örnek olarak gösterdiği gibi, bizim de içinde bulunduğumuz şu dönemde Japonya’yı örnek göstermemiz mümkündür. O Japonya ki (İkinci Dünya Savaşı sonrasında) kayıtsız şartsız teslim olmuş, mutlak anlamda teslim olduğunun belgesini, kendi eliyle imzalamıştı. Ama bütün bunlara rağmen bu ülke yeniden diriliş hareketini başlatmış, yeniden özgürlüğünü kazanabilmiştir. Bu zorlu çabalarının sonucunda elinde, bütün kuvvetler kendisinden doğup neşv’ü nema bulan ‘bilgi’ gücünden başka bir güç bulunmadığı halde, yine de (günümüzde) tüm dünyanın en ileri gelişmiş ülkelerinden birisi haline gelebilmiştir. Zira bilgi, milletlerin geçmiş dönemde yitirdikleri değerlerin izlerini çok kısa zamanda silebilme gücüne sahiptir. Sözgelimi bu gelişmiş ülke, üzerinde bulunduğu kendi topraklarında ne yeterli genişlikte araziye, ne de kendisini savaşırsız, atom bombası gibi tahrip gücü yüksek bombaları bulunmaksızın özgürlüğünü yeniden kazanabilmesini mümkün kılacak büyük çaplı doğal zenginliklere sahipti. Üstelik bu insanlar, bütün insanlıktan önce atom bombasının felaketini de tatmış idiler. Bundan böyle, onların yaşadıkları bu yıkımın benzeri bir yıkımla başka hiçbir kimsenin karşılaşmayacağını sanıyorum. Çünkü insanoğlunun herhangi bir hatayı ikinci kez tekrarlamaması için, bir delikten bir kere sokulması ders alması için yeterlidir.

Allah helâk ettiği insanların durumlarını dikkate almamızı emrettiği ve aynı duruma düşme tehlikesi konusunda bizi uyardığından ötürü tarihte nadir olarak bulunan marjinal milletlerin ya da fertlerin durumunu bize anlatmaktadır. Nitekim Kur’an bu bağlamda Fir’avn’ın soyundan, mutlak hakikate şahitlik eden bir adamın tek başına sergilediği tutumu şu şekilde bize anlatmaktadır:

“Fir’avn hanedanından, imanını gizleyen inanmış bir adam şöyle demişti. ‘Rab’im Allah’tır, dediğinden ötürü bir adamı öldürüyor musun? Oysa o size Rabb’inizden açık seçik deliller getirmiştir. Eğer o bir yalancı ise, yalanı kendi aleyhinedir. Ve eğer doğru söylüyorsa, size va’dettiklerinin (en azından) bir kısmı başınıza gelir. Şüphesiz Allah aşırı giden yalancı kimseye hidayet etmez. Ey kavmim bugün mülk sizindir. Şu (üzerinde bulunduğunuz) yeryüzüne (şu anda) siz egemensiniz. Eğer (yaptıklarınızdan ötürü) Al-

lah'ın belası bize gelirse kim bize yardım edebilir, kim bizi ondan kurtarabilir? Fir'avn şöyle dedi. "Ben size sadece gördüğümü gösteriyorum ve ben sizi doğruluk (rüşd) yoluna götürüyorum. İman eden adam dedi ki: "Ey kavmim, ben üzerinize önceki toplulukların günü gibi bir (azab ve helak) günün gelmesinden korkuyorum. Nuh kavminin, Ad ve Semûd'un ve onlardan sonrakilerin durumu gibi. Allah kullarına kesinlikle zulmetmek istemez." (Mü'minun/ 28-31)

Kur'an bu ayetlerde bir ümmete mensup olan bir adamın, onlara karşı tek başına takındığı tutumu, sergilediği davranış biçimini açıklamakta, onun argümanlarını tarihsel bir veri olarak sunmakta, helaka uğrayan milletlerin başlarından nelerin geçtiğini anlatmaktadır. Kur'an bunları anlatırken tarih biliminin, tarih içinde yaşamış milletlerin evrimleri ve yaşama biçimleri konusunda izlediği metodu izlemektedir.

Kur'an bu bağlamda yine Yâsin suresinde sözü edilen hanedana mensup inanmış bir adamın öyküsünü de anlatmıştır. Sözgelimi bu adamla ilgili olarak şu *bilgi verilmektedir*:

"Şehrin en uzak köşesinden bir adam koşarak geldi ve şöyle dedi: "Ey kavmim, (size gelen) elçilere uyun." (Yâsin/20)

Görüldüğü gibi Kur'an söz konusu olaylarla ilgili anlatımlarında bizzat tarihi tanık tutmakta, kendisi de tarihe tanıklık etmekte, herhangi bir sorun karşısında milletlerin ve milletler içinde bulunan belirli fertlerin sergiledikleri tutumları bu şekilde anlatmaktadır.

Biz de (şu zamanda) yeryüzünün en uzak köşesinden gelerek 'sizin aranızda reşit (aklı başında doğru, dürüst, tutarlı) bir adam yok mudur? *Ey kavmim, (size gelen) elçilere uyun. (tebliğleri ve verdikleri bilgiler karşılığında) sizden herhangi bir ücret istemeyen kim-selere uyun onlar hidayet üzerindedirler*" diyebilecek yetkinlikte birisini bekliyoruz, bu nitelikte bir uyarıcının bize de gelmesini istiyoruz.

Zira burada söz konusu edilen elçilerin belirgin özelliği insanlara sundukları bilgi ve mesajlar karşılığında herhangi bir ücret almamalarıdır; çünkü onlar düşüncelerinin bir mülkiyet değeri olduğuna, düşüncelerin ticaret metayı olarak kullanılabileceğine, mal ve hizmet gibi alınıp satılabileceğine inanmıyorlardı. Nitekim günümüz dünyasında şunu gözlemliyoruz ki, düşüncelerin ticaretini yapanlar, aynı zamanda silahların

da ticaretini yapmaktadırlar. İşte bu durum da, içinde yaşadığımız dünyanın müzmin hastalıklarından birisidir.

Böyle bir aşamada tarihteki rüşdü (doğruyu, tutarlı olanı, iyiyi, güzeli) bir kez daha, olması gereken yerine nasıl iade edebiliriz? Evet, yüce Allah bu konuda da yegane üstadımız olan tarihe bizi gönderiyor ve şöyle bu-yuruyor:

"Yeryüzünde dolaşın ve yalancıların sonunun nasıl olduğuna bakın." (Âl-i İmran/137)

İşte şimdi burada şu hususa dikkatinizi çekmek istiyorum: Bakınız tek başına Japonya can düşmanı olan tek bir Amerikalıyı, ihanet edip teslim olan tek bir Japon'u bile öldürmeden, özgürlüğünü kazanmayı başarmadı mı? Japonya bu başarıyı silahla değil, yalnızca ürettiği sağlıklı ve tutarlı düşünceler sayesinde elde etti. Şimdi bu bağlamda yeniden tarihe bakınız, orada bu yönde gelişmiş tek tek başka örnekler de göreceksiniz.

Mesela bu noktada, Japonya örneğine karşılık şöyle bir örnek de ileri sürülebilir; sözgelimi günümüzde Avrupa da tek bir şeyini ziyan etmeden, her şeyi kendi lehine bir nev'i kazanca dönüştürebiliyor. Bunu yaparken ne toprak, ne mal, ne sınırı ne de doğal zenginliklerini yitiriyor. Evet, bu gelişme, tarihte ortaya çıkan yeni bir hadisedir, yaşanan yeni bir deneyimdir. Ne var ki biz Hz. Muhammed'in (salat ve selam üzerine olsun) olağanüstü öngörülerini, deneyimlerini yorumladığımız gibi şu an Avrupa'da yaşanan bu yeni Avrupa deneyimini de aynı şekilde yorumlayabiliriz; şöyle ki Avrupa'nın gerçekleştirdiği bu yeni deneyim, normal koşullar altında, onu anlamamızı mümkün kılan, beşeri yasalara uygun bir gelişme değildir; düpedüz büyü (göz boyamacılık) ve olağandışı bir gelişmedir. Bunun böyle olduğu yine tarihin öğretmenliği sayesinde öğrenilmektedir. Bu bağlamda şu denilebilir: Geçmişte yaşanan acılar, hala sizin ders almanız için yeterli olmamışsa, o zaman gelecekte benzer türden acıları bekleyin, onlara katlanmaya kendinizi hazırlayın. Zira yüce Allah koyduğu yasa, birtakım olağanüstü gelişmelerle kesinlikle değiştirmeyecektir. Bu yasanın özü şudur: **"Yalnızca nefislerinizi değiştirmeniz durumunda, sizin durumunuz da değiştirilir."** (Ra'd/11) ■

El-Mecelle, 25-31 Temmuz, 1999

Çeviren: Abdi Keskinsoy

İKİ TÜRKİYE - İKİ KONUŞMA

I- Yargıtay Başkanı Sami Selçuk'un Konuşması

II- a- Genelkurmay Başkanı Orgeneral Kıvrıkoğlu'nun Konuşması

b- Emekli Orgeneral Doğu Aktulga'nın Veda Konuşması

Yargıtay Başkanı Doç Dr. Sami Selçuk'un 6 Eylül 1999 tarihinde yeni Adli Yıl'ın açılışı dolayısıyla yaptığı konuşma, sistemi adeta temelinden sarsan ikinci bir deprem etkisi yarattı. Selçuk "*Sırtını birbirine dönmüş iki Türkiye*" den söz ederek bir anlamda "*kralın çıplak olduğunu*" ilan etti. Akli selim sahibi pekçok insan sistemin tepeden tırnağa çarpık olduğunu, yani "*kralın çıplaklığının*" farkındaydı, ama bu hakikatin, bürokrasinin en tepelerinden kamuoyuna duyurulması, doğrusu oldukça önemsenmesi gereken bir gelişmeydi. Birkaç ay önce Anayasa Mahkemesi Başkanı A. Necdet Sezer'in özgürlüklere vurgu yapan konuşması (Bkz. Umran ek, Haziran 1999/58) ve yine geçenlerde DPT müsteşarı Orhan Güvenen'in sistemi eleştiren çıkışı, aynı paralelde değerlendirilmelidir.

Her alanda tıkanan ve işlemez hale gelen sistem, yine kendi içinden eleştirilerek ciddi bir "*reorganizasyon*" mı gidiliyor? Yoksa bu, "dinozorlar"la "yenilikçi" kanat arasında sürmekte olan mücadelenin açığa çıkmasından mı ibaret? Bir başka ifadeyle; bu bozuk düzen sayesinde iğrenç sömürü çarkını işleten, memleket, millet, devlet bir yana benim çıkarlarım bir yana diyen "seçkin azınlık" ile, bu çürümüş sistemle birlikte ülkenin de felakete sürüklendiğini gören, Türkiye'nin bu "göçük yapı" ile 2000'li yıllarda "dünyanın odağında" yer alamayacağını bilincinde olan akıl, ızan ve insaf sahibi aydınlar arasındaki temel çelişkinin farklı bir ivme kazandığını mı gösteriyor bu gelişmeler?

Sayın Selçuk'un konuşmasının yarattığı depremin kamuoyunda oluşturduğu sismik etkiler, çıkar çevrelerince bloke edilmeye çalışılsa da, 2000'lerin eşliğinde AB'ye girme sürecindeki Türkiye'nin önümüzdeki günlerde önemli değişimlere gebe olduğu söylenebilir.

Bu bağlamda Sami Selçuk'un -kimilerince "demokrasi miladı" olarak adlandırılan- kapsamlı konuşması, bir "belge" olarak el altında tutulmayı hak ediyor.

Öte yandan "cihet-i askeriye"nin klasik görüşünü; çeşitli olaylara, siyasal ve sosyal gelişmelere bakışını yansıtan iki konuşmayı da "belge" olarak sunuyoruz. Bu konuşmalar, askeri bürokrasinin sözkonusu tartışmaların neresinde durduğunu, bir başka ifadeyle sistem değişikliği talepleri karşısındaki duruşunu ortaya koyması bakımından anlamlı.

Evet iki ayrı Türkiye var karşımızda: Bir: İçi boşaltılmamış demokrasiyi, hukukun üstünlüğünü, özgürlükleri, çoğulculuğu, hoşgörü, kültürel kimliği... öne çıkaran "*dünyanın odağında*" yer almak isteyen, "*dışa doğru patlayan*" Türkiye. İki; "*neredeyse 360 derecelik tehdide muhatap*" olduğuna inanan, her soruna güvenlik açısından yaklaşan, içe kapanan ve "*dünyanın kıyısında köşesinde*" yer almaya talip Türkiye.

Okuyun ve siz değerlendirin.

Umran

1999 - 2000 ADLİ YILI AÇIŞ KONUŞMASI

Doç. Dr. Sami SELÇUK Yargıtay Birinci Başkanı

GİRİŞ

Yeni adli yılı açıyorum.

Açılışı onurlandıran sizlere adli yargı adına gönül borcunu ödüyor; yeni yılın insanımıza, ülkemize, insanlığa adalet, barış, mutluluk getirmesini; bu yıl yitirdiğimiz 18. Hukuk Dairesi Başkanı, sınıf ve can arkadaşım sevgili Sait REZAKI ve Yargıtay C.Savcısı sevgili Arif Ünal ERSOY ile öbür meslektaşlarıma Tanrı'dan rahmet, emekliliğe sağlıklı ayrılan bütün meslektaşlarıma yaşam boyu esenlikler diliyorum.

17 Ağustos depremi yalnızca Marmara'yı değil, hepimizi yüreğimizden vurdu. Canlar gitti, evler yıkıldı. Bütün Türkiye ağladı. Yardımseverlik ve acıma duyguları çok yüksek olan halkımız devletiyle oradaydı. Ölenlere rahmet, yaralananlara sağlıklar diliyorum.

Türk Ulusunun başı sağ olsun.Tanrı bana üçüncü bin yılın ilk adli yılını açma olanağını bağışladı.

Bu bir ayrıcalık mıdır yoksa rastlantı mıdır, bilemem.

Bildiğim tek şey, belki de dünya tarihinin rakamsal gibi görünen bu önemli dönemecinde beynimin üşüşen binlerce soruyla dolu ve yüreğimin karmaşık duygularla yüklü olduğudur.

Yaşadığımız olgulara bakıyorum. Cumhuriyetimizin 75., Atatürk'ün ölümünün 60. yılını geride bırakırken, çağcıl demokrasinin, küreselleşmenin ve post-modernizmin gündeme taşıdığı sorunları düşündüğümüzde, sanıyorum ki, "yirminci yüzyıldan yirmibirinci yüzyıla geçiş, yalnızca kronolojik bir olay olmakla kalmayacak, bir çağ değişimini de beraberinde getirecektir"(1). "Zira "av mevsimi" değil, ama "avlanma çağı" bitmiş, "haklar ve özgürlükler çağı" başlamıştır.

İnsanlık ve Türkiye kendilerine buna göre çeki düzen vermek zorundadır.

Dünyaya bakıyorum. Tüylerim diken diken. 1989'da Latin Amerika'da 100, Güney Asya'da 350, Doğu Asya'da 150, Afrika sahrasının güneyinde 300, öteki bölgelerinde 100 milyon insan açlıkla savaşmış(2). Açlık sorunu çözülmek şöyle dursun, gelişmiş ülkelerle gelişmemiş ülkeler arasındaki uçurumlar daha da büyümüş. 1998'de dünyada tüketime harcanan para 1975'tekinin iki katı olmuş. Bunun %86'sını zengin, %14'ünü yoksul ülkeler tüketmiş. Dünyanın en zengin üç kişinin varlığı 48 yoksul ülkenin ulusal gelirinden çok. Dünyanın en zengin 15 adamının varlığı, Kara Afrika'nın tüm gelirinin üzerinde. Dünyanın en zengin 225 insanının varlığının yalnızca %4'ü bütün

dünyadaki insanların gereksinmelerini karşılayacak ölçekte. Dünyada bilimsel araştırmaların %90'ı Kuzey Amerika, Batı Avrupa ve Japonya'da yapılıyor. Oran Latin Amerika'da %1,9, Afrika'da %0,5'tir. ABD ve Kanada 1994'te bilimsel araştırmalara 178 milyar dolar, Nijerya 20 milyon dolar harcamış(3).

Teknolojiyle doğal dengelerin alt üst edildiği, kültürlerin ve uygarlıkların amansızca çatıştığı, dünya nimetlerinin âdil üleşilmediği acımasız ve acınası bir dünyadır bu.

Kimi devletler, böyle bir dünyada, adalet özünden yalıtılmış bir hukukun ruhsuz diliyle ahlâk ve aklın silahlı bekçiliğine özenmişler(4).

Ülkeme bakıyorum. Sirtını birbirine dönmüş iki Türkiye.

Uzun soluklu düşündüğümüzde ve ileri toplumların tarihleriyle karşılaştırdığımızda, efsanevi bir kurtuluş savaşını başaran, Cumhuriyeti kuran, onca travmalara karşın demokratik sabır ve erginlik sınavından yüz akıyla çıkan, ekonomik ve kültürel dinamikleriyle dışa doğru patlayan, yayılan, genişleyen bir halk. Dıpdırı, capcanlı, hep ayakta.

Gerçekten büyük bir halk bu. Böyle bir halkın çoçuğu olmak bana kıvanç ve umut veriyor.

Bu birinci Türkiye'dir, doğru ve gerçek Türkiye'dir. Atatürk'ün kafasındaki bu Türkiye'dir.

Buna karşılık, her şeyi geriden izleyen, kendisinin üretip devletleştirdiği yazılı hukuka göre halkıyla mahkemelerinde sürtüşen, halkına güvenmeyen, hep içe doğru patlayan, yayılan, genişleyen, birinci Türkiye'ye yetişemeyen, hastalık irisi hantal bir devlet(5).

Bu ikinci Türkiye'dir, yanlış ve öykünmeci Türkiye'dir. Atatürk'ün tasarladığı Türkiye bu değildir.

Gönül isterdi ki; ülkemiz sık sık demokrasi göçüğü altında kıvranan bu ikinci Türkiye'yle, Sokrates'siz, Descartes'siz, Nobel'siz üçüncü bine girmesin. Ama işte giriyor.

Eğer "bunalım"; "dünyanın yaşamakta olduğu hızlı gelişme ve değişme karşısında bir ülkenin uyum yaparken karşılaştığı sorunları, yeterli bir toplumsal değişme perspektifine sahip olmadığı için, doğru olarak algılayamaması ve değerlendirememesi, dolayısıyla bu sorunları çözecek yeterliliği gösterememesi ya da yanlış çözümlere saptması"(6) ise, Türkiye'de bir bunalım vardır.

Bunu çözmek bizlere düşüyor.

Peleponnes savaşında yaşamlarını yitirenlerin ardından söylediği ağıt-söylevinde Perikles, devlet yönetimiyle ilgilenmenin erdemlerinden söz eder. İlgilenmeyenleri "zararsız", ama "yararsız" yurttaşlar olarak niteler.

Bence doğru bir saptamadır bu. Gerçekten dikta-

törlüklerin büyük önderlere, demokrasilerinse her şeyden önce kendilerini ciddiye alan, bilinçli, sorumlu, büyük yurttaşlara gereksinimleri vardır(7).

Sizlerin önünde, yararlı, ciddi, bilinçli, sorumlu, büyük yurttaşların önünde, yıllardır hukuk bilimi ve uygulamasıyla iç içe yaşamış her hukukçu; yalnızca karar veren bir görüş üreticisi (müçtehit) olarak değil, halkını aydınlatan yol gösterici (mürşit) ve hukuk savasçısı (mücahit) olarak da konuşmak durumundadır. Üstelik bu hukukçu, öğrenimde fırsat eşitliğini gerçekleştirememiş bir toplumun çocuğu ise, bu yüzden daha yetenekli birinin zararına ve fakat kendi yararına öğrenim yapma olasılığı yüksek biri ise, özverili halkına daha çok borçlu demektir. Böyle olunca da, gözlemlerini ve saptamalarını, tek yol gösterici bilimin en son doğrularına göre değerlendirmek zorundadır. Gerçekleri peçeleterek gerçeklerden kurtulmanın sanal cennetinde yaşama kolaylığı, "gerçekleri söylemekten korkmayınız" diyen Atatürk'ün okullarında yetişmiş bizlere elbette yaraşmaz. Unutmayalım ki, totaliter eğilimli toplumlar sevaplarını, özgürlük yanlısı toplumlar günahlarını abartırlar. Ama, bu beriki daha güvencelidir(8). Hiç değilse aldatmaz. Kuşkusuz en doğrusu, sorunları kırılmalara uğratmadan indirgemeciliği reddeden bir mantıkla ele almaktır.

Ben ülkemi doğrularıyla yanlışlarıyla, sevaplarıyla günahlarıyla birlikte seven biriyim. Gerçekçiyim.

Hukukun kimliği evrenseldir. Ükelere göre değişmez.

Sorunlara işte bu bilinçle yaklaşacak, sizleri de düşünmeye çağıracağım.

Şimdi bu tarihsel günde, Türk olarak, hukukçu olarak, yurttaş olarak, Atatürk'ün resmi altında, sizlerin önünde temel soruları birlikte soralım ve bilimin ışığında yanıtlayalım: Atatürkçülük ve onun uzun vadedeki amacı neydi? Çağcıl demokrasi nedir? Türkiye hangi noktadadır?

"Çağcıl" (moderne) derken, en ileri uygar değerleri yakalamış olanları; "çağdaş" (contemporain) derken, aynı zaman diliminde yaşayanları amaçlıyorum.

ATATÜRKÇÜLÜK

Tarih yapan her eylem adamının başına gelenler, Atatürk'ün de başına gelmiştir. Bu bir sınavdır. Atatürk ve Atatürkçülük, bilinçli yurttaşlar sayesinde bu çetin sınavı aşacaktır, aşmalıdır. İnancım budur.

Kimileri ona tasarlayarak (taammüden) sövüyorlar. Bu bir haçlı seferidir.

Bu konuda diyeceklerim kısa ve kesindir.

Bu saygısızlığı bırakınız. Atatürk kadar, kısa yaşamını halkına harcayan, yoğun yeğin hizmet eden önderler pek azdır. Türk halkının, geri kalmış ülkeler halklarının kurtuluşunda, çağcılılaşmasında en büyük

pay onundur. Ben burada konuşuyorum, sizler orada başınız dik dinliyorsanız, inananlar camiye, kiliseye, havaya gidiyor, esnaf alışverişini yapıyor, çiftçi toprağını sürüyorsa, bütün bunları ona ve arkadaşlarına borçluyuz. Bu yüzden "Atatürk" kavramı, artık bir ölümlünün adı olmaktan çıkmış, bayrak gibi, yurt gibi toplumsal/ulusal bir "değer" olmuştur. Ceza hukuku bu değeri koruyor. Burada korunan Atatürk'ün resmi, büstü, anıtı değil; insana ilişkin bir değer olan toplumsal ortak duygudur: Atatürk'e bağlılık, sevgi, saygı ve minnet.

Toplum barışı için bu ulusal değerinde artık hepimiz birleşelim.

Atatürkçülük karşıtlarının en tehlikelileri, kanımca, donanım yetmezliğinin yüzeyselliğinde yaşayan "gizli antikemalistler"dir. Tuzağa düşmemek için, tarih ve Atatürkçülük bilincimizi bilimin sınamalarından geçirerek onları iyi tanımak durumundayız.

Bunların bir kesimi, sondaj, arşiv cimbriziyle Atatürk'ün konjonktürel bir sözünü alarak kendi ideolojileri yararına kötüye kullanmayı huy edinmişlerdir. Sözgelimi, Türkiye Büyük Millet Meclisini açarken "padişah ve halifeyi kurtarmak"tan söz eden Atatürk'ü padişahçı/halifeci; cumhuriyet ve laiklik karşıtı ilan ederler.

Bir bölümü de, onu boyutsuz biçimciliğe, giysi, imaj çağdaşlığına, yapay, sahte ve kozmetik batılılaşmaya; farklılaşmaya geçit vermeyen, tekçi, monolitik, totaliter resmî bir Türk kimliğine kilitlerler. Bu yerel "şarkiyatçılar" (terim Edward W. Said'indir), Atatürkçülüğü, Doğunun Batıda alaya alınan imajından kurtulmak için yapılan, geçmişten kopuk biçimsel değişikliklere indirgerler(9).

Gizli antikemalistlerin bir bölümü, Atatürkçülüğü, katı bir ideolojiye dönüştürerek, süre ve içerik açısından onu güdükleştirip dondurmuşlardır.

Süre/zamandilimi açısından Atatürkçülük, artık var olmayan, yinelenemeyen 1930'ların "asr-ı sadet"ine hapsedilmiştir. Bunlar, 1930'ları 1980'lerle, 1990'larla örtüştürmek gibi, geçmiş şimdiki zamana taşımanın anakronik ironisini yaşar, her sabah yenilenip yeniden kurulan bir dünyada, bugün bile paradoksal biçimde di'li geçmiş zamanda konuşurlar. Eleştirel akılcılıkla Atatürkçülüğü irdeleyenleri yurda ihanetle suçlarlar. Bir akımı/görüşü besleyen biricik damarın eleştiri olduğunu, eleştiri olmazsa o akımın büzülüp içine kapanacağını, melankolikleşeceğini, tek boyutlu bir yapıya dönüşeceğini, Newton'ın "atalet yasası" uyarınca tükeneceğini bilmezlikten gelirler.

İçerik açısından bu gizli "antikemalistler", efsaneleşmiş, sıradışı bir kahramana duyulan Platoncu hayranlıkla yetinirler, beyin çilesi çekip bir türlü "öze" inemezler. Bu yüzden de, bilim yerine her Allah'ın günü, ozansı, slogancı, sığ sözcüklerle tıka basa kof hamaset dolu yalınkat söylevleri yineler, Atatürk'ü metalaştırırlar. Umberto Eco'nun dediği gibi, bu an büyük bir yangını söndüren çok büyük bir kahramana itfaiyeciler ün-

vanının verildiği andır. O anda, bir yandan bilimsel de-
yişle toplumda yaratılan bıkkınlık/bezginlik karmaşa-
sıyla (Aristeides kompleksi) Atatürk sevimsizleştiril-
ken, öte yandan onun "en büyük yapıtım" dediği
Meclisinin yanı sıra, partisi, mirasını bıraktığı çocukları
Türk Tarih ve Dil Kurumları, hukuka kökten aykırı ya-
salarla bir çırpıda kapatılır; okutulması zorunlu din
dersleriyle laiklik ilkesi çökertilir. Böylece Atatürkçü-
lük diye Atatürkçülük diye Atatürkçülük vurgun ye-
miştir. Bunları hep birlikte yaşadık ve kahrolduk.

Bütün bunlar, ideoloji yaftasının ayartıcı ve ölüm-
cül çekiciliğinde, kendilerinden menkul ideolojik bi-
atın Atatürkçülüğe çıkardığı talihsiz faturalardır.

Gizli antikemalistlerin ortak yöntem yanılgısı, Ata-
türkçülüğün Atatürkseverliğe ulaşacak yerde tersini
yapmış olmalarıdır. Atatürk'ü âdeta severken boğ-
muşlardır. Hem de "Beni görmek (sevmek) demek,
mutlaka yüzümü görmek demek değildir. Benim dü-
şüncelerimi, duygularımı anlıyorsanız, hissediyorsanız
bu yeterlidir"(10) diyen Atatürk'ü.

Kuşkusuz Atatürkçülük bunlardan hiçbirisi de-
ğildir.

1920'lerde "Anadolu yaylasındaki ışıık"(11), bir ey-
lem adamı yakmıştır. Eylem adamlarının, öncelikle
Atatürk'ün en iyi tanımı kanımca şudur: "İnsan (Ata-
türk) yaptıdır"(12).

Elbette Atatürk, sondaj-arşiv yöntemiyle değil, ol-
sa olsa yaptıkları ve değişmez amacı gözetilerek ta-
nımlanabilir.

İlkin o, halkına inanır. Pragmacıdır. Kendi diliyle
"ulusunun vicdanında ve geleceğinde sezinlediği ge-
leşme yeteneğini, ulusal bir sır gibi vicdanında taşıya-
rak" ve "uygulamayı evrelere ayırıp adım adım yürü-
yerek"(13) devrimini ustaca gerçekleştirmiştir. Bu
pragmacılıktır.

Okur yazarı yok denecek oranda az, feodaliteden
kurtulamamış, Rönesans, Reform, Aydınlanma, Sana-
yi Devrimi süreçlerini yaşamamış, sınıf katmanları
oluşmamış, kültürel değerleri farklı bir halkı, yüzyılla-
rı yıllara sığdırarak ve devrim yoluyla yoğunlaşma
momentini yakalayarak demokrasiye hazırlama, akıl-
cı/demokrat insanı yaratma kavgasına girişmiştir.
"Devrimler gülsuyuyla yapılmaz" (Disraeli). Bu yüzden
o, otoriterdir. Ama asla totaliter değildir. Olmamıştır
da. Hem de yaşadığı dönemin modasına karşın. Tek
biçimli Sovyet insanını (homo sovieticus) ya da faşist
insanı yaratmak için, insanların nasıl ve ne düşüne-
ceklerini, nasıl uygulanacaklarını toplum mühendis-
liğine özenerek belirlemeye çalışan totaliter ideoloji-
lerle kuşatıldığı bir çağda, Meclisi kapatma çağrılarını,
padişahlık, ömür boyu cumhurbaşkanlığı önerilerini
reddetmiş, ünlü sofrasında sabahlara dek tartışarak
politikalar oluşturmuş bir önderdir, Atatürk. Faşizmi
getirme önerisine "zorbalık" diye karşı çıkmıştır(14).
Atatürk'ün ağzından bilimle çıkan gerekçeleri şö-
yledir: "Öğreti istemem, donar kalırız"(15). "Biz de uygu-
lanamaz düşünceleri, kuramsal bir takım ayrıntıları

yaldızlayarak, kitap yazabilirdik. Öyle yapmadık. Ulu-
sun maddî ve manevi olarak çağcılılaşması yolunda
eylemi söz ve kuramlara üstün tuttuk". "Ben manevi
miras olarak kalıplaşmış hiçbir düstur bırakmıyorum.
Benim manevi mirasım bilim ve akıldır. Zaman sürat-
le ilerliyor. Böyle bir dünyada asla değişmeyecek hü-
kümler getirdiğini ileri sürmek, aklın ve bilimin geli-
şmesini inkâr etmek olur. Benden sonra beni benimse-
mek isteyenler, bu temel eksen üzerinde aklın ve bi-
limin rehberliğini benimserlerse benim manevi miras-
çım olurlar".

Atatürkçülüğün şifresi işte bu sözlerdedir.

Demek, Atatürk ideolog ve ideokrat, Atatürkçülük
ideoloji ve ideokrasi değildir. Bilimin yaşama uygulan-
masıdır. Yöntemi bilimsellik, amacı demokrasidir. Ide-
olojiler, Atatürkçülüğün amacı olan demokrasiye ters
düşerler. Zira ampirik olarak yanlış, etik olarak haksız
bir dayatmacılığı içeren "ideolojiler, fanatik özlere ne-
deniyle demokrasiyle bağdaşamazlar(16).

Hiçbir görüş/akım, Jüpiter'in kafasından ansızın
doğan Minerva gibi, sıfır malzemeye yaratılamaz.
Sokrates Descartes'ı, Descartes Voltaire'i, Hugo'yu, Pi-
casso'yu yaratmıştır. Atatürk de geçmişin ortak kültür
bellegini ulusal potada katalizör olarak eritmiştir. Bu-
na göre içli türkülerimizin titreşimleri çok sesli ezgiler-
le seslendirilecek, Yunus bizim kalacak, Goethe ve Ba-
udelaire'in tadına varılacaktır. Ne köksüzleşme, ne Ba-
tıya özenme, ne de görüntüde çağdaş biçimsellik. Yal-
nızca özümsemiş çağcılık. Çünkü "özümsemek ko-
şuluyla başkalarından beslenmek kadar özgün hiçbir
şey yoktur. Aslanı aslan yapan özümsemişi koyun eti-
dir." (Paul Valéry). Atatürk'ün deyişiyle "haraset-i fikri-
ye" sayesinde özgün Türk kimliği yeryüzündeki vaz-
geçilmez yerini alacaktır.

İnsanlar geçmişten ders alırlar. Ama geçmişte de-
ğil, yalnızca şimdiki zamanda yaşarlar.

1930'lara dönülemez. Dönülürse şimdiki zaman da
avucumuzdan kayar gider; yarının rüzgârları hiç es-
mez olur. 1930'lardan ders alarak, ama 1930'ların bek-
çiliğine özenmeden geleceğe bilimin ışığında gelecek-
ler üretilirse, işte o zaman Atatürk'ün mirasçısı, Ata-
türkçü olunur. Bunu iyi bilelim.

Şu an, zihinsel patinajdan kurtulmanın; 1930'ları
yineleyip ifşa etmenin değil, yarınları gözeterek ve
günümüzü iyi okuyarak Atatürkçülüğü sürgit inşa et-
menin zamanıdır.

1930'lar, özgürlükçü, çoğulcu, katılımcı, tartışmacı
demokrasinin fizyolojik işlerliğinin, "fikri hür, irfanı hür,
vicdanı hür" demokrat insanı yetiştirmenin önhazırlık,
fidanlık dönemidir. Marliott'un, Atatürk için bir "dikta-
tör değil, bir ulus edükatörü (eğitici)" demesinin nede-
ni budur(17).

Özetle Atatürk, demokrasiye iki talihsiz denemey-
le geçmek istemiş, başaramayarak ertelemiş; "...de-
mokrasinin bütün gerekleri sırası geldikçe uygulamaya
konulmalıdır." diyerek bunu gelecek kuşaklara,
bizlere bırakmıştır(18).

Görülüyor ki, biz Mustafa Kemaller, 6 Eylül 1999'daki çağcıl bilimin en son verilerine ve değerlerine yaslanan demokrasiyi ne denli iyi algılar, amacımızı buna göre belirler ve optimal demokrasiyi gerçekleştirsek o denli Atatürk'ün mirasçısı, Atatürkçü olabiliriz(19).

Unutmayalım. Bir toplum, şanlı bir tarihle, kurtuluş savaşıyla, devrimlerle, bunlarda en büyük payı bulan eşsiz bir önderle, sarsıntısız geçilen bir demokrasi denemesiyle her gün övünüp duramaz. Övünmekle yetinmek, "bir örneğin/donmanın tehdidi" (François Jacop) altında yaşamak demektir. Buna hakkımız yoktur. Geleceğe bakalım. İkibinli yıllara evrilirken, demokrasinin biçimsel bir dekora dönüşmemesi için onu iyi algılayıp tanımlamak zorundayız.

Öyleyse ikinci temel soruyu soralım ve yanıtlayalım: Nedir çağcıl demokrasi?

ÇAĞCIL DEMOKRASİ

Çağcıl demokrasi, özgür, özerk, eşit bireylerden oluşan, bilgilendirilmiş özgür halkın, hukukun egemenliği altında, sivil toplumun özgürlükçülüğe, çoğulculuğa ve katılımcılığa yaslanan normlarına göre, özgür halk tarafından, özgür halk için yönetilmesidir.

Özgürlük

Bu tanımdan da anlaşılıyor ki, demokrasinin ilk ögesi ve ortak değeri özgürlüktür.

Demokrasinin özü, özgürlükte yoğunlaşır, iktidarın yürütülmesinde değil(20). Özgürlükçülük bir kez benimsenmeye görsün, gerisi gelecektir. Haklar ve özgürlükler, toplumla birlikte ortaya çıkarlar(21). Toplum demokratikse zaten bunları içselleştirmiştir.

Özetle, demokrasinin odağında hak ve özgürlüklerle donatılmış, baskılardan arınmış, özgür/özerk birey vardır. Her şey bu odağa göre konumlanır. Kurumların, örgütlerin, yöntemlerin, tekniklerin bütünü olan demokrasi, özerklik anlamında bir değer olarak algılanan özgürlük üzerine oturtulmuştur(22).

Bireyin özgürlüğü ilkin beynin özgürlüğünü sağlamakla başlar. Bunun için de devletin görüşler, inançlar karşısında yansız olması gerekir. Görüşler karşısında yansız devlet düşünce özgürlüğünü, inançlar karşısında yansız devlet laikliği güvence altına almış olur. Devlet okullarında bireye bilimin verileri, ideolojik süzgeçlerden geçirilmeden, yansız, nesnel (objektif) olarak sunulur, algılama kapıları açık tutulur. Birey onları, koşullanmamış, özgür beyniyle kendisi değerlendirecek, seçimini kendisi yapacaktır. Birey insandır; öğrenir. Okullarda bu nedenle öğrenim (instruction) vardır, eğitim (éducation) değil. Demokrasi, düşünceler, inançlar cumhuriyetidir. Düşünceler üzerinde yal-

nızca kaba baskıyı değil, beyin yıkama biçimindeki dolanlı baskıyı da reddeder. Ideoloji aşıl原因, kuşkucu ve sorgulayıcı (agnostik) temele dayanmayan öğrenim demokratik değildir(23). Demokratik toplumun beyni yıkanmış misyoner ve organik aydınlar, devlet makamlarını doldurmaya özgülenmiş uslu yurttaşlara değil, toplumun gelişmesi için Sokratesçe sorgulama ve eleştirel akılclık alışkanlığını kazanmış bireylere gereksinmesi vardır. Okulların işlevleri böyle yurttaşlar yetiştirmektir. Çünkü toplumun yararı için bireyin devlet gibi düşünmeme, "kurulu düzeni sorgulama, eleştirme, kınama, hatta mahkûm etme özgürlüğü" vardır (Laski). Esasen, demokrasi, bireysel özgürlükle düzen kavgasına dayanır ve bu, dünün, şimdinin, yarının kavgasıdır(24).

İnsanı insan yapan en soylu organ beyin, beynin en kutsal ürünü düşünce, inançtır. Buna herkesin ve devletin saygı duyması zorunludur.

Bu saygı, bireyin özgürce oluşturduğu düşünceyi, inancı dış dünyaya yansıtmaya aşamasında ortaya çıkar. "Düşün, ama içinden düşün" demek, "hiç düşünme" demektir. Birey hem düşünecek, hem de her türlü araçla onu sergileyecektir. Yasaklarla, kozmik cezalarla sergilenmeleri önlenen düşünce, inanç, bir bilinç küresine hapsedilir, ağızlar kapatılır, kalemler kırılırsa, "kenetlenmiş dişlerle özgürlük türkülerini söyleyemez" (Alfonso Reyes). Böyle bir toplum henüz avcılık çağındadır, ilkeldir. Avladığı değer ise düşüncedir, inançtır, insan beynidir, son çözümlemede insanın, toplumun ta kendisidir.

Özgürlükçü demokraside herkes özgürlük türküsünü söyler. Dişler kenetlenmediğinden halk söylenmez, söyler, hem de yüksek sesle.

Düşüncelerin, inançların açıklanmasını yasaklama girişimleri dün olanaksızdı, bugün daha da olanaksızdır. Çünkü "insan yok edilebilir, ama teslim alınamaz" (Hemingway). "Düşünceler kurşuna dizilemez" (Napoleon). Dünün dünyasını ele alalım. Sokrates'in eylemi Atina yasalarına göre suçtu. Sokrates herkese açıklık, doğrudanlık, yüzyüzelik, sözlülük ilkelerinin uyguladığı öylesine başarılı bir yargılama sonucunda hüküm giydi ki, uygarlığın bu yargılamayla başladığı ileri sürülmüştür (M.C.Anday). Ancak düşüncenin cezalandırılmazlığı unutulmuştu. Bu yüzden Sokrates'i yargılayan 502 yargıçtan hiç birinin adını bilmiyoruz. Ama 2398 yıldan beri "hükümlü Sokrates konuşuyor" (F. Erem), Atina adaleti ise lanetleniyor.

Ne ki, insanlık bunlardan hiç ders almamış görünüyor.

Düşünce yasakları her zaman toplum zararındır. Yasaklanan düşüncenin bütünü ya da bir kesimi doğruysa "doğru"dan, yanlış ise doğrunun daha belirgin biçimde ortaya çıkmasından yoksun kalan bir toplum yoksullaşacak, yeni tezlere ulaşamayacak, olduğu yerde duracaktır.

Düşüncelerin açıklanmasını yasaklamak, yalnızca düşünceyi üreten insanın değil, başkalarının dinleme

ve değerlendirme özgürlüklerine de saldırıdır. Çünkü ötekilerin düşüncesi dinleme, değerlendirme özgürlükleri, berikilerin düşüncesi açıklama özgürlüklerinin bulunmasına bağlıdır.

Sınırsız özgürlük şeytanlar içindir. İnsanın şeytanlaşmasına elbette göz yumulamaz. Beynin her ürünü söze dönüşüp dışarıya yansıtlamaz. Sövgüler, iftiralar böyledir, düşünce sayılmazlar ve her düzende cezalandırılırlar. Ayrıca hukuk, suç sayılan eylemlere kışkırtmaları, zorla düşünce dayatmalarını da suç sayar. Ancak bunların dışında kalan şeyler, toplumu sarsan, yüreğinden yaralayan görüşler bile, düşüncesi açıklama özgürlüğünün sınırları içinde kalır, suç sayılmazlar(25). Ters anlamlı çoğu zaman düşünce suçudur(26). Esasen "sakıncalı olmayan bir düşünce çoğu zaman düşünce olarak anılmaya değer" (O. Wilde). Bugünün gelişmelerini, skandal yaratan, sakıncalı düşünceler sergileyen insanlara borçluyuz.

Ceza hukuku, suç sayılan eylemlere kışkırtmaları cezalandırırken çok duyarlı olmak, "suçların yasallığı ilkesi"ni çiğnememeye özen göstermek zorundadır. Bu ilke birey özgürlüğünün güvencesi, ceza hukukunun temelidir. Bu yüzden insan hakları bildirilerine, anayasalara (md. 38) girmiştir. Bu ilkenin somut izdüşümlerinden biri de, ceza hükümlerinin açık, belirgin, kesin olmaları, örtülü, gri, belirsiz, mat, değerlendirici ve görece olmamalarıdır. Bu tür sözcüklere yer verilmemelidir. Bu bir alt ilkedir. Bu alt ilkeye uyulmazsa, hem suçların yasallığı ilkesi ve hem de düşünce özgürlüğü sinsice, kurnazca, dolanlı yolla çiğnenmiş olur. Böyle bir hukuk, kendi örgülü saçlarına tutunarak batıklıktan çıktığını söyleyen Baron Von Munchhausen'in mantığıyla işleyen bir hukuktur.

Özgürlükleri kötüye kullanacakları ya da demokratik sistemi yıkacakları bahanesiyle de düşüncesi açıklama özgürlüğü sınırlanamaz, yasaklanamaz.

Bunun üç temel nedeni vardır.

Birinci neden, düşüncenin özyapısıyla ilgilidir. Her düşünce karşıtıyla vardır ve gücünü karşıtına borçludur. Marksizm liberalizmin, liberalizm Marksizmin yanlışlarını ortaya koyarak ve yeni sentezler yaratarak düşünceleri güçlendirmişlerdir.

İkinci neden, demokrasinin özyapısıyla ilgilidir. Demokratik toplum, tek gerçek savını ve kültürel tekeli reddeder. Her zaman açık uçludur. Özgürlükçüdür. Bu yüzden de hoşgörüsüz yıkıcı akımlara, görüşlere bile hoşgörülü olacak kadar cömert olmak zorundadır. Bu temel ilkeden vazgeçerse demokratik olmayan bir yöntemi seçmiş ve tuzağa düşmüş olur. Kendi varlığını öz savunma gerekçesi de olsa, bu tutarsızlıktır. Demokratik rejimin kavgası, sürgit bu tuzağa düşmenin ve bu tuzaktan kurtulmanın kavgasıdır. Demokrasi militan olmamalıdır. Demokrasinin amacı, demokratik olmayan rejimleri çökertmek değil, onları özgürleştirmektir(27). Özgürleştireceğim bahanesiyle özgürlük çiğnenemez. Çiğnenirse kısır döngü kırılmaz ve bunalım daha da derinleşir. Demokrasinin bir

özelligi bünyesinde her an bir risk taşımasıdır. Riski göze alamayan rejimlerin adı diktatörlüktür(28).

Demokrasinin biricik sigortası yine ve ille de demokrasidir.

Üçüncü neden, demokrasinin uçları evcilleştirici, demokratik bağışıklığın sağlamlaştırıcı dehasıyla ilgilidir. Deneyimler göstermiştir ki, aşırı görüşleri, inançları etkisiz kılmanın en iyi çaresi, özgür bırakıp onlarla ilgilenmemektir. Bu tutum, aşırı görüşleri, inançları önce parçalayacak, çoğullaştıracak, ılımlı kılıp evcilleştirecektir(29). Özgürlükçü demokratik toplumlar toplama kampı tohumları dahil, totalitarizmin bütün tohumlarını, içlerinde taşırlar ve hoşgörerek parçalayıp onların serpilmelerini ve bütünleşmelerini önlerler. Dikkat ediniz. Bütün totaliter rejimler bunu iyi bildikleri için, her zaman gelişme ortamını sağlayan çoğulculuğun amansız düşmanı olmuşlardır(30). Eğer uç akımlar yasaklanırsa, demokrasi bu işlevinden, sistemi ayakta ve sağlam tutan demokratik bağışıklıktan yoksun ve ilk fırsatta yıkılma tehlikesiyle yüz yüze kalacaktır. Tutuklanma Hitler'i yaratmıştır. Sürgün Lenin'i yaratmıştır. Sürgün edilmeseydi, büyük olasılıkla Lenin, ömrünü bir parti başkanı olarak Duma'da noktalayacaktı.

Her yasak, yasaklanana güç kazandırmış, aykırılığı mayalandırmıştır. Çünkü yasaklanan her görüş, her inanç merakı kışkırtır. Yasaklanan görüş, inanç çapından çok salgılar. Roma katakomblarına sürülen Hristiyanlık, ilkin bükülmüş bir dal, daha sonra tepen bir daldır. Yasak kapakları kalktığında sel her yeri kaplar. Artık ortada "tartışan insanlar değil, çarpışan ordular vardır." (B. Russell).

Yasak, önceleri görece bir dinginlik sağlar. Ancak geçicidir, aldatıcıdır. Çünkü baskıyla sağlanan barış, aslında için için süren bir savaştır. Yasaklanan görüşlerin gaddarlık patlamasıyla öç almalarının(31) nedeni, baskı rejimlerinin sistemin bağışıklığını sağlamaktan yoksun kalmalarıdır.

Küçük Hitler'lere mikrofon vermeyerek onları silemeyiz. Hoşlanmasak bile Ku Klux Klanların felsefelerini yayma ve sokakta yürüyüş hakları vardır(32). Unutmayalım ki, en tehlikeli düşünceler bile insanlığın çılgınlıkları arasında yer almıştır, almalıdır. Çünkü insanlar arasında sağduyu eşit paylaşılmıştır (Descartes). Yaratıcılık için kaosa da gerek vardır(33). Düşünsel "anarşi, demokratik ülkelerin en çok değil, en az korkmaları gereken şeydir" (Alexis de Tocqueville).

"Öyleyse ötekinin demokrasiyi yıkma amacı varsa, bırakalım konuşsun. Konuşsun ki, demokrasi içinde sağduyu onu yapayalnız bıraksın. Bu fırsatı demokrasiye verelim, kaçırmayalım. O susturulursa, ona karşı en güvenilir savunma aracından kendimizi ve halkımızı yoksun bırakmış oluruz. bu savunma aracı şudur: Aşırı uçları savunan kaba görüşleri akılcı yöntemlerle reddetme hakkını halkın elinden almak. Demokrasi "ben ötekinden daha iyi düşünüyorum" yolundaki vesayetçi, jakoben ve tekerci anlayışı redde-

der. Bu hakkı halkın elinden alırsa tuzağa düşmüş olur. Böyle bir tuzağa düşen demokrasiyi ise, artık demokratik ilkeler değil, demokrasi düşmanlarının sindirme yöntemleri yönlendirmiş olacak, demokrasi demokrasi olmaktan çıkacaktır" (Cohen). Bu yüzden Jefferson, "Eğer, demiştir, aramızda birliğimizi bozmak isteyenler varsa, onları rahatsız etmeyelim, kendi hallerine bırakalım".

Unutmayalım ki, yaşamak için gerekli organlarla donatılan insana bunları kullanma fırsatı vermek, gelişmenin önkoşuludur(34).

Özetle özgürlükçülük, başta beynin, düşüncenin, inancın özgürlüğü olmak üzere, ancak demokrasiyle gerçekleştirilebilen, onun olmazsa olmaz ögesidir. "Özgürlük kişinin özsorumluluk iradesinin olması demektir. Kişinin bizi ayıran mesafeleri koruması demektir. Kişinin doğru zamanda ölmeyi isteyebileceği biçimde yaşaması demektir. Rakiplerine, onları aynı olmaya indirgeyerek değil, onlarla uğraşarak, onlara direnerek ve meydan okuyarak saygı duyması demektir. Bir rakip olarak saygı duyduğu kişiyi kimileyin bir dost olarak seçmesi demektir. Karşılıklı bağımlılığı çatışmayla, çatışmayı saygıyla kaynaştırması demektir. Karşı karşıya kaldığı şeyler yoluyla kendisinden öteye uzanması, bunların benlikte uyandırdığı yokluk, farklılık ve olasılık yankılarında hayat bulması demektir. Çok biçimli özgürlük düşüncesini tek bir kimlik modeline çengelleyerek onu sabit hale getirmeyi reddetmesi demektir."(35).

Yineliyorum. Özgürlüğü yerli yersiz sınırlayan bir hukuk ve devlet, insanı insan yapan temel öğeye, özgürlüğe ihanet etmiş bir hukuk ve devlettir. Böyle bir düzende hukuk da, devlet de meşru değildir.

Çoğulculuk

Çoğulculuk, "Batı politikasının keşfinin övüncü" olarak demokrasinin önkoşuludur(36).

Demokratik toplum kültürel tekelliliği dışlar. Toplumun doğa yasasını gözetir. Bu yasaya göre her toplumda kafa sayısınca görüş, yürek sayısınca sevgi vardır. Çünkü bireyi birey yapan bireyi tanımlayan şey, eşsiz, benzersiz olma niteliğidir"(37). İnsanlar arasında tek ortak nitelik farklı oluşlarıdır(38).

Farklılıklar, başlıklar çağını yaşıyoruz. Bunun anlamı, özgürlük, özellik, çeşitlilik, değişiklik, çok mantıklılık (multiples socio-logiques), çok odaklılık (poly-centralisme) demektir(39). Felsefi, siyasal, kültürel çoğulculuk demektir. Çoğul gerçeklik demektir. Son çözüm önerisinin, dayatmacılığın reddi demektir.

Çoğulculuk, bireysel özgürlüğün/özerkliğin doğal sonucudur. Değil mi ki herkes, berikilerle ötekiler dikeylemesine, yataylamasına özgür ve eşittir, öyleyse orada bireyler hiçbir düşünce kalıbına uymak zorunda değildir; çünkü bireydir, "bende" değildir. Birey kendi alinyazısını belirlemede özerktir. Özerk birey olarak demokratik sürece katılacak, öyle kalacaktır.

Tek değer değil, değerler çokluğu yaşanacaktır(40). Çünkü her bireyin yaşam biçimini kültürel bir değere dönüştürme hakkı vardır(41).

Doğa tek tip insan yaratan bir klinik değildir; çoğulcudur. Toplumlar da doğal yapıları gereği böyledir. Nitekim Babil Kulesi Söylencesi, Tanrı'nın bile tek dil tasarısından hoşlanmadığının kanıtıdır(42). Sivil toplum, insana özgü değerlerin özündeki çoğulcu yapıyı benimseyen bir toplumdur. Akılcı temeli yalnızca kendisinin oluşturduğunu ileri sürmez(43) ve dayatmaz. Ne katıksız bireyci ne de katıksız kolektivisttir. "Akıl bize, her zaman ötekinden gelir. (...) Farklılıklar düzenli değiş tokuştur. (...) Değiş tokuşun olanaksız olduğu her yerde dayatma, terör vardır. (...) Öteki öteki kaldığı sürece ırkçılık yoktur. Öteki ne zaman ki farklılığa zorlanır, orada ırkçılık başlar. (...) (Hiç kimse boşuna yorulmasın). Ötekinin kökünü kazımak için yapılan her girişim ötekinin yok edilemezliğini kanıtlamaktadır."(44).

Aslında çelişki, çatışma toplumsallaşma biçimidir (Simmel). Bundan korkulmamalı, buna özendirilmelidir. Zira demokrasi bir üst dildir (métalangue), farklılıkların katılıklarını çoğulculuk sayesinde eritir(45). Demokrasinin çokluk ayırdına varılamayan dehası da işte buradadır.

Bu yüzden ki, demokrasi, toplum mühendislerinin gelgeç ve kurgusal bir tasarımı değil, toplumsal gelişmeyi sağlayan sorgulayıcı bir araştırma izlencesidir, programıdır. Yaygın sivilik ve çoğulculuk ortamında boy verir.

Bütün bunlar ortaya koyuyor ki, toplum ideologların, yöneticilerin hamur gibi yoğurup biçim verecekleri bir varlık değildir(46). Bu amaçla yapılan "devrimler, omuzdaki yükü değiştirmemiş, yalnızca omuz değiştirmiştir" (B. Shaw). O kadar. Sonuç hep bellidir. Hiçbir kültür çizmeyle yok edilememiştir. Her girişim onu güçlendirmiştir. Tek biçimli insan yaratma dayatması (intégrisme), tehlikeli bir arındırma girişimi(47) olarak ilkin girişimin sahiplerini yok etmiştir. Kurgusal akılla toplum mühendisliğine özenen Jakobener, Robespierre, Billaud-Varennes, Saint-Just, Le Pelletier, insanı terörle yeniden üretmeye yeltendiler. Napoléon bütün Avrupa'yı bir kimyager gibi kendi deneyi için kullanacağı bir hammadde olarak gördü(48). Mussolini, Hitler, Stalin, Franco yalnız milyonlarca cana değil, insanlığımıza, onurumuza da kıydılar. Hepsisi de tek biçimli insan yaratma istisiyle kendilerini Tanrı'nın yerine geçirdiler. Kendi akıllarının ürettiği tek gerçeği topluma dayatarak, kendilerinden menkul yol göstericiliği benimseyerek, toplumsal olayların/olguların kişilere, aktörlere teslim olmayacak kadar karmaşık olduğunu düşünmediler. Yarattıkları ideolojik/yanlı Procrustes devlet sayesinde insanların yataklarına uzun gelirse, ayaklarını kestiler, kısa gelirse ayaklarını uzatmaya yeltendiler. Kimileyin de insanları önce parçalara ayırdılar. Sonra bu parçaları yeni biçimler altında birleştirip kendi insanlarını yaratmak istediler. Her

totaliter rejim gibi, "bir meyve koparmak için ağacı devirdiler" (Montesquieu). Özgür birey yok oldu. Orta- da yalnızca tek bir efendi kaldı. Bu devletti. Geriye ise her efendinin gerek duyduğu köleler. Bireysiz devlet "çaldığı dişlerle ısırın hain bir yaratık" (Nietzsche) olup çıktı.

Topluma deli gömleği giydiren böyle bir rejimde ve devlette insanlar maske takıp sahte kimlik kartla- rıyla dolaşmak zorundadır. Bireyler için tek kurtuluş yolu ikiyüzlülüktür. Orada hiç kimse artık kendisi de- ğildir. Ortalıkta duyulan sesler slogan, yinelenen tö- renler kısır ritüellerdir. Pastörize insanlardan oluşan bir toplumda fotokopilerle yığınlaşma başlar. Örgüt- lenme yoktur. Çünkü farklılık yoktur. Bunun adı da kültürel soykırımdır (génocide culturelle). Artık insanlar tek şey bilir, tek şey düşünürler. Bu da rejimin dayat- tığı gerçektir. Herkesin aynı şeyi düşündüğü bir yerde, aslında kimse düşünmüyor demektir. İnsanın yerine kişiliksiz yaratıklar, "hiç kimse"ler (Octavio Paz) geç- miştir.

İdeolojik, militan devletin sonu hep aynıdır. Hızlı yaşlanır (progeria). Çünkü ölümcül devlet yetmezliği hastalığına yakalanmıştır. İnsanı köleleştirdiği için meşru değildir. Devleti ayakta tutan zorbalıkla meşru- luk arasındaki ilişki ise ters orantılıdır.

İnsan, "yanakları kızaran bir yaratıktır(49), onurlu- dur. Her yönüyle tanınmak, kabul edilmek ister. Dev- let ve herkes insana saygılı olmak zorundadır. İnsana, insanın kendisine, insan kümelerine ve ölüm pahası- na değer verdiği şeylere, kültüre, dile, kimliğe saygı. Bu saygı insan ruhunun, yaradılışının bileşenlerinden biridir. İnsan olmanın, insan sayılmanın vazgeçilmez koşuludur. İnsan yalnızca biyolojik gereksinimleri olan bir varlık değil, hakettiği değer verilmeyince öf- kelenen, aşağılanınca utanan, değerince değer verilin- ce gurur duyan bir yaratıktır(50). Platon buna "thy- mos" diyordu. Hiçbir insan, kendisine bebekler gibi davranılmasından hoşlanmaz. O her zaman ergindir. Ergin ve özerk olarak tanınmasını ister. Tarihin motö- rü budur.

Çoğulculuk zenginliktir. Her kültürün çoğulcu kül- türe getireceği zenginlik, değişiklik; gelişme ve de ğiş- me patlamalarının nedenidir(51). Bu yüzden çoğulcu demokraside berikiler, ötekilerin karşıt görüşlerini sergileme hakları örselendiğinde kendi hakları örse- lenmiş gibi savunurlar. Çünkü savundukça kendileri- nin de çoğalacaklarını bilirler. O yüzden her kültür başlı başına bir değerdir, boşlukların yanı sıra dene- yimleri, bilgelikleri, erdemleri içinde taşır. Geleceği, geçmişi ve şimdiyi canlı bir iletişimle bütünleştirir. Eş zamanlı ve tarihsel çeşitlilik çoklu tekliktir (unitas multiplex), insanlığın ortak dokusudur. İnsanlık daya- nışması kültürel çeşitliliğe saygı içinde gerçekleştirildi- ğinde(52) barışa ulaşılacaktır. Başka başka kültürlerin, kimliklerin bir aradalığı sağlanınca barışa ulaşılır. Çün- kü çoğulcu yaşam ötekine saygıya dayanır(53). Kül- türler arasında değer açısından, yansız devletin ve hu-

kun egemenliği altında, eşitlik ve her kültürün gü- neş altında yerini alma hakkı vardır(54). Kùltürler bir- birlerini küçümseyemezler. Okul bahçesinde berikile- rin öteki saydıkları bir çocuğa "seninle oynamayız" demelerinin yarattığı acıyı sözcükler anlatmaya yet- mez. Bu bir insanlık suçudur(55).

SS'lerle ötekileri düşününüz. Aralarında diyalog yoktu. Çünkü eşitlik yoktu. SS'ler ötekileri düşman olarak bile görmüyorlardı. Köpekler, domuzlar, zararlı böcekler gibi görüyorlardı. Ötekiler onların gözünde hayvan bile değillerdi. Sadece birer çöptüler. Çöpün alinyazısı yakılmaktır(56).

Bu yüzden insanlık "tek" in yerine "çok" u, ötekiler- le berikileri, "Bir ağaç gibi tek ve hür/ve bir orman gi- bi kardeşçesine" (N. Hikmet) yaşatan çoğulcu demok- rasiyi getirdi. Aynı değil, başka başka şeyler söylendi- ği için gerçek diyalog başladı. İnsanların devletleştiril- mesi aşaması bitti, devletin insancılaşması aşamasına geçildi. Toplumlar barışa, dinamizme kavuştular. Kimi- leri bunu "tarihin sonu" diye duyurdu(57). Bir bakıma haklıydılar. Çünkü demokrasi, çoğulculuğu, çeşitliliği hem özendiriyor, hem de hoşgörü çimentosuyla bir arada yaşıtıyordu(58). Çözüm ve ayrışmanın içinde birleşme vardır(59). Görülmemiş çeşitliliklerimizin için- deki birleştirici ipliklerimizi bulmak gerekir (di)(60). Bu- lunmuş ve "biz" kavramına ulaşmıştır. Bunun anlamı, diyalojik ilkeyle birden çok aklın yarışarak dinamikler- in seferber edilmesi, dönüşümlülük ilkesiyle (principe de récurşion) yaratma, üretme kesintisizliğine ulaşıl- masıdır(61).

Son çözümlemede, doğanın da, toplumun da ya- pısı çoğulcudur. Doğa da, toplum da çoğulcu dinamik- lerine dokunulmasını içlerine sindiremezler. Bu doku- nulmazlığın çiğnenmesi durumunda birincisi, kendi- siyle birlikte insanı; ikincisi, dokunanları yok etmekte- dir.

Doğal dengenin ve toplumsal barışın bozulması- nın kökeninde yatan neden de, çoğulculuğun göz ar- dı edilmesidir.

Hoşgörü, Görecelik

Bütün bunların doğal sonucu şudur: Demokrasinin paradigması, hoşgörü ve göreceliktir. Bilgi, görüş, ey- lem, ahlak açısından gerçekler görecedir. Bunu ayak- ta tutan da hoşgörüdür. Çünkü hoşgörü ötekinden nefret etmeme bilincini kazandıran erdemdir. Bu yüz- den, demokraside çoğunluğun kararı, hiçbir zaman gerçeğin kanıtı değildir. Sadece tartışmayı geçici ola- rak sona erdiren çaresizliğin çaresidir.

Kültürel Kimlik

Çoğulculuğun doğal izdüşümlerinden biri de kül- türel kimliktir. Gelenekler, alışkanlıklar, diller, düşün- celer, inançlar, manevi değerler, yaratıcılık, kararların ögesi olarak ortak bilincin ve ortak kimliğin dayanak-

larıdır. Yurttaş kavramı başlıkları içselleştiren, meşrulaştıran kolektif kimliğin hukuksal kodudur(62). Bu yüzden 19-28 Haziran 1972 Helsinki Avrupa Kültür Politikası Konferansında, her kültürel başlığa saygının öğrenimde aşılması istenmiş; 26 Temmuz-6 Ağustos 1982 Mexico Konferansında, kültürel kimliklerin savunulmasının toplumları bölmediği, zenginleştirdiği, bunları göz ardı etmenin bunalımlara yol açtığı vurgulanmıştır(63).

Görülüyor ki, çağcıl demokrasi, siyasal kimliği ve istekleri değil, bir kümeye aidiyeti yansıtan, insanı özelliklerini gözetenek kendisi kılan kültürel kimliği korumak zorundadır. Çoğulculuğun doğal sonucudur bu(64). Çoğulcu demokrasi, dayatmacı, hegemonyacı kimliği dışlar. Çünkü dogmaya, dogmalaşmalara göz yumamaz. "Kimliği olumlayan ve fakat onun dogmalaşmasını önleyen, çeşitliliği koruma kaygısı taşıyan ve farklılıkları bağımlılık ve savaşımında birleştiren tartışmacı demokrasi(65) iç barışın vazgeçilmez gereğesidir. Dinginlik ve barış, yasalarla değil, birey ve devletin çoğulculuk ilkelerine ve izdüşümlerine uymalarıyla sağlanır.

Eleştirel Akılcılık

Demokrasi, itiraz temellidir. Eleştirel akılcılığa yaslanır. Hiçbir görüş, inanç ve tutum tartışma dışı sayılmaz. Kimsenin eleştiriden ve tartışmadan vazgeçme lüksü yoktur. Çünkü eleştiri, tartışma kamu ahlakına girer, toplum yararınadır, ödevdir. Bireysel ahlakın alanına giren bir hak değildir. Haktan vazgeçilebilir, ama ödevden vazgeçilemez.

Katılımcılık

Özgürlük, çoğulculuk, elbette özgür halk yönetimi demek olan demokrasi için yetmez. Demokrasi, düşünceler cumhuriyetidir, diyalogdur. Bu diyalogu, seçim, partiler, sendikalar, dernekler gibi sivil halk örgütleri, baskı grupları sağlayacak, karar süreçlerine halkın sürekli katılması gerçekleştirilecektir. Özgürlük, çoğulculuk amaç; katılımcılık bunların gerçekleşmesi için araçtır. Yeter ki, katılım, halkın doğru bilgilendirilmesine dayansın. Ters durumda kararlar sakatlanır ve tutarlı olmazlar. Aldanmamak için doğru bilgi akışı zorunludur. Devlet sokaktaki insana yalan söyleyemez.

Yansız Devlet

Demokrasinin, özgürlükçülük, çoğulculuk, eleştirel akılcılık, katılımcılık boyutları bir kez benimsenmeye görsün, ardından bütün ilkeler, kavramlar, kurumlar yerli yerine oturacaktır.

Başlığa katlanamayan, yandaşlarını kayıran, onlara ayrıcalıklar dağıtan, karşıtlarını "takip, tanzim ve tedip" eden, eğitici, ideolojik, militan devlet gidecek,

görüşler, inançlar karşısında yansız devlet gelecektir. Yansız olduğu için hiçbir görüşü, inancı önceden mahkûm etmeyen bir devlettir bu. Düşünceler karşısında yansız olduğundan düşünce özgürlüğünü sağlayan, inançlar karşısında yansız olduğundan laik bir devlettir. Yansız devlet kötülüğü gören, ama ilkeleri örselemeden kötülüğü düzelten(66), yaşamın bütün yönlerini denetlemeye kalkışmayan, Hegelci biçimde uyumazlıkların yansız hakemi olan, toplum katmanlarının birbirleri üzerinde baskı kurmasına izin vermeyen(67); yaşamın hiçbir düşünce kalıbına sığdırılmayan zenginliğini, değişkenliğini, çeşitliliğini, önceden öngörülemezliğini gözeten, ötekilerle berikilerin enerjilerini çatıştırmadan yarıştıran ve bunun hukuksal çerçevesini çizen, koruyucu, katalizör ve "güvenceci" (Jean-Marie Benoist) bir devlettir bu(68).

Özgür Halk

Yansız devletin maddi dayanağı özgür halk, kurumsal dayanağı hukuktur.

Bilgilendirilmiş ve özgür yurttaşlardan, bireylerden oluşan halk, ne devlet ne de grup dayatmacılığına izin verir. Özgürlükçü demokraside halk sayısal, demokrasi dışı güçlerle sağa sola savrulan insanlar yığını değil, bağımsız, özgür, eşit öznelerden oluşan bir topluluktur. İktidarın tek ve gerçek sahibidir. Demokraside, kafalar kırılmaz, kafalar sayılarak değerlendirilir. Bu nedenle yönetim, iktidar, halkın rızasına dayanır. Çoğulculuğun ve azınlığın karmaşık ilişkisinde, kararlarında, bu iradenin payı vardır(69). O yüzden karara herkes saygılıdır. Kararın ve devletin gücü ve meşruluğu bu saygıya dayanır.

Seçimden önce yere göğe sığdıramayan halkı, daha sonra edilgin, bilinçsiz, bilgisiz gören iktidarlar, kendilerinden menkul bilge çobanlıklarıyla onu gütmeye kalkışır. Oy veren bir halkın zekâsından kışkırtılmaya kimsenin hakkı yoktur(70). 19. yüzyılın "demokrasiye yatkın olan ya da olmayan toplumlar ayrımı bitmiştir. 20. yüzyılda bir toplumun demokrasiyle yönetilebilir olup olmadığı ölçütünün yerini bir toplumun demokrasiye ancak demokrasi sayesinde olgunlaşıp ulaşabileceği postülası almıştır" (1998 Nobel Ekonomi Ödülü sahibi Amartya Sen)(71). "Toplumsal uyanış, ekonomik gelişmeyi aşmıştır" gerekçesiyle köreltmecilikten (obskürantizm) yana olan, halkın toyluğu varsayımına dayanan vesayetçi anlayışları, özellikle pretoryen diktatörlük dönemlerindeki onurlu tutumuyla her halk yalanlamıştır. Pretoryen iktidarlara iğreti, gayrimeşru gören halklar, önce onları yalnızlaştırıp kıyıya iterler (périphérisation olgusu), pretoryen iktidarın uzaklaştırdıkları toplum önderlerini ilk fırsatta siyaset sahnesine taşıyarak iktidarı onlara teslim ederler. Bu Duverger'nin "görünmeyen gerçek nöbetçi" dediği halkın başansıdır ve tarihin her döneminde böyle olmuştur. Çünkü tarihte hiçbir halk örs olmaya katlanamamıştır. Zira, her ülkede "halk, bir

ölüler kümesi değil, kendi kültürünü üretecek (doğal) kurum ve kurallara sahip bir aktörler topluluğudur"(72).

Demokrasilerde, halk devlet için değil, devlet halk içindir(73)

Hukuk

Yansız devlet ilkesinin doğal sonuçlarından biri de, kuşkusuz hukuk ve ona biçilen işlevdir.

Demokraside hukuk adalet süzgecinden, devlet de âdil hukuk süzgecinden geçirilir; elde edilen hukukun üstünlüğünü benimsemiş devlettir. Hukukun amacı, adaletsizliği önlemektir. Hukuk örgütlenmiş adalettir(74). Yasal metin âdil olmak zorundadır. Adaletsiz hukuk, yalnızca "yanlış hukuk" değil, hukuk doğasından yoksun bir hükümler yığındır (Radbruch), hukukta devletçiliktir.

Demokraside devletin dokunduğu herşey hukuka dönüşmelidir. Devlet "çok hukuk, az devlet" formülünün de ötesinde hukukun üstünlüğünü yaşama geçirirse devleşmez, ama gerçekten devlet olur ve meşruluk katsayısı arttığından güçlenir.

Yasaların genelliği, yasayı yapanlar dahil herkese ayırmızsız uygulanabilirliği(75), gizli hukuk (droit latent) yerine açık hukuk ve saydam devletin geçmesi gereklidir. Hukukun olmadığı yerde halk "sürü" (Goyard-Fabre), insan "köle"dir (Mauchausat).

Demokraside, böyle bir hukukun iki işlevi vardır. Herkese eşit uygulanmak ve gün ışığında tartışılan, yansıtılan bir barış tekniği olmak. Yasaklayıcı olmak. Hukukun zorunlu ilkelerini güvenceye alan bir devlet kendi taahhütlerine uyar. "Yasasız suç ve ceza olmaz", "yargısız kimse cezalandırılmaz" birer devlet taahhüdüdür.

İşte devlet, işte hukuk. Devlet hukuka saygılı olduğu, hukuk da insanları özgürleştirdiği oranda meşrulaşır ve güç kazanırlar. Sonuçta her ikisinin de işlevi, özgürlüklerin açılımını sağlamaktadır.

Hukukun üstünlüğüne yaslanan bir devlette, hiç kimse hukukun ne üstündedir ne de altındadır, yalnızca içindedir. Hukukun karşısında herkes eşittir; her görüş, her inanç hukukun egemenliği altında birlikte yan yana yaşar, yarışır ve gelişir.

Hukukun üstünlüğü dışlanırsa, en âdil hukuk bile, keyfiliklerin oyun oynandığı bir manipülasyon alanına dönüşür. Orada artık hukukun yerini güç, özgürlüğün yerini uşaklık almıştır(76).

Erkler / Güçler Ayrılığı

Peki bu hukuku kim kotaracak, kim uygulayacak, uyuşmazlıkta hukuku ne olduğunu, ne dediğini kim söyleyecektir?

Hukuku, demokrasilerde, halkın kendisi ya da onun adına temsilcileri, yani yasama erki (iktidarı), gücü, kotarıp düzenler; yürütme erki, gücü uygular; yar-

gi erki, gücü de hukuku yorumlayıp son sözü söyler(77). Buna "erkler, güçler ayrılığı ilkesi" diyoruz.

Erkler, güçler ayrılığı ilkesinin başlıca iki nedencesi vardır.

Birincisi klasiktir, Montesquieu'nündür.

Çünkü, diyordu, Montesquieu, deneyimler, güç (iktidar) sahibinin gücünü kötüye kullanma eğiliminde olduğunu göstermektedir. Despotik iktidarlar, aslında yasalara göre değil, kendi irade ve tutkularına göre yönetirler(78). Bunu önlemek için gücün gücü, iktidarın iktidarı durdurması gerekir (XI. Kitap, 4. bölüm). Böylece Montesquieu; Aristo ile birlikte ucun ucun söylenen, Locke'ta iki güçle sınırlanan, demokrasinin örgütlenme ve hukuk düzeninin işlemesiyle ilgili erkler, iktidarlar, güçler ayrılığı ilkesinin can alıcı noktasını yakalamış oldu.

Özgürlük için başka yol yoktur. İktidar, güç tek elde toplanmamalıdır. İktidar tek elde toplanırsa manipülasyon başlayacaktır(79). Montesquieu'ye göre, yasama ve yürütme iktidarı tek elde toplanırsa hukuk zorbalaşır, çünkü zorba yasalar çıkar. Yasamayla yargı ya da yürütmeyle yargı aynı elde toplanırsa, yargı yasalar çıkararak keyfiliğe kayar ya da yürütme zorbalaşır. Üç durumda da özgürlük yoktur. En kötüsü üç iktidarın tek elde toplanmasıdır. Bu durumda her şey yitirilir. Bunun örneği, üç iktidarı da elinde tutan ve korkunç bir baskı uygulayan Osmanlı Sultanıdır. Ayrıca ordu yasamaya değil, yürütmeye bağlı olmalıdır. Yasamaya bağlı olursa askerî yönetim var demektir(80).

Erkler, güçler ayrılığının ikinci nedencesi ise, demokrasinin çoğulcu yapısının iktidar olgusuna yansımından kaynaklanmaktadır. Zira çoğulcu demokrasi hiçbir iktidarın, gücün tek elde toplanmasına izin vermez. Her iktidar parçalanmıştır(81).

Erkler, güçler ayrılığı ilkesi, günümüzde de demokrasinin temelidir, çoğu anayasalarda bulunmaktadır. Saint-Just: "Zorbalar saltanatlarını sürdürmek için halkı bölüyorlar. Sizler özgürlüğün saltanatını sürdürmek istiyorsanız iktidarı bölünüz" demiş; 1789 İnsan ve Yurttaşlık Hakları Bildirisinde de erkler ayrılığına yer vermeyen anayasaların anayasa sayılamayacakları vurgulanmıştır (md. 16).

Montesquieu'nün erkler/güçler ayrılığı ilkesinin sonuçları bellidir: Görevsel, yetkisel açıdan üç erk, iktidar bağımsızdır. Bu bir. Kişiler açısından birbirlerini azledemezler. Bu iki. Maddi açıdan aralarında organik bağlantı yoktur. Bu üç(82). Ne var ki, bu sonuç gerçekçi değildir. Çünkü bu üç erk, iktidar, güç birbirlerinden kopuk değildir. Aralarında işbirliği, dayanışma, denge ve yakınlaşma vardır. Öğretide(83) ve anayasalarda (1982 Anayasası) bu belirtilmiştir.

Kuramsal tartışmaları bir yana bırakırsak, erkler/iktidarlar ayrılığı ilkesi bugün uygulamaya dikey ve yatay olarak iki biçimde yansımıştır.

Birincisi, çoğulcu demokraside iktidarlar, yalnızca yataylaşmasına değil, dikeyleşmesine de çoğulcu ol-

mak zorundadır. Böylelikle iktidarın, gücün merkezde toplanması önlenmekte, merkezle yerel yönetimler iktidan paylaşarak saydam devlete ulaşılmaktadır(84).

İkincisi, iktidar, yataylamasına, yasama, yürütme ve yargı olarak paylaşılmaktadır. İlk ikisinin kimileyin iç içe olması hoş görülmektedir. Ancak üçüncü iktidarın (tiers pouvoir), yani yargının güçlü olabilmesi için, ilkin bağımsız, ikinci olarak da öbürleriyle eşit olması zorunluluğu öğretti ve uygulamada vurgulanmaktadır.

Yargının bağımsız olması zorunludur. Çünkü hukukta kimse kendi kendisinin yargıcı olamaz. Eğer yasa yapanlarla uygulayanlar kendi kendilerinin yargıcı olurlarsa orada özgürlük ve adalet değil, düpedüz çıplak güç, zorbalık egemen olur(85). Hukukun en amansız düşmanı güçtür. İktidarların en tehlikeli girişimi ise, salt çıplak güce dönme girişimidir(86). Salt güce dönüşen bir devlet uyruklarını köle yapar, sömürür. Böyle bir devlette yargı ve yargıç görünüşte vardır, gerçekte yoktur. Orada halkın Tanrı'ya sığınmaktan başka çaresi kalmaz(87).

Öte yandan bağımsız yargı, yasama ve yürütme ayrılığının da en önemli güvencesidir(88).

Yasama, yürütme ve yargı güçlerinin çalışma, yaşam, devlet içindeki konum gibi maddi ve manevi bütün alanlarda eşit olmaları zorunludur(89).

1982 Anayasasının başlangıcında bu eşitlik ilkesi, 140. maddesinde de eşitliğin nasıl sağlanacağı vurgulanmıştır.

Bağımsız Yargı

Görülüyor ki, demokrasinin özgürlükçü, çoğulcu, katılımcı, eşitlikçi olması; eleştirel akla, kültür göreceliğine, halka, yansız devlete, hukukun üstünlüğüne, erkler ayrılığına dayanması; hukukun adil ve bir barış tekniğini üstlenmiş bulunması yetmiyor. Demokrasinin kendisini güvenceye alması için, bu hukuku uygulayacak, hukuk adına her olayda hukukun ne dediğini nesnel mantıkla söyleyecek bir erke, güce de gereksinme vardır. Bu bağımsız yargıdır. Eğer hukuk uygulaması bağımsız, özerk bir yargının elinde değilse her şey boşunadır. Toplumun benimsediği hukuku bağımsız olmadığı için objektif biçimde uygulayamayan bir yargı, adaletin ve demokrasinin düşkırıklığıdır. Siyasete bulanmış ya da bulanma olasılığı bulunan, adaleti siyaset terazisinde tarttığı izlenimi uyandıran bir yargı, ne denli duyarlı olursa olsun, kirli adalet salgılar. Adaletteki kirliliği, "adaletsizliği temizleyebilen bir madde ise bugüne değin bulunamamıştır"(90).

Siyasal güçle yargı gücü arasındaki ilişkide, hangisi güçlü ise öbürünü kendisine dönüştürecektir. Siyasal iktidar güçlü ise yargı siyasallaşacak, yargı güçlü ise siyasal iktidarı hukukun içine çekecek, onu meşrulaştıracaktır.

Unutmayalım. Siyaset hep hareketlidir, boş oturmaz ve beklemez. Hukuk, siyasetin rahatını bozmaya başladığı anda, siyasal güç de hukuk(91) ve yargıyla

oynamaya başlar.

Ancak bağımsız bir yargı ve yargıdır ki, her türlü etkiden arınmış objektif mantıklılık ilkesine (il principio di ragione obbiettiva) göre, hukukun ne dediğini (potere di jus dicere: jurisdictio), yanlar üstü (super partes) üçüncü bir otorite olarak söyleyebilir(92).

Yargının, yargıcın bağımsızlığı bir "kast" ayrıcalığı değildir. Yargıcın hukuk adına karar verirken yansızlığını sağlamak içindir. Toplum, insan yararı içindir. Yargının bağımsızlığı; yasama, yürütme, bir başka yargı organı, kamuoyu, yargıcın kendi inanç ve görüşleri karşısında yansız olarak karar verebilmesi; "herkesin yasa önünde eşitliği" ve "yasa herkes için eşit uygulanır" kurallarının gerçekleştirilebilmesi için zorunludur. Ne devlet organları, ne sokağın sıcak mantığı yargıcı etkileyebilmelidir. Yargıç, yargılarken ve karar verirken, inançlarını, görüşlerini duruşma salonunun eşğinde bırakan insandır.

Devletin tüm organlarında çalışanlar meleklerden oluşsalar bile, devletin her işlemi hukukun, dolayısıyla yargının süzgecinden geçecek, en azından bu yol açık olacaktır.

Yargıcın gücü, demokraside çok önemlidir. Hukuk konusunda yasa koyucunun sübjektif iradesinden bağımsız, genişletici, geliştirici yorum yapma teknelini elinde bulundurması, verdiği kararların, bütün kişi ve kurumları bağlaması ve değiştirilememesi onun gücünün önemini kanıtlamaya yeterlidir. Yargının işlevi geçişsiz değil, geçişlidir. Hukuku yargıçlar keşfeder(93). Zira yasaları yasama organları, ama hukuku yargıçlar yapar(94). Hak ve özgürlüklerin bekçisi yargıdır, yargıdır.

Görülüyor ki, yargı rastgele bir görev değil, sistemi "meşrulaştıran bir kurum"dur(95).

Yargının işlevi hukuk düzenini korumaktır.

Bugün Kara Avrupa'sı sistemini benimseyen gelişmiş ülkelerde bile yargının tam bağımsız kılınabilmesi için yapılması gerekenler tartışılmakta; bağımsızlığına yeni kavuşmuş ülkeler ise, gelişmiş olanlardaki yankınmaları da gözetenek düzenlemeler yapmaktadırlar.

VE TÜRKİYE

Daha önce dünyadaki ürpertici adaletsizliğe değinmiştim.

Bu adaletsizliğin yanı sıra siyaset ve devlet de boş durmuyor. Siyasal düzen, kendine araç kıldığı "plan-tasyon devlet"e (Jasay, 1985) dönüşmeye savaşıyor. Devletler, onca anayasal sınırlamalara karşın, geri döndürülemez biçimde güçlenme, polisleşme hevesindeler. Ona verilen özerkliği geliştirme sorumluluğu, bireysel özgürlüklerde gedikler açmakta. Demokrasiler, kendi çıkarlarını güvenceye almak isteyen kümelerin "oy güdüldürmesi" altında(96). Demokrasiler bi-

çimsel bir dekora dönüşme tehlikesindeler(97).

Bunları aşmak için yoğun bir çaba var. İnsanlık, insan hak ve özgürlükleri ortak paydasında birleşmiş, insan hak ve özgürlükleri, bir iç hukuk sorunu olmaktan çıkmış, devletin kendi ve öbür ülkeler yurttaşlarına davranışını öteki devletlerle gönüllü kuruluşların denetlemesi, yani dış müdahale meşrulaştırılmış, ulusal sınırlar delinmiş. Uluslararası insan hakları ve özgürlükleri bildiri ya da sözleşmeleri, evrensel bir ahlak kodu ve insanlığın ortak anayasası olmuş(98). İnsan Hakları Konfederasyonu, "bütün insanların haklarının korunması ve geliştirilmesi, uluslararası topluluğun meşru/hukuksal ilgi alanıdır" diyerek dış müdahale ilkesini onaylamış (paragraf, n.2, 3) ve insan haklarıyla demokrasi ilişkisini "karşılıklı birbirine bağlılık ve dayanışma" olarak nitelemiş(99).

Böyle bir dünyada, Türkiye/Anadolu, kuzeyden güneye sarkan bütün yarımadalara inat, doğudan batıya uzanan tek yarımada konumundaki kural dışılığı- nı sanki yönetiminde, demokrasi anlayışında, öğrenimde, hemen her alanda sürdürüyor.

1950'lerin demokrasisi aşılmış, dünyaya yetmiyor. Bu yüzden A.İ. Hakları Mahkemesi, 1950'lerin ölçütlerine göre hazırlanan A.İnsan Hak ve Özgürlükleri Sözleşmesini geniş ve geliştirici yorumlarla yeni anlayışa uyarlamaya çalışıyor. Türkiye Sözleşmenin mimarlarından ve onu iç hukukuna almış. Tıpkı bir zamanlar aldığı İsviçre Medeni Yasası, İtalyan Ceza Yasası gibi. Ama demokrasisini 1950'lerin sözleşmesine bile uyarlayamamış. Hüküm üstüne hüküm geliyor.

Biliyoruz. Türkiye Batıya en yakın ülke. Ama, feodal yapıdan sıyrılma, Rönesans, Reform, Aydınlanma, Sanayi Devrimi ortak kültürünün dışında kalmış. Bireyleri, özgürlükçülük, çoğulculuk, eşitlik, demokrasi, sekülerleşme, laiklik gibi kavramlara yabancı kalmış. Ödünç aldığı evrensel/küresel kavramların içlerini boşaltıp kendince doldurmuş. Evet, mülkiyet hakkı insana kural olarak mülkiyetini değiştirme, yok etme hakkı tanır. Ama, yararlanma (intifa) hakkı, nesnenin olduğu gibi korunmasını, yalnızca ondan yararlanma hakkını öngörür. Evrensel kavramlar da öyle. Bunlar üzerinde hiçbir insanın ya da devletin mülkiyet hakkı yoktur. Yalnızca yararlanma hakkı vardır.

Atatürk, yıllar önce "Gözlerimizi kapayıp mücerret yaşadığımızı farzedemeyiz. Memleketimizi bir çember içine alıp dünya ile alakasız kalamayız" dediği halde, devletimiz yasama organınca benimsenen ulus üstü hukuku bir türlü içine sindirememiş, "yalnız kovboy"u oynuyor.

Cumhuriyet yönetimine en yakın rejim olan demokrasi, onu kazanarak onun üzerine kurulması gerekirken, demokrasiyle cumhuriyet sanki karşı karşıya. Demokrasi cumhuriyeti yönlendirecek yerde cumhuriyet demokrasiyi yönetiyor. Cumhuriyet epistemolojisinden demokrasi epistemolojisine geçişin sancıları bir türlü dinmiyor, bitmiyor.

Peki bu neden böyle olmuştur?

Tanırlarımızı (teşhislerimizi) doğru koyabilmek için, toplum mühendisliği özentilerinden arınmış, indirgemecilikten uzak, tartışma, deneme, sınamaya dayanan eleştirel akılcılıkla, nesnel yansızlıkla sorunları irdelemek ve bu soruyu yanıtlamak zorundayız.

Böyle bir yaklaşım, kanımca bizi şu saptamaya ulaştıracaktır.

Türkiye, devlet ve toplum olarak, kendisine Kara Avrupası ülkelerini, özellikle Fransa'yı, bir ölçüde de Almanya ve öbür ülkeleri örnek almıştır.

Hukukun Üstünlüğü / Hukuk Devleti

Bu etkinin en çarpıcı örneği 1961 ve 1982 Anayasalarının 2. maddelerinde görülüyor. Bu maddelerde Cumhuriyetin nitelikleri sayılırken "hukuk devleti"nden söz ediliyor, "hukukun üstünlüğü"nden değil.

İki ilkenin birbirinin yerine kullanıldığı da var (sözgelimi, 1961 An., md. 77, 92; 1982 An. Md. 81, 102).

Oysa bunlar farklı anlayışların ürünüdür.

"Hukuk devleti ilkesi" Kara Avrupalı, özellikle Fransız ve Alman kökenli. "Hukukun üstünlüğü (egemenliği, önceliği) ilkesi" Anglo-sakson kökenli.

Her iki ilkenin nedenleri de, sonuçları da başkadır.

"Hukuk devleti ilkesi"nin boy verdiği Kara Avrupası ülkelerinde, özellikle de Fransa'da "devlet merkezci" bir yönetim, cumhuriyet vardır. Devlet her yerde hazır ve nâzir. Jakoben. Bu ülkelerde hukuku üreten temel güç devlettir. O yüzden de hukuk hep devletten yanadır. Devlet kendi yarattığı hukuk nedeniyle yurttaşlarıyla sürtüşme içinde ve bu hukuku araç kılarak pek çok şeye el atmış durumda. Sıkışınca başvurduğu kavramlardan biri "kamu yararı". İçeriği belirsiz ve tartışmalı olan bu kavramla hukuk, zaman zaman mistikleştirilmiş, hukuku siyasallaştırma oyununun bir parçası olmuş. "Kamu yararı", "yönetimin takdir hakkı" ağırlıklı kavramlarla beslenen bir yönetim, hukukta da etkisini göstermiş, "özel hukuk" ve "kamu hukuku" ayırımı ortaya çıkmış. Buna koşut olarak "yargılama birliği" ilkesinden sapılmış. Toplum ve hukuk, devletin vesayetinde ve edilgin. Vesayetçi devletin yukarıdan aşağıya doğru düzenlediği makro anlamda bir toplumsal sözleşme var. Adı anayasa. Amaç, devleşen "Leviathan devleti" hukukun sınırlarında tutmak. Bu ne ölçüde başarılırsa, Kant'tan, Rousseau'dan esinlenen "hukuk devleti"ne, dolayısıyla demokrasiye de ancak o ölçüde ulaşılabilir.

Bu amaç, bugün de sürüyor. Çünkü Jakoben devlet, sıkışınca hukukun bir türlü erişemediği kör, karanlık, görünmez bir kavrama başvuruyor: "hikmet-i hükümet: la raison d' Etat". Hikmeti kendinden menkul "hikmet-i hükümet" kavramından 06.01.1989'da Fransız Yargıtayındaki konuşmasında Başkan Mitterand şöyle yakınmaktadır: "Hukuk, adalet hiçbir biçimde hikmet-i hükümet denilen nesneye kurban edilememelidir. Uzun yıllar taşıdığım siyasal sorumluluğum döneminde hikmet-i hükümet diye bir nesneye rast-

lamadım. Ne zaman hikmet-i hükümetten söz edilmişse, bilmelisiniz ki, bu bir başka şeyi gizlemek için uydurulmuş bir bahanedir".

Başbakan William Pitt'in dilinde hikmet-i hükümetin karşılığı devlet "zorunluluk"udur. Mitterand'dan 206 yıl önce 18.11.1783'te Komünler Meclisinde şöyle diyordu: "Zorunluluk, birey özgürlüklerini çiğnemenin özüdür; zorbaların bahanesi, kölelerin inancıdır".

Bütün bunlar, Kara Avrupası ülkelerinde devleti, birey zaranına dokunulmaz bir nesneye dönüştürmüştür. Savaş, bu dokunulmazlığı sarsma savaşıdır.

Bunun sonucu olarak Kara Avrupasında toplum devletçi kurallara bağlı, içine kapalıdır. İktidar tektir. Yargı da bundan payını almıştır. Erkler, güçler ayrılığından ne kadar söz edilirse edilsin yargı birliği sağlanamamış, yargıyı bağımsız kılma kavgası bir türlü bitmemiştir.

Görülüyor ki, "hukuk devleti" küresindeki savaşım, devletin topluma ve bireye karışmasını azaltma savaşımıdır. Temel amaç, kanımca "az devlet, çok hukuk" formülüyle özetlenebilir. Dar bir ufuktur bu.

Buna karşılık, "hukukun üstünlüğü ilkesi"nin boy verdiği Anglo-Sakson ülkelerinde toplum, sözleşmecî, uzlaşmacıdır. Kendi kendini düzenler. Saydam ve dışı açıktır. Birey yarışmacıdır. Girişim gücü devlette değil, bireyde ve sivil toplum örgütlerindedir, devlet merkezî değildir. Toplum çoğulcu olduğundan iktidar tek değil, parçalıdır. Çok kutuplu kurumlar, kuruluşlar devletin bir kesim temel görevlerini de üstlenmişler. Çoğulculuk kurumsal parçalanmayı, işbölümünü yaratmış, toplum kendi hukukunu kendi üretiyor. Devletin karşısında özerk bir hukuk var. Her şey üretilen bu hukukun hakemliğinde çözülüyor. Bireyle devlet bu hukukun karşısında eşit konumda. Her ikisi de toplumun ürettiği ve dayattığı hukuka bağlı. Toplumun ürünü olduğundan başat, egemen güç hukuk. Devlet ikincil planda. Hukuk yaşanarak, Sokratik yöntemle öğretiliyor, uygulanıyor. Somuttur, esnektir ve de devletten bağımsızdır. Toplum devletin vesayetinde değil, devlet toplumun içindedir. Bu yüzden genellikle yazılı bir anayasaya gerek duyulmamıştır.

Bunun sonuçları ise ortadadır: Hukuk devletten bağımsız. Yargı da bağımsız ve çok güçlü. Yargı birliği örselenmemiş. Anayasa Mahkemesi, Yargıtay, Danıştay ayırımına gidilmemiş. Tek bir Yüksek Mahkeme var. Çünkü hukuk birliği sağlanmış. Hukukta özel hukuk, kamu hukuku gibi katı kavramlaşmalara yer yok. Her derecedeki mahkeme, bir yasanın anayasal kurallara, bir tüzüğün yasalara aykırı olup olmadığına karar verebiliyor.

İktidar, çoğulcu toplum gereği, parçalı ve aşağıdan yukarıya doğru biçimleniyor. Geniş bir ufuktur, bu.

İşte "hukukun üstünlüğü ilkesi" böyle bir gelişmenin sonucu ve demokrasinin de özü. Anglo-Sakson ülkelerinde "hukukun üstünlüğü", Kara Avrupası ülkelerinde, deyim yerinde ise, "üstünlüğün hukuku" egemen. Bu yüzden bir Fransız hukukçusu, ses getiren

yapıtında, Anglo-Sakson ülkelerinde "devletsiz hukuk"un, Kara Avrupası ülkelerinde ise "hukuksuz devlet"in olduğunu söylüyor(100). Haksız da değil.

Fransa Örneği ve Türkiye

İşte Türkiye'nin talihsizliği, hukukun üstünlüğünün yeşerdiği ülkeleri değil, hukuk devletinin uç verdiği ülkeleri örnek almasıyla başlıyor. Demokrasimiz tökezledikçe, dünya üstümüze geldikçe kendi konumumuzu Anglo-Sakson demokrasilerine göre değil, ufuk daraltarak Fransız Cumhuriyetine göre değerlendiriyor, ülkemizi aklamaya çalışıyoruz.

Hukukun üstünlüğünden geçtik, hukuk devleti savaşımını bugün bile sürdüren Fransa, 1789'dan bu yana üç kez krallık devirmiş, iki kez krallığa yeniden dönmüş. Dört kez Cumhuriyet yıkmış, beşincisini yaşıyor. Dokuz kez (1830, 1848, 1851, 1870, 1873, 1887, 1889, 1934, 1958) darbe girişimi yaşamış. 15 kez anayasa değiştirmiş. Bugün bile zaman zaman Jakoben devletliği depreşen bir ülke. 90-615 sayılı ve 13.07.1990 tarihli Yasanın 9. maddesiyle 1881 Basın Özgürlüğü Yasasına eklenen 24 bis. Maddesiyle Yahudilik karşıtı propagandayı suç saymış, Roger Grarudy'yi cezalandırmış. Düşüncüyü açıklama özgürlüğünü çiğnemiş. Cumhuriyetten demokrasiye evrilememenin, bir türlü laik olamamanın, yargı bağımsızlığını gerçekleştirilememenin sandıklarını çekiyor.

De Gaulle'un ironi tınısı güçlü bir sözü vardır. "Ben Almanya'yı çok severim. Öylesine çok severim ki, bir Almanya bana yetmez. İki Almanya isterim" diyor.

Bana gelince. Benim için zaten iki Fransa var. Biri gilyotinli, anayasasını insan derisiyle kaplamış, Baude-laire'i cezalandırmış, yargı öncesi insanları gilyotine gönderen Savcı Foulquié'yi çıkarmış Jakoben Fransa. Ben bu Fransa'ya karşıyım. Öbürü Decartes'ın, Montesquieu'nün, Voltaire'in, Balzac'ın, Sartre'ın, Camus'nün, Foucault'nun, Lyotard'ın, Lacan'ın, Morin'in, Baudrillard'ın Fransa'sı. Benim sevdiğim bu ikinci Fransa'dır, 1968 olaylarını yaşadığım, kültüründen yararlandığım Fransa'dır.

Ya Almanya? Weimar'ın Naziler çoğaldığı için değil, demokratlar azaldığı için yıkıldığını bir türlü kavrayamamış bir ülkedir Almanya.

"Hukuk devleti" ve "hukukun üstünlüğü" ilkelerinin boy verdiği ülkeleri anlatırken, Kara Avrupasını ve özellikle Fransa'yı değil de sanki Türkiye'yi anlatıyor-muşum duygularını yaşadığınızı biliyorum.

Cumhuriyet, Demokrasi

Türkiye, tıpkı Fransa gibi, aradaki ayrımı anlamadığından bir türlü cumhuriyetten demokrasiye evrilemiyor.

Cumhuriyeti kurabilen bir halk, sivil normlarla demokratik cumhuriyeti yaratabilecek çapta büyük bir halktır.

Demokrasiyi öğrenmenin ve yaşatmanın en iyi yolu, hiç ara vermeden uygulamaktır(101).

Cumhuriyetin insanı akılcı, demokrasinin insanı akılcı ve üreticidir.

Cumhuriyetinde devlet dinden etkilenmez. Demokrasiye devlet dinden, din devletten etkilenmez.

Soyutlayıcı, evrensel ve yurttaşlık yükümlülüklerine dayanan Cumhuriyetinde devlet, ister istemez merkezci, düşçüdür. Çoğulcu kültür ile haklara ve özgürlüklere yaslanan demokrasi gerçekçidir, yereldir, merkezçiliğe karşıdır. Çünkü demokraside herkesin bir gerçeği vardır.

Cumhuriyet, yönetme, yönlendirme, güdümlendirme aşırılığından yıkılabilir. Cumhuriyetinde "ulusal oluşumun rektörü de, vektörü de devlettir" (Pierre Nora). Demokrasi ise ya az yönetmeyle ya da hiç yönetmemeyeyle güç kazanır.

Cumhuriyetinde hukuku devlet üretir. Devleti memurlar yönetir. Demokraside hukuku halk üretir. Devleti hukuk yönetir.

Cumhuriyet çocukta insanı arar ve çocuk olarak görür. Demokrasi ise insanda çocuğu görür, çocuklara ve kocaman çocuklara çocuk muamelesi yapmadan özgürlük tanır.

Cumhuriyet eğitir. Toplumunu okula benzetmeye yeltenir. Demokrasi öğrenim verir. Okulu topluma benzetmeye çalışır.

Cumhuriyet önce yurttaşı, sonra bireyi yaratmayı; demokrasi önce bireyi, sonra yurttaşı oluşturmayı amaçlar.

Cumhuriyet eşitliği sever ve savunur, ama eşitlikçi (égalitariste) değildir; yoksulluk onu sarsar. Demokraside herkes, birey de devlet de, hukuk önünde eşittir; yoksulluk onu üzer, ama sarsmaz.

Cumhuriyetin son sığınağı "devlet", devletin son sığınağı "hikmet-i hükümet"tir. Demokrasinin son sığınağı halk, halkın son sığınağı "hukuk"tur.

Elbette Cumhuriyetin ülküsü kısa vadelidir, ufku dardır, son duraklıdır: Hukuk devleti. Demokrasinin ülküsü de, ufku da sonsuzdur, dur durak bilmez: Hukukun üstünlüğü(102).

Kuşkusuz Fransa, Almanya, İtalya demokratikleşmede çok büyük adımlar attılar. Ama Anglo-Sakson demokrasilerinin düzeyinde değiller henüz.

Fransa da, Türkiye de henüz Cumhuriyetle yönetiyor. Ama rejimleri optimal demokrasi değil.

Din ve Devlet İlişkisi:

Teokrasi, laikçilik (laïcisme), laiklik (laïcité) / Sekülerleşme

Fransa'yı örnek alan Türkiye, din-devlet ilişkisi açısından, Fransa'nın yaşadığı hastalıklardan bir türlü kurtulamamanın sıkıntısını çekmekte, laiklik Türkiye Cumhuriyeti devletinin yumuşak karnı olmayı sürdürmektedir.

Devletin dinler karşısında alacağı tutumlar bellidir.

Birincisinde, dinsel ve siyasal otoriteler, sınırları belirsiz biçimde iç içedirler: Eski ve ortaçağ devletlerinde durum böyledir.

İkincisinde, bütün özel ve kamusal yaşamı din belirler. Devlet, din merkezlidir (théocentrique), değişmez ve ilişilemez dogmalarla yönetilir. Devletin tek dini vardır, öbürleri dışlanmıştır. Bu rejimin adı teokrasidir ve her yerde eşitsizliklerin, ayrıcalıkların, çatışmaların nedeni olmuştur.

Üçüncüsünde, devlet ve din ayırımı ilkesinden yola çıkılır(103). Ancak ayırımın kapsam ve derecesini devlet belirlediğinden, devlet, dini çoğu kez toplumdan dışlar ya da onu güdümler. Dini devletleştiren bu sistemin adı, laiklik (laïcité) değil, laikçiliktir (laïcisme, laisizm). Şovinizm nasıl ulusçuluğun yozlaşmış, hastalıklı biçimiye, laikçilik de bir bakıma laikliğin yozlaşmış, hastalıklı biçimidir. Dinleri aşındırmaya yönelik laikçiliğin anayurdu Devrim Fransa'sıdır.

Gerçekten Jakobenlerin Fransa'sında laiklik; ruhban sınıfına karşı, ruhban sınıfının yaşamdaki izlerini kazımak için yapılan kinci, tepkici bir devrimin ürünüdür. Din merkezci bir anlayış gitmiş, salt akılmerkezci militan bir anlayış gelmiştir. Bu ise laiklik (laïcité) değil, laikçiliktir (laïcisme)(104). Katı bir ideolojidir. Descartes'in akılcılığıyla A.Comte'un bilimsel bir kilisenin temellerini atan pozitivizmi birleşmiş, laikçilik ideolojisine ulaşmıştır. Laikçilik Fransız okullarında konuşlanarak, "tanrılı din" yerine "tanrısız beşeriyet dini" kurmayı amaçlamış, dini toplum dışına itmiştir. Dine saygısızdır, saldırgandır(105). Toplum mühendisliğine özenen misyoner Fransız laikçileri, 1790 Anayasasında dini sivil otoriteye teslim etmiş, akılcı insan yetiştirmek kaygısıyla Katolik Fransa'da 1794'e değin dinsel etkinlikleri yasaklamışlardır. Bu ve Napoléon döneminde çıkarılan bütün yasalarda Kilise hukukuna tepkinin izleri vardır, bunların bir bölümü bugün de sürmektedir. Jules Ferry Yasasıyla din ve devlet ayırımına gelinmiş, Ferry'nin deyişiyle "tanrısız ve kralsız" bir dünya kurulmak istenmiştir(106). Bugün Fransa'da gittikçe yumuşayan bir laikçilik; yani din ve devlet ilişkisinde katı ve düşmanca bir ayırım (séparation hostile) değil, ılımlı ve dostça bir ayırım (séparation bienveillante) söz konusudur(107).

Michelet, "Fransız Devrimi hiçbir kiliseyi benimsemedi. Çünkü kendisi kiliseydi" der(108).

Laikçilik, din ve devlet ayırımı ilkesinden yola çıkan bir anlayış ise de, aynı ilkeden yola çıkan Hollanda ve İrlanda, laikçiliği aşmayı, yumuşak bir biçimde laikliğe geçmeyi başarmışlardır(109).

Dördüncü tutum laikliktir. Laiklikte din ve devlet karşılıklı olarak bağımsızdırlar. Bağımsızlık esasından yola çıkan laiklikte din kuralları devleti, devlet de din kurallarını belirleyemez ve yönlendiremez. Devlet bütün inançlara, dinlere karşı ilgisiz ve eşit uzaklıktadır.

Çoğulcu demokraside laikliğin gerçek ve çağcıl anlamı işte budur. Çünkü çoğulculuk, zaten laik olmayı zorlar(110). Laiklik, dünyasallaşma (sécularisation, se-

külerleşme), çoğulcu demokrasinin ana rahminde gelişmiştir. Demokrasinin çoğulcu boyutunun dinler/inançlar açısından somut yaşama zorunlu bir yansımasıdır. Bir rejim demokratikse, çoğulcu; çoğulcuya, laik/seküler olmak zorundadır. Bu yüzden hukukun üstünlüğüne dayanan Anglo-Sakson demokrasilerinde laiklik/sekülerleşme, bir devrimin değil, doğal bir evrimin sonucu ve sosyolojik bir olgudur. Zira çoğulcu demokraside, hiçbir düşünsel ya da dinsel başkalık yok edilemez, görmezlikten gelinemez, tekelleştirilemez ve başkalarına dayatılamaz. Her dinin, inancın kendi alinyazısını belirleme hakkı vardır. Avrupa Birliği Sözleşmesinin 128. maddesi de bu doğrultudadır(111).

Laiklik, sekülerleşme; toplumsallaşmayı, toplumsal farklılaşmayı, eleştirel akılcılığı, doğal bir sonuç olarak, kendiliğinden yaratmıştır(112). Bunları yaratmak için, toplum mühendisliğine özenilmemiştir.

Laik devlette, devlet dinlere eşit uzaklıkta olduğundan hiçbir dini, inancı dışlayamaz ya da kayıramaz; akçalı v.b. biçimlerde destekleyemez. Din okulları açamaz. Ancak, toplulukların din okulları açmasını da önleyemez. Din derslerine engel olamaz; bunların önünü açar. Ne var ki, bu dersler, beyin yıkayıcı olmayacak, çoğulcu, agnostik, kuşkucu esaslara göre olacak, birey dinler arasında seçimini özgürce yapacaktır. Din dersleri zorunlu olmayacak, ancak her an ilgilinin buyruğuna hazır bulunacaktır(113). Devlet; bu okulları; kamu düzeni, kamu güvenliği, kamu ahlakı, kamu sağlığı açısından denetleyecek, uyumsuzluk çıkarsa sorunu bağımsız yargı çözecektir.

Görülüyor ki, laiklik ile laikçilik arasındaki temel ayrılık, nedenlerle sonuçların yer değiştirmesinden ve bu yüzden de ayrı ilkelerden yola çıkmalarından kaynaklanmaktadır. Gerçekten laikliğin temel nedeni, çoğulculuktur. Çoğulcu kültürün önemli bir ögesi olan dinler, inançlar başkalarının uygulamaya yansmasıdır. Sonucu ise, eleştirel akılcılıktır. Çünkü birey, çoğulcu, kuşkucu, koşullanmamış aklıyla seçimini kendi yapacaktır. Oysa laikçilik, laikliğin sonucu olan akılcılık kaygısıyla yola çıkmakta, akılcı bireyi yetiştirmeyi amaçlamakta, bu amacın gerçekleşmesinde dini başlıca engel olarak görmekte, onu, dolayısıyla çoğulculuğu, demokrasiyi reddetmektedir. Devlet ister istemez pozitivizme kaymakta, kendi ideolojisine uygun bireyler yetiştirmekte, kaş yapayım derken göz çıkarmaktadır. Çünkü bunun sonucunda yetişen birey eleştirel akılcılıktan uzaklaşacak, tekilci akılla düşünecek, salt devletin ideolojisinin savunucusu olacak, geriye de koşullanmış ve hasta bir beyin ve sözde akıl kalacak, ancak "eleştirel" boyut yok olacaktır.

Türk deneyiminin, gerçek laiklikten, sekülerleşmeden değil, Fransız laikçiliğinden esinlendiğinde incelemeler birleşmektedir(114). Bu saptama doğrudur.

Bu anlayışa göre, Türk uygulaması, pozitivist ve akılcı motiflerle bezenen, akılcı insan yaratmaya özenen bir tutumdur. Tanzimatla başlamış, kimi devrim-

lerle sürmüş, 1937'den sonra anayasalara girmiştir. Referansı çoğulculuk değil, akılcılıktır; bu yüzden de nedenle sonuç birbirine karıştırılmıştır.

Oysa hukuk ve devlet yönetimi açılarından neredeyse Fransa'yla bütünleşen Belçika, laiklik konusunda Fransa'nın din ve devlet ayırımı ilkesini reddetmiş, din ve devletin karşılıklı bağımsızlıkları ilkesini benimsemiş, Fransız laikçiliğinin doğurduğu açmazları yaşamamıştır(115).

Acaba Türkiye niçin Fransa'yı örnek almış, Belçika'nın tutumunu ıskalamıştır?

Nedeni belli. Çünkü Türkiye demokrasinin farklılıklar rejimi olduğunu, çoğulculuk boyutunu sık sık göz ardı etmektedir.

Şimdi teokrasi, laiklik, laikçilik (laisizm) kavramlarının saydam anlamlarını gözeterek, Pandora'nın kutusunu açalım ve taniyi (teşhisi) koyalım.

Türkiye Cumhuriyetinde, iktidar halkın seçimine dayanmaktadır. Bu bakımdan Türkiye Cumhuriyeti laiktir. Bu bir.

Türkiye Cumhuriyetinde Halifelik kaldırılmıştır. Şer'iy ve Evkaf Vekâleti ise görünüşte kaldırılmış, aslında Diyanet İşleri Başkanlığı adıyla bir bakana bağlanarak devlet örgütü içine alınmıştır. Örgütün dini İslam, mezhebi Sünnidir. Devlet, bu din ve mezhebin (resmi) okullarını açmıştır. Örgüt ve okulların finansmanı devlete aittir. Resmi okullarda din dersi okutulması zorunludur.

Bu koşullarda konuyu değerlendirelim.

Ontolojik olarak yaklaştığımızda, bir din ve mezhebin örgütünü devlet birimi içine alarak anayasal düzeyde güvenceye bağlayan (md. 136) ve laikliğin gerçekleştirilmesini güçleştiren (2820 sayılı S.Partiler Yasası, md. 89), din ve mezhebin okullarını açan, finansmanını sağlayan bir devletin dini ve mezhebi vardır; bir dini ve mezhebi kayırmış, örtülü olarak benimsemiştir. Böyle bir devlet teokratiktir. Bu iki.

Konuya teleolojik (amaçsal) olarak baktığımızda ise durum çok farklıdır. Devlet, böylelikle dinlerini bildirmeyenlere ya da uluslararası hukukta benimsenen dinlerden birine inanan her insana nüfus cüzdanı vermemekte, devlet birimleri içine aldığı Diyanet İşleri Başkanlığı ve açtığı din okulları aracılığıyla dini denetlemekte ve yönlendirmektedir. Bunun adı ise laikçiliktir.

Kurtuluş Savaşında din sömürsünden çok çeken Atatürk ve arkadaşlarının o dönemde dini denetim altında tutmaları anlaşılır ve gerçekçi bir tutumdur. Ancak çoğulcu demokraside bu tutum sürdürülemez. Kurumlar ve kuralarla düzlüğe çıkmak gerekir.

Laiklik, ülkemizde çarpıcı kırılmalara uğramış, popülist ve/ya da devletçi kaygılarla laiklik, teokrasi ve laikçilik arasında salınıp durulmuştur.

Tanı (teşhis) açıktır: Türkiye Cumhuriyeti, egemenliğin kaynağı açısından laik; devlet örgütlenmesi açı-

sından teokratik; dini yönlendirme açısından laikçi bir devlettir.

Laik, teokratik ve laikçi niteliklerinin ağırlıklarını gözettiğimizde, din ve devlet ilişkisi açısından Türkiye Cumhuriyetinin rejimi, demokrasi peçelemesi altında, kimileyin laiklik kırmaması bir teokrasidir; kimileyin laiklik kırmaması bir laikçiliktir. Ancak hiçbir zaman tam laik değildir. Güzeli ağlatan, çirkini söyleten kavgada bu yüzden sürmektedir.

Kanımcı ideolojik laikçiliği, teokrasiyi bırakıp laikliğe dönmenin tam sırasıdır.

Fransız laikliği, daha doğrusu laikçiliği, kendi aşırılığı tarafından bozguna uğratılmıştır. Çünkü "çığırından çıkmış bir laiklik, kendi içinde kültürel bir "kendini yıma" tohumunu da taşır"(116).

Öyleyse Fransız örneğini bir yana bırakalım. Bu bir.

Din, özellikle de İslam, sosyolojik olarak, Türk kültürünün en önemli parçasıdır. Ulusal birliği sağlamada bu tutkaldan yararlanmanın yollarını arayalım. Bu iki.

Atatürk'ün "gazi"lik gibi dinsel bir ünvanı benimseyerek dini dışlamadığını ve onu katalizör olarak kullandığını unutmayalım(117). Bu üç.

"Herkesin bir yolu, ideolojisi, yöntemi vardır. Allah sizleri sınamak için böyle yaptı. Hayırlarda (tercihlerde) birbirinizle yarışın"(118), "Doğu da Batı da Allah'ındır. Nereye dönseniz Allah karşınızdadır"(119) diyen, dillerin çeşitliliğini ve 124000 peygamberi kabul eden bir Tanrı, bir din hiçbir topluluğa düşman olamaz. Bağimsız kararı (içtihat), danışmayı (şûra), oydaşmayı, uzlaşmayı (icma: consensus) benimseyen bir din çağcıdır(120), kanımcı çoğulcudur, laikliğe elverişlidir. İslamın bu damarını işleyerek onu laiklikle bütünleştirebiliriz. Bu dört.

Düşünce Suçu

Ömek aldığımız Fransa'nın düşünce hükümlüsü Baudelaire'leri, Garaudy'leri var. Ama yine de bizimki kadar övünecekleri (!) düşünce suçluları yok.

Bu konuda ciddi iddialar bulunmaktadır.

Bunlara göre; Türkiye'de 1993'te 60, 1994'te 102, 1995'te 83, 1996'da 91 gazeteci yazar tutuklanmış; Türkiye İnsan Hakları Vakfına göre 1993'te 18, 1994'te 45, 1995'te 46, 1996'da 31 yazar düşünce suçlusu olarak cezaevine girmiştir. İnsan Hakları Derneğine göre, 1997'de bu rakam 153'tür.

Bir başka iddiaya göre de, 1997'de 22 ülkenin cezaevinde toplam 180 gazeteci bulunmaktadır. Bunun 78'i Türkiye'dedir ve birincilik bizdedir. Sayı, Zambiya'da 1, Sudan'da 2, Nijerya'da 8'dir(121).

Bu iddialar değerlendirilmeli, Türkiye yasalarıyla beyinleri ezilmeye, sesleri kısılmaya çalışılanların ülkesi olarak 21. yüzyıla girmemelidir. Yapılacak iş, salt düşünce suçları olan hükümleri kaldırmak, suçlara eylem çağrısı yapan, suça kışkırtan hükümlerdeki sözcük ve deyişleri, suçların yasallığı ilkesi gereğince, belirligin ve saydam kılmaktır.

Çağcıl demokraside devlet düşünceler karşısında yansızdır. Hukuku, düşünceleri barış içinde yarıştırmak için kullanır, yasaklamak için değil.

Yargı bağımsızlığı ve erkler arasında eşitlik

Hukukun üstünlüğü değil, hukuk devleti ilkesini benimseyen Kara Avrupası ülkelerinden esinlenen Türkiye, yargı erkinin bağımsızlığını ve öbür erklerle eşitliğini gerçekleştirmeden üçüncü bin yıla girecek mi?

Bugün bu soruyu yalnız yargı değil, herkes soruyor.

Daha önce de belirtildiği üzere, yargı her zaman önemli bir iktidar, güç olmuştur. Metafizik dönemde mistik, dinsel (teolojik) dönemde tanrısal, bilimsel dönemde laik bir güçtür yargı.

Bu yüzden de siyaset onu hep kendi buyruğunda görmek istemiştir.

Türk'ün geleneğinde yargının bağımsızlığı hep olmuştur. Yüzyıllar önce Musa Çelebi'ye Serasker Bedrettin, "divan bağımsız, hüküm yasal olmalı" diyordu.

Adaletin kirlenmemesi için, yargıya kristal özeniyile yaklaşmak zorundayız. Bu konuda yargısını hâlâ bağımsız ve güçlü kılamamış Fransa bize örnek olmamalıdır. Daha 1991'de Fransız Cumhuriyetçi Parti Başkanı Vekili Alain Madelin, Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun bağımsız olmadığını, hukukta devletçilikten hukuk devletine geçmek için yargının bağımsız olması gerektiğini yazıyor(122), aynı yıl eski Cumhurbaşkanı Giscard d'Estaing ve şimdiki Cumhurbaşkanı Jacques Chirac da bu görüşü paylaşıyorlardı(123).

25.07.1993'te Anayasanın 65. maddesi değiştirilerek, Kurulun oluşmasında Cumhurbaşkanının yetkisi sınırlandırılmış, ancak yakınmalar bitmemiştir.

20 Ocak 1997'de beş büyük reform isteyen Cumhurbaşkanı Chirac, 21 Haziran 1997'de Başbakan Jospin yargının bağımsız olmadığını vurguladılar. 29 Ekim 1997 tarihli Adalet Reformu taslağında, c.savcılarının da bağımsız olmaları, Cumhurbaşkanının başkan, Adalet Bakanının başkanvekili oldukları Kurulda oy haklarının bulunmaması, üye sayısının değişmesi, toplantıların herkese açık yapılması gerektiği belirtilmektedir.

İtalya ve Almanya'da tartışmalar sürüyor.

Kendi ülkelerinde yargının bağımsız olmadığı söylenen devletleri örnek almak yanlıştır.

Kurul üyesi seçimlerinde yürütmenin, siyasal organın etkisine açık, girişim gücü Adalet Bakanlığına bağımlı, bakan ve müsteşarı doğal üye sayılan, ayrı bütçesi, birimleri ve çalışma yeri bulunmayan, oturumları gizli ve yönetsel kararları yargı yoluna kapalı olan bir Kurul ve denetimi Bakanlıkça yapılan bir yargı, yürütme ve yasamanın karşısında bağımsız olamaz.

Yapılacak iş bellidir.

Eski deneyimler gözetilerek yasamanın ve yürüt-

menin Kurulun oluşmasında etkisi, payı olmamalıdır. Yasamanın Kurula üye seçimi geçmişte başarısız olmuş, yargıya yasama ve yürütmenin etkisini, kısacası politikayı sokmuştur. Metafizik ulusal irade kavramlarıyla bu denenmiş yol yeniden denenmemelidir.

Başka ülkelerden elbette yararlanılmalıdır. Ancak bu konuda iki nokta gözden kaçırılmamalıdır. Birincisi hukuksal koordinatların örtüşüp örtüşmedikleri, ikincisi o ülkelerde yakınmaların olup olmadığı mutlaka gözetilmelidir.

Örneğin, yarı başkanlık sisteminin gereği olarak Fransa'da cumhurbaşkanı yargı bağımsızlığının güvencesidir (Anayasa, md. 64) ve bundan sorumludur. Ancak cumhurbaşkanları orada yargıya hep güvenmiş ve saygı göstermişlerdir. Sözgelimi, hiçbir cumhurbaşkanı, kurulun üç kat aday göstermesinde direnmemiş, önüne gelen tek adayı Kurulun isteği doğrultusunda öngörülen göreve atamıştır.

Bundan başka gelişmiş ülkelerde kamuoyunun yargı bağımsızlığı konusundaki duyarlılığı gözetilmelidir. Bu duyarlılık siyasal iktidar üzerinde önemli bir baskı ögesidir.

İki örnek vereyim.

1966 Ben Barka suikastında dönemin Adalet Bakanı, sorgu yargıcası Casamayor'dan kamuoyundaki duyarlılığı gözeterek davayı uzatmamasını istemiş, yargıcın bu müdahaleyi takma adla basında duyurması üzerine Bakan yargı hakkında disiplin cezası uygulamak istemiştir. Kamuoyunda kıyamet kopmuştur.

Savaş sonrasında İtalya demokrasiye geçti. Faşizm döneminden kalan ve valilere doğduğu kentten başka kente gidenleri kent dışına çıkarma yetkisi veren Zorunlu Sürgün Yasasını Anayasa Mahkemesi iptal etti. Halkın sevgilisi Başbakan De Gasperi, düzeni sağlamak ve suçluluğu önlemek için bu yasaya gerek olduğunu, yeniden çıkaracaklarını duyurunca, Anayasa Mahkemesi Başkanı Prof. Dr. De Nicola bir bildiri yayımladı. Başbakanı eleştirdi ve hükümet karara uyuncaya değin Anayasa Mahkemesinin hiçbir davaya bakmayacağını, Roma'dan ayrılıp Napoli'ye taşınacağını açıkladı. Dediğini de yaptı.

Böylelikle belki de yargının tarihinde ilk kez bir silv itaatsizlik olgusu yaşanıyordu.

Kamuoyunda kıyamet koptu. Grevler başladı. Bunalmış çıktı. En sonunda Başbakan De Gasperi, iptal kararına uyacaklarını bildirmek ve özür dilemek zorunda kaldı. Mahkeme de Roma'ya döndü.

Türkiye'de her şey "hikmet-i hükümet" sayesinde birer bilmeceye dönüşmüştür. 2398 yıl önce Sokrates'in nasıl yargılandığını biliyoruz. Ama yüzyıl önceki Mithat Paşa davası hâlâ bir sır. Bir sayın Adalet Bakanını ayrılış konuşmasında "adaletle karışmadığını" övünçle söyleyebiliyor, bunu erdem olarak sunabiliyor. Bu itiraftan anlıyorsunuz ki, yargının kapısı siyasal müdahalelere açık. Ama kimseden çıt çıkmıyor.

Kanımcı yargının özlükten denetimine değin bütün işleriyle ilgili olarak bağımsız bir Yüksek Yargı Ku-

rule oluşturulmalı, adlî ve idarî yargı alt kurulları bulunmalı, seçimlerde yasama ve yürütmeye pay verilmemeli, Kurulun kararlarına karşı yargı yolu açık olmalıdır.

Yeni bağımsızlığına kavuşmuş ya da demokrasiye son çeyrek yüzyılda geçmiş ülkeler, gelişmiş ülkelerdeki yakınmaları değerlendirerek sistemlerini kurmaktadır. Sözgelimi, İspanya, Hırvatistan, Polonya, Portekiz, Slovenya'da adalet bakanı kurula alınmamış, Bulgaristan'da ve Makedonya'da ise bakana oy hakkı tanınmamıştır.

1982 Anayasasının başlangıcında yasama, yürütme ve yargı erkleri, güçleri arasında eşitlik ilkesine, 140. maddesinde de bu eşitliğin nasıl sağlanacağına değinilmiştir.

Kararnameyle yasayı birbirine karıştıran ve yargıçlarla savcılar "memur"laştırmak isteyen kerameti kendisinden menkul bir hukuk anlayışı, Anayasayı çiğneme pahasına, yıllardan beri bu eşitliği göz ardı etmiş, yargının bütçedeki payı yüzde birlerin altına düşürülerek bu eşitsizlik somutlaştırılmıştır. Yasama ve yürütmenin parlak lüksü yargıyı soldururken, aslında yalnızca yargının değil, devletin de saygınlığı, onuru soldurulmuştur.

Bundan yargımız ve halkımız şikâyetçidir.

Yavru vatan Kıbrıs, eşitlik sorununu çözmüş ve anavatana bu konuda ders vermektedir.

Meşruluk ve 1982 Anayasası

Çıplak bir uyarıda bulunmak zorundayım. Türkiye meşruluk debisi neredeyse sıfıra yaklaşmış bir Anayasayla yeni yüzyıla giremez, girmemelidir.

Meşruluk, toplumbilimin, siyaset biliminin en önemli kavramlarından biridir ve örselenemez.

Halkta, bir kurumun, yasanın ya da yöneten kişilerin, bilinen ve benimsenen kurallara göre oluşmuş bir çoğunluğu arkalarında bulundurdıklarına ilişkin yaygın inanç varsa, o kurum, o yasa ya da yöneten(ler) meşrudur (Burdeau, Duverger, Aron, Easton, Kelsen, Lipson, Weber).

Meşruluk, toplumdaki barış ve dinginliği sağlayan; kurumu, yasayı, iktidarı ayakta tutan büyüğü bir inançtır. En zorba yönetimler bile hep kendilerini meşru göstermeye çalışırlar. Bu yüzden İtalyan Tarihçisi Ferraro: "Meşruluk, sitenin/devletin/toplumun görünmeyen barış meleğidir" der.

Meşruluk iki türdür: Biçimsel meşruluk (la légitimité formelle) ve maddî meşruluk (la légitimité matérielle).

Çoğunluk kurallara göre sağlanmamış ise biçimsel meşruluk yoktur. Kurallara göre sağlanan çoğunluğun onayı sonradan geri çekilmiş ise maddî meşruluk yoktur.

Acaba 1982 Anayasası biçimsel ve maddî açılarından meşru mudur?

Biçimsel meşruluk açısından ele aldığımızda görü-

nüm şudur.

Anayasa, halk ya da halkın özgür iradesiyle seçilen bir kurucu iktidar, parlamento tarafından değil, kapatılan parlamentonun sıralarına oturtulan atanmış kişilerce yapılmıştır(124).

İkinci olarak, meşruluk bir karara, işleme, herkesin sonuçları sorgulayabilecek ve eşit biçimde, zorsuz ve yasaksız katılmalarına bağlıdır. İradeler tartışma sürecinden geçmedikçe meşruluktan söz edilemez(125). Çünkü tartışma varsa ve ne denli açıksa, sorunlar o denli saydamlaşır, bilgi edinilir ve yanlış düşme tehlikesi azalır. 04.06.1888'de Clémenceau, "konuşulan ülkelerde zafer, susulan ülkelerde utanç vardır" demişti.

1982 Anayasası tartışmaya kapalı tutulmuştur.

Üçüncüsü, tartışma yasağına koşut olarak tek yanlı bir beyin yıkama bombardımanından sonra oylama yapılmış, halk iğfal edilmiştir.

Dördüncüsü, Anayasa benimsenmediği takdirde pretoryen diktasının süreceği mesajı verilmiş, ölümü gören eli boğründeki halk çaresiz, sıtmaya razı olmuştur(126).

Beşincisi, içini gösteren, "seni mimlerim" zarflarıyla gizli oy ilkesi çiğnenmiştir.

Altıncısı, tek işleme hem devlet başkanı, hem de Anayasa oylanmıştır. Her ikisini destekleyenlerin ya da onlara karşı olanların sayısı, oranı belirsizdir. Devlet başkanını destekleyenler Anayasaya katlanımlarsa Anayasa; Anayasayı destekleyenler devlet başkanına katlanımlarsa devlet başkanı desteksiz kalmış demektir. Peki hangisi çoğunluğu elde etmiştir? Bu bir bilemedir. Ancak bilinen şudur. İkisi de kuşkuyu içinde taşıyor. Üstelik devlet başkanı için zaten seçme söz konusu değil. Çünkü tek adaydır. Seçenekler arasında özgür seçimde bulunamayan birey özerk değildir. Çünkü özgürlük özerklikten önce gelir(127).

Görülüyor ki, toplumla yapılan bu sözleşme (Anayasa) tehditle, fesada uğratılmış bir iradeyle benimsenmiştir. Göstermelik oylama hukuken sakattır. Bu yüzden Anayasa biçimsel meşruluktan yoksundur, geçersizdir. Unutmayalım ki, bu tür yollarla halkoyuna sunulan anayasaların sağladığı çoğunluk her ülkede %97-%100 arasında gerçekleşmiştir ve görünüştedir (Duverger). Türkiye'de %93 çoğunluk, halkın onuruna saldırıyla elde edilen ayıplı bir çoğunluktur. "Kurşun yerine oy" kullanılarak (Duverger) kabul ettirilen 1982 Anayasası, hazırlayanlar ve hazırlanış biçimiyle bir tür "ferman anayasası"dır(128).

Gelelim 1982 Anayasasının maddi meşruluk açısından durumuna.

Bilindiği üzere anayasalar, örgütlenmiş siyasal birim olan devletin gücünü sınırlayan, bireyin hak ve özgürlük alanlarıyla bunların çiğnenmelerine karşı denetim yollarını belirleyen, iktidarın tek elde toplanmasını önleyerek çoğulculuğu benimseyen, çok iktidar ilişkisinde dengeleri sağlayan, her türlü hukuk dışılığı engelleyen metinlerdir.

1982 Anayasası tersini yapmış, devlet gücünü sınırlayacak yerde hak ve özgürlükleri sınırlamış ve bunları âdeta istisnalar haline getirmiş, halka güven-sizliği ruhuna içselleştirmiş, yargı birliğini ve bağımsızlığını örselemiş, demokrasi rejimini değil, cumhuriyet yönetimini öngörmüştür. 1961'in insan hak ve özgürlüklerine "dayanan" devleti (md. 2) gitmiş, hak ve özgürlüklere lütfen "saygılı" (md. 2), "kutsal devlet"i (23.07.1995'e dek dayanabilen bir kutsallıktır bu) gelmiştir.

Devlet ve değerleri her ülkede elbette korunur. Korunmalıdır da. Ama "devlet" kutsallaştırılırsa ilişilemez (tabu) olur çıkar. Çünkü kutsallara dokunulamaz.

Görünen o ki, erek (telos) ve varlıkbilim (ontologie) açılarından (Karl Loewenstein ve Giovanni Sartori'nin anayasaları sınıflamalarına göre) 1982 Anayasası, siyasal iktidarın keyfilikliğini önleyici, insanların hak ve özgürlüklerinin özünü kollayıcı olmadığından normatif ve güvenceci bir anayasa değildir. Diyanet İşleri Başkanlığının konumuna değin devletin örgütlenmesini ayrıntılarıyla düzenleyip devleti korumayı amaçladığından, toplum dinamikleriyle bütünleşemediğinden, hak ve özgürlükleri istisna olarak algıladığından ve bunları adı var kendi yok ölü bir metne dönüştürdüğünden, görünüşte, nominal, semantik bir anayasadır, bir metindir. Elbise dolabında bekleyen bir balo giysisidir. Çünkü günlük yaşam ve hukukla ilgili değildir. Anayasaya göre halk ve birey devlet içindir, devlet halk ve birey için değildir. Öyle ki, Belçika'nın getirdiği yasaktan (1831 Anayasası md. 24; 1994 Anayasası md. 31) 151 yıl sonra, devleti koruma kaygısıyla, memur yargılaması için izin sistemini getirmiştir (md. 129/son). Memur'un Muhakematı Hakkında Kanun-ı Muvakkat gibi baskı yasalarını üretmeye kodlanmış bir metindir bu. Anayasa laiklikten söz etmiştir, ama zorunlu din derslerini getirerek laikliğin canına okumuştur, antilaiktir. Bu yüzden de Türkiye bugün, anayasacılık kavramlarına göre belirtilmek gerekirse, bir "anayasalı devlet"tir, ama bir "anayasal devlet" değildir(129).

Taşıdığı bu yapım (imalat) yanlışları nedeniyle derin siyasal ve toplumsal bunalımlar üreten, toplum dokusunu yırtan(130) bu Anayasanın arkasında, artık onu kotaranlar bile durmuyor, duramıyorlar ki, "demokrasiye vurgun Türk çocukları" dursunlar.

Çağımızın en büyük matematikçilerinden biri Kurt Gödel'dir. Nazilerden kaçarak Amerika'ya sığınmıştır. Sürekli uzatılan çalışma izinleri sayesinde üniversitede görev almıştır. ABD yurttaşlığına geçmesi gündeme geldiğinde, ABD Anayasasını okur ve sarsılır. Zira Gödel'e göre bu Anayasa diktatörlüğü önleyecek silahlardan yoksundur. Her an bir Hitler yaratabilir. Bu yüzden Gödel, ABD yurttaşlığını reddetmeyi düşünür. Onu zorla inandırmışlardır, yurttaşlık konusunda.

Bugün Türkiye'de 1982 Anayasasını reddeden Gödel'i çoğunluktadır ve bu Anayasanın maddi meşruluğu da kalmamıştır.

Benim burada yaptığım, meşruluk kavramı açısından yalnızca bir hasar saptamasıdır.

Türkiye; hukuk devleti değil, hukukun üstünlüğü temeline oturan, evrensel ilkelerin tezgâhında yerel ipliklerle dokunan, ortak paydası insan hak ve özgürlükleri olan bir Anayasayla üçüncü bine girmeyi hak etmiştir.

Ancak bir hukukçu olarak şunu vurgulamak zorundayım. Anayasayı eleştirmek başka, ona uymak başkadır. Hiçlikle (butlanla) sakat olan bu Anayasa yeni bir Anayasayla yürürlükten kalkıncaya dek, ona uymak yasal bir yurttaşlık görevidir. Öte yandan onun meşruluğunu tartışmak, kamuoyunu uyarmak ve halka doğruları söylemek de bir hukukçunun ahlaki bir ödevidir. Ben hem görevimi, hem de ödevimi yerine getirmeyi sürdüreceğim.

NELER YAPMALI?

İşte, dokunduğu her şeyi bilim testinden geçirerek akılcılığa dönüştürebilen ve kendini durmadan yenileyerek kültür genlerine içselleştirdiği çağla aynı dalga boyunu yakalayabilen pırıl pırıl bir Atatürkçülük.

İşte, ilke ve boyutları, marangozun budaksız ağaçta kayan rendesi gibi, iyi işletildiğinde, barışın, gelişmenin, açmazları aşmanın altın anahtarlarını cömertçe sunan; ancak bunların bir tanesinde bile sapma olduğunda, bağışlamayıp sürçen ve, bütün sistemi bunalıma sürüklemekle pahasına, çözüm anahtarlarını inanılmaz bir kıskançlıkla geri alan görkemli ve çağcıl demokrasi.

Nihayet işte, doğruları, yanlışları, esin kaynakları ve sorunlarıyla kara sevdamız Türkiye, bizim Türkiye-miz.

Tercih sizlerindir.

Ben Türk halkının "güzeli ağlatan, çirkini söyleten" bir halk olmadığına inanmışımdır. Bu yüzden hep ondaki titreşimleri ve bilimi gözetererek doğruları dile getirmeye çalıştım. Hem de, yabancı sözcüklerle kuşatılmış, başkenti bile sokaklarına dek istilaya yeltenen "Türkgilizce"yle değil, vurgun olduğum, ses bayrağım anadilim Türkçe'nin yalınlığıyla, içtenliğiyle yazdım ve konuştum.

Şu anda da, birey, yurttaş, hukukçu olarak ve bütün sorumluluğu üstlenerek tercihlerimi dile getiriyorum.

İçleri boşaltılmamış, sulandırılmamış evrensel kavramlarla düşünen ve üreten; dünyanın kıyısında köşesinde değil, odağında yer alan; tarihe maruz kalan değil, tarih yapan, çağın ruhuna denk düşen bir Türkiye istiyorum.

Uygar yüzü, işiyan Atatürk'ü ve sonluluk değil, sonsuzluk olan, 1930'lara mihlanan değil, bilimin ışığında geleceğe gelecekler üreten Atatürkçülüğü geri

istiyorum.

Düşük yoğunluklu, yozlaşmış, büyük ağabeylerin vesayetindeki icazetli demokrasiyi reddediyorum. Eşit bireylerden oluşmuş özgür halkın, özgür halk tarafından, özgür halk için yönetimi anlamında çıtası en yüksek demokrasiyi istiyorum.

Demokrasinin yönettiği düşünceler ve inançlar Cumhuriyetimi geri istiyorum.

Hoşgörünün de ötesinde "öteki benim eşitim" diyen, birbirlerine meydan okuyarak saygı duyan, berikilerle ötekilerin hak ve özgürlükleri çiğnendiğinde, kendilerinin hak ve özgürlükleri çiğnenmişçesine çiğneyenlere karşı çıkma ortak bilincini, akılcı eleştiri, tartışma, sorgulama, algılama kapılarını açık tutma yeteneklerini kazanmış özgür ve demokrat insanların yaşadığı demokratik cumhuriyet istiyorum.

Yaşamın ve barışın vazgeçilmez gerekçesi olarak, dokuları örselenmemiş, kendisini dengeleyen bir doğa; kılcal damarları çoğulculukla beslenen ve kendini geliştiren bir toplum istiyorum.

Çoğulculuğun doğal sonucu olarak, din ve devletin karşılıklı bağımsızlığı ilkesine yaslanan, barışçı, kırılmalara uğramamış, özürsüz ve ödünsüz laikliği geri istiyorum.

Düşünceleri, inançları yasaklamayan, yalnızca barış içinde tartıştıran, adalet imbiğinden geçmiş ve insanları özgürleştiren bir hukuk; böyle bir hukukun egemenliğinde, düşünce ve inançlara eşit uzaklıkta, karar süreçlerine kattığı halkına güvenen, yansız ve meşruluğunu hukuktan alan güçlü bir devlet istiyorum.

Böyle bir devletin; devletlerin özgür birey ve halk için olduğu anlayışını temel alan, insanların evrensel ahlak kodu sayılan hak ve özgürlükleri gerçekleştirmeyi kaygı edinen, gözeneklerine değin içselleştirdiği hukukun üstünlüğü omurgasıyla ayakta duran bir anayasayla örgütlenmesini istiyorum.

Hukuku değil, devleti koruma kaygısıyla Memurin Muhakematı Kanunu gibi yasaların destekçisi sözde anayasa metinlerinin çağcıl bir ülkede yeri olmadığını özellikle vurguluyorum.

Sığılan hukuktaki her yanlışın patlamaya hazır bir krater olduğu bilinciyle; her aileyi yargısallaştıran ve devleti bireylerle sürtüştüren çarpık hukukun ürettiği davalar yığınının fay hattındaki hukuk göçüğünden insanımızın kurtarılmasını, yazılı hukukun değiştirilmesini, "dura dura bayatlayan adalet" (B. Brecht) yüzünden umudunu mafyaya bağlayanların "makûs talih"lerinin yenilmesini istiyorum.

Özlenen hukuku yaşama geçirmenin önkoşullarını yaratabilmek için, hukukun biricik yorumcusu ve sözcüsü yargı erkinin öbür erklerden bağımsız olmasını, özellikle yürütmenin kuşatma hareketini yarmasını; devleti ve demokrasiyi meşrulaştıran yargı gücünün yasama ve yürütme güçleriyle maddi ve manevi bütün alanlarda eşit kılınmasını istiyorum.

Yargının ivedi gereksinimlerinin kısa vadede karşı-

lanmasını, 1966 New York Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesinde (md. 14) bir insan hakkı olarak vurgulanan üst (ara) mahkemeye başvuru (istinaf) hakkının tanınmasını, böylelikle üst mahkemeleri, yargı kolluğu, akademisi, binalarıyla halkın ve Türkiye'nin saygınlığına yaraşan yetkin bir adli yargı istiyorum.

Diyeceklerim şimdilik bunlardır.

Gösterdiğiniz ilgi ve sabra gönül borcumu öderken, 2000 yılında demokrasinin utkusuyula taçlanmış, baskı ve terörden arınmış, barışa kavuşmuş bir Türkiye'de ve dünyada buluşmak umuduyla saygılar sunarım.

Yaşasın Türkiye !

REFERANSLAR :

- (1) PERES, Shimon, Tarihte Av Mevsiminin Sonu, derleyen: GARDELS, Nathan, (B. 'Çarıkçı' Dışbudak, Yüzyılın Sonu, (Büyük Düşünürler Çağımızı Yorumluyor), İş B. Yay., İstanbul, 1999, s.315. Geri Dön
- (2) DEDEOĞLU, Gözde, 21. Yüzyıl Yumuşamak Zorunda, Cumhuriyet, 21.06.1999. Geri Dön
- (3) TOPUZ, Hıfzı, Globalleşme İçinde Bilimsel Araştırmalar, Adam Sanat, Nisan 1998, s.6. Geri Dön
- (4) SARTWELL, Crispin, (A. Yılmaz), Edepsizlik, Anarşi ve Gerçeklik, Ayrıntı, İstanbul, 1998. Geri Dön
- (5) Dışa/İçe patlayan ülkeler ayırımı ünlü düşünür AKBAR'dan esinlenerek ülkemize uyarladım. Bakınız: AKBAR, S.Ahmed, Bağdat Kapılarında Medya Patronları, GARDELS, s.41. Geri Dön
- (6) Türkiye Bilimler Akademisinin (TÜBA) 1998'de oluşturduğu komisyonun "bunalım" tanımı budur: Türkiye'de Bunalım ve Demokratik Çıkış Yolları, Ankara, 1998, ÇAVDAR, Ayhan O., Önsöz, s.v. Geri Dön
- (7) BARBER, Benjamin, R., (M. Beşikçi), Güçlü Demokrasi, Yeni Bir Çağ İçin Katılımcı Siyaset, Ayrıntı, İstanbul, 1995, s.18. Geri Dön
- (8) BOORSTIN, Daniel, J., İmajın Bir Tarihi: Sahte Olaylardan Asıl Gerçeğe, GARDELS, s.256. Geri Dön
- (9) Bu anlayışın sonuçları ve eleştirisi için bakınız: KADIOĞLU, Ayşe, Cumhuriyet İradesi Demokrasi Muhakemesi, Metis, İstanbul, 1999, s.31-33, 104-106. Geri Dön
- (10) Cumhuriyet, 11.08.1929. Geri Dön
- (11) HERRIOT, Edouard, Préface, s.v., ALP, Tekin. Le kéalisme, Paris, 1937. Geri Dön
- (12) André MALRAUX, bu tanımı şu yapıtında sık sık yineler: Antimémoires, Folio, Paris, 1976, s.16, 38... (Ayrıca içindeki "Atatürk" sözcüğü benim, s.s.) Geri Dön
- (13) Söylev, Ankara, 1978, I, s.11, 12; MARCHAND, P., Le réveil d'une race, Paris, 1927, s.42; RISLER, J.C., L' Islam moderne, Paris, 1963, s.21. Geri Dön
- (14) TURAN, Şerafettin, Türk Devrim Tarihi, Ankara, 1996, III, s.21. 1937'de "altı ok"un Anayasaya sokulması sırasında Anayasa Komisyonu Başkanı merhum Şemsettin Günaltay, yaptığı konuşmada karşıt düşünce açıklamasının yasak ve suç olacağını belirtmiş, merhum Recep Peker de bunu doğrulamıştır. Bakınız: DOĞAN, D. Mehmet, Tek Parti Doğruları Demokrasiye Karşı, Yeni Türkiye, n.17, 1997, s.484. Geri Dön
- (15) "Öğreti" sözcüğünün buradaki anlamı hiç kuşkusuz ideolojidir. Geri Dön
- (16) SARTRE, Jean-Paul, L'Etre et le néant, Paris, 1984, s.12. Geri Dön
- (17) SARIBAY, Ali Yaşar, Demokrasinin "Prelude"ü olarak Kemalizm, Türkiye Günlüğü, n.28, May-Haz., 1994, s.16 vd.; HEPER, Metin, Kemalizm ve Demokrasi, aynı dergi, s.39; MAHCUPYAN, Etyen, Kemalizm: Bir Geçiş Dönemi, aynı dergi, s.58, 60. Karşıt görüş: ALTAN, Mehmet, Kemalizm Ordunun Resmi Ideolojisidir, aynı dergi, s.61-64. Geri Dön
- (18) İNÖNÜ'de 1962'deki bir radyo konuşmasında aynı görüşü doğrulamıştır. Geri Dön
- (19) Yeni bir incelemede Mohammed ARKOUN, Atatürk'le ilgili incelemelerin bu tarihsel olayın çok yönlü araştırma alanını henüz

tüketemediklerini, düşünme ögesini taşıyanın pek az olduğunu belirtiyor ve kanımca haklıdır (ARKOUN, Mohammed, (E. Öktem, İslami Bakış Açısı İçinde Pozitivizm ve Gelenek Olarak Kemalizm Olayı, Cogito, n.1, 1994, s.49. Geri Dön

- (20) BURDEAU, Georges, Le libéralisme, Seuil, Paris, 1979, s.181-183. Geri Dön
- (21) BERNARD, Michel/LAUZON, Léo-Paul, Les rétrolibéraux, Devoir, Québec, 21.12.1994. Geri Dön
- (22) VECA, Salvatore, (E. Buissière), Ethique et politique, PUF, Paris, 1999, s.157. Geri Dön
- (23) A.İnsan Hakları Mahkemesinin Kjeldsen (07.12.1976), Kokkinakis (25.05.1993) kararları bu doğrultudadır. Geri Dön
- (24) BURDEAU, s.44. Geri Dön
- (25) A.İnsan Hakları Mahkemesinin Handyside (07.12.1976), Sunday Times (26.04.1979), P.M. Licens (08.07.1986), G. Oberschlich (01.07.1997), T.Komünist Partisi (30.01.1998) kararları. Geri Dön
- (26) TANILLI, Server, Devlet ve Demokrasi, Anayasa Hukukuna Giriş, İstanbul, 1981, s.30-33. Geri Dön
- (27) KYMLICKA, Will, (A. Yılmaz), Çokkültürlü Yurttaşlık, Ayrıntı, İstanbul, 1998, s.154, 155, 251 vd.; GÜRAN, Sait, İfade Hürriyeti Üzerinde İdarenin Yetkileri, İstanbul, 1969, s.380. Geri Dön
- (28) ERDEM, Fazıl Hüsnü, Düşünce Özgürlüğü, Ankara Baro Dergisi, 1998, n.1, s.6, 7, 24, 27. Geri Dön
- (29) HUNTINGTON, Samuel, P., Anlaşamayan Uygarlıklar, GARDELS, s.81. Geri Dön
- (30) MORIN, Edgar, Pour sortir du XX ème siècle, Paris, 1984, s.90, 91. Geri Dön
- (31) CANETTI, Elias, (G.Aygen), Kitle ve İktidar, Ayrıntı, İstanbul, 1998, s.23, 26. Geri Dön
- (32) SYBERBERG, Hans Jurgen, Almanya'nın Ruhu; Modern Tabu, GARDELS, s.137, 141. Geri Dön
- (33) BOORSTIN, s.254. Geri Dön
- (34) BASTIAT, Frédéric, (D. Russell/Y. Arslan), Hukuk, Ankara, 1997, s.62, 65. Geri Dön
- (35) CONNOLLY, William, (F. Lekesizalin), Kimlik ve Farklılık, Ayrıntı, İstanbul, 1995, s.249-250. Geri Dön
- (36) VECA, s. 166, 167. Geri Dön
- (37) JUNG, C.C., (C.E. Silay), Keşfedilmemiş Kimlik, Ankara, 1998. Geri Dön
- (38) LYOTARD, Jean-François, (Z. Aslan), Ötekinin Hakları, Liberal Düşünce, n.14, 1999, s.144. Geri Dön
- (39) LEFEBVRE, Henri, Le manifeste différentialiste, Gallimard, Paris, 1970, s.45, 48. Geri Dön
- (40) CROWDER, George, Çoğulculuk ve Liberalizm, Diyalog, 1995, s.81. Geri Dön
- (41) SARIBAY, Ali Yaşar, Postmodernite.., Sivil Toplum ve İslam, İletişim, İstanbul, 1994, s.11. Geri Dön
- (42) BERLİN, İsalah, Volksgeist'in Geri Dönüşü; İyi ve Kötü Milliyetçilik, GARDELS, s.101. Geri Dön
- (43) BARRY, Norman, (M. Erdoğan), Komünizm Sonrası Dönemde Klasik Liberalizm, Ankara, 1997, s.101. Geri Dön
- (44) BAUDRILLARD, Jean, (E. Abora/I. Ergüden), Kötülüğün Şeffaflığı, Ayrıntı, İstanbul, 1997, s.117, 119, 120, 122, 137. Geri Dön
- (45) CONNOLLY, s.248. Geri Dön
- (46) BASTIAT, s.11. Geri Dön
- (47) HENRY-LEVY, Bernard, La pureté dangereuse, Paris, 1984, s.XIV. Geri Dön
- (48) BASTIAT, s.41-57. Geri Dön
- (49) FUKUYAMA, Francis, (D.-A.Canal), La Fin de l'histoire et le dernier homme, Flammarion, Paris, 1992, s.202 vd. Geri Dön
- (50) FUKUYAMA, s.17-19. Geri Dön
- (51) RAPUSCINSKI, Ryzsard, Amerika'da la raza cosmica, GARDELS, s.164, 172, 173. Geri Dön
- (52) MORIN, Edgar/NAÏR, Sami, Une Politique de Civilisation, Arléa, Paris, 1997, s.33, 34. Geri Dön
- (53) BURDEAU, s.286. Geri Dön
- (54) BERLİN, s.103; RAPUSCINSKI, s.178. Geri Dön
- (55) LYOTARD, Ötekinin..., s.149. Geri Dön
- (56) LYOTARD, s.145, 147, 150. Geri Dön
- (57) FUKUYAMA, aynı yapıt. Geri Dön
- (58) TOURAIN, Alain, Qu'est-ce que la démocratie? Fayard, Paris, 1994, s.9, 37. Geri Dön
- (59) RAPUSCINSKI, s.178. Geri Dön
- (60) PAZ, Octavio, Tarihın Sonunda Batı Doğuya Dönüyor, GARDELS, s.192. Geri Dön
- (61) MORIN, Edgar, Penser l' Europe, Paris, 1987, s.29 vd. Geri Dön

- (62) VECA, s.115. Geri Dön
- (63) TOPUZ, Hıfzı, Kültürel Kimlik, Adam Sanat, Ekim 1998, s.23-26. Geri Dön
- (64) ERDOĞAN, Anayasal..., s.151, 152. Geri Dön
- (65) CONNOLLY, s.267 vd. Geri Dön
- (66) BURDEAU, s.173. Geri Dön
- (67) BARRY, s.101. Geri Dön
- (68) DUVERGER, Maurice, Le lièvre libéral et la torture européenne, Paris, 1990, s.98 vd., 189 vd.; KEANE, John, (N. Erdogan), Demokrasi ve Sivil Toplum, Ayrıntı, İstanbul, 1994, s.49. Geri Dön
- (69) BURDEAU, s.187, 221. Geri Dön
- (70) BASTIAT, s.51, 52. Geri Dön
- (71) İleten: ÇONGAR, Yasemin, Devlet Nereye Demokrasi Nereye (I), Milliyet, 02.08.1999. Geri Dön
- (72) YAVUZ, Hakan, İslam ve Türkiye, Türkiye Günlüğü, n.29, Tem.-Ağ. 1994, s.231. Geri Dön
- (73) Kopenhag Belgesi, 26.09.1990. Geri Dön
- (74) BASTIAT, s.14, 18, 23, 58, 61. Geri Dön
- (75) PETTIT, Philip, (A. Yılmaz), Cumhuriyetçilik, Bir Özgürlük ve Yönetim Teorisi, Ayrıntı, İstanbul, 1998, s.231; (Bir zamanlar Amerikan Parlamentosu üyeleri, Kimi vergilerden kendilerini bağışık tutmuşlardır (Pettit, s.232); ERDOĞAN, Anayasal..., s.79, 80, 182-186. Geri Dön
- (76) PETTIT, s.231, 233. Geri Dön
- (77) MONTESQUIEU, Charles de S.B., Oeuvres complètes, Seuil, Paris, 1964, s.536 (II. kitap, 1. bölüm). Geri Dön
- (78) Ibid, s.532. Eski Yunan düşünürü Thucydides de, her insanın iktidarını sonuna dek zorlama eğiliminde olduğunu söylemiştir. Geri Dön
- (79) BURDEAU, s.65; PETTIT, s.235, 236. Geri Dön
- (80) MONTESQUIEU, s.586-588. İlginçtir, Kudüs yolculuğundan dönerken Chateaubriand da "Yalnızca Padişahın özgür, öbür herkesin köle (kul) olduğu bir ülkede kalamam" diyerek İstanbul'da mola vermemiştir. Geri Dön
- (81) VECA, s.131. Geri Dön
- (82) EISENMANN, Charles, L' "Esprit des lois" et la séparation des pouvoirs, Mélanges R. Carré de Malberg, Paris, 1933, s.165, 183; DE MALBERG, Carré, Contribution à la théorie générale de l' Etat, Paris, 1922, II, s.5, 8, 18, 20, 28, 29, 35, 36, 43, 49, 110, 121, 131, 142; TANILLI, s.376, 377. Geri Dön
- (83) EISENMANN, s.166-179, 187-192; DUGUIT, Léon, La séparation des pouvoirs et l'assemblée nationale de 1889, Paris, 1893, s.15-19, 47-116; BRUN, Henri/TREMBLAY, Guy, Droit Constitutionnel, Québec, 1990, s.687 va.; ÖZBUDUN, Ergun, Türk Anayasa Hukuku, Ankara, 1993, s.144-153; TEZİÇ, Erdoğan, Anayasa Hukuku, İstanbul, 1986, s.402-408; KAPANI, Münici, Kamu Hürriyetleri, Ankara, 1976, s.282; TOURAIN, s.50; HAYEK, İleten: YAYLA, Atilla, Siyaset Teorisine Giriş, Ankara 1998, s.113, 114; ERDOĞAN, Anayasal..., s.107. Geri Dön
- (84) AKTAN, Coşkun Can, Kirli Devletten Temiz Devlete, İstanbul, 1999, s.81. Geri Dön
- (85) Marchamont Nedham 1657'de buna değinmiştir, İleten: PETTIT, s.236; DUGUIT, s.15; KAPANI, s.283; BRUN/TREMBLAY, s.389; CASSIN, René, Montesquieu et les droits de l'homme, La pensée politique et constitutionnelle de Montesquieu, bicentenaire de l' "Esprit des lois" 1748-1948, Sirey, Paris, 1952, s.118; TEZİÇ, s.408, 409; ÇAĞLAR, Bakır, Politika ve Hukukta Neoliberalizm, Yeni Türkiye, n.25., s.27. Geri Dön
- (86) PEYREFITTE, Alain, Les chevaux du lac Ladoga. La justice entre les extrêmes, Plon, Paris, 1981, s.524. Geri Dön
- (87) BOUILLON, Hardy, (A.I. Savaş), John Locke, Ankara, 1998, s.23-29. Geri Dön
- (88) ERDOĞAN, Anayasal..., s.105. Geri Dön
- (89) SEIGNOBOS, Histoire politique de l' Europe contemporaine, Paris, 1929, I., s.104; DE MALBERG, s.35, 36, 49; DUGUIT, s.16. Geri Dön
- (90) CONNOLLY, s.247. Geri Dön
- (91) ÖZDEMİR, Hikmet, Yargı Denetimi Demokrasinin Ahlakıdır, Yeni Türkiye, n.17, 1997, s.365. Geri Dön
- (92) CORDERO, Procedura penale, Milano, 1985, s.253; DUVERGER, Maurice, Institutions politiques et droit constitutionnel, PUF, Paris, 1975, I., s.177; FOSCHINI, Sistema del diritto processuale penale, Milano, 1965, I., n.333, 336; FAZZALARI, Giurisprudenza volontaria (dir. proc. civ.), Enciclopedia del diritto, Milano, 1970, XIX, s.354; FAZZALARI, Istituzioni di diritto processuale, Padova, 1986, s.394; BELLAVISTA, Lezioni, 1968, s.153. Geri Dön
- (93) HAYEK, DWORKIN, İleten: BARRY, s.43. Geri Dön
- (94) ÖKÇESİZ, Hayrettin, Hukuk Devleti ve Yargıcı, Yeni Türkiye, 1997, n.17., s.361. Geri Dön
- (95) VECA, s.66. Geri Dön
- (96) BARRY, s.33, 34, 72. Geri Dön
- (97) ENGELHARD, Philippe, La troisième guerre mondiale est commencée, Arléa, Paris, 1997, s.282. Geri Dön
- (98) ERDOĞAN, Anayasal..., s.157, 162; BEETHAM, David/BOYLE, Kevin, (V. Bıçak), Demokrasinin Temelleri, Ankara, 1998, s.105. Geri Dön
- (99) BEETHAM/BOYLE, s.105. Geri Dön
- (100) COHEN-TANUGI, Laurent, Le droit Sans l' Etat, sur la démocratie en France et en Amérique, PUF, Paris, 1987. Geri Dön
- (101) VECA, s.155. Geri Dön
- (102) TOURAIN, s.61-63, 177; DEPRAY, Régis, Etes-vous démocrate ou républicain? Le Nouvel Observateur, 30 nov 6 déc. 1989; ERDOĞAN, Anayasal..., s.194 vd.; KADIOĞLU, s.13, 14, 24, 25, 59, 62, 63. Geri Dön
- (103) ROBBERS, Gerhard, Etat et Eglises dans l'Union Européenne, Baden-Baden, 1997, s.350-351. Geri Dön
- (104) TOURAIN, s.172. Geri Dön
- (105) MIŁOSZ, Czesław, Dinsel Hayal Gücünün Kaderi, GARDELS, s.33; VERGİN, Nur, Din ve Devlet İlişkileri: Düşüncenin "Bitmeyen Senfoni"si, Türkiye Günlüğü, n.29, 1994, s.11, 13; KILIÇBAY, M. Ali, Demokrasiye geçit vermeyen düşman kardeşler: Dincilik ve Laikçilik, aynı dergi, s.117-120; YAVUZ, Hakan, İslam ve Türkiye, aynı dergi, s.236, 237; HOCAOĞLU, Durmuş, Sekülerizm, Laikizm ve Türk Laikizmi, aynı dergi, s.52, 62-64; ANAYURT, Ömer, Fransa'da klasik geleneksel laikliğin çöküşü ve modern laikliğe geçiş, aynı dergi, s.169-173. Geri Dön
- (106) VERGİN, s.11-15. Geri Dön
- (107) ROCHE, J./POULLE, A., Libertés publiques, Paris, 1990, s.106; BASDEVANT-GAUDEMET, Birigitte, Etat et Eglises en France, ROBBERS, s.129-158. Bu gelişmeye bakarak laikçiliğin, laikliğin çocuk hastalığı olduğunu ileri sürmek (VERGİN, s.13) kanımca doğru değildir. Çünkü ilkesi ayırımdır. Geri Dön
- (108) İleten: AKYOL, Taha, Jakoben Hürriyet, Yeni Türkiye, 1997, n.17, s.479. Geri Dön
- (109) ROBBERS, s.351, CASEY, James, Etat et Eglises en Irlande, ROBBERS, s.159-182; BİJSTERVELD, Sophie C., Etat et Eglises aux Pays-Bas, ROBBERS, s.225, 246. Geri Dön
- (110) DURAND-PRINBORGNE, Claude, La laïcité, Dalloz, Paris, 1996, s.28. Geri Dön
- (111) ROBBERS, s.351, 352, 358; ARSLAN, Ahmet, İslam, Laiklik ve Çağdaşlaşma, Türkiye Günlüğü, 1994, n.29, s.134; BOUILLON, s.30, 31. Geri Dön
- (112) WALLIS, Roy/BRUCE, Steve, İleten: KADIOĞLU, s.75, 76. Geri Dön
- (113) Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin Kjeldsen (07.12.1976), Kokinakis (2505.1993) kararları. Geri Dön
- (114) AKTAN, Gündüz, Dinde Yenileşme ve Devlet, Radikal, 17.07.1999; VERGİN, s.11-15; KADIOĞLU, s.28, 29-33, 51, 75, 81, 97, 98, 121; HOCAOĞLU, s.58-67; TURGUT, Mehmet, Laiklik ve Demokrasi, aynı dergi, s.99, 100, 106; ERDOĞAN, aynı dergi, s.115; KILIÇBAY, s.118; YILDIZER, Refik, Demokrasi ve Agnostizm ya da Kemalist Tek Yönelim, Yeni Türkiye, 1997, n.17, s.496; AKYOL, s.482. Geri Dön
- (115) TOFRS, Rik, Etat et Eglises en Belgique, ROBBERS, s.18. Geri Dön
- (116) BREZINSKI, Zbigniew, Esnek Batının Zayıf Surları, GARDELS, s.64. Geri Dön
- (117) KADIOĞLU, s.51. Geri Dön
- (118) Kur'an, Bakara, 148; Maide, 48; Fâtır, 32; Mü'minün, 61. Geri Dön
- (119) Kur'an, Bakara, 115. Geri Dön
- (120) AKBAR, s.54, 55. Geri Dön
- (121) DÜNDAR, Can, Sabah, 04.05.1997; TUŞALP, Erbil, Hürriyet, 24.07.1999. Geri Dön
- (122) De l'étatisme à l' Etat de droit, Le Monde, 04.05.1991. Geri Dön
- (123) Le Monde, 24.05.1991. Geri Dön
- (124) ÇEMAL, Ahmet, Hukuk Kültürümüz "Uygar" mı? Cumhuriyet, 07.09.1998. Geri Dön
- (125) HABERMAS, MANIN, İleten: ERDOĞAN, Mustafa, Kamu Alanı ve Liberalizm, Yeni Türkiye, 1999, n.25, s.8, 9, 10. Geri Dön
- (126) TANILLI, Server, Apo ve Apolar..., Cumhuriyet, 20.11.1998. Geri Dön
- (127) RAZ/GRAY, İleten: BARRY, s.65, 67, 68. Geri Dön
- (128) Değiş için bakınız: ERDOĞAN, Anayasal..., s.38. Geri Dön
- (129) ERDOĞAN, Anayasal..., s.32. Geri Dön
- (130) ÇAĞLAR, Bakır, İleten: AKBAL, Oktay, "İmalat Hatalı Anayasa", Cumhuriyet, 29.12.1998. Geri Dön

GENELKURMAY BAŞKANI ORGENERAL HÜSEYİN KIVRIKOĞLU'NUN KONUŞMASI

Dün geniş bir grup gazeteci olarak Genelkurmay Başkanı Orgeneral Hüseyin Kıvrıkoğlu'nun konuğu olduk. Orgeneral Kıvrıkoğlu, esas olarak deprem konusunun üzerinde durdu, ama diğer güncel siyasi konulara da girdi. Bedelli askerlikten TSK'nın depremdeki rolüne, basının neden TSK'yı görmediğinden Devlet Bahçeli'nin dünkü sözlerine ve PKK'nın yurtdışına çıkmasından Öcalan'ın idamına kadar her konu...

İşte Orgeneral Kıvrıkoğlu'nun iki saat süren dünkü sohbetinin geniş bir özeti:

Hayal bile edilemezdi: Bu Türkiye'nin başına gelmiş en şiddetli felaket. Görmeyen büyüklüğünü zihninde canlandıramaz. Hayatımda bu kadar kötü felaketi ne filmlerde gördüm, ne hayal edebiliyorum. Deprem evet ilahi bir olay, ama aklımızı da yeterince kullanamadık. Tarihten, bilim adamlarının uyarılarından yeterince yararlanılamadığı ortaya çıktı.

Kaderciliğe Son: Belki bu depremin iyi bir sonucu olacak, bundan onra bilimi ve uzman görüşlerini daha çok dinleyeceğiz. Ben buna inanıyorum. Allah korur gibi bir kaderciliğe kapılırsak bir yere varamayız, depremden ders almamız oluruz.

Geçmiş yönetimler: Türkiye'nin en kıymetli kuruluşları burada. Buranın deprem bölgesi olduğu da biliyor. Geçmiş yönetimler döneminde bunlara nasıl izin verilmiş tartışılması lazım.

Trakya'dan büyük: Depremın meydana geldiği bölge 31 bin kilometrekare. Yani Trakya'dan büyük bir alan. Üstelik deprem maalesef gece herkes uyuyken meydana geldi. Bu da can kayıpların büyüttü. Ama esas neden geçmiş ihmaller.

TSK hemen müdahale etti: TSK'nın bölgedeki tüm birliklerinde deprem hissedildi. Buna rağmen bölgedeki birliklerimiz kimseden emir beklemeden kendiliğinden müdahale etti. Zaten Afet Kanunu ve Genelkurmay'ın doğal afetlerle ilgili yönergesi bunu emreder.

Sıkıyönetim: Bu deprem en az 50 Ceyhan, 100 Dinar, 25 Erzincan büyüklüğünde. Bu depreme müdahale üç şekilde olabilirdi. Mevcut biçimde, OHAL ya da sıkıyönetim. Bu tartışılabilir. Acaba sıkıyönetim olsaydı bile merkezi hükümetin katkısına ihtiyaç olacaktı. Peki merkezi hükümet ne kadar zamanda gönderebilecekti istenenleri. Halbuki biz zamanla yarışuyorduk. Hem şunu da söyleyeyim OHAL yada sıkıyönetim olsa siz basın mensupları da bu kadar rahat çalışamazdınız. Sıkıyönetim olsa dahi bu olayın büyüklüğü TSK'yı zorlar. Bugün bölgede var olduğu kadar teçhizatı bulamazdınız. Merkezi hükümetin bunları göndermesi gerekirdi.

Zil takip oynayanlar: Bazı kötü niyetliler deprem nedeniyle neredeyse zil takip oynadılar. Neymiş, 28 Şubat Gölcük'te planlanmış da ahlak söylemiş böylesmiş de... Biz bunları söyleyen ve yapanları biliyoruz, tespit ediyoruz, takip ediyoruz.

Anında müdahale: Gölcük'te saat 06.00'dan itibaren olaya müdahale edildi. Donanma personelimiz genellikle gemilerdeki personeldir. Tüpraş yanıyordu ve bu gemilerimiz için çok büyük bir tehditti. O yüzden gemilerimizi hemen oradan uzaklaştırmak zorundaydık. Bu da Gölcük Üssü'ndeki yardım ve kurtarmaya katılacak personel sayısını çok sınırladı. Buna rağmen hem kendi enkazımızda, hem de Degirmendere ve Gölcük'te tereddüt edilmeden sivil halkın yardımına koşuldu. Donanma 'hiçbir şey yapmadı' diyenler iftira atıyor. Ben birinci gün kendim gördüm. Donanma'nın bahçesi sivillerle doluydu. Her türlü sağlık hizmeti veriliyordu.

Yalova: Orada Hava Harp Okulumuzun kamp yeri var. Buradaki subay, astsubay ve öğrencilerimizin tamamı anında kurtarma çalışmalarına katıldı. Gemilik'teki köpekli arama timlerimiz Yalova ve Gölcük'te hemen devreye girdiler. Bölge dışından birliklerimiz buralara sevk edildi. Trafik tıkalıydı, bunu 15. Kolordu Komutanı Korgeneral Hurşit Tolon bizzat koordine ederek birliklerin yerlerine ulaşmasını sağladı.

Hudut birlikleri hariç: Bölgeye hudut birliklerimiz hariç civardaki bütün birliklerimiz sevk edildi. Hatta Ankara, Merzifon'dan da birlik geldi. Birinci gün depreme 37 bin 500 personel ve 46 iş makinesi, ikinci gün 43 bin 200 personel ve 98 iş makinesi, üçüncü gün 50 bin personel ve 119 iş makinesi, dördüncü günden itibaren ise 63 bin 500 personelle müdahale edildi. Yani sıra uçaklarımız, helikopterlerimiz ve gemilerimiz bölgede hizmet verdi, vermeye devam ediyor. Örneğin, su ihtiyacını da biz karşıyoruz. Hala Gölcük'e 5'i askeri, biri sivil gemiyle su taşıyoruz. bölgede sıcak yemek veriyoruz, çadırkentlerdeki seyyar mutfakların et ve taze sebze, meyve gibi ihtiyaçlarını kendi ödeneklerimizden karşıyoruz. Kara Kuvvetleri'nin şu ana kadar yaptığı harcama 2 trilyondan fazla.

Basın bizi görmedi: Maalesef bölgedeki TSK personeli basınıma karşı biraz burukluk içinde. Çünkü medyamız yabancılara gösterdiği ilgiyi ilk günlerde bize göstermedi. Benim de dikkatimi çekti, ne TV'lerde, ne de gazetelerdeki fotoğraflarda asker göremeyince bölgedeki komutanlara emir verdim, 'çağırın gazetecileri sizi de çeksinler, hatta gelmiyorlarsa tutup getirin' dedim.

İrticai basın: İrticai basında çıkan bazı ifadeler dikkat çekici. Depremın nedeni 28 Şubat'mış, zulümmüş,

zinaymış. Bunlar depremi fırsat bilip TSK'ya karşı halkı kışkırtıyor. Aynı şeyi bazı imamların da yaptığını tespit ettik. Mesela, Adana'da Özel FM isimli bir irticai radyo 'içki içtikleri için böyle oldular, onlar şehit değil leş' diye yayın yaptı.

Bölücüler de: Bölücü basın yayın organları da depremi fırsat bilip bize karşı oldular. Bir yandan 'devlet çöktü' derken bir yandan da yardımları kendilerine yönlendirmeye çalıştılar. Bölgedeki faciayı sömürmek isteyenler de çıktı. Yardım kampları adı altında siyasi propaganda yaptılar. Böyle kamplar tespit edildi. Mesela Derince'deki EMEP çadırkenti bunlara bir örnek.

Yabancı basın: Dikkatimizi çeken bir başka şey, dış basında bölücü ve irticacı basınla aynı doğrultuda çıkan yayınlar. Biz yabancı basını çok iyi izliyoruz, çünkü devletin diğer kurumları bu görevi yeterince iyi yerine getiremiyor. Bu çeşit yazılara cevap mektuplarını gönderdik.

Yardım tek elden olmalı: Biz başından beri yapılan yardımların tek elden dağıtılmasını istiyoruz. TSK'nın işlettiği çadırkentlerde bu böyle. Ama maalesef Sakarya'da bu böyle değil. Orada binbir çeşit kuruluş kendine göre çadırkent işletiyor. Buralarda yardım adı altında siyasi rant elde edilmeye çalışılıyor. Kombasan'dan Asya Finans'a ve başka kuruluşlara kadar pek çok kişi ya da kurum orada böyle rant peşinde. Halbuki bu yanlış.

Köseköy ve Derince: Bizim Köseköy'de bir lojistik dağıtım merkezimiz var. Bütün yardım buradan dağıtılıyor. Mükemmel bir sistemimiz var. Bu sistemden bir de Derince'de var. Onu da belediye işletiyor. nasıl olmuş diye baktık. Belediyeler Faziletli. İstanbul Belediyesi hemen yardıma koşmuş. Ve oradaki düzeni de şura kararıyla TSK'dan uzaklaştırılmış bir eski asker kurmuş.

Bedelli askerlik: Biliyorsunuz 1987 ve 1992'de iki kez bedelli askerlik uygulaması yapıldı. Bunlar TSK'nın desteklediği uygulamalar değildi. Ama şimdi deprem nedeniyle ciddi bir kaynağa ihtiyaç var. Bu kez hükümetten hiçbir talep, hatta ima bile gelmedi. Ama ben kendim incelettirdim durumu ve bir tasarı hazırlatarak Milli Savunma Bakanlığı'na gönderdim. Tahminimiz 200 binin üzerinde insan bundan yararlanabilecek. Bedel 15 bin mark olsa ve hepsi gelse 3 milyar mark eder. Yarısı gelse 1.5 milyar mark eder. 1 Ocak 1973 ve daha önceki doğumlular yararlanabilecek. Ayrıca 40 yaşını tamamlamış ya da aşmış olanlar biraz daha fazla bedel karşılığı 2 aylık temel eğitim yapmadan tezkere alacak.

Devlet Bahçeli: Bugünkü (dünkü) Hürriyet'te MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli'ye sorulan bir soru ve onun cevabı var. Burada TSK ile arasının nasıl olduğu soruluyor. Ben daha önce de açıkladım, biz Anayasa'nın değiştirilemez ve değiştirilmesi teklif dahi edile-

mez maddelerini benimsemiş her partiye sıcak bakarız. Ama bu ilkeleri benimsemeyen ya da benimser gözükmüş de başka türlü yapanlara sıcak bakmamız söz konusu olamaz. Dedğim gibi bu ilkeleri benimseyenlere eşit mesafedeyiz. Ama benimsemeyenlere böyle olamayız.

(Hürriyet Gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Ertuğrul Özkök, dünkü köşesinde MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli ile yaptığı görüşmeyle ilgili yazısının bir bölümünde şu ifadelerle yer vermişti:

"MHP'li Başbakan Yardımcısı'nın askerlerle ilişkisi nasıldı? Bu soruyu çok direkt olarak sordum. 'Çok iyi' veya 'Çok sıcak' gibi bir cevap alamadım. Onun yerine şöyle ölçülü bir cevap vermeyi tercih etti: 'Bizi itici bir tavır içinde değiller.' Üstledim: Bu cevaptan size karşı çok sıcak olmadıkları sonucunu çıkarıyorum. Buna da şöyle cevap verdi: Henüz hükümette çok yeniyiz. Zamanla olur.")

28 Şubat bitmedi: Af konusunda herkes ayağa kalktı, tepkisini gösterdi. Bu iyi bir şey, ama başka konularda da varlık gösterilmesi gerekir. Sivil toplum kuruluşları vs. başka önemli konularda, mesela 28 Şubat kararlarının henüz hayata geçirilmeyen bölümleri konusunda da aynı baskıyı yapması, hükümete teşvik edici olması gerekir. Ben daha önce de söyledim, 28 Şubat'ı bitmiş kabul etmiyoruz. Çünkü bu bir süreçtir. Başlangıcı da 28 Şubat 1997 değil, 1923'tür. O zamandan beri ne zaman irtica başını kaldıracak olsa TSK buna sessiz kalmamıştır. 28 Şubat irtica tehlikesi var oldukça devam eder. Bin seneyse bin sene devam eder. Hükümetimiz Meclis'te çok hızlı çalıştı, 69 yasa kabul edildi. 1 Ekim'den sonra 28 Şubat kararlarının devamını bekliyoruz.

PKK'nın durumu: Yapılan açıklamaları biz de izliyoruz. Gerçekten de birkaç yüz kişi dışarı çıktı. Ama bizim kanaatimiz hepsinin çıkmayacağı. Kalanlar belki silahlarını bırakıp şehirlere vs. gidip değişik örgütlenmeler içinde olacaklar. PKK zaten her kış sınırlarını dışına çıkar, önemli olan silahlarını bırakıp teslim olmaları. Pişmanlık Yasası da çıktı, içlerinde çok azı lider kadrodan. Yasanın kapsam dışı tuttuğu güvenlik güçlerine karşı silah kullanmaları da tespit etmek çok zor. Gelsin teslim olsunlar. Bekleyip görmek lazım.

HADEP'li belediyeler: Zaten PKK lideri de söyledi, bağımsızlık ya da federasyon gibi istekleri silahla kabul etiremeyeceklerini gördüler. Terör başı hatta 'burada her hak varmış' bile dedi. Demokratikleşme geliştiğiçe hepsi oluyor. Bakın 37 il ve ilçede onların, yani HADEP'in başkanları var. Kimse de onlara dokunmuyor. Yasalar çerçevesinde kaldıkları sürece Anyasa'nın ilkelerine sadık oldukları sürece kimse de bir şey yapmaz.

Apo'nun idamı: Ben enbaşında söyledim, biz yani TSK bu işte tarafız. 15 yıldır biz mücadele ediyoruz. O

yüzden bize görüşümüzü sormayın, çünkü biz duygusal hareket edebiliriz. Zaten Anayasa'da idam kararları salt hukukla değil, bir de siyasi kararla hükme bağlanıyor. Şimdi siyasilerin oturup düşünmeleri lazım, acaba ülke yararı idamda mıdır, yoksa daha değişik bir yönde mi? Buna siyasiler karar versin.

TSK ülkenin tek sahibi değil: Ben hep söylüyorum, geçen yine söyledim, sivil toplum kuruluşlarının ve diğer kurumların ülke sorunlarına sahip çıkması çok önemli ve değerli. Türkiye'de her şeyin sahibi sadece TSK değil. Herkes ülkesine sahip çıkmalı. Esas patron millettir. Onun için halk gereken yerde ve zamanda tepkisini göstermelidir. Ama tabii her şey hukuk çerçevesinde olmalı.

AKUT çok değerli: Bu depremde sivillerin desteği-

ni büyük takdirle karşıladık. AKUT çok değerli ve çok güzel bir hareket. Onları çok takdir ediyoruz, zaten çoğu zaman bizim özel kuvvetlerimizle birlikte çalışmaları da oldu.

Konuşunca gündem değişiyor: Askerler ne zaman konuşsa gündem değişiyor. Biz gündemin askerlerce değiştirilmesini istemiyoruz. Sonra biz bazı şeyler söyleriz, söylediklerimiz siyasilerin hoşuna gitmez, böyle bir durumda kalmak da istemiyoruz.

Cumhurbaşkanı seçimi: Yani cumhurbaşkanının seçimi TSK'nın dışındadır. Yani TSK bu konunun dışındadır. Ama oraya gelecek kişinin bu hizmeti en iyi verecek kişi olmasını isteriz.

İsmet Berkan, 4.9.1999 Radikal

EMEKLİ ORG. DOĞU AKTULGA: "DEVLETİN İSKELETİ TSK"

Ege Ordu Komutanı Orgeneral Doğu Aktulga, 30 Ağustos'ta emekliliğin arefesinde zehir-zemberek uyarı ve eleştirilerle dolu bir veda konuşması yaptı. 30 Ağustos'ta emekliye ayrılacak olan 25 general, 212 albay ve 25 astsubay için, dün Kara Kuvvetleri komutanlığında bir tören düzenlendi. Törende konuşan Orgeneral Aktulga, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin devletin iskeleti olduğunu vurgulayarak, "iskelet çökerse devlet de çöker" dedi. Aktulga sözlerini, "iskeletin böylesine saptırılmış, yozlaşmış demokrasi anlayışı ve bir türlü kavranamayan düşünce, ifade özgürlüğü kaosunda çok sağlam olması, ulusun çağdaş yaşamı için ön koşuldur" diyerek sürdürdü. TSK'nın güvenlik hizmetinin olağanüstü değer taşıdığını vurgulayan Aktulga, yönetim ile ilgili yetersizliklere de eleştiri yağdırarak, şöyle devam etti: "Hele, birçok yönetim yetersizliklerinin ve umursamazlığın, tehdit algılamadaki beceriksizliklerin kol gezdiği koşullarda, bu görev daha bir titiz bakış açısı ve yaklaşımı zorunlu kılmaktadır."

Aktula sert uyarılarda bulunduğu konuşmasında şu mesajları verdi.

Laiklik: Aktif mod'dan, sivil asker modu olan pasif mod'a geçtik. Yetiştirildiğimiz süreçte beyinlerimiz, Atatürkçü düşünce sistemi ile şarj oldu. Temelin çimentosu olan laiklik, hayati bir değer taşır. Bu çimento atarsanız, devlet depremdeki şehirlere döner, tahnımı felakettir.

Ordu: Türkiye Cumhuriyeti'nin en iyi kolektif, kirlenmemiş akla sahip, bireysel menfaatlerden arınmış en dürüst ve en disiplinli örgütünde yaşıyoruz. Bundan onur duyuyoruz. TSK'nın en güvenilir ve en disiplinli bir örgüt olduğu gerçeğini sadece biz değil, ulus da son birkaç yıldır dile getirmektedir.

Şeriat: Bu gerçek, yaşantımıza paha biçilmez bir

değer katmakta, ancak sorumluluğumuzu da maksimize etmektedir... TSK, devlet sistemi içinde güvenlik üreten bir alt sistemdir. Boşuna kaynak tüketmez, güvenlik üretir. Milli Güvenlik, dışardan ve içerden, neredeyse 360 derece tehdide muhataptır. Bizim ülkemizde, özellikle şeriatçı saldırılar başta olmak üzere, bölücülük gibi ciddi tehditler vardır. Milli stratejik süreçte, güvenlik yoksa, sosyo-kültürel, sosyo-ekonomik altyapılara dayalı refah da yoktur. Dolayısıyla, ürettiğimiz güvenlik hizmeti olağanüstü değer taşır. Hele, birçok yönetim yetersizliklerinin ve umursamazlığın, tehdit algılamadaki beceriksizliklerin kol gezdiği koşullarda, bu görev daha bir titiz bakış açısı ve yaklaşımı zorunlu kılmaktadır.

Görev Dünyanın birçok ülkesinde kendileri gibi sorumluluğu olan görevlerle paralellik gösteren silahlı kuvvet bulunmaktadır. Bu açıdan bakınca, TSK, devletin iskeleti olmaya daha uzun süre devam edecektir. Iskelet çökerse, devlet de çöker. Iskeletin böylesine saptırılmış, yozlaşmış demokrasi anlayışı ve bir türlü kavranamayan düşünce, ifade özgürlüğü kaosunda çok sağlam olması, ulusun, çağdaş yaşamı için ön koşuldur. Yük ağırdır. Yük bilimsel davranış ister, akıl, cesaret, değişim, kalite ister. Birlik beraberlik ister. Kafa disiplini ve örgüt disiplini ister. Başarısızlık bu yük altında tolere edilemez. Daima başarı, daima başarı, hep başarı gerekir. Özetle işiniz zordur, sizlere yürekler dolusu başarılar diliyorum.

Deprem Depremde hayatlarını kaybedenlerin üzüntüsünü yüreklerimizde taşıyoruz. Bu felaketin bilime karşı umursamazlığın sonucu yaşanmış olması, acılarımızı daha da büyüttü.

(28.8.1999 Hürriyet)

AHLAKİ ELEŞTİRİ OLARAK KURTULUŞ

Günümüzde din 'insanın kurtuluşu' söyleminden arınmış bir retoriği temsil ediyor. Son yüzyıl içinde din, daha çok insanın topluma katılmasını seslendiren sosyal amaçlara yönelmiş durumda. Laiklik ile dindarlık arasındaki 'çatışma' da tartışmaların 'insanın yeryüzündeki anlamı nedir?' sorunsalını kapsamaması nedeniyle yapay bir düzlemde boy gösteriyor. Laiklik de dindarlık da 'insan yeryüzünde nasıl yaşar' problemini tartışırken 'anlam' mesclesini unutmuş oluyor. İnsanın anlamının unutulması nedeniyle tartışma "dünyevi-profan" bir hedefe yönelmekten kurtulamamış görünüyor. Diğer deyişle dinin günümüzde kazandığı kavramsal arkaplan "*Onlar ki gaybe inanıp namazlarını kılarlar ve kendilerine verdiğimiz rızıktan harcarlar*" (2/3) ayetindeki gaybe imandan dolayı namaz kılıp infak etmeyi içeriyor değil. Din, dünyevi bir yaşama pratiği olarak, diğer pratiklerin çözümsüzlüğü derecesinde gündeme geliyor. Bu durum, insanların, toplumların ve hükümetlerin dinden bir beklentileri bulunduğunu işaret ediyor. Üstelik beklentinin felah dolayımında değil refah/ saadet'te istikamet kazandığı görülüyor. Dinden bir toplum sistemi çıksın isteniyor. Üstelik söz konusu toplum sistemi insanlığın ilmî-kültürel tekamülünü benimsesin, onunla uyuşsun diye bekleniyor.

İnsan benliği din ile ilişkisinde, dinin emir ve yasaklarını politik, iktisadi, sos-

yal-kültürel kimi öncül yargılar ışığında ele almaya eğilimli. Bu nedenle dinin *kurtuluş 'teolojisi'* gerçekte olanın hilafına "vatanın kurtuluşu", "iktisadi gelişmişlik", "sosyal adalet" gibi programlara dönüştürülebiliyor. Oysa dinin bireye vadettiği "kurtuluş", bireyin biricik varlığının veya onun sosyal hayat içinde ilişkili olduğu yapının iktisablarının (iktisadi-politik) garanti altına alınması şeklinde düşünülemez. Diğer taraftan dinin kurtuluş teolojisi, dindar bir topluluğun ekonomipolitik gelişmişliğinin sağlanmadığı hallerde yeryüzünün çilehaneye dönüşümünü de seslendiremez. Buna göre dini anlamda kurtuluş dediğimiz şey insanın âzadlığını kazanması olmadığı gibi, insanın kendine yapılmış eziyet/saldırıdan bir zayıflık (istizaf) teorisi çıkarması da değil. Kurtuluş, insanın insana kulluğunu önce kendisi ve sonra da başkası için iptal etme istikametinde tutunabilme cehdini ifade eder. "*De ki: 'Benim namazım, ibadetim, hayatım ve ölümüm alemlerin Rabb'ı Allah için'*" (6/160). Kurtuluşun böylesi bir bütünlük içinde değerlendirilmemiş olması itibarıyla, dinle ilişkiye geçen birey-topluluklar örneğin ekonomik tutsaklıktan kurtulmaya matuf çabalar içinde politik suistimale uğramaya engel olamamışlardır. Bir toplumun bağımsız, iktisaden gelişmiş, sosyal adaleti yaygınlaştırmış siyasi birliği muhtevi olması oradaki "dindar" toplumun kurtulmuşluğunu temsil etmez. Çünkü iktisadi zen-

**Haluk
BURHAN**

ginliğin kaynağının ne olduğu ve sosyal adalet ilkele-
rinin kimlere teşmil edilerek tatbiki geçtiği sorunları
baki kalır. Bir toplumun iktisadi başarısı başka top-
lumları sömürmediği ya da kendi içinde zümreler inşa
edip bir kısmını diğer kısmı için çalıştırmadığı kriteri
açısından ölçülebilir. Oysa bu kriterler açısından din-
darların *kurtulma* çabaları problemlidir.

Dinin kurtuluş (felah) çağrısı ile dindarlığın kurtu-
luş meselesi (kalkınma, bağımsızlıklar, sosyal yardım)
kavramı anlamlandırmada kılınmanın yaşandığını açı-
ğa vurur. Dinde felah arınma problemidir: “*Doğrusu*
arınan (tezekka) felaha ermiş-
tir” (87/14); “*Nefsini temizle-*
yen iflah olmuştur” (91/9). Hat-
ta denilebilir ki Kur’an’ın ta-
nımladığı felah ile iktisadi refah
arasında bağlantı kurarak dü-
şünmek yanlış olarak değér-
lendirilmiştir. Kur’an Karûn’un
debdebesinin benzerini ve dün-
ya hayatını isteyenlere “bilgi
sahiplerini” örnek gösteriyor.
Kendilerine bilgi verilenler,
zenginlik dilemekten in-
anmak ve salih amelde bulunmayı
daha üstün gördüler. Ama buna
sabredenler kavuşturulur
(28/79-80). Nihayet Karûn’un
debdebesi söndürülür. Kıssanın
devamında Allah şöyle buyurur:

“*Dün onun yerinde olmayı isteyenler: ‘Vay demek Al-*
lah kullarından dilediğinde rızkı açar ve kısar. Demek
gerçekten kafirler iflah olmaz’ demeye başladılar. İşte
ahiret yurdu: Onu yeryüzünde böbürlenmek ve bozgun-
culuk etmek istemeyenlere veririz. Sonuç muttaki olan-
larındır” (28/82-83). Elmalılı, tefsirinde muttakilerden
bahsederken “kendileri Fir’avn ve Kârûn gibi olmak
arzu etmemekle beraber Fir’avn ve Kârûn gibilerinin
zuhuruna meydan vermemek için de sakınıp korunan”
(c:5, s:3758,1979) değerlendirmesini yapar. Dikkat
edilirse politik şiddet (firavun) ile iktisadi blokaaj (Ka-
run), Kur’an tarafından bilgi-dışı bir eğilim olarak suç-
lanmıştır. Burada bilgi, politik şiddet ile iktisadi bloka-
ja muhalif alan inşa eder. İşaret edilen bilginin sabırla
birlikte zikredilmesi karşısında şu sonuçlar çıkar: Dün-
ya/nimet ve serveti ilahi sınırlamalar içinde sarfedilmiş
emek-işin neticesi olarak kesbetmek gerekir; servet
edinimi arzu ve isteklerin kontrol altına alınması halin-

**Felah kavramı üzerinde düşünür-
ken insan teklerini kurtulmaya ça-
ğırdığı unutulmamalı. Modernlik
toplumsal üretim sistemi üzerinde
çalışırken sınırsız üretim ve sınırsız
tüketim gibi ekonomik amaçlar için
kendine istismar edilecek insanlar
ve mülkler arar. Dolayısıyla mo-
dernliğin kurtuluş teorisi sınırsız ih-
tiyaçlar üretmek ve istihaları tatmin
etmek idealine bir çağrıdır. Oysa
din, getirdiği ahlaki değerlerle top-
lumsal ihtiyaçlarımızla ilgili gerçek
çerçeveleri çizer ve tüketime bilinçli
bir sınır koyabilmemizi sağlar.**

de meşruiyet kazanır; kişi hak ve adaletin tesisi için
uğramak zorunda kalabileceği kayıplara tahammül et-
melidir; meşru olmayan araçlarla elde edilebilecek
kârlara tenezzül edilemez; helale kanaat edilmelidir;
bu ölçülere riayet edilmeden ortaya çıkmış servetin
debdebesine ermektense şatafatsız saflığın ve
dürüstlüğün getirdiği açlıkta kıvrınmak daha hayırlı-
dır. (Tefhimu’l Kur’an, c. 4, s. 187) Mevdudi, dün-
ya refah ve servet hakkında şöyle bir ders çıkarır: “Ço-
ğu kez, Allah’ın gazabını celbeden fakat gittikçe daha
çok nimete garkolan bir şahıs için aynı servet onun so-
nu olur. Bunun hilafına, ço-
ğunlukla salih kimseler, her
ne kadar Allah’ın velileri ol-
salar da zorluklar içinde ya-
şarlar ve çoğu durumda aynı
zorluklar Allah’ın rahmetinin
üzzerlerinde olmasını sağlar.
Sonuç olarak, bu hakikati an-
lamayan kimse, gerçekte Al-
lah’ın gazabını çağıran kim-
selerin refah ve servetine gıpta
ve hasretle bakar” (age, c.
4, s. 189)

Sanayi toplumu tasarımla-
rıyla beraber, geleneksel ça-
lışma, üretim, pazar, piyasa,
tüketim, ticaret gibi kavram-
larda bir takım değişimler ya-
şandı. Topluluklar ve giderek
toplumlar dinin üretmek, çalışmak, rekabeti sağlıklı
düzenleyen pazar ve ticaret piyasasını oluşturmak üze-
rine hükümlerini sanayi toplumları için kullanmak (as-
lında indirgemek) ihtiyacını ileri sürdüler. Türkiye’de
de “Medine site devletinde İslâmî toplumun, iş, hizmet
ve kredileşme yönünden birbirlerine verdikleri destek
geliştirilerek günümüze getirilseydi, bugün her konuda
müslümanların da uluslararası yapıya sahip şirketleri
olabilirdi” (Osman Şekerci, uluslararası islam ticaret
hukukunun meseleleri kongresindeki tebliğinden,
1997) yolunda düşünceler serdedilmektedir. Bu yolda-
ki düşünceler müslümanların batı karşısındaki ‘geri’li-
ğine bilinçaltındaki savunma güdülerıyla verilmiş ce-
vaplardan çıkıyor. Nitekim, Şekerci, müslüman toplu-
mu kendi dinamikleriyle tanımlamaktan ziyade sanayi
toplumu dinamikleriyle ele alarak tanımlamaktadır.
Şekerci’ye göre müslüman toplumun şu olumsuzlukla-
rından bahsedilebilir: a- Sermaye birliği oluşmamış, b-

verimli projeler hayata geçmemiş, c- refah devleti ve toplumu gerçekleşmemiş, d- ileri teknoloji yakalanamamış, e-güçlü sosyal kurumlar kurulamamış, f-gelir düzeyi düşük, g- işsizlik çözümlenmemiş, h-iktisadi demokrasi yerine, bürokrat ve aydın-despot yönetim tarzı egemen olmuştur. (1997, Kombad yay., s. 90). Aynı kongrede Ömer Dinçer, başka bir tebliğe yönelttiği müzakaresinde öne sürdüğü fikirlerle müslümanların sanayi toplumu tasarımlarına yönelik eleştirel bir ikazda bulunur: Geleneksel toplumun öge ve kurumları (insan, aile, devlet, din, mal, amaç, araç, vs.) parçalanmış, birbiriyle bağı koparılmıştır. Batılılar, yine batılı bir yaklaşımla ve çağdaş teknoloji ile yeniden tanımlanmıştır. Doğu toplumları ise, parçalanmış ve kendi değerleri içinde yeniden tanımlanmak yerine, batılı modern topluma dönüştürülmeye çalışılmıştır. Bu anlamda batı yine batıdır, ama doğu yine doğu değildir. Dolayısıyla bu farklılıklar bilinmeden yapılacak analizler yanlış olacaktır. (Kongre tebliğ-müzakereleri, 1997, s. 185).

İslamcıların 'müslüman toplumu' eleştirilerinde kurtuluşu '*felah*' kavramı değil de '*refah*' kavramı çevresinde tasavvur etmeleri modernliğin taşınmasında ahlakilik kaygılarının terkedildiğini gösterir. İslamcılar, kendi ahlak değerlerinin kurtuluş (*felah*) getireceği hususunda müşküller taşımaktaydılar. Müslümanlık son üç yüzyıldır medeniyetin varsayılan faydalarına (refah, konfor, boş zaman, zenginlik, sağlık, mutluluk içeren toplum örgütlenmesi) inanmış bulunmakta. Oysa söz konusu süreci ahlaki kaygılar dolayımında tefsir eden bir bakış, medeniyetin üretim etkinliğinin insanlığı ve müslümanlığı sınırsız bir tüketim çılgınlığına, meta fetişizmine, lükse düşkünlüğe düşürdüğünü ve nihai olarak da sanayi üretiminin toplumlara yoksulluk, hastalık, baskı, eşitsizlik ve şiddet taşıdığına kanaat getirir. Sanayi üretiminin 'müslümanca' yorumu sayesinde müslüman adam tutkuları nedeniyle nesnelerin peşinde koşma aktivitesi ile barışmış oldu. Üstelik sanayileşmenin müslümanlığın sufi yönelimleri dolayımında dahi reddedilemez bir gerçekliğinden bahsetmek yanlış sayılmaz. Örneğin Mehmet Zahit Kotku'nun dergahı (İskenderpaşa) makinalaşmayı kötülük kaynağı olarak değil, kalkınma-ilerleme, yeryüzüne halife olma anlamında '*nimet*' olarak telakki etti. Böylece maddeye (dünyaya) direnç göstermek bakımından içinde birikim taşıyan bir kültür (sufizm) dönüşüm geçirerek mutluluğun zihni inşasından vazgeçmiş oldu. Türkiye'de Bediüzzaman

dahil sanayileşme olgusuna ahlaki kaygılarla tavır koyan hiçbir hikemi duruştan bahsedilemez. Nurettin Topçu'nun ise ardılları Topçu'nun teknik aleyhtarı fikirleri (kültürel teknik) üzerinden bir hareket koyamadı. "Teknik, kültürden sızan bir usare, kültür ağacının yetiştirdiği bir meyve idi. Halbuki bizim kendi kültürümüz, tekniğimizi yaratmadı. Onu, emanet bohçalar içinde Garp'tan aldık" (Topçu, Kültür ve Medeniyet, Dergah, 1998). Topçu'nun öğrencileri '*tekniği yaratan kültürü*' inşa etmekten çok, politik tutuma değer verdi. Paradoks olarak Türkiye'de politika batılı tekniğin Anadolu'yu istilasının aracıydı.

Felah kavramı üzerinde düşünürken insan teklerini kurtulmaya çağırdığı unutulmamalı. Modernlik toplumsal üretim sistemi üzerinde çalışırken sınırsız üretim ve sınırsız tüketim gibi ekonomik amaçlar için kendine istismar edilecek insanlar ve mülkler arar. Dolayısıyla modernliğin kurtuluş teorisi sınırsız ihtiyaçlar üretmek ve iştilaharı tatmin etmek idealine bir çağrıdır. Oysa din, getirdiği ahlaki değerlerle toplumsal ihtiyaçlarımızla ilgili gerçek çerçeveleri çizer ve tüketime bilinçli bir sınır koyabilmemizi sağlar. Kültür, üretimin asıl olarak acil kullanım ürünleri üretmeye yöneldiği anda belirli bir biçim kazanır. Batı için acil kullanım ürünleri dünya ve içindekilerin istismarı ile ilgili idi. Dindarlar makinalaşma ile gelen toplumsal üretim sistemini benimsediklerinde ahlaki değerleri yitirip din-dışlarını köleleştireceklerdir. Makinalaşma süreci küçük de olsa toprağında efendi olan köylüyü ve çekicinin sahibi olan zanaatkârı geçimlikten koparıp ihtiyacı olmayan nesnelere sahip olmaya koşuturulan yüklenicilere döndürmüştür. Bu nedenle 'Batı'nın kültürünü bırakıp tekniğini alalım' yolundaki zihniyetin uygulanma zeminleri bulunmamaktadır. Sanayileşmenin ahlaki değerlerle bağdaşmayan yönlerini ortadan kaldırmak mümkün değildir. Çünkü *sanayileşme* temelde kültürel-ahlakî (istismar etme) tutum olarak dünyevi bir kurtuluş teori-pratiğidir. Oysa *felah*, insanın maddi ihtiyaçlarını ahlaki denetimden geçirerek uhrevi bir hesaba ait kılar. Bu beyanda, maddi ihtiyaçların ahlaki denetimi yapılmadan sanayileşmenin toplumsal kötülüklerine direnilemeyeceği gibi, sanayileşmeden vazgeçme fikri inşa edilmeden de maddi ihtiyaçların ahlaki denetimi yapılamaz. Felah; makinaların, insanların, lüks ve hazların peşinde koşarken köleleşeceğini hissedip, sömürmeye ve sömürülmeye direnen bir ahlaka kaçıştır. ■

BEDENİMİ SATIN ALABİLİRSİN RUHUMU DA!...

Kalabalığın içinde herşeye rağmen farklı duruyorlardı. Soluk bir yüz, boşluğa bakarmış gibi gözler, sanki başka bir dünyadan buraya gelmişlerdi. Tedirgin gibi durmalarına rağmen, etraflarına kaynağı bilinmeyen bir korku yayıyorlardı. Bir kişiyi hunharca öldürmelerinin verdiği bir korku değil bu. Sanki daha çok bilinmeyen bir türün ne yapabileceğinin kestirilemeyeşinden kaynaklanan bir korku. Toplumun standartlarına uymayan bir çok farklı tip varolsa da bu insanların farklılığı ürkütücü bir farklılık. Bu farklılık ne giyim, ne müzik, ne kültür ne de din farklılığı. Çok daha soğuk, çok daha hayret verici. Onlar Şeytana tapıyorlar, diğer bir deyişle Satanistler.

Adları kimi zaman intiharla, kimi zaman da cinayetle anılıyor. Kedileri kesiyorlar, bakirelerin ırzına geçiyorlar ve kurban ediyorlar. Kan akıtıyorlar, kendilerine has simgeler kullanıyorlar ve hepsinden önemlisi insanların uymaktan korktukları, aldatılmaktan korktukları şeytana kendi iradeleriyle teslim oluyorlar. Ona kulluk görevini yaşam tercihi olarak seçiyorlar. Şeytanın tuzağına düşme olgusu onlar için, kötülüğün egemenliğine kendini teslim etmek şekline dönüşüyor. Şeytana başka hiçbir kılıkta değil bizzat şeytan olduğunu kabul ederek tapıyorlar. Yaşam biçimlerini siyah, kan, kurban ve kötülük oluşturuyor.

**Tarık
TUFAN**

Bütün inanışlarda tanrı mutlak iyiyi temsil ettiği gibi, şeytan da mutlak kötülüğü temsil eder. Farklı inanışlarda tanrı algılayışı, zihinsel tasarımı ve fonksiyonelliği değişebilir. Ancak mutlak iyiyi temsil noktası ortaktır. Şeytanın zihinsel tasarımı ise tüm inanışlarda tanrı kavramına oranla- bütün tarihsel süreçte- birbirine çok daha yakındır. Kötülüğü temsil eder, karanlık ortamlarda varlığını sürdürür, insanlar için türlü tuzaklar kurar, kan ve ateş objeleri adıyla birlikte anılır. Farklı tarihlerde, farklı dinsel inanışlarda bu aşağı-yukarı böyledir. Kötülük işleyen kimseler şeytanın aldatmasıyla yapmışlardır. Dolayısıyla insan kendi başına kötülüğü istemez, ancak şeytana uyar, kılavuzunu yanlış seçer.

Şeytan fenomeninin tüm ortak algılanış biçimine rağmen, tüm bu olağanlık içinde, birilerinin kötülüğü, şeytanın yanında olduğunu göstermek kastıyla işlemesi ilginçtir. Kötülüğün salt şeytana bağlılık adına işlenmesi. Bu bilinç durumu, onları diğer insanlarla benzer kötülükler işlemelerine rağmen, büyük ölçüde farklılaştırıyor. Yani adam öldürenlerle, ırza geçenlerle aynı yerde durmuyorlar. "Şeytana uymak" cümlesi ilk kez birilerinin ağzında övünç ifadesi olarak duruyor. Bir adamı sebepsiz yere öldürme kötülüğü onların yanında çok daha masum bir eylem kalıyor.

Bu durumun psikolojik ve sosyolojik

gerekçeleri- ya da açıklamaları- ortaya konabilir. Organik bir rahatsızlık durumu yoksa bu bilinç durumunu, bu inanış biçimini açıklamak önemli bir hal alıyor. Satanistlerin aile yapılarının düzensiz olması, geçmiş yaşantılarının bilinçaltılarında kötü izler bırakması ya da dini eğitim eksikliği gibi açıklamalar beni tatmin etmiyor. Gerçeklik payları olmakla birlikte olayın daha farklı etkilerle ortaya çıktığını düşünüyorum. Ancak bu satırların yazıldığı dakikalarda henüz ben de kendimi tatmin eden bir cevap verebilmiş değilim. Kötülük işlemekle- bilinçli de olsa- kötülüğü şeytanın adına işlemek arasındaki o keskin farklılık bu olayı tanımlamayı güçleştiriyor. Ne de olsa şeytan bir kılığa girip insanları aldatmıyor. Ya da yaptıkları şeyi bir iyilikle tevil etmelerini de sağlıyor. Hayır! Bizzat o işi şeytan adına ve kötü olduğu için yapıyorlar. Yani bir çeşit adanma, aşk, bağlılık....

Bu inanışı tanımlamaya çalışırken zihnime dolan ilk kavram; öfke. Ancak gündelik bir öfke değil. Bir yaşamın intikamı belki de. Bazen bu öfkeyi dışa vurmak için daha pasif yöntemler seçilebilir. Marjinal bir yaşam, farklı kıyafetler, farklı müzik. Yani toplum ortak kabullerinin dışında daha içe dönük, daha öznel ya da küçük gruplara özgü pasif yöntemler. Bazen bu öfke aktif biçimlerde de kendini gösterebilir. Çeteler kurmak, şiddet kullanan örgütlere üye olmak ve muhalif hareketler içinde yer almak gibi. Toplum aktif ve pasif olan bu öfke biçimlerine, dışavurumlara alışkın olduğu halde Satanizm tipi bir inanış daha ürkütücü geliyor. Bu yaşam biçimini izah edebilecek tüm argümanlar anlamını yitiriyor. Çünkü yaptıkları eylemleri ne bireysel ne de toplumsal hiçbir iyilik düşüncesiyle açıklamıyorlar. Kendi iyilikleri veya toplumun iyiliği için değil sadece şeytan adına mutlak kötülük düşüncesiyle yapıyorlar. Yani yaptıklarının kötü bir şey olduğunu söylemek onların motivasyonlarını artırmakla birlikte, doğru yolda olduklarını gösteriyor. Böylece toplumun kendi kavramsal dünyasında kullanabileceği sözcük kalmıyor. Bu da toplumu çaresizleştiriyor. Sayılarının az olması böyle bir gerçeği ortadan kaldırmıyor. Az da olsalar aileler çocukları adına bu inanıl-

maz- acaba?- korkuyu yaşıyorlar.

Sanıyorum sorulması gereken bir soru da şu: modern hayat nasıl bir öfkeye yataklık ediyor ki insanlar kötülüğü irade kullanarak şeytan adına gerçekleştiriyorlar? Bu insanlar neyin hıncını alıyorlar? Ya da diğer bir deyişle iyilik kavramını kimler elinde tutuyor da bazı insanlar mutlak kötünden yana oluyorlar. Bu öfkeye yataklık eden yaşam tarzı kendisini soyutlayarak, bilinçaltı ile, aile yaşantısıyla, eğitim eksikliği ile satanizmi tanımlayamaz. Aynı yaşam tarzı – düşünce biçimi- bu olayı aktüel boyuttan dışarıya çıkaramaz. Çünkü bunu yaptığı ilk anda kendi parmak izlerinin olduğu ortaya çıkacak. Yaşamla arasındaki ilişkiyi kuramamış, hayatı tanımlayamayacak kadar uyuşuk bir kafa yapısına sahip olan insanların zihinlerinde, kenti elinde tutan tanrıların parmak izleri var. Bu tanrıların kutsalla-

rı yaşamak adına yetersiz geliyor. Ortada sadece bir tüketilmişlik hissi var ve boşluğa bakan gözler bu tüketilmişliği kurban vererek aşma çabasındalar. Kan dökerek hayatta olduklarını kanıtlama çabasındalar. Siyah kıyafetleriyle, kendilerine sunulan kurgulanmış yaşamları, doymak bilmeyen yeryüzü tanrılarını, şeytana adanmakla savmaya çalışıyorlar. Kendi özlere olan yabancılaşma hissi onları şeytana yakınlaştırıyor. Kaybettikleri hayatlarını kana buluyorlar böylelikle. Kan ve ölüm tükenmişliği inanç haline dönüştürüyor. Şeytana bile olsa...

Bu satırları yazarken yeni bir haber geçiyor bültenlerde; satanist olduğu iddia edilen iki genç kız 12 katlı bir binadan atlayarak intihar ettiler!...

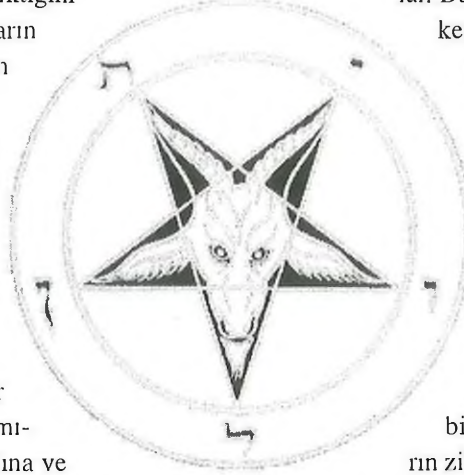
İki genç kız daha varlıklarına bir anlam yükleyemedi...

Tüketilmiş iki yaşam daha...

Yeryüzü tanrıları iki kurban daha aldılar, şeytan adına. İki genç kız daha yarın sözcüğünün içine hiçbir şey koyamadı. Umut tanımsız kaldı. Onlar düşleri hep kabustan ibaret sandılar. Bir daha gözlerini açıp hatırlamak için, belki de her gece aynı kabusu görmek için intiharı seçtiler. İki aşk daha sahipsiz kaldı.

Allah'ım!... Genç kızları koru...

Lütfen ellerimizi bırakma.... ■

YAP KANUN OLUR KANUN

*Hep kavga , dövüş, savaş işin gücün. En öğren-
diğim sensin Zeus' un beslediği krallar içinde.*

Agamemnon

Erdemimizi kaybediyoruz... Evet, toplumsal duygular bakımından gücümüzü her yitirdiğimiz gün hayatı değerler bakımından da bir şeyleri kaybediyoruz. Firelerle dolu bu yeni hayatla tanışıklığımız yeni değil. Bu hazin hadisenin yani toplumsal tükenişimizin hikayesi Türk aydınının fikir namusunu ve ruh asaletini kaybetmeye başladığı yıllar kadar eskiye dayanır... O yıllardan bu yana yeni bir toplum yaratma adına gösterilen bütün çabalar sadece ön yargılı ve art niyetli, boyutsuz, renksiz ve derinliksiz makul bir aydın tipini doğurmuştur.

Türk toplumu bünyesinden çıkardığı aydınlar bakımından çok defa bahtsız bir toplum yazgısını yaşar. Zira bu zümre asırlardır kendi insanına yani sebeb-i hayatına musallat olmak ve pek çok plânda da ihtiyacı duyulan hayati deva kapılarını kapatmak gibi şifasız çabaları ısrarla gösterir ve dayanılmaz acılar verir. Hatta bu öylesine azimkâr bir gayretle sahiplenilen ideal haline gelir ki; hem toplum horlanır hem de uğruna cinayetler işlenir... Evet kendileri için kutsadıkları dünyalarında otağlarını işledikleri cinayetlerin gölgesi üzerine kuranların aydınlık da umurlarında değildir. Esasen istemezler de... Çünkü yarasaları en ziyade ürktüren günün aydınlığıdır.

Bu tarzdaki meşum cinayetlerden birisi de *Ahmet Samim*'in başına gelir. "Sa-

dayı Millet" gazetesinde yazarlık yapan Ahmet Samim düşünceleri, fikir namusu ve yılgınlık göstermeyen azmiyle toplumun yankılanan sesiydi. İttihatçılar karşısında fikir ve ruh planında gösterdiği dirayeti ve emsalsiz direnci ne yazık ki bedeniyle göstermez Ahmet Samim. Söz söyleme imtiyazının ve yaşama özgürlüğünün yalnızca kendilerine ait olduğuna inanmış ittihatçı bir katilin tek kurşunuyla zavallı vücudu ay ışığında kayan bir hayalet gibi kayıverir ve sokak ortasında yere serilir.

Yere serilen sadece Ahmet Samim miydi? Elbette hayır. Aslında yere serilen, Ahmet Samimlerde yankısını bulmuş toplumun örselenen yüreğiydi...

Ahmet Samim kendi semasını aydınlatan bir yıldızdır. Sanırım onun biryerlerde hâlâ bize kadar uzanan ışıltısı vardır ve bizler onu görebiliriz.

Hüseyin Cahit bu hadiseyi hatıralarında şöyle anlatır: "*Samim'in bu hazin akabeti beni çifte teessür içinde bırakıyordu... Bir kere kendisini çok sever ve şahsen çok takdir ederim. Sonra memleketteki bu müsaadesizlik ruhu, beslediğim hürriyet idealini de rencide ediyordu. Bir insan düşündüğünü söyleyemeyecek olduktan sonra Fizan'a sürülmekle bir gece sokak ortasında vurulmak arasında ne fark vardı? Demek ortada değişmiş bir şey yoktur. Değişen yalnızca yönetimin adından ibaretti. Ahlâk ve*

**Nurettin
ÖZCAN**

Enver Paşa

âdetler, keyif ve istibdat, haksızlık gene hüküm sürüyordu.

"Ben sokakta bir gazeteciye vursunlar, fikir hürriyetini ezsinler diye mi cidal edecektim ve kendimi feda edecektim?"

"Hatta Talat Paşa bir gün benim silahsız olduğumu işitince, bu kadar gafleti benden hiç beklememiş gibi hayret ve muahaza ile yüzüme baktı. Ertesi gün bir revolver hediye etti; "yanında bulunsun canım!" diyordu.

*"Yanımda bulunsun diye ben de revolveri pantolonumun arka cebine yerleştirdim. O demir parçası sanki zihnime saplanmış bir iğne gibiydi. Aklım hep onda idi. Mademki âletti, mademki elimde bulunuyordu, o'nu kullanmak vesilesi bulmak istiyordum. Sokaklarda gezdim. Bana suikast yapacak bir adam arıyordum."*¹

Hakikaten bilginin ve hikmetin cevherine kapılarımız kapandıkça bedenimize olan yakınlığımız daha da artıyor. İnsani muhtevadan her sıyrılış fosilleşme demektir. Toplumun topyekün hayatını bireysel herhangi bir hayattan farklı düşünebilir miyiz? Elbette hayır... Bu yüzden herhangi bir toplumun rûhi iflâsı ve müesseseleri bakımından çöküşü, kendi öz cevheri olan bireyin dejenere edilişi ile başlar, sahip olabi-

leceği en büyük merhaleyi kaybetmesiyle biter. Kaybettiği idealidir... İdeal; insanoğlunun rüyasını aydınlatan nûr... İdealler kayboldukça meydanlar şeytan'ın oyun alanına döner ve istikbal bir yerlere sınımsız kapatılıp gizlenir âdeti.

Asırlar var ülke insanı ideallerini kaybettiği bir hayatı yalnızca kaba yükleri ile yaşamaya alıştırmıştır. Zira aydın aristokrasisi yalnızca kendisine has kıldığı ve yalnızca kendisine ait telakki ettiği bu hayatta kendisine ayak bağı gördüğü insanın idrake giden bütün yollarını tıkamıştır. O'na ömür sürüp insanî planda yaşadığını vehmedeceği sanal bir dünya hazırlanır. İçinde yeni hayatına ait bir yığın sosyal kavramların ve sloganların bulunduğu sahte bir dünya...

General Franko, kendi insanı için hazırladığı böyle yapay bir dünyada kitlelere her gün yaşadıkları o sefil esaretin bayağılığını hissettirmeden diktatörlüğünü sürdürmeyi başarır. Bunlar; Franco'dan Peron'a kadar vicdanlarıyla baş başa kaldıklarında onu bile yaralayan gulyabaniler..

*Ziyad Ebuzziya anlatıyor: "Bir ara bizim gazeteyi kapattılar! Ben o sırada Ankara'ya gitmiştim... Basın Yayın Genel Müdürü Selim Sarper'di. Aynı yazı CHP yayın organı AKŞAM gazetesinde de var, o kapanmıyor, aynısı bende, benim gazete kapanıyor! Gösterdim ve neden böyle? dedim... Bana "Gayet tabii dedi, ben senin gazeteni (Tasvîr-i Efkâr) kimlerin okuduğunu tespit ediyorum... Senin gazeteyi sakallılar okuyor, ötekini (Akşam'ı) sakalsızlar okuyor. Sakallılara senin yazı başka türlü tesir eder, onun için kapatılıyor" dedi."*²

20. yüzyıla ait perdeyi daha önceki yüzyıllara doğru aralarsak göreceğimiz manzarada modernleşme adına kat ettiğimiz mesafe idrak sahibi her insanda korku ve dehşet uyandıracak kadar gerilerdedir.

Avusturyalılarla aramızda geçen bir savaşta Petervaradin de şehit düşen Damat Ali Paşa'nın yalnızca kataloğu dört cilt tutan kitapların müsadere için çıkan irade üzerine bu kitapların kütüphanelere vakfının caiz olmayacağına dair Şeyhülislam Ebu İshak İsmail Efendi'nin fetvalar düzdüğünü görüyoruz. Bu bize gösteriyor ki; bazı eserleri makbul ve muteber tutmak şöyle dursun onların genel bir kütüphaneye vakfına bile razı olmayan bir zihniyet 18. yüzyılda hayatîyetini sürdürerek bu gayri meşrû yasakçı emanetini kendisinden sonra gelen aristokrasinin baronlarına devreder.

Değişen nefîr Allah aşkına asırların dışında?!

Yasaklar soğuk bir giyotin makası gibi sürekli iniyor-
sa insanın ensesine, düşüncenin ve özgürlüğün tahtını
nasıl kuracaktır bu insanlık?..

Volter "hangisi iyidir", diye soruyor: "Krallık mı
Cumhuriyet mi?" ve cevabını yine kendisi veriyor:
"Dört bin yıldır bu soruyu sormayan kalmadı. Zen-
ginlere bakacak olursanız hepsi aristokrasi yanlısı;
halka bakacak olursanız demokrasi yanlısı. Ancak
krallar krallık istiyor."

Goebels de kitleleri aşağı yukarı aynı şekilde açık-
lar. "Michael" adlı romanında, insanlar iyi bir şekil-
de yönetilmekten başka bir şey istemezler diye yazı-
yor. Goebels'e göre insanlar; heykeltraş'ın elindeki
bir taş parçası gibidirler. Lider ve kitleler arasındaki
münasabet bir ressam ve bir tablo arasındaki münase-
bet gibidir.³

İnsanın günün bezginliklerinden ve gecenin düşle-
rinde gizlenen korkularından sıyrılabilmesi için o sa-
dist heykeltraşın elindeki kırılmaya ve yontulmaya
hazırlanmış taş parçası olmaktan kurtulmak mecburi-
yeti vardır. Bunun da ilk şartı bedenlerin sınırlarını
aşabilmektir. İnsanoğlu böyle bir scrüvenden yara
alarak çıksa da en azından istikbali için ciddi bir ke-
faleti ortaya koyar.

Enver Paşa da Meclis-i Mebusan'ı lüzumsuz bir
müessese olarak bulur ve anlamsız yere dönen bir
çark olarak mütalea ederdi. Bazı düşüncelerinin ka-
nunlara uymadığı söylendiği zaman, böyle bir şeyi
havasasına sığdıramadığını belirten alaylı bir ifade
ile güler, şöyle söylerdi: "Yap kanun, olur kanun"⁴

Paşa'nın Sezar'dan farklı olduğunu nasıl söyle-
riz? Arada bir nefsi müdafaa yaparak insanî onurunu
ve gücünü gösterenler de çıkmıyor değil. Ortaya
ama Petrus Borel'in dediği gibi güçlerini gördükleri
anda zincirleri de görüyorlardı. Keçeci Fuat Paşa'nın
da söylediği gibi bizde direktifler ve muhtelif
toplum normları daima yükseklerden geldiği ve hal-
kın bunda hiçbir katkısı bulunmadığı içindir ki, sos-
yal hayat hiçbir cephesiyle değerlendirilmez ve sa-
hiplenilmez.

Nadir Nadi bir gazeteci olarak kendi döneminde
basının durumunu şöyle anlatır: "Milli Şef'e ve
CHP'ye dil uzatmak yasaktı. Hükümetin genel tutu-
mu tenkit edilmezdi. Her gün (oh, ne iyi ediyorsunuz,
bundan iyisi can sağlığı!) diye yukarıya alkış tuta-
caksın. Baştaki sen bir adım arkadan sağa, sola sap-
tıysa sen yine bir adım arkasından sola. O yerinde
durursa sen de olduğun yere mihlanacaksın. Yürürse

sende yürüyeceksin, hep arkadan..." İşte bir çok ya-
zımız belli çizgide yazmadıkları için çeşitli cezala-
ra çarptırılmışlardı.⁵

Böylece prangalar kelebekler gibi uçuşup insanın
kendisi ile onuru arasına setler kurmaya çalışılırken
bilgiden mahrum tutulan bireyin aşağılık duygusu da
derinleştirilir.

Eskiler: "Bârîka-i hakikat müsademe-i efkârdan
doğar" demişler. İyi ama nasıl? Bilgiden ve her türlü
realiteden profesyonelce uzaklaştırılan kitleler yani
cahilleştirilerek niteliksizleştirilen yığınlar haline ge-
tirilen topluluklar kapılarını karanlığa kapatmayı na-
sıl başaracaklar? Hele hele aydınların büyük bir kıs-
mı ellerine tutuşturulmuş kementlerle militanlaşıp
düşüncelerin kanatlandığı vitrinlerde zapt edilmez
çılgınlıklarıyla Dante'nin cehennemini andıran bu şö-
lenden pay toplamaya çalışırken nasıl? Kendime
daima sorduğum sorudur. "Bu bir karamsarlık psiko-
zu mudur?" diye. Ama beş bin yıllık geçmişinde ba-
rışla tanışıklığı yalnızca üçyüzdoksan yıl olan bir
dünyada insan nelerden ümitvar olacağı konusunda
mütereddittir. Fakat yine de bu toz duman içinde ala-
bildiğine birikmiş kasvet bulutlarını yırtacak ve gece-
nin ufkunu aydınlatacak yıldızları hayallemekten ede-

Talat Paşa ve Eşi Hayriye Hanım

miyor insan.

Vaktiyle köleliğin öyle veya böyle bireyi zapteden hukuku vardı, şimdi ise kölelik geniş toplum katlarını kuşatan endüstri halini almıştır.

Türk aydını(!), tan yerinin bir türlü ağarmadığı bu coğrafyada oldum olası dinin kimseye ait kılmadığı bir sıfatı; ruhbanlığı yalnızca kendisine ait bir aidiyet olarak kabul eder. Bilirki el yordamıyla yaşayan kitleler bu kürsüden daha kolay fethedilir. Bu sebeple fevkalade hassasiyet gösterdiği bu noktada son derece hasistir. Kalemıyla hükümler verir. Yargıçlar gibi kırmaz kalemini ama o kara kalemle toplumu sürüklediği bozgun, Nazilerin Sibiryaya ayazında yediği vurgundan daha acı, daha sefil ve daha netamelidir. Bu lejyonierlerin her yeni telkinlerinde, halkın dimağında orijinalitesi kalmasa da en azından şeklen hürmetin bulunduğu dini unsurların alçakça istismar edildiğini görürüz. Hz. Adem yaratılışının ilk imtihanında işte böyle bir tuzakla mat olmuştu. Şimdi de şeytandan ödünç alınan cüppeler bir süre için bu maksatla kullanılacaktır.

Gülhane Hattı'nda olduğu gibi Islahat Fermanı'nın ilanında da geleneksel olarak dua okunması gerekiyordu. Devletin resmi duacı, nedense törende hazır bulunmuyordu. Şeyhülislam Efendi, dinleyiciler arasında oturmakta olan Meclis-i Maarif azasından Arif Efendi'yi dua yapmak için kürsüye davet eder. Arif Efendi de vaizlerin cami kürsüsünde yaptıkları: "*Allahum Muhammed ümmetine merhamet et vs.*" anlamındaki Arapça duayı okumaya başlar. Bu duayı işiten ruhani liderler bozulurlar ve törene bir soğukluk gelir. Bu durumdan haliyle vükela da rahatsız olur. Bu olay bir çuval inciri berbat etmek demektir. *Serasker Rüşdi Paşa*, olaydan duyduğu rahatsızlığı yakınlarına şu sözlerle ifade eder: "*Bir adam gece saat dokuza kadar meşgul olup uzun bir layiha kaleme alıp tamam ettikten sonra yanlışlıkla mürekkep hokkasını dökerek bu kadar emeği heba ettiğinde nasıl ümitsiz ve müteessir olursa, bu fermanın akıbetinde bu duanın okunuşu dahi öyle oldu.*"⁶

Geleceğin, kim bilir neler adına rehin bırakılışının bir taahhüdü olarak hazırlanmış bu fermanın sonradan okunuşu da, bazılarının teessüre kapılışı da zaman zaman yüksek kulelerden istenen fetvalar gibidir. Malherbe'nin yalnızca IV. Henri'ye şairlik yapması gibi bizimkilerin de kalem yerine ellerindeki güzlerle şairlik yapmaları kafiyelelerin bile güzelliğini soldurur:

Bir yanda fabrikalar, devlet çiftlikleri
Hidroelektrik santralleri.
Bataklıklar kurutulmada bir yanda
İşlenmeye başlamış yavaştan
Toprak altı, toprak üstü ürünleri.
Resimler, şiirler, operalar, kitaplar
En özlüsünden
Ve en bereketlisinden sanat dergileri.
Kızlı erkekli pırıl pırıl bir gençlik yetişiyor
Derken efendim derken
Din dersleri, ilahiyat fakülteleri, Arapça Türkçe ezan
Demiş geçmiş deli ozan
Çat kapı: Safa geldin ya şehri ramazân.
Efendim elde güldeste,
Tesir-i şifa bahşası mücerrep, birebir
Her derde deva
Rüya tabirnameleri, karınca duaları,
Büyüler, fallar, şirinlik muskası.
Kıldan ince kılıçtan keskin Sırat köprüsü
Alaturka üniversite korusu
Bizi heyheyle, neyle uyutsun radyo kutusu
İnnâ lillâh ve innâ ileyhi râciûn
Bağlandı gönül ol nevnihale
Nasıl oldu da konu a dostlar
Vicdan hürriyeti bu hâle?
Künfeyekûn.
Leylim leylim leylim.

Artık ne dualarda esenlik kalmıştır ne de rüyalar... Gareze ve şirretin en merhametsiz hıncını kuşatınca şiirler bile o nahif romantizmini kaybeder. Şiirler militanların elinde müfrezelere döner ve ölümlü insanın diğerleri üzerinde açtığı yaraları alabildiğine derinleştirir. Zorla bilinci kaybettirilen toplumlarda hakim güç unsurlarının tek dayanağı, tamamen kuşatılmış bireyden arta kalmış şuuralarının sessiz sedasız çağrışımlarıdır.

Şairin, akrebin kuyruğundan daha zehirli bu mısraları bizim kargaşa ve seraplarla dolu sosyal serüvenimizi gayet iyi resmeder. Evet, şiirler bile bu hazin şekli ve anlatımındaki hüznü payı ile ya Goebels'in elinde yontulan taş benzetilir ya da Brütüs'ün nankör hançerine... ■

KAYNAKLAR

- 1- Hüseyin Cahit/Yakın Tarihimiz/c.1 s. 108.
- 2- M. Emin Gerger/İnönü-Menderes Mücadelesi/s.44.
- 3- Erich Fromm/Hürriyetten Kaçış/ s. 287.
- 4- Yakın Tarihimiz/ c.1 s. 42.
- 5- Doç. Dr. Çetin Yetkin/Türkiye'de Tek Parti Yönetimi/ s. 218.
- 6- Doç. Dr. Bilâl Eryılmaz/Tanzimat ve Yönetimde Modernleşme/s. 145.

DEMOKRASİ

MAKYAVELİZM PRAGMATİZM

Felsefi dünyanın bula-bula bula-bildiği, sekularistlerin de işlerine geldiği için dört elle sarıldığı şu demokrasi için, İkinci Dünya Harbi'nin ünlü politikacısı *Churchill*: "Demokratik idare, dünyanın en kötü idare biçimidir; bütün öbürlerini saymasak" demişse, 1990'ların İngiliz başbakanı *Thatcher*, "Hristiyanca bir tanım değildir; İncil'de hiçbir yerde demokrasi kelimesi geçmez" diye demokratlığı benimsemişse; *Voltaire*, "katıksız demokrasi, ayak takımının despotizmidir" deyip yermişse; ve üstelik pek çok batılı yazarların tenkidine tabi tutulmuşsa; demokrasiye niçin bir alternatif sunulmakta aciz kalınmıştır? Düşünülmeye değer mi?

Taynbee, "giden medeniyetlerin hiçbir zaman geri gelmeyeceğini" söylüyor-muş. Doğru mu? Medeniyeti oluşturan temel ilkelerin hiçbir zaman değişmeyeceğini de düşündü mü acaba?

Kızılderililerin lideri *Seattle*, günün Amerikan başkanına demiş ki: "Biz gidiyoruz. Ama beyazlar da birgün bu topraklardan gidecektir. Belki de bütün ırklardan daha çabuk..." Vah Kızılderili vah! Senin beyazlara duyduğun kin de, arzularını çıkarlarına hapsedmiş beyazla-

rın sana duyduğu tiskintiden aşağı kalır mı?

Kapitalizmin sömürücülüğünü, komünizmin zulmünü, faşizm veya nazizmin despotluğunu insanlığın başına kim bela etmiş? Demokrasinin yalancılığını, hümanizmin sahteliğini, egzistansiyalizm behaimi özgürlükçülüğünü besleyip büyütenlerin neler olduğunu; septik felsefecilerin dışında mı arayacağız?

Hız. Meryem'i kınayan, Hız. İsa'yı dışlayan, Hız. Musa'nın karşısında Fir'avnlaşan, Ebü'l-Kasım'ın huzurunda vicdansızlaşan Ebu Cehil'ler Habil'in kardeşi Kabil'in torunları değil miydi? Şimdiki laikliği alet edip duran, kendi gibi olmayanları her fırsatta vuran bu seküler beyinli maddeciler aynı neslin devamı değil de nedir?

Kâbe'yi Arab'a bırakan, rab edindikleri beşerlere destanlar yakan, korktukları karşısında yaltaklanan, zaifler önünde şimşekler çakan kişiliksizler bu neslin devamı değil de nedir?

İlk insanın anasız ve babasız oluşuna bir izah bulamayan ateist adam; inançsızlığını metafizik diye maskelerken, Hız. İsa(a)'nın yaratılışına sözde ilim adına reddiyeler döktürürlerken kafa yormamışlardır ki, kendilerine iki göz, iki

M. Said
ÇEKMEGİL

kulak ve bir ağız var eden; herşeyi yerli yerinde lûtfeden bir yaratıcı vardır? Bir işin olmasını murat edince Ona ancak ol der; o da olurur. (3/47)

Akletmeyenler düşünemezler ki, beşeri idraklerin dışında kalan bütün varoluşlar da, Yaratıcının yazılı yazısız ayetlerinin dışında değildir. Tevrat'ta, Zebur'da, İncil ve Kur'an'da; mütevatiren gelerek muhkem telakki edilen Nebi tebliğlerinde insanoğlunun ebediyetini sağlayacak bildiriler sunulmuştur. Dünyaları için meşru davranışlarda beni beşer muhtar kılınmıştır.

Yazılı veya yazısız ayetlerin müteşabihlerini, muhkemlere götürerek anlama çalışmaları ise, fikhın fikir jimnastikleridir. Müminler meşru istikamette geniş ufuklara alabildiğine yelken açabilirler.

"Üzümlü ye, bağını sorma" demişler; iyi ama, üzümü verene teşekkür etmeyi neden ihmal etmişler.

"Ak akça kara gün içindir" demişler; güzel bir tenbih ama, neden akletmemişlerdir ki, akçanın akı da, karası da, grisi de "ak günler" yani ferdaların ebedisi içindir.

"Damlaya damlaya göl olur; damlacıktan sel olur" demişler; doğru da, düşünmemişlerdir ki, damlalar keşilince göller bile yok olup buharlaşır, yok olur. Daim var olan Allah ve onun insanlar için yarattığı ebedi alem vardır; damlalar da, hamleler de

onun için olursa hayat güzel olur...

"Bir gayeye ulaşmak için her vasıta meşrudur" derken *Makyavel*, kötü bir siyasetin kötü bir vasıtası olduğunu farketmeyecek kadar ahmaklaşmış, ya da şeytanlaşmıştır. "En alçak adam kanunları kendi menfaatına alet edendir" demiş; faydacı moralist *Bentham*; ama mutlak kanun koyucuyu sollayarak habire kanun koyup kaldıran materyalistlerin seviyelerini görmeden 1832'de ölüp gitmiştir.

Kuvvetler ayırımının fikir babası kabul edilen Montesquieu'nun sanılarını güya düzelterek veren *Volter*, "Papazların zekâsı bizim budalalıklarımızın ürünüdür" derken, dini keşişlerden tanıtmaktan öteye geçmez. Papadan ceza alan bir tür laiklerden *Ernest Renan* gibi bilmezler, keşişleri; papaz benzeri, hak ve batıl karışımı halleriyle fanatik hurafecileri din bilgini sanar, dine çatar durur.

Voltaire

Bu tipler ya ateist olur din tanımaz, ya da beşeri anlayışları vahye eş değerde tutan fikihsiz mukallidleri alim sanar yozlaşır. Böylesine putlarını Nebi mesabesine çıkaranlar cahiliye üstadlarını methedip anılar yazar, nesilden nesile efsaneler, hurafeler aktaragelişir.

Paskal, "Tefekkür (düşünce) insanın en ulvi (yüksek) tarafını teşkil eder. İnsanın vekar ve asaleti tefek-

kürdedir” derken, “Cehaletten kötü fakirlik, akıldan faydalı zenginlik, tefekkür (düşünce) gibi ibadet yoktur” mealindeki bildiriye sunan müminleri tanımış mıydı acaba?

Fikrin yolunu yine fikir maskesiyle tıkayan feylezofların, birbirlerini tekzip edegelen durulmamış haline bakınız; bir de düşüncenin akıcılığına vahyin ışığında yol veren büyük düşünörlere bakınız; davadan emin, huzurlu, kararlı kişilikleri seyrediniz, aradaki farkı görmekte gecikmezsiniz.

Ve yine bir de karanlıklar içerisinde el yordamıyla yol arayanları görün. Bir de vahyin aydınlattığı yolda, görerek mutluluğa doğru emin adımlarla yol alan azimkâr mü'min mütefekkirlerle bakın; birileri vahdete doğru yol alan gıpta edilecek kişilikleri sergilerken, diğlerleri tıkanık çıkmazların açmaz girdaplarında acıklı çırpınışlarla merhametli insanları acındırır, üzer durur.

Düşünce akıcılığını durdurur da göllenirse, mesela pragmatist *William James* olur. Fikir işleyerek vahye doğru yol alırsa, mesela Ömer'ül-Faruk'la yoğrulur.

Düşüncenin yolunu saptıran panteist 'Vahdet-i vücutçular' nerde, fikrin ufku- nu daima açık tutan hanif Rabbaniler nerede? Bir '*ene'l-hak*' diyen Hallaçlara, bir de '*ene'l-abd*' diyen Ebu Hanife'lere bak! Aman Allah'ım ne büyük fark?

“İçinde tanrı bulunmayan yer yoktur” dermiş yahudi filozof *Spinoza*; “panteizmin müridi”ymiş... Vahdet-i Vücut'çular kimin müridiymiş acaba?

Muhkemleri gözardı edip de müteşabihlerde çözüm arayan bozuk kalpliler kendilerince fikre sahip çıkmaktadırlar... gel de sağlam kriterlerle salim düşünenlere bak! Onlar, *“söze kulak verirler de onun en güzeline uyarlar.”* (39/18) İşte doğrudan olanlar bunlardır. İşte doğru düşünmenin pratiğine ulaşmış olanlar da bunlardır.

Ey davadan emin olanlar! Yaratıcı “... size

imanı sevdirdi; onu kalplerinizde süsledi. Küfrü, fıska, isyanı size çirkin gösterdi” (49/7) Eğer siz rabbinizin çirkin olarak gösterdiğini güzel görürseniz; Vahyi tebliğcilerin “kimine inanırız, kimine inanmayız” diyenler gibi (4/150) Hak batıl karışımı bir çirkin yol izlerseniz “... hor ve hakir edici bir azaba hazır”lanmış olursunuz. (4/151)

İyi düşünerek tetkik ediniz ki, *“Allah bir adamın içinde iki kalp yaratmamıştır.”* (33/4) Biraz vahyi yolu, biraz da beşeri felsefi yolu izleyelim, deneyelim dersanız eğer, iki yolun da insani kişiliğinden mahrum kalırsınız..

Ey! Emin davanın emniyetiyle aziz olanlar! “...Güzel işler(e talip) olanlar!” Ne mutlu (size! Ne

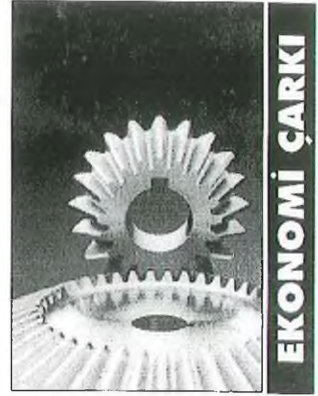
mutlu sizlerden) olanlara! Dönüp gidilecek güzel yurt (davasından emin olup sadık kalanlar içindir;) ne mutlu onlara!” (13/29) Emin davadan kaçan, “Allah'ın nimetini küfürle değiştiren”lerin vay haline (14/28); onlar “kötülüğün karargâhı” olan yakıcı cezahanedir. (14/29)

Allah'ım! Aziz ve Latif rabbim! Düşünmemekten sana sığınırım. Sen ki, insanların da Razık'ısın; Melik'isin;

İlah'ısın; vesveseyi düşünce zannettiren *Vesvas*'ın şerrinden sana sığınırım. Yanlış istikametlere yönelen düşüncelere ancak sen vakıfsın. İçimizden geçen böylesine yanlışlıklar eyleme dönüşmedikçe, kimseye telkin edilmedikçe acimizi bağışlar af buyurursun. Bunu Buhari'nin 1114 numaralı rivayetinden öğreniyoruz: “Resulullah (s) Allah benim sebebimle ümmetimden gönüllerinden geçen yaramaz havatırı - işlemedikçe veya söylemedikçe- affeyledi buyurdu”. Ve Müslim'in 209 numaralı rivayetinde de “Vesveseyi söylemeyi büyük günah sayma”nın imanın sarıhlığı olduğu muştusunu vermişti.

Hamdolsun sana Rahim Allah'ım! ■

BÜTÜN SORUNLAR AŞILABİLİR ÖNEMLİ OLAN SORUNUN ÇÖZÜMÜNDE SAMİMİ OLABİLMEK

Devleti devlet yapan halktır. Devletler halkıyla vardır. Halka rağmen hiçbir şey olmaz. Devletin halkıyla barışık olması gerekir. Devletin halkıyla barışık olması da; devletin "halkın yansıması" olması ile mümkündür. Halkın değerleri farklı, devletin değerleri farklı olursa problemler her geçen gün artarak devam eder. Huzur yerine kargaşa, huzursuzluk hakim olur. Sadece Türkiye özelinde değil bu evrensel bir kaidedir ki; uyum sağlanmadan huzur sağlanamaz. Bugün yaşanan gerek sosyal ve gerekse ekonomik sorunlara bakıldığında hepsinin temelinde bu, çelişki görülecektir. Ülke olarak ciddi sorunlarımız var. Ama hiçbirini aşlamayacak sorunlar değildir.

Sahip olduğumuz gücün aşamayacağı sorun olduğuna inanmıyoruz. Ciddi sorunlara ciddi radikal çözümlerle yaklaşılmalıdır. Bu tip bir yaklaşım da ancak geniş halk desteğiyle mümkündür. Halkın desteğini almış güçlü hükümetler uygulayabilir. Bugünkü tablonun hiç de öyle olmadığını görüyoruz. Halk desteğini alabilmek vatan/millet edebiyatıyla olmaz. Halk samimiyetinize inanırsa, bu inancı sağlayabilir, iç ve dış muhalefeti de kararlılıkla, basiretli bir

siyasetle yönlendirebilerseniz, Türkiye'nin aşlamayacak sorunu yoktur.

Bugün halkın en mukaddes değerleriyle oynayan... adeta toplumsal barışa çomak sokan zihniyetten ülke menfaatine çözüm beklemek, gerek sosyoloji ve gerekse iktisat kurallarıyla yani tüm bilimsel gerçeklerle çelişen bir durum olur ki, akl-ı selim işi değildir.

IMF istedi diye bir takım düzenlemeler yapmak, sorunlar karşısında ne kadar aciz olduğunun bir kanıtıdır. Sorun bizimse çözümlerini de biz oluşturabiliriz. Elbette çözüm yolları araştırılırken insanlığın ulaştığı tüm verilerden yararlanılacaktır. Bu IMF olur, AB olur, bir başkası olur.

Sorunların çözümü bizim sorunlar karşısındaki samimiyetimiz ve kararlılığımızda yatmaktadır.

57. hükümet Anasol-M, kaynak yetersizliği nedeni ile çeşitli tedbirler aldı. 'Sosyal Güvenlik Yasa Tasarısı' ki bu geniş halk kitleleri tarafından *mezarda emeklilik* olarak tanımlandı. Bunu şimdilik tartışmayacağız; yalnız şunu belirtmek gerekir: Ama neden açık kapatmak için hep halkın biraz daha kemer sıkması istenir? (Bu konuyu, yazarımız Ahmet Tunbak, s. 28-29'da geniş olarak değerlendirdi.)

**M.Nuri
KAYNAR**

Vatandaş vekilini tayin ediyor: 'Git benim sıkıntılarımı, ülke sorunlarımızı çöz' diye. Efendiler, rahat rahat ceylan derileri tahtlarında oturuyorlar. Çözüm olarak da her sorun karşısında günah keçisi gibi *halk* geliyor akıllarına. Ek vergi, az maaş, sosyal güvenlikte kısıtlama vs.

Evvla devletin kendi bünyesinde tüm tedbirler alınmalı, yapılması icab eden tüm tasarruflar, gerekirse tüm kurum ve şahsi tasarruflardan son haddine kadar yararlanılmalı, fedakarlık istenmelidir. Daha sonra halkımız bir müddet sonra bu samimiyeti görecektir. Genel bir çağrı ile ulusal kalkınma seferberliği istenebilir. Bundan, sorunlar karşısında daha önceki hükümetlerin 'kemer sıkma' fiyaskolarından farklı bir ulusal çıkar hedeflediğiniz anlaşılır. Aksi takdirde sorunlar ancak bir sonraki hükümete miras bırakılır. Bir sonraki hükümet de başarısızlık ve programsızlığını, ülke meseleleri karşısındaki acziyetini kamufle etmek için 'enkaz' devraldığını söyleyerek bu kısır döngüyü devam ettirecektir.

Bu gerçeği gözler önüne sermesi nedeniyle geçen sayıda yayınladığımız **devlet kurum ve kuruluşlarındaki bazı israf örneklerini** toplu gösteren tabloyu tekrar veriyorum. Bu yazının sonundaki enflasyon ve israf bölümü de savurganlığın başka bir yönünü yansıtmaktadır.

Harcama	1998	1999 Artış	(%)
Kırtasiye	5.3 trilyon	8.3 trilyon	56.9
Yakacak	19.8 trilyon	25.8 trilyon	30.5
Akaryakıt	24.1 trilyon	47.8 trilyon	97.8
Elek. Su	12.8 trilyon	20.4 trilyon	59.4
Yiyecek	60.8 trilyon	104.8 trilyon	72.4
Malzeme	26.1 trilyon	51.7 trilyon	98.1
Tem. Tör. Gid.	632 milyar	865 milyar	36.9

Tüm bunlar aslında, 'Vatanı, milleti sevmenin, ülkenin devleti ile bölünmez bütünlüğünü korumanın' gereklerinden değil midir?!

IMF GÖRÜŞMELERİ

IMF eleştirilerini anlıyoruz; ama şunu da unutmamak gerekir ki: IMF; kendiliğinden hiçbir ülkeye gitmez ve siz (hükümetiniz) istemedikçe de, tedbir

ve reçete öngörmez.

IMF, Türkiye'ye Türk Hükümeti (Hazine, DPT, Merkez Bankası)'nin ısrarlı daveti sonucu geldi. Türkiye, elindeki potansiyellerini kullanarak harekete geçirmede için sürekli bocalama yaşıyor. Dünya hızla şekillenirken, *yönlendiren* büyük ülke olma yerinc, birilerinin uydusu/sömürüsü olma yolunda zamanı boşa harcıyor olması dolayısıyla yönelmesi gereken istikamete bir türlü yönelemiyor.

SİSTEM DEĞİŞMEDİKÇE

Hükümet doğru veya yanlış birşeyler yapıyor. Fakat hastalığı oluşturan mikrobun kaynağı kurutulamazsa tedavi sonuç vermez. Sistemin oturduğu doneler değişmeli ki çalışmalar sonuç versin. Örneğin, sözüm ona sosyal güvenlikle dev "reform" yapıldı. Harcamalar bir anda sifıra indirilse, vergi reformu ve ek gelirlerle yüksek miktarda vergi geliri elde edilse, bırakın % 20-30'ları, işçiye, memura, emekliye hiç zam yapılmasa bu yöntemlerle hiçbir sonuç elde edilemez. Piyasalarda bir takım kıpırdanmalar görülebilir/ yaşanabilir, fakat uzun vadeli çözüm sağlanamaz.

NEDEN?

Faiz düşmedikçe, iç borç gerilemedikçe, artırılan her gelir, faiz ödemeleri yoluyla devlete borç verenlere gidecektir. Sistemi oluşturanlar bu işleyişin farkındalar, fakat acizler, çaresizler.(!)

İç Borç 18.6 katrilyona ulaştı (trilyon lira)			
	Tahvil	Bono	Toplam
1998 toplamı	5.772	5.641	11.413
1999 Ocak	7.108	5.421	12.529
1999 Şubat	8.129	5.018	13.147
1999 Mart	9.691	45.63	14.254
1999 Nisan	10.934	4.428	15.362
1999 Mayıs	11.841	4.184	16.025
1999 Haziran	12.599	4.380	16.979
1999 Temmuz	13.843	4.711	18.554
İç borç toplamı %60.7 arttı			

Yıllarca bu gerçeğin farkında olanlar bu faiz işleyişinin çıkmaz sokak olduğunu anlatamadılar. Ya da

birileri anlamak istemediler. Neyse bugün bu gerçeği esnafda, sanayici de, milletvekili, bakan, başbakanı da herkes yüksek sesle telaffuz ediyor... Bu bile bir aşamadır.

ÇARESİZLİK NOKTASINDA

1999'un ilk 6 aylık döneminde vergi gelirleri 5.9 katrilyon lira oldu. Faiz harcamaları ise 4.4 katrilyon lira olmuş. Toplam vergilerin tamamı faize gitti. Devlet'in vergi dışı gelirleri de 1.6 katrilyon lira. Toplam 7 katrilyonluk gelire karşılık, 12.5 katrilyon liralık gider var. Bütçe açığı 5.5 katrilyon lira.

Bu çaresizlik noktasında ülke çıkarları gözetilmek isteniyor ise... Faizleri düşürecek yöntemler aranmalıdır. Faiz harcamaları düşürülmeden ülkenin ekonomik çarkının düzgün işlemesi mümkün görünmüyor.

Sorunun çözümünde özveri mutlaka şart, fakat özveri herkes tarafından gösterilmelidir. Bütün faturları halka çıkaran çözümler samimiyetten ve başarıya ulaşmadan çok uzaktır. Bu prensip benimsenirse entegre önlemler kısa sürede devreye girecek ve toplum olarak topluca sorunların üstesinden geleceğiz. Gelebiliriz.

ENFLASYON VE İSRAF

Türkiye, bünyesindeki kaynakların değerini bilmiyor. Yaşanılan kaynak sıkıntılarımızın büyük bir kısmı sahip olduğumuz bu kaynakları verimli bir hale getirememekten kaynaklanıyor. Bu gerçek Kocaeli Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Atıf Ural'ın yaptığı araştırma ile birkez daha gözler önüne serildi. Araştırma sonucunda; Türkiye'de (Açılımı Yanda) 500 trilyon liralık savurganlık yapıldığı görüldü.

TÜRKİYE EKONOMİSİ ABD VE IMF'NİN ELİNDİ

Global dünya krizlerinin ardından yaşadığımız Marmara depremi ile önemli miktarda zarar gören ekonomimizin düzeltilmesi yönünde ABD ve Uluslararası Para Fonu ile stand-by anlaşmasına kilitlendik.

Ön görüşmeler için Türkiye'de incelemelerde bu-

lunan yetkililerle olan temaların ardından bir dizi reçeteler alınmış bu öneriler depreme rağmen gerçekleştirilmişti. Hükümet'in Sosyal Güvenlik Yasası'nı meclisten çıkarmasının ve Cumhurbaşkanının onaylamasının, Bankalar Yasası'nın yürürlüğe girmesinin ve Uluslararası Tahkim'e izin veren Anayasa değişikliğine gidilmesinin, stand-by anlaşmasında Türkiye için ön şans olduğu kaydediliyor.

ANLAŞMA SONRASI

Türkiye'nin IMF ile stand-by anlaşmasının imzalanmasının ardından IMF'den ve Dünya Bankası'ndan 2-4 milyar dolarlık kredi sağlaması bekleniyor. Türkiye, IMF'nin deprem için öngördüğü 500

NEREDE VE NE KADAR SAVURGANLIK YAPIYORUZ

- 1-Ulaşım:** Ulaşım sistemlerinin yanlış seçimin-den doğan kayıp yılda 40 trilyon lirayı buluyor. Buna trafik kazaları da eklenirse, ulaşımdaki kayıp 150 trilyon lirayı buluyor.
- 2- Et Kayıpları:** Yılda 500 milyon kilo et yanlış kesim nedeniyle kayba uğruyor. Bunun bedeli de 20 trilyon lira.
- 3- Buğday kayıpları:** Yılda 5 milyon ton buğday yanlış hasat nedeniyle kayboluyor. Bunun karşılığı da 10 trilyon lira.
- 4- Ekmek Kayıpları:** Ekmeklerin iyi pişmemesinden dolayı doğan kayıp 60 trilyon lira.
- 5- İlaç Kaybı:** İlaçların yanlış kullanımı nedeniyle doğan kayıp yılda 60 trilyon lira.
- 6- Su Kaybı:** Şehirlerin su borularının yenilenmemesi nedeniyle yıllık su kaybı 60 trilyon lirayı geçiyor.
- 7- Enerji Kaybı:** Enerji iletim hatlarındaki eskimeler nedeniyle doğan kayıp 20 trilyon lira.
- 8- Isıtma Kaybı:** Isıtma sistemlerinin yanlış kullanımasından yılda 20 trilyon liralık kayıp söz konusu.
- 9- Kağıt Kaybı:** Kağıtların yeterince değerlendirilmemesi nedeniyle yılda 5 trilyon liralık kayıp ortaya çıkıyor.
- 10- Gereksiz Harcama:** Devletin gereksiz olarak yaptığı harcamalar nedeniyle oluşan zarar 10 trilyon lirayı geçiyor.

milyon dolarlık krediyi de alacak. Türk hükümetinin stand-by anlaşması karşılığında IMF'ye iki yıllık istikrar programı sunacağı, programa göre, 2000 yılında enflasyon %25'lere, 2001 yılında %10'lar düzeyine çekilecekti. Yine programa göre, önümüzdeki iki yıl içinde büyüme hızının düşürülmesi, tarımsal desteklemenin sınırlandırılması, kamu çalışanlarına enflasyon oranında zam verilmesi gibi alışık olduğumuz kemer sıkma politikalarına devam görünüyor.

KAYNAĞIN YARARI

Ekonomistlere göre, Türkiye'nin IMF'den mali destekli bir anlaşma sonrasında sağlayacağı kaynak birkaç açıdan önemli. Öncelikle deprem nedeniyle başlatılacak imar seferberliği, önümüzdeki dönemde de kamu harcamalarını artıracak. Bu harcamaların finansmanının nasıl sağlanacağı da henüz netlik kazanmış görünmüyor. Bunun bir kısmını ek vergi ile sağlaması düşünülmüş, ancak gelen tepkiler üzerine bu ertelenmişti. Son günlerde gündeme gelen bedelli askerlikten de önemli kaynak geliri bekleniyor. Ancak, Türkiye'nin IMF ve Dünya Bankası gibi uluslararası kuruluşlardan sağlayacağı kaynaklar da harcamaların finansmanında önemli bir paya sahip. IMF'den sağlanacak kaynağın ayrıca %100'ün altındaki bileşik faizlerin daha da düşmesinde etkili olacağı, yurtdışından gelecek dövizlerin parasal genişlemeye izin vermesinin faizleri düşürerek ekonominin durgunluktan çıkmasında da etkili olacağını ileri sürüyorlar.

Ancak herşey görüldüğü gibi güllük gülistanlık

değil; hükümetin verilecek talimatlara tam uyumu ve devamlılığı konusunda tam güvence isteniyor.

Özetle Anlaşma Sonrası Beklenenler:

Hükümet

- Uluslararası piyasalarda güven oluşturulacak.
- 2-4 milyar dolar arasında kredi.
- 500 milyon dolarlık acil destek kredisi.
- Uluslararası piyasalarda uzun vadeli borçlanma imkanı oluşacak.

Halk

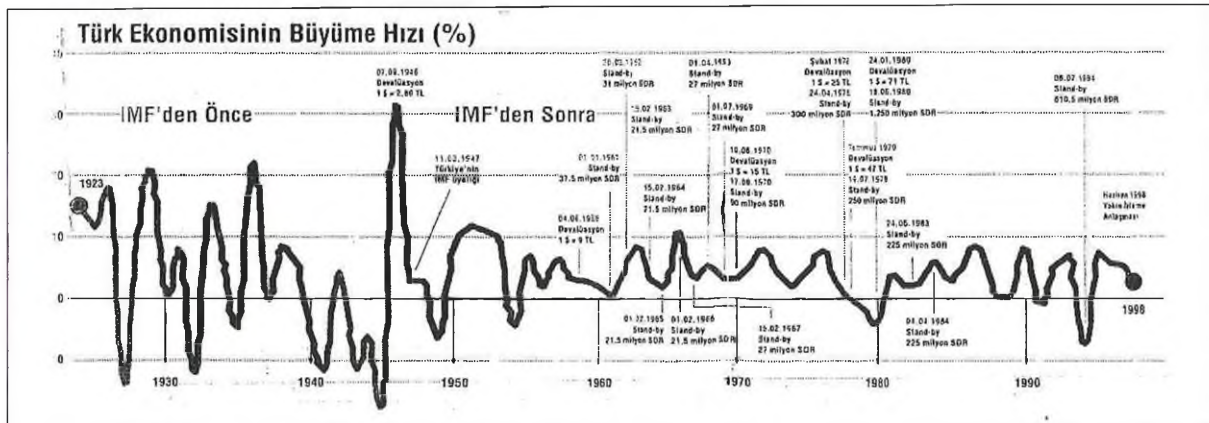
- En az 2 yıl daha kemer sıkma devam.
- Düşük büyüme.
- %25 oranında zam.
- Tarımsal desteklemede sınırlama
- Yeni ek vergiler.
- Zamların artarak devamı.

STAND-BY ÇİLESİ

IMF Türkiye masası şefi Carlo Cottarelli başkanlığındaki teknik heyetin yaptığı incelemeler sırasında, hükümetten daha çok dargelirli kesimi etkileyecek olan deprem vergisi, KDV oranlarının artırılması, memurlara %25'lik zam verilmesi gibi kararlar alınmasını istedi.

- Memura % 25'lik artış:

Hükümet, IMF'nin istekleri doğrultusunda halen hazırlıkları sürdürülen 2000 yılı bütçesine, memurlar için %25'lik enflasyon oranında ödenek koymaya hazırlanıyor. Böylece, bu yıl tüm tepkilere rağmen yılın ikinci yarısında memurlara ve emeklilere sadece % 20 zam veren hükümet, gelecek yıl milyonlar-

ca memura %25'lik zam verecek.

- Tarımsal destek kaldırılacak:

Hükümetin, IMF'nin sosyal güvenlik yasasından sonra olmazsa olmazı olan tarımsal desteklerin kaldırılması. Hükümetin bu kapsamda Meclis açılır açılmaz Meclis'e sunacağı belirtiliyor.

-Yeni Vergiler geliyor:

Hükümetin IMF'nin talepleri doğrultusunda tepkiler üzerine askıya alınan deprem vergilerini çıkarmayı, KDV oranlarının artırılmasını içeren tasarının Meclis'e sunulacağını, bu arada IMF, hükümetten uluslararası tahkime izin veren Anayasa değişikliğine ilişkin uyum yasalarını da Meclis'ten biran önce çıkarmasını istiyor.

IMF İLE STAND-BY GEREKLİ Mİ?

Bir süre önce IMF ile stand-by anlaşması yapmak için uğraşan, ancak yakın izleme kararıyla yetinen Türkiye, deprem sonrasında özel yardımı kararlaştıran IMF'den ille de stand-by anlaşması istiyor.

STAND-BY NEDİR?

Stand-by anlaşması üye ülkelerin ödemeler dengesi sorunlarını çözmek amacıyla Uluslararası Para Fonu (IMF) ile anlaştığı konuları içeren bir düzenlemedir. Stand-by üye ülkenin, IMF ile uygulanacak ekonomik program üzerinde görüş birliğine varması ile IMF'ye niyet mektubunu göndermesinden sonra gerçekleştiriliyor. Düzenlemenin içinde yer alan performans kriterleri ve diğer uyulması gereken koşullar, üye ülke tarafından öngörülen sürede yerine getirilmezse, IMF de tek taraflı olarak, imkan kullanımına son verme hakkına sahip. Stand-by 1-2 yıllık bir düzenlemeyi öngörüyor. Gerçektiğinde süresi uzatılmış düzenleme ile IMF desteğinde uygulanan programın üç yıla yayılması söz konusu olabilir.

Türkiye, acil yardım kredisinin de ötesinde IMF ile yeniden stand-by arayışı sürecinde... Anlaşma Ekim ayında netlik kazanacak.

1995 yılı sonrasındaki tecrübelerinden hareketle öncelikle yapısal reformların gerçekleştirilmesini ön şart koşan IMF, bakalım, yeni bir stand-by anlaşması-

na yanaşacak mı? IMF, misyonu gereği üye ülkelerin ödemeler dengesi sorunları için başvurduğu bir kuruluş.

Bazı ekonomistler, Türkiye'nin dış dengesinde bir sorun olmadığını söyleyerek, bir stand-by anlaşmasına gerek olmadığını söylüyorlar. Türkiye'nin iktisat tarihine kısaca göz attığımızda IMF ile geçmişte yapılan stand-by anlaşmalarının da ödemeler dengesinin sorunlu olduğu yıllarda yapıldığı görülecektir.

TÜM BUNLAR NE İÇİN? DEĞER Mİ?

IMF Yardımı 7 günlük faiz gideri IMF'nin binbir dereden su getirerek yapacağı sözüm ona yardımı, dede kulak misali... Hükümet'in, büyük uğraşlar sonucu Uluslararası Para Fonu (IMF)'den 500 milyon dolara çıkardığı acil destek kredisinin, Hazine'nin yaklaşık 7.5 günlük faiz ödeneğine eşdeğer olduğu saptandı. Türkiye'nin deprem için tüm uluslararası kaynaklardan bulduğu 3 milyar dolarlık dış kredinin de, yaklaşık 2.5 aylık faiz ödemesine ancak yettiği belirlendi.

Hükümet, depremin yaralarını sarabilmek için, tüm uluslararası kuruluşların kapılarını dış kredi için çalarken, *Hazine rantiyeye günde ortalama olarak 30 trilyon lira aktarıyor.* Bu da gösteriyor ki depremin yaralarını sarmak için aranılardan daha fazlasını, *faiz gideri* olarak rantiyeye aktarıyoruz.

İşte anlatmak istediğimiz bu! Samimiyetten kastımız da bu... Sorunu çözmek isteyenler meselelere bu boyuttan yaklaşırlar. Samimiyetten uzak olup ülke menfaatini zerre kadar düşünmeyenler de halen günü kurtarma derdinde ülke ülke gezerler. Gelin bizi sömürün diye... Sanki yapılan yada yapılacak tüm krediler babalarının hayrına verilecek. Karşılığında nelerin verildiğini/verileceğini göreceğiz...

HÜKÜMETİN ZAM YAĞMURU

57. Hükümet başta benzin olmak üzere, kamu ürünleri ve hizmetlerine arka arkaya zam yaptı. Hükümetin güvenoyu aldığı 9 Haziran'dan bugüne kadar geçen üç buçuk aylık dönemde en fazla zammı sekiz

kez fiyat ayarlamasına gidilen benzin görürken, süper benzinin İstanbul'daki satış fiyatı hükümet işbaşına geçtiğinde 317 bin 400 liraydı. Bugünkü fiyatı ise 460 bin 700 lira. Hükümet üç buçuk ay içinde Tekel ürünlerine de iki kez zam yaptı. 20 Haziran'da yapılan ilk zammın oranı 7.1 ile yüzde 42.8 arasında değişirken, 5 Eylül'de yapılan ikinci Tekel zammının oranı %20 oldu. Tüpgaz fiyatları da arttı. Son zam tüpgaza geldi. Tüpgaz fiyatlarına %2.3 ile %4 arasında değişen oranlarda zam yapıldı. Ankara'da 12 kilogramlık ev tüpünün fiyatı 3 milyon 690 bin lira, İzmir'de 3 milyon 655 bin lira, İstanbul'da 3 milyon 670 bin liraya yükseldi.

TEKSTİLDE KOTA UMUDU

Türkiye'nin geçen yıl yaklaşık 1 milyar dolarlık tekstil ve konfeksiyon ihraç ettiği ABD ile kota görüşmeleri yapılıyor. Türkiye, özellikle tişört, yünlu kumaş, çarşaf, nevresim, çamaşır ve toz bezi kategorilerinde yüksek düzeyde kota artışı hedefleniyor. Dış Ticaret Müsteşarlığı (DTM) verilerine göre, ta-

lep, geçen yıl 998.5 milyon dolar olan ABD'ye tekstil ve konfeksiyon ihracatının oldukça önemli bölümünü oluşturan söz konusu 6 kategorideki ürünlerdeki kota kullanımı, oldukça yüksek seviyelerde gerçekleşti. ABD'ye ihracatta önemli yer tutan ürünlerin ihracatında, Türkiye, mümkün olduğu kadar yüksek düzeyde kota artışı hedefliyor. İhracat içindeki payı ve katma değeri dikkate alındığında, söz konusu 6 kategorideki kota artış oranlarının çok daha anlamlı olacağı belirtiliyor. Kotanın bazı kategorilerde ihracata önemli düzeyde engel olduğunu vurguluyorlar.

ABD, halen Türkiye'ye tekstil ve hazır giyimde 42 ayrı alanda kota uyguluyor. Diplomatik kaynaklar ABD'nin genel bir tekstil kotası artışındansa, kullanılmayan kotaların daha iyi değerlendirilen kategorilere aktarılması görüşünden yana olduğunu ifade ediyorlar.

Türkiye ABD'nin uyguladığı kotaların tümünü kullanabilse, ortalama fiyatlara göre, bu ülkeye bu yılki tekstil ve konfeksiyon ihracatından yaklaşık 2 milyar 707.4 milyon dolar düzeyinde gelir elde edilebileceği bildiriliyor. (A.A) ■

ABD'den tekstil ve konfeksiyonda pay alanlar		ABD'ye bu sene hangi şirket, ne kadar ihracat gerçekleştirdi?	
Ülke	Aldığı pay\$(%)	Şirket	1999 (6 ay) Bin dolar
Meksika	13.6	Sasa	11.730
Çin	9.67	Yünsa	9.233
Hong Kong	7.35	Alunyıldız	8.669
Kanada	4.65	Berdan	7.993
Tayvan	4.50	Bossa	7.181
Kore	4.50	Akal	6.088
Dominik Cum.	3.92	Aksa	5.360
Hindistan	3.83	Arsan	3.746
Filipinler	3.45	Aksu	3.362
Honduras	3.23	Gümüşsuyu	1.184
İtalya	3.20	Yataş	1.617
Tayland	3.17	Koniteks	1.534
Endonezya	3.09	Ceylan	1.530
Bangladeş	2.72	Metemteks	928
Sri Lanka	2.38	Sifaş	327
Türkiye	1.72		

PAKİSTAN

Pakistan Darbe

Söylentisini Yalanladı

İSLAMABAD- Pakistan hükümeti, ülkede askeri bir darbe yapılması ya da Başbakan Navaz Şerif'in anayasaya aykırı bir yolla düşürülmesi ihtimali bulunmadığını açıkladı. Pakistan İçişleri Bakanı Muşahid Hüseyin, 23 Eylül tarihinde Başbakan Şerif tarafından düzenlenen kabine toplantısına katıldıktan sonra yaptığı açıklamada, "Pakistan hükümetinin her kesiminde, sivil ve resmi unsurlar arasında tam bir uyum ve koordinasyon mevcuttur" diye konuştu. Gözlemciler, Hüseyin'in bu açıklamasının, New York'ta ABD'li üst düzey bir yetkilinin, Pakistan'da askeri darbe olacağı yolunda söylentiler dolaştığını belirtmesinden sonra, hükümet tarafından yapılan ilk doğrudan yalanlama olduğunu belirtiyorlar. Pakistan Başbakanı Şerif, Hindistan ile dördüncü kez savaşa girilmesi ihtimalini önlemek için, Keşmir'in Hindistan yönetimindeki stratejik Kargil tepelerinde mevzilenen gerillalara 4 Temmuz günü geri çekilmeleri yolunda bir emir vermişti. Siyasi gözlemciler, Şerif'in verdiği emirden sonra Pakistan'da siyasi gerginliğin giderek arttığına dikkati çekiyorlar.

Pakistan Başbakanı Navaz Şerif ve Bill Clinton

ENDONEZYA

Açe'ye Özerklik Verildi

CAKARTA - Endonezya'da büyük tartışma yaratan, kriz anında tüm yetkilerin orduya devredilmesini öngören yasa tasarısı, parlamento tarafından kabul edilirken, yasayı protesto eden göstericileri polis havaya ateş açarak dağıttı. Ordunun istediği yasa, 1997 yılında Devlet Başkanı Suharto döneminde seçilen ve Eylül sonunda görev süreleri dolan milletvekilleri tarafından ayakta alkışlanarak kabul edildi. Oturuma, Endonezya parlamentosuna seçilmeden giren askeri

Mustafa
ÖZCAN

temsilcilerin başkanı General Hari Sabarno başkanlık ederken, son 2 haftadır her gün yapılan ve bugün parlamento önünde başlayan protesto gösterisine polis müdahale etti.

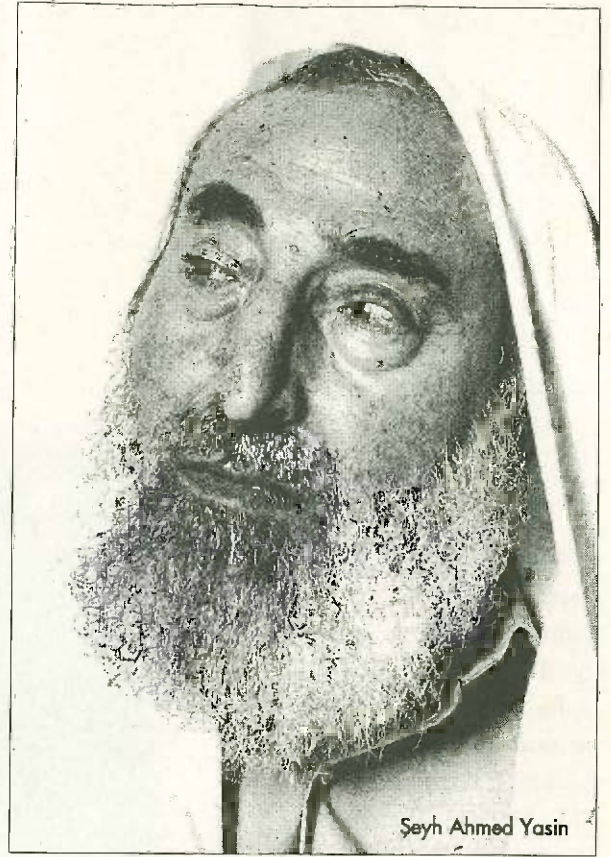
Açe'ye Özerklik Verildi

Bu arada, Endonezya parlamentosu, son zamanlarda sık sık çatışmalara sahne olan Açe eyaletine daha fazla özerklik verilmesini öngören yasa tasarısını da kabul etti. Tasarı, Açe'nin yerel yetkililerine, din, eğitim ve gümrükle ilgili konularda daha fazla yetki veriyor. Endonezya hükümeti, bu yasayla eyalette yaklaşık 10 yıldır süren huzursuzluğu sona erdirmeyi umuyor. Yeni yasa İslam'ı bölgede hakim din olarak kabul ediyor ve halkı şeriat kurallarına uymaya zorluyor. Eyalette Özgür Açe Hareketi'ne bağlı İslamcı gerillalar, Endonezya güvenlik güçlerine karşı savaşıyor.

ÜRDÜN

HAMAS Liderleri Döndü ve Tutuklandı

AMMAN - Filistinli silahlı grup Hamas'ın üç siyasi liderini taşıyan uçağın Amman uluslararası havaalanına indiği bildirildi. Görgü şahidleri, Hamas Politbüro Başkanı Halid Maşal ile örgütün iki üst düzey yetkilisi Musa Ebu Marzuk ve İbrahim Goşe'yi, Tahran üzerinden getirdiği tahmin edilen uçağın Qucen Alia havaalanına ulaştığını belirtti. Görgü şahidleri ayrıca, üç Hamas liderinin havaalanında aileleri tarafından karşılandığını kaydetti. Hamas lideri Şeyh Ahmed Yasin, yaptığı açıklamada, Ürdün'deki bürolarının kapatılması sebebiyle Amman ile aralarında doğan siyasi krizin sona ermesini istediğini ifade etmişti. Ürdünlü güvenlik yetkilileri, daha önce yaptıkları açıklamalarda, Hamas liderlerinin dönüşte tutuklanacaklarını belirtmişti. Ürdünlü güvenlik görevlileri, Hamas mensuplarını, yasadışı politik faaliyetlerde bulunmak suçlamasıyla geçtiğimiz günlerde tutuklamış ve bürolarını kapatmıştı. İran üzerinden gelen BAE'e ait bir uçakta bulunan üç Filistinli liderin havaalanına inmelerinden sonra tutuklandıkları bildirildi.

Şeyh Ahmed Yasin

Ürdün Ebu Marzuk'u Sınırdışı Etti

Ürdün hükümeti, Hamas örgütü liderlerinden Musa Ebu Marzuk'u sınır dışı etti. Tahran'dan geldiği günün ertesi Amman'da yakalanarak göz altına alınan Ebu Marzuk, Dubai üzerinden Tahran'a hareket etti. Ürdün Başbakan Yardımcısı Ayman El-Majali, Marzuk'un, Hamas'ın diğer iki lideri Halit Meşal ve İbrahim Goşe gibi Ürdün asıllı olmadığı için sınır dışı edildiğini kaydetti. Halit Meşal ile İbrahim Goşe, halen göz altında olup duruşmalarının gerçekleşmesini bekliyorlar. Ürdün kaynakları, Ebu Marzuk'un, Mısır'ın Filistinli yurtsuzlara tahsis ettiği evraktan taşıdığını, ayrıca Yemen pasaportu bulundurduğunu belirtmişlerdi. İsrail'e karşı örgütlenen silahlı gruplardan biri olan Hamas'ın mensuplarının çoğunluğunu, 1948 İsrail-Arap savaşından kaçarak Ürdün'e gelen Filistinli'ler oluşturuyor. Ebu Marzuk daha önce de 1995 yılında Ürdün'den sınır dışı edilmiş ve gittiği ABD'de yakalanarak göz altına alınmıştı. Daha sonra Ürdün'ün vefat eden Kralı Hüseyin, Ebu Marzuk'un ülkeye girişine müsaade etmişti.

HAMAS'dan Açıklama

Hamas, üç siyasi liderinin Ürdün makamları tarafından tutuklanmasını kınadı. Hamas, bildirisinde, "Ürdün Devleti'nin kararı durdurmasını ve kamuoyuna Hamas'ı desteklediği yönünde açıklama yapmasını bekliyoruz. Kriz, dialog yoluyla ve karşılıklı anlayışla çözüme kavuşturulmalıdır" ifadesini kullandı.

TACİKİSTAN

Nuri, Nahda Partisi Başkanlığına Getirildi

DUŞANBE - Tacikistan'daki önde gelen muhalif lider Said Abdullo Nuri'nin (47) İslami Direniş Partisi (Nahda) genel başkanı seçildiği bildirildi. Nuri, parti kongresinde yaptığı konuşmada, ülkede 5 yıl süren iç savaşı sona erdiren hükümet ile İslami muhalefet arasında 1997 yılında sağlanan barışın güçlendirilmesi çağrısında bulundu. Partinin nihai hedefinin iktidarı ele geçirmek olduğunu belirten Nuri, ancak bunun mücadelesinin anayasal sınırlar içinde siyasi yollarla verileceğini kaydetti. Afganistan'da sürgünde olduğu 1992 yılından, ülkeye dönüşüne kadar İslamcı muhalefetin liderliğini yapan Nuri, hala Birleşik Tacik Muhalefeti liderliği görevini sürdürürken, ulusal uzlaşma komisyonu başkanlığına da atandı.

ÇEÇENİSTAN

Rusya: Gürcistan'dan Çeçenlere Yardım Gidiyor

BAKÜ- Rusya Federasyon Konseyi Başkanı Yegor Stroyev, Gürcistan'ı Çeçenistan'a silah göndermekle suçladı. Turan Haber Ajansı'nın haberine göre Yegor Stroyev, gazetecilere Moskova'da yaptığı bir açıklamada, "Rusya İçişleri Bakanlığı en kısa zamanda Gürcistan'la ilgilenmeye başlayacak. Gürcistan'ın, Çeçenistan'a silah, askeri malzeme ve yetiştirilmiş eylemcileri hangi yollarla gönderdiği aydınlatılacak" dedi.

Çeçen Lider Şamil Basayev, Rus Ordusu'nun saldırılarını sürdürmesi halinde, Başkent Moskova'da

Şamil Basayev

şehadet saldırılarına başlayacakları tehdidinde bulundu. Tahran Radyosu, Çeçen lider Şamil Basayev'in, bu açıklamayı yaptığını bildirdi. Rusya'nın Dağıstan'daki yenilgisini unutturmak için geniş çaplı bombardıman hareketlerine başladığını ve Çeçenistan sınırında Rusya'nın topçu ve tankçı birliklerle yığınağa başladığını duyuran radyo, bu gelişmeler üzerine Şamil Basayev'in bir açıklamada bulunduğunu söyledi.

Rusya'dan Türkiye'ye Suçlama

MOSKOVA - Rusya İçişleri Bakan Yardımcısı İgor Zubov, Çeçen savaşıyla destek amacı ile Türkiye'den kiralık savaşçılar gönderildiğini iddia etti. Rusya'nın İtar-Tass Ajansı'na açıklama yapan Zubov, Dağıstan'daki son durum hakkında bilgiler verdi. Türkiye'ye yönelik suçlamalarda bulunan Zubov, Çeçen savaşçıları arasında çok sayıda Türk'ün de bulunduğunu ve bölgeye Türkiye tarafından yetiştirilen kiralık askerlerin Azerbaycan yolu ile gönderildiğini

ileri sürdü. Türk savaşçılardan bir kısmının çatışmalarda öldürüldüğünü de iddia eden Zubov, suçlamalarını ülkesinin istihbarat raporlarına dayandırdı. Türkiye topraklarında Çeçenistan için savaşçı yetiştiren kamplar bulunduğunu ileri süren Zubov, Yugoslavya, Afganistan ve Türkiye'den gelen çok sayıda savaşçının Çeçenistan'a girmeye hazırlandıklarını öne sürdü. Rusya İçişleri Bakan Yardımcısı Zubov ayrıca, Eylül ayında Pakistan'da biraraya gelen önde gelen Müslüman liderlerin Kuzey Kafkasya'daki durumu görüştüklerini ve Karacı şehrinde yapılan bu toplantıda, Çeçen komutanlar Şamil Basayev ve Hat-tab'ın öncülüğündeki savaşçılara 30 milyon dolar verilmesinin kararlaştırıldığını ileri sürdü.

Dağıstan'da Vehhabilik Yasaklandı

Rusya'ya bağlı Dağıstan Özerk Cumhuriyeti Halk Meclisi, başkent Mohaçkale'de yaptığı toplantıda, "Vehhabilik ve Aşırı Dinci Hareketler" i yasaklayan

Azerbaycan Devlet Başkanı Heydar Aliyev

bir kanunu kabul etti. Kanunda, Dağıstan'daki son kanlı çatışmaların Vahhabi kışkırtmasıyla başladığı iddia edilerek, bu tür ayrılıkçı faaliyetlerde bulunan her vatandaşın cezalandırılması öngörülmüyor. Toplantıda, ayrıca, "Dağıstan Vatandaşlarının Silah Alımı, Satımı ve Taşınması" ile ilgili kanunda, uzun tartışmalardan sonra kabul edildi.

Aliyev Derhal Yalanladı

Bu arada, Rusya yetkililerinin, sık sık Azerbaycan karşıtı açıklamalar yapması Devlet Başkanı Heydar Aliyev'i çileden çıkardı. Azerbaycan Uluslararası Petrol Konsorsiyumu (AIOC) sözleşmesinin 5. yıldönümü dolayısıyla Azerbaycan'da yapılan kutlamalara katılan ve halen Bakü'de temaslarını sürdüiren Rusya Enerji Bakanı Viktor Kalyujni, Cumhurbaşkanı Heydar Aliyev'i makamında ziyaret etti. Azerbaycan petrollerinin Rusya'ya aktarılması ile ilgili konular çerçevesinde fikir alışverişinin yapıldığı görüşmede, bazı Rusya yetkililerinin son günlerde Azerbaycan konulu açıklamalarına da değinildi. Aliyev, "Dağıstan bizim yakın komşumuzdur. Biz, Rusya'nın bölünmez bir parçası olan Dağıstan'ı, Rusya Federasyonu'na bağlı Özerk Cumhuriyet olarak tanıyoruz" dedi. Azerbaycan Cumhurbaşkanı, Seleznyov, İvaşov, Polkoviç ve diğer Rusya siyasetçileri tarafından, Azerbaycan üzerinden Çeçenistan'a ve Dağıstan'a silah verilmesi ile ilgili açıklamalar yapıldığını belirterek, bunları "yalan ve iftira dolu açıklamalar" olarak adlandırdı. Aliyev, bu iddialar üzerine hiddetlendiğini belirterek, "Şu ana kadar hiçkimse Azerbaycan'dan Çeçenistan'a silah verildiğini kanıtlayacak bir delil gösteremedi" dedi.

Cumhurbaşkanı, Rusya'nın kendisini Çeçenistan'a silah vermekle suçlayarak, "Herkes tarafından bilindiği gibi, kanunsuz silahlar Rusya'nın kendisi tarafından Çeçenistan'a veriliyor" dedi. Aliyev, 1997 yılının yaz aylarında, Rusya Cumhurbaşkanı Boris Yeltsin'e, Dağıstan'da durumun kötüye gitmesi ile ilgili bilgi verdiğini açıklayarak, "Maalesef, Rusya yönetimi mesajımı kulak ardı etti" diye konuştu. Azerbaycan Cumhurbaşkanı, Dağıstan olaylarından Rusya'yı sorumlu tutarak, "Uzun zaman teröre karşı mücadele yapmayan Rusya, şimdi kendi suçlarını

başkalarının üzerine atma-ya çalışıyor” dedi. Aliyev, Moskova ve Rostov’da gerçekleşen son terör olaylarını kınayarak, Dağıstan’daki durumun normale dönmesi için bölgede gerçekleştirilen tedbirleri desteklediğini bildirdi.

Çeçenistan’ı Kuşatma ve İmha Planı

Çeçenistan’la ilgili olarak korkunç gelişmeler yaşanıyor. Moskova’daki patlamalar esrarını koruyor.

Komple iddiaları üzerinde yoğunlaşma var. Dağıstan gazavatı ve Moskova bombardımanları sonrasında Kremlin’in Çeçenistan’a yönelik politikalarında da değişme gözleniyor. 1996 yılında yapılan ve nihai statü müzakerelerine kadar beş yıllık geçiş sürecini kapsayan mütareke ve ateşkes anlaşmasının tek taraflı olarak kaldırılması yönünde Moskova’da bazı talepler var. Putin’in arzusu da bu. Geçmişte Çeçen savaşına muhalefet etmiş bulunan bazı Rus politikacılar bile şimdi “Çeçenlere hadlerini bildirelim, misillemede bulunalım” naraları atıyorlar. Sergei Markov gibi siyasi analistler Moskova’nın Çeçenistan’a asker sevk etmeden bu cumhuriyeti kuşatabileceğini ve sonra da rastgele bombalayabileceğini ve kamuoyunun bunu hazmedebileceğini söylüyorlar. Gerçekten de son bombalamaların ardından Rus halkında Çeçenlere ve Kafkas kökenlilere karşı bir histeri, bir nefret nöbeti doğmuş bulunuyor. Rus halkı kendisine “Neden Kafkaslardayız?” sorusunu yönelteceği yerde; Kafkaslılar neden buradalar sorusunu soruyor. Denklem bir kere ters kurulmuş. Bu histeri sadece Rus halkına musallat olmuş değil. Resmi yetkililer ve polis de “Kafkasyalı ve siyah” kafaderili (dark skin) avına çıkmış durumda. Bugüne kadar Moskova ve civarında yakalanan ve tutuklanan Çeçen sayısının 12 ile 20 bin arasında değiştiği tahmin ediliyor. Rusya, Dağıstan’a 55 bin asker kaydırmayı

Aslan Meşhedov

planlıyor. Bunlardan 30 bini Çeçenistan’ı abluka altına alması için kullanılacak. Moskova’daki bombalama eylemleri, Rus halkının üzerinde geçen yıl meydana gelen ruble düşüşünden kaynaklanan şok dalgalarına benzer bir şok meydana getirmiş. Igor Mintusov adındaki sosyolog bir iki bombalama olayının daha meydana gelmesi halinde Rus halkındaki histeri nöbetinin Çeçen katliamı tutkusuna dönüşebileceği korkusunu ve endişesini dile getiriyor. Bunu uzak bir ihtimal olarak görmüyor. Evet Rus halkı bu saldırılardan sonra histeri ve paranoya krizlerine yakalanmış vaziyette. Durum berbat.

Moskova’daki bombaların ardında iç hesaplaşma ve iktidar tutkularının yattığını bilmeyen yok. Viktor Krivulin adındaki gazeteci *Frankfurter Allgemeine* gazetesine bombalama eylemlerini değerlendirmiş şöyle yazıyor: “Bu patlamalarda kullanılan patlayıcıların karakterine dikkat etmek lazım. Uzmanlara göre Hexagen tipi patlayıcı sadece gizli fabrikalarda üretilir. Bombalama eyleminde kullanılan patlayıcı miktarı ise resmi versiyonu yalanlayacak nitelikte. Uzmanlara göre hiç kimse bu kadar patlayıcıyı şüphe uyandırmadan Moskova’ya getiremez...” Teknik olarak böyle ama Rus güvenlik makamları böyle demiyor. Öyleyse var bir bit yeniği. Erzurumluların tabiriyle: Hırsız evde olursa öküz bacadan çıkarılmış... Bütün işaretler bu komplonun ardında Yahudi

asılı işadamı Boris Berezowski'nin varlığını doğruluyor. Berezowski, Mashadov'la değil de Şamil Basayev ve adamlarıyla iş tutuyor. Her halde bu işbirliğinin bir nişanesi olarak; Çeçenistan'ı Basayev'in yönettiğini söyleyerek, "Birçoklarına bu fikir sevimli gelmeyecek ama teröristlerle konuşmak zorundayız" demiştir. Bu Moskova'da tartışmalara kapı açmıştır.

Çeçen Lider Meşhedov da onun Moskova temsilcisi Mayerbek Fatşgayev de Boris Berezowski'nin Basayev ve avanesini kaçırılan rehineler karşılığı olarak fidyelerle beslediğini söylemiştir. Meşhedov, Berezowski'nin kese kese dolarlarla Basayev ve adamlarını zengin ettiğini ve bu paraların Dağıstan'a saldırı finansmanı olarak kullanıldığını ileri sürmüştür. Putin "teröristler" olarak isimlendirdiği Basayev ve adamlarının karargahının Çeçenistan'da olduğunu söylemesine mukabil Meşhedov da onların hergün ellerini kollarını sallayarak ortak sınırı geçtiklerini ve Rus sınır muhafızlarının kollarını kıpırdatmadıklarını söylüyor. Çeçenistan'ın Moskova Temsilcisi Fatşgayev, Dağıstan'daki çatışma-

ları tiyatroya benzetmiştir. NTV televizyonu da Berezowski'den Basayev'in adamı Mevlodi Udugov'a para transferiyle ilgili bir telefon konuşması bandını (telekulak) yayınlamıştı. Berezowski, Basayev ve adamlarıyla ilişkilerini yalanlamamakla birlikte basın toplantısında bu kasetin montaj olduğunu savunmuştur. Berezowski ise suçu Primakov, Stepaşin, güvenlik birimleri ve istihbarata yüklemiş ve onları "hainler" olarak nitelendirmiştir. Eylemlerin süreceğini ve bunların nükleer depoları ve istasyonları da hedef alacağı kehanetinde bulunmuştur. Berezows-

ki'ye bir suçlama da iflah olmaz Yahudi ticari rakibi Vladimir Gusanski'den gelmiştir. Gusanski, Berezowski'nin Basayev ve adamlarıyla muvazaalı olduğunu öne sürmüştür. Gusanski'ye göre Grozni savaşı sırasında Berezowski'nin tv kanalı tarafsız yayın çizgisi sürdürmüştür, bu davranışın ardında Allah rızası yatmayacağına göre arkasında neler yattığını sormuştur. Kısaca Rusya bütün figürleriyle mali skandallara ve Çeçenistan ve Dağıstan bataklığına batmış durumda.

KOSOVA

UÇK Kolordu İsmi Alarak Resmileşti

PRIŞTİNE - NATO ile Kosova Kurtuluş Ordusu (UÇK) arasında süregelen anlaşmazlık aşıldı ve UÇK'nın askeri yapısının lağvedilmesine ilişkin anlaşma imzalandı. KFOR tarafından yapılan açıklamada, UÇK ve NATO yetkilileri arasında UÇK'nın değişimiyle ilgili anlaşmanın, geçen hafta imzalandığı belirtildi. Kosova'da BM tarafından oluşturulan sivil

yönetimin başkanı Bernard Kouchner de, anlaşmayla UÇK'nın, "Kosova Koruma Gücü" (TMK) adını aldığını belirtti. Kouchner, UÇK'nın askeri lideri Agim Ceku'nun da TMK'nın "Başkomutanı" olarak atandığını kaydetti.

MALEZYA

Muhalefetten Enver'e Destek

KUALA LUMPUR - Malezya'nın önde gelen 4 mu-

halefet partisi, hapisteki eski Başbakan Yardımcısı ve Maliye Bakanı Enver İbrahim'in başbakan adaylığına destek verdi. Malezya İslam Partisi, Demokratik Eylem Partisi, Malezya Rakyat Partisi ve Milli Keadilen Partisi tarafından yapılan ortak açıklamada, gelecek yıl ortalarında yapılacak seçimlerin kazanılması halinde, "Enver'in hapse atılmasına neden olan siyasi komplo" için adli araştırma yapılacağı belirtildi. Açıklamada, Enver hapis cezasını tamamlayana kadar, geçişi bir başbakanın bu görevi yürütebileceği de ifade edildi.

İNGİLTERE

Anglikan Kilisesi Reformun Eşiğinde

LONDRA- İngiliz Anglikan Kilisesi, Hristiyan aleminin en katı kurallarından birini oluşturan "boşanma ve ayrılık sonucu dul kalmış kişilere uygulanan ikinci evlilik yasağını" yumuşatabileceğinin sinyallerini verdi. Başpiskoposluk tarafından yapılan açıklamada, bu yönde hazırlık yapıldığı doğrulanırken, boşanmış kişiler için bazı durumlarda ikinci kez evlilik yapmanın, "sorumlu, sağduyulu ve duygusal olgunluk içeren" bir ilişkiye kapı açabileceği kaydedildi. İngiliz Anglikan Kilisesi'nin bu yüzyıl içinde evlilikle ilgili olarak yapacağı ilk önemli reform olması beklenen değişiklik metninden önce kilise tarafından yapılan çağrıda, boşanmış ya da ayrı yaşayan kişilere, durumlarını kiliseyle tartışmaları çağrısı yapıldı. Hristiyan aleminin, 17. yüzyıldan bu yana devam eden, "Evlilik bir ömür için yapılıp ve ömür boyu sürer" yolundaki katı inancını askıya alan değişimin, İngiliz toplum yaşamında her geçen gün daha çok sayıdaki evliliğin çökmesi üzerine gündeme geldiği belirtiliyor.

İngiltere, İmama Casusluk Teklif Etti

LONDRA- Keşmir'in bağımsızlığı için mücadele eden Müslüman güçlere destek topladığı ve İngiliz Müslümanları'nı kışkırttığı gerekçesiyle, İçişleri Bakanlığı tarafından sınır dışı edilme talebiyle mahkemeye verilen din adamı Şefik Rahman şok açıklamalarda bulundu. Müslüman din adamı Şefik Rahman,

The Guardian gazetesine yaptığı açıklamada, İngiliz gizli servisleri MI5 ve MI6'nın ajanlık teklifini kabul etmediği için sınır dışı edilmek istendiğini söyledi. Davayı kazanarak İngiltere'de kalma hakkı elde eden Oldham Camii imamı, benzer bir teklifin Hristiyan bir din adamına yapılmasının mümkün olmadığını hatırlatarak, böyle bir durumda kamuoyunun ayaklanacağını ifade etti. Gizli servislerin, casusluk yapması halinde kendisine İngiltere'de kalma hakkının sağlanacağı konusunda güvence verdiklerini de söyleyen Şefik Rahman, İngiliz mahkemelerinin MI5 ve MI6'nın taleplerini kabul etmeyerek büyük bir hukuk örneği sergilediklerini de sözlerine ekledi. *The Guardian* gazetesinde yayımlanan iki sayfalık söyleşide, Şefik Rahman, başından geçen herşeyi anlattı. 1997 yılında karısı ve 10 aylık çocuğuyla görev yaptığı Oldham'dan Manchester'a geldiklerini ve burada pasaport kontrolü sırasında durdurulduklarını belirten Şefik Rahman, kendilerini durduranların MI5 mensupları olduğunu daha sonra anladıklarını ifade etti. Kendisine doğrudan İngiltere'de yaşayan Pakistanlı müslümanlar arasında gelişen siyasi faaliyetleri gizli servislere bildirmesi durumunda, İngiltere'de kalabileceği yönünde açıklamalar yapıldığını söyleyen Şefik Rahman, bunu kabul etmediği için iki yıldır mahkemelerde süründürüldüğünü vurguladı. Kendisinin terörle veya terörizmle ilgisi olmadığı için böyle bir baskıya direnebildiğini kaydeden Şefik Rahman, pek çok kişinin de çaresizlikten bu tür teklifleri kabul etmek zorunda kaldığını belirtti.

BRÜKSEL

Batılı Uzmandan İslam Savunması

Hollanda'nın *Trouw* gazetesinin 14 Eylül tarihli nüshasında Sylvain Ephimenco imzasıyla yayınlanan ve müslümanların şiddet kullanmak, İslamın da şiddetle dayalı bir din olmakla itham edildiği yazıya Hollandalı bilim adamlarından tepkiler geldi. Prof. R. Peters aynı gazetede yayınlanan cevabi nitelikli yazısında İslamiyet'in şiddet dini olmadığını ancak kasıtlı olarak bu şekilde lanse edilmek istendiğini belirtti. Amsterdam Üniversitesi'nde İslam ve Ortadoğu uzmanı olarak öğretim üyeliği yapan Peters, "İh-

tisası olmayanlar dahi İslamiyet hakkında birşeyler yazmak istiyor. Konunun derinine inemeyen ve konuya yabancı olan bu kişiler İslamiyet hakkında yazılar yazıyor. İslamiyet şiddet demek değildir” dedi. Müslümanlık adına gerçekleştirilen şiddetin İslamiyete mal edilemeyeceğini vurgulayan Peters, “Tarihte Müslümanlar kendilerine saldırılmadığı sürece hemen hemen şiddete hiç başvurmadılar. Bazı İslam ülkelerinde şiddet var ise veya bazı gruplar ‘İslamiyet adına adam öldürüyoruz’ diyorlarsa bunlar İslamiyete mal edilemez. Bu, İslamiyetin asırlar boyunca insanlığa gösterdiği toleransı gölgeleyemez” dedi.

Batı’nın çifte standart sergilediğini savunan Peters, İsrail’de müslümanlara karşı gerçekleştirilen şiddet olaylarına da değinerek, “Müslümanlara hak-sızlık yapılıyor. Batı, Yahudilerin ‘din adına’ El Halil’de ibadet eden müslümanları taraması, Kudüs’te bulunan Harem-i Şerif’te Filistinlileri öldürmeleri ve İsrail Başbakanı’na yönelik gerçekleştirilen suikasti bile normal karşılıyor ve Yahudilik gerçekte şiddet

dini değildir deniyor. Bunları yapanlar fundemantalist diye nitelendirilmiyor. Bu çifte standarttır” dedi.

Hristiyanların Orta Çağ’daki zulümlerine de dikkat çeken Peters, “Engizisyonu ne çabuk unuttular. 1400 yıllık İslam toleransını 15 yıllık bazı şiddet olayları unutturamaz” dedi.

FİLİSTİN

Filistin Halkı Kudüs’ün

İsrail’in Başkenti Olmasma Karşı

Filistin halkının, Kudüs’ün, İsrail’in başkenti olduğu esasına dayanan her türlü barış anlaşmasına karşı olduğu tespit edildi. Kudüs Medya ve İletişim Merkezi (JMCC) tarafından Batı Şeria ve Gazze Şeridi’ndeki bin 200 Filistinli arasında yapılan araştırmada, halkın 93.7’sinin, Kudüs’ün İsrail’in başkenti olmasına karşı olduğu ortaya çıktı. 26-27 Ağustos tarihleri arasında yapılan kamuoyu yoklamasında, halkın yüzde 50’sinin, kentin tamamının bağımsız Filistin Devleti’nin başkenti olmasını istediği belirlendi.

İsrail’den Filistin’e Mülteci Misillemesi

TEL AVİV- İsrail ile Filistin yönetimi arasında başlayan nihai statü görüşmelerinin ana gündem maddelerinden olan ve “çözümü imkansız” denilen Filistinli mültecilerin geriye dönüşü konusunda her iki taraf da hazırlık yapmaya başladı. İsrail’in, Filistinli mültecilerin haklarına karşılık masaya Arap ülkelere göç eden yahudilerin haklarını getirecek misilleme yapmayı planladığı belirtiliyor. İsrail devletinin 1948’de kuruluşu sırasında evlerinden ayrılan ya da ayrılmak zorunda bırakılan yaklaşık 3.5 milyon mültecinin evlerine dönmesine İsrail, nüfus dengesini tehlikeli derecede değiştireceği endişesiyle kesinlikle karşı çıkıyor. İsrail, mültecilerin geride bıraktıkları malları için tazminat ödeyerek sorunu çözmeyi planlıyor. Milyarlarca dolar tutması beklenen tazminatı karşılayabilmek için de Arap ülkelerinden İsrail’e göç eden ya da et-

mek zorunda bırakılan Sefaradi Yahudilerinin geride bıraktıkları mallar için tazminat talebini gündeme getirmeye hazırlanıyor. *Jerusalem Report* dergisinin haberine göre, bu konuda yapılan araştırmalarda Yahudilerin Arap ülkelerinde milyarlarca dolar değerinde mal bıraktıkları ortaya çıktı. Derginin görüşlerine başvurduğu Filistinli yetkililer ise böyle bir konunun nihai statü görüşmeleri sırasında masaya getirilemeyeceğini belirterek, "Bu konuyu Mısır, Fas ya da Cezayir ile görüşsünler" görüşünü dile getirdiler.

CEZAYİR

Cezayir Cumhurbaşkanı Buteflika:

"Laik Değiliz ve Türkiye Tecrübesine Kapalıyız"

Daha önce Mahfuz Nahnah "Cezayir'de Türkiye tarzı laikliğe geçit vermeyeceğiz" şeklindeki değerlendirmelerde bulunmuştu. Gerçekten de biraz imanla ve iz'anla bakıldığında Cezayir'in Türkiye'ye en azından hukuki çerçevede benzemediği anlaşılabacaktır. Fransa'ya rağmen son sıralarda solcu ve frankofon çevrelerin itirazları eşliğinde okullarda Arapça'yı yaygınlaştırma planı ve kanunu mer'iyete girdi. Halide Maksudi gibi solcu ve feministlerin karşı çıktıkları İslam hukukundan mülhem ve aktarma aile hukuku da yürürlükte. Tunus'un dışında İslam ülkeleri arasında İslam aile hukukunu uygulamayan tek ülke yine Türkiye. Meclis'inde ve okullarında başörtüsü problemi yok. Öyleyse Cezayir'le Türkiye arasında mukayese yapmaya en azından bu yönleriyle imkan yok. 16 Eylül'de yapılan Milli Uzlaşma referandumu öncesinde kampanya için ülkeyi turlayan Cezayir Cumhurbaşkanı Buteflika, Vahran ve Telemşan şehirlerinde yaptığı konuşmasında ilginç sözler sarfetti. Türkiye'ye dair İslami eğilimli Toplumcu Barış Partisi Lideri Mahfuz Nahnah gibi konuştu. Ezcümle şu sözler ona ait: "İslami bir toplumda, İslami bir partiye yer yoktur. Ne Ezher Müftüsü, Mübarek'in yerine taliptir, onun yerine geçer ne de Hüsnü Mübarek, Ezher Müftüsü (Şeyhi demek istiyor)nün yerine geçer. Cezayir'de laik bir devletten bahsedilemez. Bizim bu hususta ne Avrupa projesine ne de Türkiye tecrübesine ihtiyacımız var (*el Hayat gazetesi* 14 Eylül 1999)..." Biraz mugalata ile birlik-

te Türkiye ile ülkesi arasında mukayeseye yer olmadığını en üst düzeyden ilan etmiş oldu.

Referandum İcra Edildi

16 Eylül tarihinde yapılan Milli uzlaşma (El Viam el Vatani) referandumuna 17 milyon seçmenden yüzde 85'i katıldı. Söz konusu referanduma katılanların yüzde 98.63 ünün "evet"oyu kullanarak Buteflika'nın politikalarına beyaz bir çek uzattığı ortaya çıktı. 15 Nisan tarihinde yapılan cumhurbaşkanlığı seçimlerine katılım ise hükümetin resmi açıklamalarına göre bile yüzde 61'i geçmemişti. Son gün adaylıktan çekilen siyasi liderler ise katılımın çok düşük seyrettiğini ve yüzde 25'ler seviyesinde kaldığını duyurmuşlardı. İslami kesimlerle uzlaşma politikasına onayın bu kadar yüksek olması da geçmişte devletin İslamcılara karşı izlediği şiddet politikasının tasvip görmediği şeklinde yorumlanıyor. Referandum sonuçlarının alınmasından sonra BM dönem

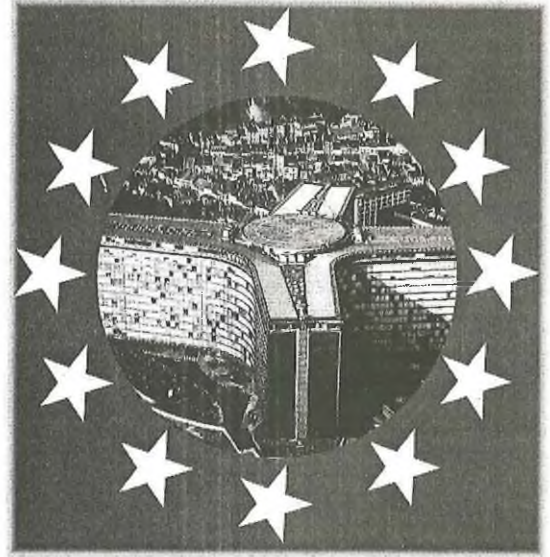
Cezayir Cumhurbaşkanı: Buteflika

toplantılarına katılmak için New York'a giden Abdulaziz Buteflika silahlı gruplara yeni bir çağrıda bulunarak "milli mutabakat" sürecine katılmalarını istedi. Buteflika bu sürecin galibi ve mağlubu olmadığını da sözlerine ekledi. FIS içinde farklı yaklaşımların yaşandığı referandumla ilgili Enver Haddam'ın görüşleri olumlu. ABD'de yattığı cezaevinden bir açıklama yapan Haddam geçmişteki karanlık sayfanın kapatılmasını ve FIS'in yasaklılığının da kaldırılmasını, yaraların sarılmasını istedi. Fransa ve ABD gibi ülkeler de referandumun sonuçlarından menuniyetlerini dile getirdiler.

AVRUPA BİRLİĞİ

Türkiye İçin En Son AB Formülü: Sanal Üyelik

AB Komisyonu başkanlığına yeni seçilen İtalya eski başbakanlarından Romano Prodi, yolsuzluklar nedeniyle eski komisyon üyelerinin görevlerinden çekilmelerinden sonra yolsuzluklara ve dolandırıcılığa karşı imajı sarsılan Avrupa Birliği'nin yürütme teşkilatını düzene sokacağı taahhüdünde bulundu. AB Komisyonu'nun eski Başkanı Jacques Santer, komisyon içindeki yolsuzluk ve usulsüzlük iddialarının artması üzerine, görevinden ayrılmak zorunda kalmıştı. Prodi çürümüş yapıyı gözden geçireceklerini söyleyerek Avrupa Komisyonu için bir Glasnost vadediyor. Bu açıklamalarıyla Avrupa'nın gündemine oturan Prodi Türkiye ile ilgili olarak da yeni bir formül önerdi. Sanal üyelik. Avrupa Parlamentosu Genel Kurul oturumunda konuşan Prodi, tam üyelğe şu anda uzak olan ülkelerin ihtiyaçlarının karşılanması için ciddi biçimde düşünülmesi ve bu ülkelerle yakın işbirliği içinde olunması gerektiğini söyledi. Bu ülkelere, bazı alanlarda tam üyeliği hazırlamak için "sanal üyelik" verilmesi gerektiğini ifade eden Prodi, bu ülkelerin ekonomik ve para birimine katılmalarının önerilebileceğini, yine ihtiyaçlarını karşılayabilmek için bir çeşit güvenlik işbirliğine açık olunarak, bu ülkelerin Avrupa kurumlarıyla gözlemci ilişkilere sahip olmalarının teklif edilebileceğini kaydetti. AB Komisyonu Başkanı, Balkanlar'daki durumun özel ilgi gerektirdiğini belirterek, bu ülkelerin hemen birliğe kabul edilmelerinin beklenmediğini

söyledi.

Avrupalıların konjonktürel yaklaşımlarının dışında Türkiye'ye karşı besledikleri hakiki hissiyat ve fikriyatları nedir ? Bunu Avrupa Birliği'nin Dışişleri Komitesi eski Başkanı Tom Spencer açık yüreklilikle cevaplamıştı. Spencer: "Türkler'e ileride bir gün AB'nin parçası olacakları yolunda 30 küsur yıldır söz vererek hiç dürüst bir davranışta bulunulmadığını düşünüyorum. Çünkü, gerçek, AB'nin Türkiye'yi üye olarak kabul etme yolunda ciddi hiçbir niyet beslemediğidir" demiştir.

DEPREMLE GELEN DEVRİM

Radikal'in radikal yazarlarından Türker Alkan birkaç derste neden Türkiye'nin İran olmayacağını anlatıyor. Mao'yu rahmetle anan bu yazarımız Türkiye'nin 200 yıldır modernize olduğunu ve bunda işba haline geldiğini ve dolayısıyla AB üyesi olabileceğini ama asla İran olamayacağını öngörüyor. O ve benzeri yazarlara göre Türkiye'nin akıbeti Endülüs olabilir ama İran olamaz. Bir ziyareti sırasında Hindistanlı allame Ebu'l Hasan en Nedvi ile karşılaşmış ve bir süre sohbet etmiştim. Mecusane bir şekilde o Türkiye'yi Endülüs'e benzetmişti. Zaten çağdaş İslam dünyasını ve dünyayı karamsar bir bakış açısıyla ele alıyor ve "riddetün la Ebabekre leha" gibi kitaplarıyla İslam aleminin topukları üzerine gerisin

geriye cahiliyet sistemine döndüğünü tasavvur ediyor. Ebu'l Hasan en-Nedvi bir nevi harabat (atılal) yazarlarını andırıyor. Geçmişe ve harabelere dönük mersiyeler yazıyor. Gerçekten de yaşadığımız manevi felaket dikkate alındığında birçok kişinin ümitsizliğe kapıldığını maalesef müşahade etmekteyiz. Halbuki medeniyetlerin dönüşümü; zaferlerin ve hezimetlerin dönüşümü kanunu ve prensibince zaferler hezimetlerden sonra gelir. Şairin dediği gibi: "Ne harabi, ne harabatiyim/ Kökü mazide olan atiyim..." Ümitsizliğe ve karamsarlığa mahal yok. Madem kainat Allah'ın; dilediği gibi tasarruf eder ve layık olduklarında lutf-u keremiyle mümin kullarını muzaffer eyler. Zaferle değil seferle yükümlü olduğumuzu unutmayalım. Yani bizi neticeler değil sadece vazifelerimiz ilgilendiriyor. Yoksa Allah'ın işine burnumuzu sokmuş olur, daha büyük vebal altına gireriz. Türkiye'de modernizm milletin iliklerine kadar işlediğinden yola çıkan Türker Alkan bu nedenden dolayı ülkemizin İranlaşmasını uzak bir ihtimal olarak görüyor. Elbette Türkiye hiçbir zaman tıpatıp İran olmaz. Zira şartlar farklı. Ama benzetmeden maksat İslami bir modelse onu bilemem. Bunu onların davranışları belirleyecektir.

Belki Türker Alkan güler geçer ama haberi varmı bilmiyorum ; İran devrimi depremle birlikte gelmiştir. Karacuma ve Tabas devrimi İran'daki Pehlevi hanedanlığı için sonun başlangıcı olmuştur. 8 Eylül 1978 tarihinde İran'da sonradan Karacuma olarak anılacak ve tarihe geçecek olaylar patlak verecektir. Şah'ın cellatları protestocu kalabalıkların üzerine gökten ve yerden ateş yağdıracaktır. Bunun sonucu olarak yüzlerce kişi hayatını kaybedecek ve yüzlerce kişi de yaralanacaktır. Bunun üzerine göstericiler tankları kuşatacak ve taraflar arasında şiddetli çatışmalar başgösterecektir. İşte bu siyasi deprem halk düşmanı Şah rejiminin ufulunda önemli bir kilimotre taşıdır. Ardından Şah rejimini bir de gerçek deprem vurur. Bu seferki siyasi değil hakiki depremdir. O güne kadar dünyanın en güzel şehri ve vahası (Yalova gibi belki) kabul edilen Tabas şehrinin üçte ikisi depremle birlikte harabeye döner. Şehir ve civarındaki bölgelerden 3 bin kişi hayatını kaybeder. Devlet felaket bölgesine yardıma koştuğunda geç kaldığını ve önceliği bağımsız dini gruplara kaptırdığını farke-

der. Şah için bu, gerçekten uyanma saatidir. Ama geç kalmıştır. Şah ve SAVAK, Tudch ve komünist örgütlerle uğraşırken dipdeki dalgaları farkedememiştir. Bu defa gerçek bir kayaya tosladığının farkına varır. Şah o güne kadar İran'ın laikliğinden emindir ve din adamlarını payandaları olarak görmektedir. Humeyni ve adamları ise kayda değmeyecek bir kaç hurafeciden ibarettir. Şah, Tabas depreminde devletten bağımsız olan dini kurum ve kuruluşların gerçek ve organize olabilme güçlerini görmüştür. Bu güç azınlığın temsilcisi de değildir ve dışarının ajanları olarak suçlanabilecek özelliği de yoktur. Ve sokağın gerçek hakimleri bunlardır. Bunun üzerine Şah bu kesimi kazanmaya karar verir. Ama ok yaydan çıkmıştır. Buna rağmen Şah hiçbir zaman gerçeği itiraf etmeyecektir. Baldırı çıplaklar olarak gördüğü halkın kendisini yıktığına hiçbir zaman inanamayacak ve hep ABD'yi kendisini yüzüstü bırakmakla suçlayacaktır. Düştükten sonra bile gururu Şah'ın gerçekleri görmesine mani olacaktır. Demek ki şarklılar birbirlerine benziyorlar. Rıza Şah da Mustafa Kemal'in modernizm tecrübesinden etkilenmiş ve oğlu Muhammed de babasının yolundan yürümüştü. 17 Eylül 1978 tarihinde yani Tabas depreminden bir gün sonra ayıkan ve bu modernizm ideolojisini bir kenara iten Şah derhal din adamlarıyla kaynaşmak için Meşhed'e gitmiş ve buradaki nüfuzlu Şii alimleriyle biraraya gelmişti. Şah eskiden de Meşhed'e giderdi ama sadece bağlılık almak için. Bu defa ise durum tersine dönmüştü. İslam'a ve köklerine dönmek isteyen halka din adamları aracılığıyla barışma ve uzlaşma mesajı veriyordu. Ama farkına varmadığı bir husus vardı, artık birlikte olduğu ılımlı din adamları da gözden düşmüştü. Deprem maddi ve manevi sonuçlarıyla birlikte bir yıl sonra Şah'ın rejimini de yuttu. Şah bunları farketmediğinde devran dönmüş ve yapacak bir şeyi kalmamıştı (İbrahim el Aris/ 16 Eylül 1978 Tabas depremi, *el Hayat gazetesi* 16 Eylül 1999). Ecevit de depremle birlikte dini literatürünü tashih etmeye başladı. Eskiden tanrı diyordu şimdi terakki ederek Allah diyor. Ama hala tutuk ve hareket serbestisini kaybetmiş durumda. İsrail depremden sonra Türkiye'deki sistemin telaşına düştü ama bizimkiler o kadar telaşlı değiller. Bu rahatlık Türk modernizmine batır mı bilmiyoruz! ■

SEN VAR YA

Caner Doğan

Sen sınıfın sözcüsü, öğrencilerin en şık giyineni, öğretmenlerin kendinden söz edeni, sınıfın en güzel şarkı söyleyeni olmak isterdin. Bense sessiz, çekingen, karamsar bir halde alfabede yerimin olup olmadığını dahi bilmezdim. Bir öğretmen, eliyle saçımı okşasa uysal bir kedi gibi kendimden geçerdim.

Sen mahallede ad bırakmıştın. Seni tanımayan mahallede hiç kimseyi tanımazdı. Bakkalda namın, sokakta endamin konuşulurdu. Ayaklarını kaldırıma öyle vururdun ki, yaz olsa tozlar göğe çıkardı. Kışları biraz buzlar, biraz da ayakkabıların aşınırdı. Ben mahallede epeyce dolaşmama rağmen ne ciddi manada sokak aralarında oturan kadınlar güruhu beni ağzlarına alır, ne de ismim bilinirdi.

Ülkeye çeki düzen vermek, enflasyona dur demek, ezilenleri korumak... planların arasındaydı. Sendeki bu hırs ve ideal başta ben olmak üzere dinleyenleri teaccübe düşürürdü.

Gün olur caddelerin sessizliğine bürünürdük. Oturacak yer bulur, dinleyecek şarkı bulamazdık. Konuşmaya başladığımızda en çok sen konuşur- normalde de o- her cümlemin başına "ben" getirirdin. Bense bu duruma alışmıştım.

Dinlemesem de konuştuklarını, gözlerine bakar kafa sallardım. Geleceğin parlaktı. Her dümende suyun vardı.

Sohbette söz, işrette saz senindi. Yıllar sonra üniversitelerde kürsün, okullarda adın olmalıydı. Kürsüsü ve ismi olanlar senden büyük babanın evlatları değildi.

Nazar değmesin diye omuz başında nazar boncuğu dikili olurdu. Olaki göze gelir; cin peri musallat olur diye bir de muska takmışlardı boynuna. Sigortalı binalar gibi dimdik ayak-taydın, dosta düşmana karşı.

Günler, aylar, yıllar birbirini kovaladı. Kendine göre iş, kafana göre bir eş bulamaman cevapsız bir sual gibiydi. Halbuki, sen kafana koymuştun her alanda bir numara olmayı; fakat ben hiçbir numarayı anlayamadım. Bir klavuz yazsam o da seni anlama klavuzu olurdu. Daha da doğrusu anlayamam klavuzu. Bu kitap ya yok satar ya da ülkenin bir numara olan gazeteleri promosyon verirdi bu kitabı. Gerçi bu kadar çapı ve derinliği olan biri bir kitaba sığmaz ki...

Sen var ya sen

Şiirde Yeni Bir Ses GELİNCİK

7 yıl önce yayın hayatına başlayıp, "107.6" frekansından yayın yapan ve merkezi İstanbul'da bulunan "AK-RA FM'de" hanımlar için "Gelincik" adlı programı hazırlayıp sunan Saniye ÖZTÜRK'ün seslendirdiği şiir kaseti çıktı.

Albüm hazırlanırken şiir seçimi üzerinde titizlikle durulduğu gibi şiirlerin muhtevasına uygun yorumlara da dikkat edilmiş.

Fikir dünyamızı zenginleştiren ve olgunlaştıran şair ve mütefekkirlerin şiirlerine yer verilen albümde; M. Akif Ersoy, A. Nihat Asya, Y. Bülent Bakiler, Saadettin Kaplan, Bestami Yazgan, Z. Osman Saba ve Fethi Giray'ın eserleri yer alıyor.

Gelincik albümünün dikkat çeken bir yönü de, her şiirden önce kısa sunuş

metinlerinin yer alması.

Yapımcılığını "Azim Dağıtımın" üstlendiği albüm, "Taner Yüncüoğlu" yönetiminde "Ahenk Ajansı" stüdyolarında hazırlanmış.

"... ve Gelincikler baharda doğar Sevebilen bir yüreğiniz varsa, dört mevsim bahardır sizin için" diyen Saniye ÖZTÜRK kasetin kapağına da şu notu düşmüş:

- "İnandığım bir işi yaptım. Eleştiri ya da övgü almak için değil. Sadece dinleyicilerimizin ve dostlarımızın istekleri doğrultusunda fikir dünyamızı zenginleştiren ve olgunlaştıran şair ve mütefekkirlerimize yer verdik."

Bilgi için Azim Dağıtım
Tel: (0212) 445 88 80 (3)

KUTLU DOĞUM SANCISI

Ömer Miraç Yaman

Güneş ışıkları henüz aydınlatmaya başlamıştı doğayı... Ve akıyordu pırıl pırıl dere çiçeklerin yanından... Derken bir kırmızılık bulaştı berraklığa... Bulutlar, kapkara bulutlar sardı masmavi gökyüzünü ve hırçın çığlıklar yükseldi dağların zirvesine.

Daha anamızın karnındayken bir oyun öğretmiş bize, eli neşterli doktor amca tarafından; kurtaj!

Doğduğumuz günün gecesi, iki görevli gelip, kulağımıza fısıldamışlar hani o tılsımlı kelimeyi; **özgürlük!** Ama karanlığın rahavetinden midir ne? bir daha duymamışız bu anlamlı sözcüğü. Görevlendirilen görevliler gelip ara sıra kontrole; mühür vurup gidiyorlar kulaklarımızın taa içine. Tam bildik sanırken hayatın gerçeğini, yanlış bilgi diye defalarca öldürülüyoruz. Ağzımıza hep bilir kişi raporları tikiştiriliyor ve koltuk altı dilekçelerle hep aynı senaryoyu defalarca oynuyoruz.

"Duymayı biz doğduktan bir kaç gece sonra belki de doğmadan unutmuşuz, unutturulmuşuz!"

Bazen kötü bir karabasanın ardından, bağırıp çığlık atmayı bilmişiz hep. Ondan ötesi konuşmalarımız hep yalan, hep sahte. Zaten beyaz önlüklü öğretmenimizin öğrettiği ilk harfler, ilk sözcükler bile silinmiş lügatımızdan.

"Onlar bile inanmıyorlardı söylediklerine!"

Dünyanın savunuculuğuna soyunmuş, kara yüzlü gölgeler, hiç utanmadan, pervasızca gelip oturma odamıza, son kez daha gözlerimize bant çekmişler. Adına **sanat** dedikleri bir canavarı insan etiyle besleyip, **evrensel**'dir damgasını da vurduktan sonra sürmüşler anamın, bacımın, atamın gözleri önüne.

Zaten kara geceler boyu yalnız beyaz panjurlu ev hayali

kurmaktan ötesini seçemeyen gözlerimizi de alıp götürmüşler, adeta sökmüşler kafatasımızdan!

"Hep hayal etmeyi, ama hiç elde etmemeyi öğrettiler bize, doğduktan sonra bilmem kaçını gecede!"

Şimdi bizler tam da "artık bizden alıp götürecekleri bir şeyleri kalmadı" derken bir de bakmışız ki beynimize hain gözlerini dikivermişler. Koyun damgasını çoktan yemiş bir toplum olarak bir de "biz koyunların" cinsine musallat olup sadece **tektip** koyun yetiştirmek için emirler yağdırmaya başlamışlar.

Hani hak vermiyor değiliz artık manşetten giren intihar haberlerine. Suyu son damlasına kadar sıkılmış bir dünyada temiz kalmak için zoru neydi ki biz insanların?

Öyle ya biz de hatalarımızı kabullenmedik çoğu kez; paylaşmadık bildiklerimizi dostlarımızla.

Öyleyse!

Kalbiyle adımları bir atmayan bir toplum olarak bizler şimdi ne yapalım?

Artık biz haksız halklara düşen: "Ne doğduğumuz güne lanetle son nefesimizi beklemek ve ne de olmayan eşyalarımız ve ipotekli ruhumuzla kendi kabuğumuza çekilmek..."

Başımızdan ve omuzlarımızdan başlayıp bütün bedenimizi saracak; elimizin, gönlümüzün uzandığı her yeri kuşatacak bir silkinmeyle yeniden düşünmeye, konuşmaya, görmeye ve yaşamaya başlamak ilk işimiz olmalıdır!

"Sancıları kuyrukta birikmiş ve doğum sancısı çeken bir toplumun artık son nefesiyle haykırışını hep beraber duymaktayız."

ÇAĞIRIN ŞU NAZLI EBEYİ...

İŞTE BÖYLE KIR ÇİÇEĞİ

haksızlık dimdik ayakta, ya ona direnenler?

Öteleri görmüştüm; suçumu çekmeliydim. Hançerler, kör gözler ve kirli niyetler elele verip mevzuat olabilir karşımda; çünkü ben öteleri görmüştüm. Ufka bakmıştım umutla. Çiçekler ses vermiş, yağmur ağır ağır sezmişti ötelere sarkan bakışımı.

Ben herşeyi hak etmiştim meğer.

Bundan böyle; sakıncalı, tehlikeli nice kavram varsa adıma boca edilmeliydi. Kilitler, kapanan kapılar ve uzayıp uzayıp duvar olan herşey, karşıma dikilmeliydi. Katran gibi katılaştan gecelerde yastığımı kaç kez ıslattığımı unutan gözyaşlarım...

Beni bundan böyle sadece bir kır çiçeği anlar. Bundan böyle mevzuatlar süngü takar. Panzerler yol alır, resmi ağızlar ezber yapar. Katranın gölgesi yolumuzu keser. Beni sadece o kır çiçeği anlar.

Ahmet Bir özlem sergisinden çıkmıştım.
MERCAN Hayallerim yedi ırmakta yıkanmıştı.

Beyaz önlük giyecektim, niyetlerin kadar beyaz. Çığlıklara koşacaktın yorulmadan, bıkmadan. Hayır değil terime kayıtlar düşecekti melekler. Hayallerim dikleşen bir yokuş olmak taydı ve ben emeğimi yatırdım geceye ve gündüze. Yakınlaştı uzaklar, dize geldi dik yokuşlar. Önlüğüm benimdi artık. 'Doktor hanım' denince ben dönüp bakıyordum. Emek yatırmıştım güne-geceye... Uykusuzlu her gece yanıbaşımdaydı sabahlad. Sancılar duyan Anadolu'yu aldım yarıma.

'Çapa yapmak yok' dedim Hacı nineye. 'Belin incinir'. Hacı Ali Deyinin romatizmalarına ilaç yazdın. Geceler beni küçük odamda gün böyle hazırladı. Çünkü, annem dı alara sarıp göndermişti beni.

Nasırlı ellerin duasına sarılıydın. Nasihatlerin en akıyla kırkklanmıştın. 'Ben doktor hanım' acıdan acıya kırışan. Ağrıların amansız savaşçısı

Anadolu'nun doktor bacısı. Üstelik öteleri görmüştüm. Maveradan koşan atların yeleleri gelip alnımı okşamıştı. Suçum af sınırlarını aşmıştı, çünkü inanmışım. Hacer gibi, Meryem gibi. Bundan böyle ya başımı verecektim, ya da avuçlarımda sıkıca tuttuğum hayallerimi.

Annemin duasını istiyorlardı. Dindirdiğim acıları sahiplerine dağıtmamı söylüyorlardı. Yüksek yüksek duvarlar örüyorlar, paslı kilitler sipariş ediyorlardı. Kelepçe sesleri geliyordu, kendinden kaçışların fotoğraflarını saklıyorlardı. Her biri yüzünü saklıyordu, her biri kaçıyor. Yükselen duvarın arkasında mevzuat oluyordu adları. Çeliğin gölgesinde kendilerine geliyordu hepsi. Çıgıllarla oyalanıyorlar, yetmediğinde kadehlerine sarılıyorlardı.

Adları mevzuattı onların.

Beyaz kağıda düşen lekeler, sonsuza uzayan patikamın üstüne nasıl barikat kurabilir?

Susma kır çiçeği. Rüzgarları tanıyan gözlerine sığındım. Sükutuna dalıyorum, yeryüzünü sel alıyor yüzünde.

Susma kır çiçeği. Biliyorum, öteleri gördüm; suçumu çekmeliyim.

Renkli camlarla bakıyorlar: Güneş söndü diye bayram var. Gülüyor bütün dünya. Mizah oluyor güldür güldür, ağlıyor tenhalarda adım adım bu toprağı vatan yapan tarih.

İnsan hakları takmaz mevzuat. Hukuk tanımaz, sevgiyi bilmez, adaletin ismine katlanamaz.

Acıdan anıt oldum. Duruyorum yolun üstünde. Haklarım birer aza gibi sökülmiş alınmış elimden. Duruyorum ey halkım, adalete giden yolun üstünde.

Avuç açmıyorum, korkusunu kiniyle dokuyup çadır örene. Arşa değen özgür başımı, bulutlardan indirmeye hiç niyetim yok. Bir anıt gibi duruyorum adalete giden yolların kavşağında. Dev bir anıt gibi dağlara bakıyorum. Dağlar kızarıyor utancından. Zaman geliyor arasıra sızılmasını gideriyor avuçlarımda.

Yoksullar, sahipsizler, yalınayak bırakılmışlar, dili bağlı, gözleri hece tarlası olanlar geliyor her gece. Biz yeryüzünün Süme-yeleri, Habbabları, Bilalleri bir araya gelip her gece, zamanın saçlarını tarıyoruz durmadan. Adresimiz çok açık. Adalete giden yolun kavşağında. Bekliyoruz, haksızlığa sesini koyacak titre-

yişi. Uzun bir avaz gibi dağları sarsan narayı örüyoruz: Anadolu'nun bağrında yolların kavşağında. Bekliyoruz bir anıt gibi tek başına kalınsa da...

İşte böyle kır çiçeği, öteleri görmüştüm, suçumu çekmeliydim.

Rasûlullah(s.a.v)'ın Sabah Akşam Yaptığı Dualar'dan

İbn-i Mes'ud (r.a)'dan: Akşam olunca Hz. Peygamber şöyle dua ederdi: "Biz ve bütün kâinat Allah'a ait olarak akşamladık. Hamd, kendisinden başka ilah olmayan, tek olan ve hiç ortağı olmayan Allah'a mahsustur. Mülk ona aittir. Hamd de onun içindir. O, her şeye kadirdir. Ya Rabbi senden bu gecede kilerin ve bu gecedeki gecelerdekilerin en hayırlısını isterim... Ya Rabbi! tembellikten ve ihtiyarlık felaketinden sana sığınırım. Ya Rabbi! cehennemdeki ve kabirdeki azablardan da sana sığınırım..."

Sabah olunca da "Biz ve bütün mülk Allah'a ait olarak sabahladık..." diyerek aynı duayı tekrarlar.

Abdullah b. Ömer (r.a)'dan: Rasûlullah (s.a.v) sabah ve akşam şu duayı yapardı. Ebedi aleme göçünceye kadar bu duayı hiç terketmedi: "Allah'ım, senden dünyada ve ahirette afiyet isterim. Allah'ım affını isterim. Dinim, dünyam, ailem ve servetim için de senden afiyet dilerim. Allah'ım, ayıplarımı ört, korktuklarımdan emin et. Allah'ım, beni sağımdan, solumdan, önümden, ardımdan ve üstümden koru. Altımdan gelen tehlikelerden de senin azametine sığınırım." (Müellif M. Yusuf Kandehlevi "Altın gelen tehlike için Cübeyr b. Süleyman, yer yarılması demişti. Ama bu sözün kendi sözü mü, yoksa Hz. Peygamber'in sözü mü olduğunu bilmiyorum" demektedir.)

Hayatı's-Sahabe'den

Gevheri pâk gerektir ki ola kâbil-i feyz
Yohsa her seng-i siyeh la'l-i
bedehşan olmaz.

(Feyze kabil olmak için cevherinin/özünün
temiz olması gerekir. Yoksa her karataş
bedehşan yakutu olmaz.)

**Ertuğrul
BAYRAMOĞLU**

İKİYİ ÜÇ ETSİN

Ruslarla aramızda yapılan Gözleve muharebesinde hassa topçu redif bölüğü neferlerinden Ispartalı Koca Halil'e bir gülle parçası isabet ederek bağırsaklarını dışarı döktü. Koca Halil bir eliyle bağırsaklarını toplarken öteki eliyle hemşerisini çağırdı. Koynundan bir tüfek kurşunu çıkarıp verdi ve şu sözleri söyledi: "Hemşeri! Babamı eski Moskof muharebesinde bu kurşun şehit etmiş ve yadigâr olarak arkadaşıyla bana göndermiş idi. Şimdi şu benim şehadetime sebep olan ve kendi kanımla boyanan gülle parçasını yıkamaksızın bu kurşunla beraber sen sağ kalıp ta memlekete gidersen oğluma ver. Ben nasıl ki biri iki eyledimse onun da ikiyi üç eylemesini söyle" dedi. Biraz sonra da gözlerini dünyaya kapadı.

KERİM İNSAN KÂMİL İNSAN

Kerim insan, esasen kemal sahibidir. Altını olmaması onun için bir noksan olmaz. Fakat alçak insan Karun da olsa, zannetme ki, alçak tabiatı değişir. Cömert insan ekmek bulmasa dahi ruhtan zengindir. Mürüvvet bir tarla; para ise ekin yerindedir. Para ek ki hasılatından istifade edesin.

Topraktan insan yaratan Hüdâ, insanlığın, kerem ve mürüvvetin mükâfatını elbette verir.

Para toplamakla yükseleceğini zannetme. Duran su fena kokar.

Bağışlamağa çalış ki, akan suya gök yardım eder; yağdırır, sel gönderir, onu kurutmaz.

Değersiz kimse mansıp ve devletten düşecek olursa, kolay kolay doğrulamaz. Eğer sen kıymetli bir cevher isen, gam yeme. Seni zaman katiyen zayı etmez. Yola bir tezek parçası düşecek olsa, geçenlerden birisinin ona baktığını görmezsin. Eğer makas ile kırılmış bir altın parçası düşse, herkes onu mum ile arar. Kabiliyetli olan taştan sırça yaparlar. Aynayı hiç bir zaman paslı tutmazlar. İnsana hüner, fazilet, din, kemal lazımdır. Mansıp, mal, kâh gelir, kâh gider.

Bostan ve Gülistan'dan

BİRÜNİ

Tam adı Ebu'r-Reyhan Muhammed b. Ahmed el-Biruni'dir. 4 Eylül 973 tarihinde Harizm'in merkezi Kâs'ta doğdu. Gazne'de ölen Biruni'nin vefat tarihi konusunda tek ve kesin bir kayıt mevcut değildir. Kitaplarında seksen yaşını geçtiğinden bahseder.

Şimdi bu ilim adamının eserlerinden ve buluşlarından kısaca bahsedebiliriz. Biruni, güneş merkezli gezegenler sistemini Kopernik'ten 500 yıl önce yapmıştı. Güneş yüzeyindeki lekelerin varlığını Galileo'dan 591 yıl önce yazmıştı. Astronomi, aritmetik, geometri, fizik, kimya, tıp, eczacılık, tarih, coğrafya, filoloji ve et-

nolojiden jeodezi, botanik, mineroloji, dinler ve mezhepler tarihine kadar otuza yakın bilim dalında çalışmalar, buluşlar gerçekleştirmiş olan Biruni, yoğun ilmi faaliyetinin yanı sıra dini hassasiyetini daima korumasını bilen bir şahsiyettir.

Biruni Newton'dan 700 yıl önce "dünya dönüyorsa, ağaçlar ve taşlar yerlerinden niçin fırlamıyor?" sorusuna, "Bu durum

dünyanın dönmesi ile ilgili teorimi çürütmez. Çünkü her şey dünyanın merkezine doğru düşer. Bundan, dünyanın merkezinde bir çekim alanı olduğu sonucu çıkar. İşte bu yerçekimi, yeryüzündeki her şeyin fırlayıp gitmesini önler" cevabını vermiştir.

Kendi icadı olan bir aletle 23 katı, 6 da sıvı madde- nin özgül ağırlığını sıcak su ile soğuk su arasındaki özgül ağırlık farkını ölçmeyi başarmıştır.

Işığın ve sesin hızının bulunduğu, ışık hızının ses- sinkinden daha fazla olduğunu yazan Biruni'dir.

Görme olayının cisimlerden göze doğru gelen ışın- lar nedeniyle gerçekleştiğini de Biruni yazmıştır.

Bugünkü Arabistan çölünün denizin çekilmesiyle meydana geldiğini; buna kazıda çıkan taş ve fosillerin delil olduğunu ifade etmiştir. *Tahdidü Nihayeti'l-Emâkin* adlı eserinde, jeolojiyle ilgili enteresan bilgiler sunmaktadır.

Sesle telkin hususundan bahsetmiş, en esaslı tedavi yolunun "*ruhani tıp*" dediği ahlâk yoluyla tedavi olduğunu ifade etmiştir.

Elbette Biruni gibi dev bir şahsiyeti ve eserlerini bir kaç satırla anlatmak imkansızdır. İstedik ki bu satırlar en azından ağza alınan bir parmak bal olsun. Kovana giden yol da silik de olsa bir iz olsun.

Biruni'nin 1000. doğum yılı nedeniyle dünyada çıkarılan posta pullarından biri

GÜNÜ BİRLİK OLMAZ, YATIYA BEKLERİM

Doktor Abdullah Cevdet ile Süleyman Nazif Bey'in bir zamanlar aralarında su sızmazken sonraları her ikisi de birbirine düşman olmuşlardı. Fakat asıl kin güden Süleyman Nazif Bey'di. Doktorun aleyhinde atıp tutuyor, ağzına geleni söylüyordu. Abdullah Cevdet ise sadece Süleyman Nazif Bey'le konuşmak ve selamlaşmamakla iktifa ediyordu.

Derken Süleyman Nazif öldü. Doktor, Süleyman Nazif'in cenazesine geldiği gibi fırsat düşükçe de mezarını ziyaret eder oldu.

Bir gün bu ziyaretten dönüşte bir mecliste hisli, hisli anlatıyordu:

-Nazif'i ziyaret ettim. Mezarının üzerine eğildim, uzun uzun hasbihal ettik.

öteden birisi sordu:

- Hasbihal mi ettiniz? Ya Süleyman Nazif ne dedi?

Bir köşede kahvesini içmekte olan Ercüment Ekrem atıldı:

- Ne dediğini ben size söyleyim, mutlaka "Cevdet! Bu günübürlük gelişini saymam. Seni behemehal yatıya beklerim" demiştir.

DELİ DELİDİR NE YAPSA YERİDİR

Yozgat Mevlevihanesine şeyh olup orada vefat eden Yozgathı Neyzen Salih Dede Mevleviler arasında deli Salih diye şöhret almıştı. Buna da kendisinin:

- Bana Deli Salih deyin! diye dervişlere yirmişer para niyaz yani hediye dağıtması sebep olmuştu.

Delilikle istihara neden heves ettiğini soran birine Salih Dede şu cevabı verdi:

- İş bir defa adını deliliğe çıkartıncaya kadardır. Ondan sonra ne yapsan deli diye hoş görülür.

TEDBİRLİ OLANI ALLAH SEVER

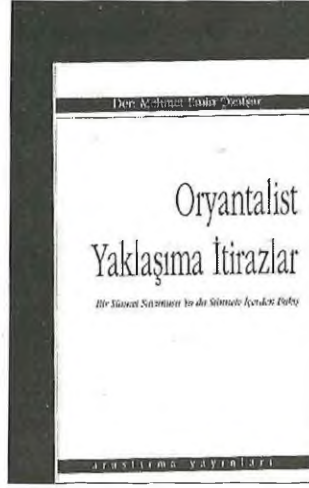
Taberânî (r.a.)'nin Abdurrahman bin Aiz (r.a.)'dan rivâyet ettiği bir hadis-i şeriflerinde, Rasûlullah (s.a.v) Efendimiz buyuruyorlar ki:

"Üç kimseyi Allah-u Teâlâ sevmez:

- 1- Harâb olmuş, yıkılması muhtemel evde oturan kişi,
- 2- Sel yolunda konaklayan kişi,
- 3- Hayvanını başıboş salıp da, sonra onu koruması için Allah'a dua eden kişi..."

ORYANTALİST YAKLAŞIMA İTİRAZLAR

M. Emin Özafşar

Oryantalistlerin fikir dünyamız üzerindeki etkisi inkar edilemez bir gerçektir. Bu etkinin olumlu veya olumsuz olduğu söylenebilir. İslam dünyasında oryantalistleri kabul edip fikirlerini benimseyenler olduğu gibi; karşı çıkıp, şiddetli eleştiriler yapanlarda olmuştur.

Sünnet savunması şeklinde değerlendirilecek olan bu kitap, oryantalistlerin sünnet konusundaki görüşlerine eleştiri getirmektedir.

Kitap, dört ayrı makaleden oluşmaktadır. İslam dünyasında Oryantalistlere getirdiği eleştirilerle bilinen Azamî'nin bir ve Ahmed Hasan'ın iki makalesi bulunmaktadır. Batıda oluşturulan İslam ve müslüman imajı ve bu imajı oluşturan saikler üzerinde durulmaktadır ilk makalede. Bu saikler örneklerle açıklanmaktadır. İkinci makalede Azamî, oryantalist Schacht'ın Sünnet/Hadis konusunda ileri sürdüğü tezlere eleştiri getirmektedir. Son iki makale ise Ahmed Hasan tarafından kaleme alınmıştır. Hasan, ilk

makalesinde "sünnet" son makalesinde ise "rey, kıyas ve istihsan" konularını incelemektedir. Sünnet kavramının muhtevası ve gelişimi hususunda bilgiler vermektedir. Ahmed Hasan ilk makalesinde konuya açıklık getirirken hem klasik hem de Schacht'ın kullandığı kaynaklara başvurmuştur. Son makalesindeki önemli bir konu ilk dönem fakihlerin hadisleri farklı anlama ve yorumlama hususunu açıklamasıdır. Genel olarak Ahmed Hasan, sahabeden itibaren uygulanagelen içtihad metodunu ve tabii ile daha sonrakilerin içtihad metodunu incelemektedir son makalesinde.

Araştırma Yay. 143 sh.

TÜRK AYDINININ DİN ANLAYIŞI

Necdet Subaşı

Ülkemizde her alanda yaşanan kavram karışmasından pay alanlardan biri tarihsel arkaplanın da içeriğine yüklediği misyondan dolayı aydın kavramı olmuştur. Pozitivist ve materyalist bir gelenekten gelen Türk aydını her alanda, dine ve dinsel kurumlara muhalif söylemler geliştirmiş, bazan dini yok saymış hatta aydın olmanın en önemli kriteri dindar olmama olarak belirmiştir.

Necdet Subaşı; bu çalışmasında din karşısındaki pozisyonunu daha çok aydınlamacı bakış açısına göre oluşturmuş aydınların, bu tarzlarındaki dikkate değer değişme ve gelişmenin 80'li yıllarda birlikte farklılaştığının altını çizmeye çalışmaktadır. Yazar 80'li yıllarda içeride ve dışarda meydana gelen değişikliklerin bu farklılaşmanın sebeplerini oluşturduğunu açıklamaktadır.

Üç ana bölümden oluşan kitabın birinci bö-

lümünde; Türk aydınının oluşum süreci, bu kavramın tarihsel ve sosyal özelliklerinin ışığında de alınmış. Aydın'ın tarihi, Aydın tipolojisi, fonksiyonel açıdan aydın vb. alt bölümlerin yanı sıra ulema ve ulema sonrası toplumumuzda ortaya çıkan rollerin tarihsel temelleri ve belirleyici söylemlerin anlatıldığı bölüm en ilgi çekici bölümlerden birisini oluşturuyor. Batı aydınınını Burjuvazi'nin doğurdu; a oysa Osmanlı aydınının Batılılaşma'nın doğurduğunu belirten Subaşı, Türk aydını ve devlet arasındaki ilişkilerin niteliğine dikkatleri çekmeye çalışmıştır.

"Türk Aydınının Din Anlayışı" ana başlığını taşıyan ikinci bölümde aydın ilişkileri merkeze alınarak ve aydınlarımızın Batı'daki örnekleriyle karşılaştırılıyor. "Halka rağmen halk için anlayışını" benimseyen Türk aydınının din anlayışının temelleri Descartes'ten Freud'a,

Abdullah HACIOĞLU
Zafer ÖZDEMİR

Aegel'den Heidegger'e kadar geniş bir yelpazede incele-
nıyor. Türk aydınının din konusundaki eğilimlerini "sağcı,
"solcu" ve "İslamcı" aydın kategorileri içinde ele alıyor.
Bu kategorilerin ortaya çıkışını, birbirleriyle olan ilişkile-
rini, din anlayışları açısından toplumla aralarındaki ben-
zerlik, farklılık ve etkileşimleri açıklıyor.

Üçüncü bölüm, Türk aydınının din konusundaki ref-
leks noktaları ana başlığını taşıyor. Önceki bölümlerde an-
latılan aydın tipolojisi ve yaklaşımlarının bir örnekleme
aracılığıyla somutlanması sağlanmış. 80'li yılların düşün-
ce ve hareketlilik evreninde belirleyici rollerini artırarak
sürdüren Türk aydını, yeniden canlanan dini hareket ve
buna bağlı görünen olgular karşısında ne gibi bakış ve an-
layış önceliklerine sahiptir? sorusuna cevap arayan Suba-
şı, C. Meriç, Ş. Mardin, E. Güngör, M. Belge, İ. Özel ve
A. Bulaç'ın din konusundaki görüşlerini karşılaştırmak-
tadır. Sağ-sol ve İslamcı olmak üzere üç kategoriden gelen
bu altı aydının biyografik bilgilerinden de yararlanan ya-
zar bu aydınların zihniyet dünyalarını, dağıldıkları top-

lumsal alanları ve entellektüel duyarlılıklarını açıklıyor.
Ardından din ve alanı, inanç ve düşünce hürriyeti, laiklik,
dinde reform, ilericilik ve gericilik altbaşlıkları altında ay-
dınlarımızın görüşlerini karşılaştırarak ortaya koyuyor.

Sonuç bölümünde ise Türk aydınlarının din konusun-
da belirli çevreleri hoşnut ya da huzursuz etmek gibi he-
saplı tutumları aşarak, başlangıçtaki "aydınlanmacı bakış
açısını yavaş yavaş terkederek, İslamiyeti yeniden tanıma-
ya yapılanmaya yönelmektedir" yargısına varıyor.

Din sosyolojisine ilişkin genel ve metodolojik çalışma-
lardan faydalandığını belirten Subaşı, bilgi ve aydın sos-
yolojisi hakkında da bilgi vermektedir. İncelediği altı ay-
dınımızın eserleri dışında pek çok yerli ve yabancı kay-
naktan da faydalanılan bu çalışma kimlik sorunu, arabesk,
şeriat, komünizm, Atatürkçülük, Tanzimat, Batılılaşma,
gelenek vb. geniş yelpazeli pek çok konu hakkında oku-
yucuya genel bilgiler vermesi ve kaynakları işaret etmesi
açısından son derece faydalı bir eser özelliği taşıyor.

Y. Kredi yay. 336 sh.

DEMOKRASİ SÜRECİNDE TÜRKİYE

Feroz Ahmed

Türk siyasetinde, 1945 senesi mühim gelişmelerin
başlangıç noktasıdır. Dünya siyasi sisteminin II. Dünya
Harbi sonrasında girdiği yapılanmada Türkiye devleti tari-
hini Sovyet blokunun karşısında yer alarak belirledi. ABD
liderliğinde şekillenen Kuzey Atlantik Paktı, üyesi ve müt-
tefiği olan ülkelerde Serbest seçime dayalı demokratik
yönetimlerin hakim olmasını istiyordu. (ya da dayatıyor-
du). Tanzimattan itibaren sürüp gelen bir gelenekte bozul-
muş oluyordu, böylece. Çünkü, Türk siyasi sistemi bu dö-
nemden (Tanzimat) günümüze kadar hiçbir dönemde içten
(tebâdan) gelen taleplerle ya da baskılar-
la şekillenme imkanı bulamadı. Dolay-
ısıyla da tebanın demokratikleşme ile
yöndeş hiçbir istemi de sadece kendi is-
temleri olduğu için geçerli kazanmış ol-
madı.

1946'da yapılan seçimlerle başlayan
süreç, 1950'de gerçekleşen çok partili
yapı, 1960 ihtilali, 12 Mart muhtırası ve
ona son noktayı koyan 12 Eylül ihtilali
ve fiili bir hal olarak da 27 Şubat Muhtı-
rası, tüm bunlar iki ihtimal üzere gerçek-
leşmiştir; ya dünya siyasi/iktisadi siste-
minin talepleri söz konusudur, ya da
Cumhuriyetin kurucu kadrosunu da içe-
risinden çıkaran militer yapının üstün ge-

len taleplerle de bağlantılı olarak müdahale gerekliliğini
hissetmesidir.

Aktüel (fiili) bir mesele olarak da yeni bir anayasanın
gerekliliğinin gündeme getirilişinin zamanlamasına ilişkin
Türkiye'de demokratikleşme sürecinin başlatılması ve ye-
ni anayasa yapılması tartışmaları gündemi işgal ediyor.
Meselenin gündeme gelişinin asli sebebi dünya siyasetinin
Türkiye'ye yönelik bir talebi olarak düşünülüyor. Tartış-
maların belirli bir anlamlık kazanmasını sağlayan da bu
unsurdur. Ancak, anlamsızlık bataklığına saplanıp kalın-
masına sebep olan unsur ise şudur ki, mi-
litarizmin hala Türk siyasetinde karar al-
dırıcı güç olarak varlığını sürdürmesidir.

"Demokrasi Sürecinde Türkiye"
 isimli kitap bu bağlamda önem kazanı-
yor. Kitap, Türk siyasi hayatının en mü-
him 35 yıllık sürecini (1945-80) 10 yıllık
kısımlar içerisinde inceliyor. Ancak, in-
celeme sadece kronolojik bir nitelik taşı-
mıyor; aktüel (fiili) durumunda anlaşıl-
masına yönelik ipuçlarını okuyucuya su-
nuyor. İncelediği dönemle ilgili en kap-
samlı ve saygın çalışmalardan biri olma-
sı, kitabın kıymetine kıymet katan bir di-
ğer unsur.

Hil Yay. 460 sh.

KISA... KISA...

... VERGİLERİN %96'SI FAİZE GİDİYOR

Toplanan vergilerin, neredeyse tamamı faiz ödemelerine gidiyor. 1999 yılının ilk yedi aylık bütçe sonuçlarına göre, vergi gelirleri 7 katrilyon 80 trilyon lira. Buna karşılık sadece faiz giderleri 6 katrilyon 765 trilyon lira. Bunun 454 trilyon liralık kısmı dış borç, 6 katrilyon 311 trilyon liralık kısmı da, iç borç ödemeleriyle ilgili.

Bu verilere göre, 1999'un ilk yedi ayında toplanan her 100 lira verginin, 96 lirası faiz ödemelerine gitmiş. Yani neredeyse tamamı faiz ödemelerine gitmiş.

Şükrü Kızılot, 6.9.1999 Sabah

... ŞAŞIRDIN MI CİCİM

Adam yüzde yüz bağımsız yargı istiyor ve "bağımlı yargı kötü adalet salgıları" diyor. Erkekseniz aksini söyleyiniz. "Atatürk karışıklığının en tehlikesi, donanım yetmezliğinin yüzeysizliğinde yaşayan gizli anti-Kemalistlerdir" diyor. Milli Eğitim bakanı olsam, bütün okulların bütün sınıflarına, kürsünün üstüne, duvara yazdırırım...

Nağiz bir önerim var: Yargıtay Başkanı Sami Selçuk'un 1999-2000 Adli Yılı açılış konuşması mutlaka ve mutlaka tam metin, kitap halinde yayınlanmalı, kendine "aydın" sıfatını, "vatandaş" sıfatını yakıştıran herkes alıp okumalı ve başucunda bulundurmalıdır! Çünkü bu bir onur belgesidir.

Engin Ardıç, 8.9.1999 Star

... MOSKOVA AĞZI

... Bu söylemin perdelediği bir gerçek, Moskova'nın, "vahhabi başkaldırısını ezme" gerekçesiyle günlerce Dağıstan ve Çeçenistan köylerine bomba yağdırması, sivil halkı katletmesi... Sanki Rus uçakları, günlerce, meşru(!) bir katliamı gerçekleştirdiler Kafkasya'da... Bunu perdeledi bizim medyamızın bir kolu. Ayrıca "vahhabi" suçlaması ile, Türkiye'de Kalkas hürriyet mücadelesine olan muhabbeti gölgelemeye çalıştı.

Ahmet Taşgetiren, 18.9.1999 Y. Şafak

... ECEVİT-DEMİREL

Aterin Demirel'e...

Hükümetler çöktüğünde, Cumhurbaşkanlığı'nın önemi artar. Bu hükümet çökmüştür. Toplum artık Ecevit'e ne güveniyor, ne inanıyor. Üstelik insanların yüreğinde Raşan-Bülent Ecevit çifti-nin ülkeyi daha beter yapacağı inancı var.

Bugün seçim olsa DSP dördüncü partidir. Zaten çıkardığı her kanunu ya kendisi iptal eden, ya da "içime sinmedi" deyip yalvar yakar Cumhurbaşkanlığı'na veto ettiren bir başka Başbakan olmamıştı. Neyse ki Demirel var... Ne yapacaksınız, Ecevit'ten kaçıp Demirel'e sığınınız. Yazgıdır...

Bekir Coşkun, 3.9.1999 Hürriyet

... DEVLETİN SAHİPLERİ RAHATSIZ

Yargıtay Başkanı'nın konuşması, en çok "devletin sahibi" olduğuna inanılan çevrelerde olumsuz etki yarattı. Başta Cumhuriyet Başsavcıları olmak üzere, yargı içinde "laiklik" konusunda duyarlı davrananlar çok rahatsızlar.

Aynı şekilde, devlet kavramına önem veren üniversite çevreleri de huzursuz oldular.

En büyük rahatsızlık ise, Türk Silahlı Kuvvetleri'nde hissediliyor. TSK'nın tümü için konuşmak imkansızdır. Zira, daima farklı görüşlerle karşılaşabilirsiniz. Ancak komuta düzeyi, Yargıtay Başkanı'nın kimlere mesaj yolladığının farkında.

Mehmet Ali Birand, 9.9.1999 Posta

KİM NE DEDİ? NE YAZDI?

CUMHURİYETÇİLER DİYARINDA BİR DEMOKRAT

Mehmet Altan, 11.9.1999 Sabah

... Millet'in devleti denetlemesinin aracı olan "demokrasi" bizde hiçbir zaman var olmadı. Onun yerine, devletin milleti denetlediği bir baskı rejimi yerleşti.

Egemenliği hanedanın elinden alan ama "halka" vermeyen cumhuriyet, çoğulculuğun adı olan "demokrasi" gibi sunuldu.

Türkiye'de "köktendevletçiler" cumhuriyetçi kesildiler. Demokrasiyi sürekli dışladılar. Dahası, demokrasiyi cumhuriyetin düşmanı gibi gösterip, bu iki kavramın buluşmasını engellediler.

Türkiye'de, devleti oluşturan "yasama, yürütme ve yargı" bugüne kadar "cumhuriyetçiliğe" tapınıp, sürekli "demokrasiyi" dışlamaktaydı.

"Demokrasi" düşman olarak gösterilmekte, halkın devleti denetlemesi engellenmekte, şeffaflıktan kaçınılmakta ve İttihat ve Terakki'den beri olduğu gibi "demokrasi" isteyen herkes "şeriatçı" ilan edilebilmektedir.

Genelkurmay Başkanı geçtiğimiz Cumhuriyet Bayramında... daha fazla özgürlük, daha fazla refah daha fazla inanç özgürlüğü isteyenleri sanki bunları talep etmek suçmuş gibi ağır hakaretler ile şöyle suçlamaktaydı. "Ulusu-muz, cumhuriyete ve onun değerlerine saldıran düşünce ve davranış sahiplerini Bağımsızlık savaşında ve sonraki dönemlerde iç isyanların kıskırtıcıları, mandanın savunucuları ve işgalcilerin işbirlikçileri olarak tanıdı. Bugün ise bunlar, daha fazla demokrasi, daha fazla özgürlük, daha fazla refah, daha fazla inanç özgürlüğü gibi kavramların arkasına gizlenmiş bazı sözde aydınlar, bölücüler ve irticacılar olarak karşımıza çıkmaktalar."

Cumhuriyetçilik ile gözü boyanmış Türkiye ilk kez bu düzeyde bir demokrasi talebiyle karşılaşmakta...

Yargıtay Başkanı Sami Selçuk, tapınılan "demokrasiziz cumhuriyet" anlayışını gerçek bir demokrat olarak şöyle değerlendiriyor:

"Soyutlayıcı, evrensel ve yurttaşlık yükümlülüklerine dayanan cumhuriyette devlet, ister istemez merkezidir, düşüdüdür. Çoğulcu kültür ile haklara ve özgürlüklere yaslanan demokrasi gerçekçidir, yereldir, merkezçiliğe karşıdır. Çünkü demokraside herkesin bir gerçeği vardır.

Cumhuriyette hukuku devlet üretir. Devleti memurlar yönetir. Demokrasi-de hukuku halk üretir. Devleti hukuk yönetir.

Cumhuriyet eğitir. Toplumu kula benzetmeye yeltenir. Demokrasi öğrenim verir. Okulu topluma benzetmeye çalışır.

Cumhuriyet önce yurttaş, sonra bireyi yaratmayı, demokrasi önce bireyi, sonra yurttaş oluşturmaya amaçlar."

Cumhuriyetçiler diyarı Ankara'da, şimdi doğruları savunmaktan yılmayan bir demokrat var.

KIVRIKOĞLU PAŞA'NIN AÇIKLAMALARI

Nazlı Ilıcak, 7.9.1999 Y. Şafak

... Deprem felaketinde, devletin vatandaşın yanında gerektiği ölçüde ve zamanında yer almadığı, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin de, beklenen süratle hareket edemediği herkesin paylaştığı bir kanaat. Bu tesbitin devlet ve ordu düşmanlığı ile alakası yok.

İşte 20 ve 21 Ağustos 1999 tarihli, süper Kemalist Radikal gazetesindeki haber: "Her enkazın büyük bir mezar haline geldiği Gölcük'te halk, 'asker-sivili ayırımı'ndan son derece rahatsız. Bütün yardımların Askeri Üsse götürül-düğünü ileri süren depremzedeler 'biz de insanız' diye haykırıyorlar." (20 Ağustos 1999 Radikal)

"Gerçekten yok muydu askerler? Hayır vardı, ama ilk gün değil... Yollar kapalıydı, trafik felaketti. Bundan sadece askerler değil, bütün yardım kampanyaları kötü etkilendi. Geç mi kaldı peki asker? Evet, maalesef geç kaldı. Ama insaflı olmak lazım. Devlet dediğimiz organizasyon nereye zamanında gitti ki, askerler bu organizasyondan daha hızlı davranışın" (21 Ağustos 1999 İsmet Berkan-Radikal)

ATANMIŞ PARLAMENTO

Mehmet Altan, 9.4.1999 Sabah

Geçenlerde emekli olan bir general, "devletin iskeletini ordunun oluşturduğunu" söyledi. Halbuki çağdaş demokrasilerde devletin iskeletini parlamento oluşturur. Çünkü devletin kurumları arasında, parlamento tüm üyeleri halkın oyuyla seçilmiş tek kurumdur.

Parlamento, "milletin devleti şekillendirdiği" en önemli kurum, bu nedenle de demokrasinin belkemiğidir.

Milletin rahatça örgütlendiği, fikir ve propaganda yasağının olmadığı, her türden düşünceye açık, siyaseti bir avuç profesyonelin elinden alan bir anlayışta, parlamento derin devleti değil milleti temsil edeceğinden böyle bir durum ortaya çıkmazdı.

Son yıllarda milleti temsil etmeyen bir devletin "temsil krizine" yol açtığı sık sık belirtiliyordu.

Biz de devletin ne kadar göstermelik olduğunu hiçbir şey deprem kadar kesinlikle ispatlayamazdı.

Cumhuriyet'in başından beri kendini ayrıcalıklı sayan "elitlerin" aygıtı olan devletin bu yapısı, 12 Eylül darbesi ile bir kez daha tanımlanıp, pekiştirildi. Parlamento da bu yasalar ile "atanmış" hale geldi.

Bizdeki sistem parlamentoyu da "atanmışlar parlamentosu" haline getirdi. Millet sesine bir türlü kulak vermemeleri o yüzden.

ANTI DEMOKRASİNİN BAM TELİ

Gülşay Gökçürk, 10.9.1999 Sabah

... Dikkat ederseniz, Sayın Selçuk'un konuşması üzerine görüş açıklayanlardan önemli bir bölümü; konuşmanın yüzde 80'ine ya da yüzde 90'ına katıldıklarını belirtiyor, ama yüzde 10'luk bir muhalefet şerhi düşmeden edemiyorlar: **İnanç özgürlüğüne bakış!**

Söyledikleri kulağa çok hoş geliyor doğrusu: Tabii ki onlar da daha özgür bir anayasa istiyor! Tabii ki, 12 Eylül kalıntılarının temizlenmesinden yanalar; tabii ki hukuk devletin bütün kurallarıyla işlemesini; demokrasinin bütün kurumlarıyla yerleştirilmesini, birey hak ve özgürlüklerinin genişletilmesini arzuluyorlar. Ama bir tek istisna getiriyorlar: Bütün bunlar, irticanın haline engel olmanın "irticaya karşı mücadelede" demokrasi-memokrasi takılmasını istiyorlar...

Son yıllarda yaşadığımız, inanç özgürlüğü meselesinin, özgür Türkiye'nin önüne inşa edilen tutucu bendin aşılacağı nokta olduğunu düşünüyorum. Totaliter direncin kırılacağı, devlet/birey ilişkilerinde yeni bir döneme adım atabileceğimiz nokta...

Gerçekten de "sol" bunu yapamadı. Kendi özgürlük talebini toplumun özgürlük talebi haline getirip, topyekün bir özgürleşmenin lokomotifine getiremedi. Bunda, solun kendi ideolojik zaafı kadar, kitle tabanının zayıflığının, halktan büyük ölçüde kopuk oluşunun da etkisi oldu.

Aslında "bendin aşıldığı nokta" Kürt meselesi de olabilirdi... Türkiye Kürt meselesini çözmek yoluyla demokratikleşebilirdi. Etnik kimliği tanımama inadının kırılması, yani çoğulcu anlayışın "tek"çi anlayışa karşı bu alanda kazanacağı bir başarı, her alanda çoğulculuğun kapısını açabilirdi. Özgür Türkiye'nin önündeki tutucu bendin bu noktada aşılması, bütün bir bendi sarsabilir ve toplum, o bendin ardından uzanan özgürlük ummanında dilediğince kulaç atmaya başlayabilirdi.

Şimdi yeni bir fırsatın eşliğinde, yeni bir sürecin içindeyiz. Bugün de, gücümüzü anti-demokrasinin bam telinde yoğunlaştırıp Türkiye'de inanç özgürlüğünün kazanılması için vereceğimiz mücadele yoluyla bütün toplumun özgürleşmesi yolunu açabiliriz.

İslami kanat üzerine düşen bu büyük misyonun -ve tabii ki sorumluluğun- farkında mı bilemem ama bugün baktığımızda, inançlarından dolayı baskı görenlerin; yani bu mücadelenin asıl sahiplerinin, Kürt meselesinin "asıl sahiplerinin" düştükleri yanlış düşmediklerini, tam tersine, yasalar ve demokratik mücadele yöntemleri içinde kalmaya büyük özen gösterdiklerini görüyoruz. İslami kanatta, umut veren bir liberalleşme eğilimi fiilenleniyor. İnanç özgürlüğü için mücadeleyi genel özgürlük mücadelesinin bir parçası olarak algılayan anlayış gün geçtikçe güçleniyor. Bu mücadele bizzat onu verenleri değiştiriyor, dönüştürüyor. Bu Türkiye'nin şansdır.

Öyleyse şu yüzde 10'luk muhalefetin birleştiği noktayı bir işaret taşı olarak değerlendirebilir, o taşın yerinden oynatılmasının demokrasi ve özgürlüğün önüne dikilen bendin aşılması için bulunmaz bir fırsat, zor yakalanır bir şans olarak değerlendirebiliriz.

... ATEİSTLER VE İLAHİ ADALET

Depremden öğrendiğimiz en çarpıcı şey nedir? Herhalde bunu düşündünüz. Tek kelimeyle özetlersek. Çaresizlik.. Hatta acz. Başka: Eşitlik.. Yani fakir-zengin, Kadın-erkek.. İşçi-memur... Laik-antilaik... Asker-sivil... Cumhurbaşkanı-Başbakan-Bakan... Hiç fark etmiyor. Herkes eşit.

Tehlike payı eşit.

Risk eşit... Şans eşit.. Görüyor musunuz ilahi adalet?

Ama beni en güldüren, ateistlerin fal'a baktırması.

Rauf Tamer, 15.9.1999 Sabah

... DERİN HALK

... Derin devlet, toplumun gönlünden gitti, onun yerini derin millet aldı. Derin devlet yok... Derin millet var... Derin halk var...

Türkiye, Ankara'daki derin devletin gerçek yüzünü bu depremle gördü. Zihniyet devrimi yaşanıyor. Akıllar belki de 20 yıl ileriye gitti. Uyan ve miskinleşen akıllar, depreme uğramış gibiler. Deprem miskin akıllı uyandırdı. Derin devletin organı Kızılay'ın dökülen hali halka "felaketi birlikte göğüslemek, faciayı beraberce kaldırmak" bilincini ateşledi. Halk işaret almadan kendiliğinden organize oldu. Derin devlet ciddi olarak sınavda kaldı. Bürokrasi ve belediyelerin karşısında artık miskin, onursuz insanlar olmayacak.

Necati Doğru, 5.9.1999 Sabah

... DİNOZOR MIZMIZLIĞI

Yargıtay Başkanı Doç. Dr. Sami Selçuk'un konuşmasının böylesine yaygın bir tartışmayı başlatacağını bekliyorduk. Belden aşağı vurmaların başlayacağından emindik. Hatta gazetede sohbet ederken, "Bakın" dedim, "şimdi konuşmanın içeriğiyle ilgilenmezler; Selçuk'un cemazüyewelinde falso aramaya başlarlar"...

Atanmış devlet görevlileri karşısında elpençe divan duran ya da boru-tarampet takımı gibi davrananları, seçilmiş bir devlet şahsiyetine böylesine garazle harekete geçmesi, müthiş bir "ideolojik sefalet" örneği. Bir başka deyimle, "dinozor mizmızlığı".

Dolayısıyla, ona yönelik eleştiriler görüntüsü altındaki kampanya, kötü niyetlidir. Neyse ki, beklenen ve Sami Selçuk'un arzuladığı durum gerçekleşmiş ve taşlar oynamıştır. Türkiye, düşünmeye başlamıştır.

Cengiz Çandar, 11.9.1999, Sabah

... BU LAİKLIK FALAN DEĞİL, DÜPEDÜZ DESPOTLUK!

... Tabii burada laikliği "totaliterizmin amentüsü" haline getiren bu arkadaşların, aslında evrensel anlamıyla laik falan oldukları da yok. Daha doğrusu laikliği de işlerine nasıl gelirse öyle kullanacakları, zaman zaman uzayıp zaman zaman da kısalan çağdaş bir sopa gibi görüyorlar. Sözgelimi, laikliği, devletin vatandaşların dini inanışları karşısında tarafsız kalması gibi anlamak asla işlerine gelmez.

Çünkü onlar laikliği, dinin bizzat özüne müdahale etmenin, dindarı dine dair sergileyeceği birçok amelden bertaraf etmenin bir aracı kılmak istiyorlar.

Bunun en son örneği İlahiyat Fakültesi'ne din eğitimi almak amacıyla gelen başörtülü kızlara getirilen "başını aç öyle oku" uygulamasıdır.

M. Emin Kazıcı 20.9.1999 Akif

... ŞEYTAN NEREMİZE GİRDİ?

... Bu ülkede bir sürü manyak, neye tapacaklarını bilmezken, şimdi kafalarına göre bir şey buldular sayılır...

Şeytana tapanlara ne deniliyormuş? **Satanist.**

"Türkiye küçük Amerika olacak" demediniz mi? O zaman bunlar normal şeyler... Şeytana tapanların merkez üssü Amerika diyorlar... Orada birçok şeytana tapan grup varmış... Olması da lazım...

Çünkü; bir toplumun yüce değerlerini yıkip, aile yapısını parçalayıp, ekonomik bunalımın ve gelir dengesizliğinin balyozuyla bireylerin duygu dünyasında delikler açtığınız zaman, kimin ne yapacağı belli olmaz...

Bekir Coşkun 23.9.1999 Hürriyet

akit**Yeni Şafak****ZAMAN****akit****Radikal****Milliyet****Yeni****Hürriyet****Radikal****Yeni Şafak****Milliyet****akit****ZAMAN****SABAH****İstanbul****akit****Cumhuriyet****akit****SABAH****ZAMAN****Türkiye****Yeni Şafak****YENİ AŞAĞI****ZAMAN**

BASINDA GEÇEN AYIN GÜNDEMİ

Devlet Nedir Peki? Depremden sonra yalnız kaldığını düşünen halk öfkeli. Bol bol demec veren hükümet, gönüllü yardımları bile depremzedelere ulaştırmıyor. (20.8.1999 Radikal)

Engelleri İki Günde Aştık: Devletin seferber olduğunu söyleyen Başbakan Ecevit, ilk iki gündeki karmaşaya iletişim ve ulaşım ağlarındaki çökenin neden olduğunu söyledi. (22.8.1999 Sabah)

İşte Katiller: Üç kuruşluk kârları için insan yaşamını hiçe sayan haddeciler ve demir tüccarları hurdadan ürettikleri standartlara aykırı binlerce ton çürük demiri piyasaya sürüyor. (21.8.1999 Radikal)

Müzik Yayını Bir Ay Yasak: Tantan'ın kararı; "Yasağa uymayan disko, bar ve eğlence yerleri kapatılacak. (22.8.1999 Sabah)

200 Bin Aile Evsiz: BM, Deprem yüzünden 200 bin ailenin sokakta kaldığını belirterek, dünyaya yardım çağrısında bulundu. (23.8.1999 Türkiye)

Kızıl Çiftlik: Her yıl trilyonlarca bağış alan Kızılay, sol ideologların çiftliği olduğundan bu yana bütün felaketlere seyirci. Sivil güçler ise organize oldu. (23.8.1999 Akit)

Çakallar Akbabalar: Gölçük'te depremde zarar gördüğü için boşaltılan evleri soyan 6 hırsız suçüstü yakalandı. (24.8.1999 Star)

Pes: Türkiye'nin yüzde 95'i deprem bölgesi olduğu halde Deprem Araştırma Fonu'na bütçeden sadece 1 milyon lira ödenek verilmiş (24.8.1999 Takvim)

Bir Sen Eksiktin Yağmur: Düzce'de çadırlar su alınca kurtarılan eşyalar da kullanılmaz hale geldi. Adapazarı'nda şiddetli yağış hayatı daha da ağırlaştırdı. (24.8.1999 Radikal)

Defileci Vali Yardımı Engelledi: Deprem mağdurlarına yardım yapan İHH ve Mazlum-Der gibi Sivil Toplum Örgütlerinin banka hesaplarında toplanan paralar, İstanbul Valisi Erol Çakır'ın talimatıyla bloke edildi. (25.8.1999 Akit)

Noktayı Koydu: Genelkurmay Başkanı Org. Kıvrıkoğlu "asker geç mi müdahale etti, hükümetle aralarında sorun mu var?" tartışmasına çok keskin yanıt verdi: "Bunları çıkaranlar ne dediklerini bilmiyorlar. TSK daha ilk günden kendi yaralarını sardığı gibi vatandaşların yardımına koşmuştur." (25.8.1999 Star)

Dinazor Yolcu: Tüm partilerin isteğiyle Kızılay hakkında soruşturma açılıyor. (26.8.1999 Sabah)

Asrın Yüzsüzü: Veli Göçer saklandığı yerden arayıp: "Müteahhitlik belgem yok. Zaten böyle bir belge de aranmıyor. İnşaatlarda deniz kumu kullandım, kimse bana olmaz demedi." dedi. (26.8.1999 Hürriyet)

Deprem Soyguncusu: Deprem bölgelerine yapılacak prefabrik evler iştah kabartıyor. Tepe Grubu, prefabrik ürünlerine şimdiden %40 zam yaptı. (29.8.1999 Yeni Şafak)

%40 Çaldılar: Özel sektörde yapılan inşaatların beton mukavetleri projede belirtilen miktardan %40 oranında eksik gerçekleşiyor. Şantiyelerin yüzde 90'ı standarda aykırı beton döküyor (27.8.1999 Hürriyet)

Yardıma Sabotaj: İstanbul ve Bolu'da valiler yardım konvoylarına engel üstüne engel çıkartıyor. Hükümetin gündeme getirdiği deprem vergileri ise gönüllü yardımları caydırıyor. (27.8.1999 Yeni Şafak)

500 Faizci Nerede: Türkiye'nin 500 sanayi devi diye tavra atan şirketler son altı yıldır sadece faizden ortalama 1 katrilyon kâr ediyor. Bu, hükümetin deprem bahanesi ile halktan toplamak istediğinin yaklaşık 2 katı. (27.8.1999 Akit)

Cezaevleri Boşalıyor: Meclis'te dün kabul edilen Af Yasası ile cezaevlerindeki toplam 68 bin tutuklu ve hükümlüden 58 bini serbest bırakılıyor. (29.8.1999 Sabah)

Benim de İçime Sinmedi: Meclis'ten hafta sonu geçen Afı Ecevit de beğenmedi. (30.8.1999 Hürriyet)

Arapları Üzdük: Bazı medya kuruluşlarının, İslam Ülkeleri'nin gönderdiği yardımları gözardı eden anlamsız tavrı tepki topluyor. (30.8.1999 Zaman)

Görülmemiş Bir Doğa Olayı: Amerikalı iki bilimadamı; Marmara Depremi "basit bir deprem değil. Bu olay bizi tarih kayıtlarında en faz-

la hayrete düşüren yer sarsıntısı oldu. (31.8.1999 Hürriyet)

ÖSYM'De İsyan: Üniversite Sınavı'nda peşpeşe yapılan hatalar milyon genç ile ailelerinin geleceğini kararttı. (1.9.1999 Sabah)

İmama Kelepçe: Cami imamı İbrahim Orhan bir depremzedenin cı nazesinde yaptığı konuşmada; "Allah'a isyan etmeyelim. Her ne mi kamda olursak olalım, ölüm bir gün bizi de bulacaktır" sözleriyle TSK'yı alenen tahkir ve tezyif ettiği iddiasıyla tutuklandı. (1.9.1999 Akit)

Veto Etti: Kamuoyundan gelen tepkilere bir de hukuk danışmanın hazırladığı rapor eklenince Cumhurbaşkanı Demirel Af Yasası'nı Meclis'e geri gönderdi. (2.9.1999 Sabah)

Ordu Dinine Bağlıdır: Diyanet İşleri Başkanı M. Nuri Yılmaz; "Oruc milletin ordusudur. Dine bağlı insanlardır. Ordu bizim herşeyimizdi dedi. (6.9.1999 Hürriyet)

Büyük Kaçış: Doğu Timor'da halk bağımsızlığı seçince Endonez yanlısı milisler etrafı yakıp yıkmağa başladı. Korku içindeki halk ülkeden kaçıyor. (6.9.1999 Hürriyet)

İşte ABD Planı: Kıbrıs'ta iki kesimli federasyon kurulacak. Para bir mi ortak olacak. İki taraf ayrı ayrı polis teşkilatı kuracak. Maraş Ruhi lara verilecek. ABD garantör devlet olacak. (7.9.1999 Star)

Atina 5.9'la Felç: Deprem Yunanistan'ı da vurdu. Atina, sadece saniye süren 5.9 şiddetindeki depremle felç oldu. Kentin kuzeyi ye bir. (8.9.1999 Hürriyet)

Demokrasi Miladı: Yargıtay Başkanı'nın, Türkiye'ye yeniden doğ umudu aşılayan konuşması toplumun bütün kesimlerinde coşkuyla karşılandı. (8.9.1999 Yeni Şafak)

Ateş Püskürdü: Yeltsin, Dağıstan'da başarı kazanmayan general rini suçlayarak; "sizin yüzünüzden ülkeyi kaybediyoruz" diye çığ yaptı. (8.9.1999 Sabah)

DPT Müsteşarı Güvenen Başkaldırdı: Siyasileri topa tutan Güven "DPT, şimdiye kadar olmayan ekonomi bakanının sekreteryası, ç çalıştı. Oysa DPT Türkiye'nin beyni olmalı" dedi. (11.9.1999 Radikal)

Sırtlanlar: İngiliz Mail On Sunday Gazetesinin korkunç iddiası: "M ya deprem bölgelerinde cesetleri yarıp organ çaldı." (13.9.1999)

Esas Deprem Devlet Bütçesinde: DPT'ye göre büyük ağır 2000'de olmak üzere depremin bütçe üzerindeki yükü 2 katrilyon trilyon. (13.9.1999 Star)

Kampüste Türban Yasak: YÖK Rektörler Komitesi'nin ortak kararı, türban bu yıl üniversite kampüsü içinde açık veya kapalı her al da yasaklandı. Laboratuvar, sosyal tesis ve spor sahalarında da l ban yasağı uygulanacak. (15.9.1999 Hürriyet)

Türkiye AB'deki İlk Müslüman Ülke Olacak: İtalyan Dışişleri Ba nı Lamberto Dini; Türkiye Avrupa'ya aittir. Birliğe katılan ilk müslürn ülke olarak Avrupa'yı zenginleştirilecektir." dedi. (15.9.1999 Hürriyet)

Yoksulluğu Azaltmadık: 50 yıldır dünyadaki yoksulluğu azaltın için projeler yürüten Dünya Bankası, yoksulluğun azaltmak yerine tığını ve başarısız olduklarını açıkladı. (17.9.1999 Radikal)

Yuh: İlahiyat'ta bile örtüyü yasakladılar. Marmara Üniversitesi İlah Fakültesi öğrencilerinden kayıt sırasında başlarını açmaları iste Dayatmaya karşı çıkan öğrencilerin avukatları tartaklandı. (18.9.1999 Akit)

Türbeye Türbeye: Deprem korkusunu yenemeyen soluğu türb alıyor. Türbeler ve yatırlar Marmara'yı yıkan depremde bu yana de ce Cumaları değil her gün dolu. (19.9.1999 Star)

Bu Toplantı Selçuk'un Çığlıklarının Devamıdır: Gazetecilere ve gi yemekli toplantıyla siyasete dönüş startı veren Erbakan: "Bu lanlı Yargıtay Başkanı Sami Selçuk ve DPT Müsteşarı Orhan Gi nen'in çığlıklarının bir devamıdır. Bu sese kulak verilmeli" c (20.9.1999 Hürriyet)

Bağışlarımıza Devlet El Koydu: TOBB Başkanı Fuat Miras sert ti. Depremzedeler için yaptığımız bağışlara devlet el koydu, biz de iş toplamayı durdurduk." (20.9.1999 Sabah)